

KOROŠKI

svižinar

RAZGLEDI RAVENSKIH ŽELEZARJEV

Leto XXX

Ravne na Koroškem, 8. marec 1980

Št. 1

SREČNO
STABILIZACIJSKO
LETO 1980

*Mamici
za
dan
žena*

Gvido Kacel

Nekaj misli ob začetku leta

V zadnjih letih si vedno obljublamo, kako bomo več in bolje delali, manj in smotrneje trošili, vnašali v medsebojne odnose več poštenosti in zaupanja ter strpnosti. Natančna analiza pokaže, da smo dosegli velike uspehe. Žal pa ne v tolikšni meri, kot to zahteva od nas današnji čas. Naloge moramo torej še jasneje opredeliti in določiti — konkretno izpostaviti. Reči moramo bobu bob! To pomeni, da bomo v konkretnih okoljih vse fraze o tem, kako bi hoteli, želeli, morali, kako bi bilo prav, kako se strinjamo in podobne nedoločne in neobvezujoče besede v največji možni meri opustili. Nadomestimo jih lahko tudi takole:

Janez je odgovoren za slabo oskrbo s kruhom, pralnim praškom, zelenjavo. Jože zamuja na delo. Polde slabo vzdržuje strožnico. Milena in njeno »društvo« si privoščijo malico kar celo uro, ljudje pa čakajo. Stane se neupravičeno okorišča na račun zaupane mu družbene funkcije.

Na ves glas pa povejmo in zapišimo, da sta Tone in Marjana najboljša delavca v temeljni organizaciji in v delovni organizaciji. Če ne več in bolj, vsaj toliko, kot pojemo hvalo dobrim športnikom. Tudi to, da je Matej vrhunski strokovnjak, ki ga bolje pozna in ceni tujina kot mi, njegovi vsakdanji sodelavci, se ne sme več dogoditi. Veliko je resnic, pa smo se navadili pred njimi mižati ali pa jih zaobiti.

Bodimo torej enostavni, preprosti, konkretni in korektni! Nikakor pa pri tem ne smemo zaiti v drugo skrajnost, v neupravičena in neosnovana obtoževanja. Ob vsakem drevesu si oglejmo tudi gozd.

Gre za to, da v sebi in okolju znova močnejše izpostavimo tisto, kar je v nas dobro in napredno. Več srca in topline naj bo v naših hotenjih. Znova poženimo naše skrite rezerve, ki so neizčrpane, in jih prav vsi vprežimo v večjo produktivnost, varčevanje, tudi odrekanje, če bo potrebno. Kje so časi, ko je bila za vsakega čast in ponos skupno poprijeti za kramp in lopato ali kaj podobnega. Samo malo iniciative je potrebno, pa se bomo vsi z veseljem lotili skupnih akcij.

Spomnimo se, kakšen dogodek je bil dobiti delo v železarni. To je pomenilo zagotovljen kos kruha navkljub trdemu in težkemu delu nekoč. Železarna je in lahko smo prepričani, da bo tudi v prihodnje varno združevala v sebi vse, ki jim je dobro in pošteno delo edino vodilo v odnosih do sebe in do sodelavcev. Več ponosa in pripadnosti delovni organizaciji mora ponovno preiti v nas. Vsaj 360 let so ravenski fužinarji s trudom gradili to, kar imamo danes. Vsi vemo, kako težko je nekaj zgraditi, da dobro teče in daje pozitivne rezultate. Zelo enostavno in v kratkem času pa je mogoče podreti te napore in uspehe. Zato ravenski fužinarji ne smemo več dopustiti, da se o naših problemih ne pogovorimo poglobljeno. Jasno, enostavno in pošteno se moramo znati obnašati. Znova in znova dokazujemo, da kvalitetno jeklo

izdelujejo in predelujejo tudi kvalitetni in napredni ljudje.

Naša delovna organizacija ima velike perspektive nadaljnjega razvoja. Njen razvoj v preteklosti je potekal po dobro začrtani in jasnovidni poti — nadaljujmo in izpolnimo naše načrte, začeniši z letošnjim, s petletnim načrtom za obdobje 1981—1985

Gvido Kacel

ter dolgoročnim načrtom do leta 2000! Delajmo in upravljajmo torej tako, da bomo lahko v prihodnje še bolj ponosni. Zavedajmo se, da je železarna mati, katere nadaljnja usoda je predvsem v naših rokah. Več bomo vlagali v človeka in v razvoj delovnih sredstev, bolj gotova bo naša in naših otrok prihodnost.

Gregor Klančnik

SOZD SLOVENSKE ŽELEZARNE V DRUGEM DESETLETJU

PRESKOK IZ KOLIČINE V KAKOVOST

Stoletja so izdelovale jeklo, kot ime Slovenske železarne so postale pojem v zadnjem desetletju. Jeseni 1969 združene so se hitro okrepile in leta 1978 so bile največja OZD Slovenije. Krivulja rasti je zadnja leta padla. Nov vzpon bodo Slovenske železarne v drugem desetletju skupnega poposlovanja ustvarile s plemenitjenjem proizvodnje in z mednarodno menjavo dela. Železarna Ravne mora uveljavljati slovensko jeklo tudi v prihodnosti.

Slavljenju 36-letnice rojstva naše federativne socialistične republike Jugoslavije se je pridružil desetletni jubilej delovanja združenega podjetja, oziroma sestavljene organizacije združenega dela Slovenske železarne. S proslavo v Verigi Lesce 24. novembra 1979 smo se ozrli na čase velikih ekonomskih težav, na uspešno ozdravitev, poslovno in finančno okrepitev in številčno rast združenih delovnih organizacij slovenskega železarstva.

Tudi znanost naj ne bo pastorka, temveč ji dajmo več možnosti, da postane naše najboljše orodje nadaljnjega napredka. Kar največ avtomatizacije, računalniško vodenih procesov, novih tehnologij — toda nad vsem je in bo človek! Vsako izboljšanje proizvodnje mora biti v dobro človeka, nikdar obratno. Zato se maksimalno poslužujmo tehničnih pomagal ter s tem racionalizirajmo dela in opravila. Prepričani smo lahko, da ni delovnega mesta v železarni, kjer ne bi bilo mogoče kaj izboljšati, racionalizirati, inovirati.

Kaj nas zadržuje, da smo večkrat preveč indiferentni, pesimistični? Odpravimo zidove, če mislimo, da še vedno obstajajo in da nam onemogočajo večji vzpon in naše razdajanje v prid večjega napredka in razvoja samoupravnega socializma!

Ko se danes ves svet ozira v prihodnost in jo zelo mračno in nedoločno opisuje, imamo Jugoslovani edinstveno možnost, da si zares ustvarimo tak razvoj, kot ga želimo in je objektivno mogoč. Naš politični sistem socialističnega samoupravljanja je edini, ki nam ob zavestni akciji to omogoča. Stane Dolanc je v novoletnem intervjuju dejal, da mi še zares nimamo toliko nebotičnikov, asfalta in podobnega kot nekateri razvite države, imamo pa bogatega in izgrajenega človeka! Ogromno smo in še več bomo vlagali v ljudi, ker je samo človek tisti, ki obvladuje in spreminja svet.

Leto 1980 in prihodnje desetletje pomeni ponovno veliko preobrazbo načina življenja človeštva. Pomeni iskanje vsakršnih rezerv v energiji, surovinah, hrani in predvsem v človekovi umski in fizični sili. Samo delo in še enkrat delo ob vseh pogojih dobre organizacije, discipline, medsebojnega razumevanja in tovarštva — je vodilo v lepo prihodnost.

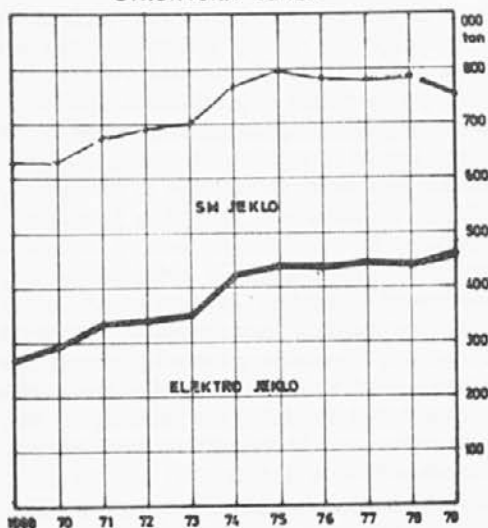
Kratko je eno desetletje v večstoletnem življenju slovenskih izdelovalcev jekla, zato pa zgodovinsko pomembno. Zadnjih deset let pomeni pravi preobrat iz hiranja v ekonomsko zdravo poslovno dejavnost, iz razvojne nemoči v trdno reprodukcijsko sposobnost.

NA RAZPOTJU ODLOČITEV ZA INTEGRACIJO

Železarna Ravne, ki je bila zaradi dobro izbranega proizvodnega programa in že izvršene tretje faze rekonstrukcije, razširitve in posodobitve tehnološkega postopka pred dobrimi desetimi leti v črni metalurgiji še v najboljšem položaju, je z razdvojenimi občutki izbirala smer ekonomske utrditve. Po določitvi za integracijo se je postavila na čelo prizadevanja za skupno reševanje slovenskega železarstva.

Železarna Ravne je v osvobojeni domovini uresničila eno najplodnejših setev razvoja v Sloveniji. Iz starih srednjeveških

STRUKTURA JEKLA

fužin je napredovala v velikana izdelave in predelave kakovostnih in žlahtnih jekel. Posebno pohvalno je, da se je, skladno s povečevanjem in plemenitjenjem proizvodnje koroških fužin, organsko razvijala celotna spodnja Mežiška dolina. Sočasno z gospodarsko močjo sta se širili prosveta in kultura, razvijala se telesna kultura, urejevala sociala, se dvigala raven znanja, krepila samoupravna zavest, rojevala nova struktura prebivalstva in oblikovala svobodna, demokratična skupnost za gradnjo poti v nove kakovostne prestopne na še višjo raven družbene in osebne življenjske ravni.

Iz zaostalega Guštanja je v osvobojeni dolini Meže nastalo napredno, politično, gospodarsko, kulturno, prosvetno in športno središče Ravne na Koroškem, ponos vseh koroških Slovencev. Železarna Ravne, ki poganja življenjski sok v ožilje ožje in širše okolice prebivalstva, je svoje napredovanje dosegala z učinkovitimi investicijskimi skoki, ki jim je vedno sledilo obdobje prizadevanja tehnologije ob nenehni rasti proizvodnje. Na tej poti so se težji ekonomski problemi pojavljali ob začetkih obratovanja novih proizvodnih zmogljivosti, najtežja pa v času gospodarske reforme, ko je zaradi depriviranih cen jekla in liberaliziranega uvoza razvoja v jeklarstvo, valjarno, kovačnico in druge obrate še niso dajale predvidenih učinkov in v letu 1967 se tudi železarna Ravne ni mogla izogniti poslovnim nelikvidnostim. Takrat je postalo očitno, da neenotni slovenski izdelovalci jekla ne morejo učinkovito premagovati težjih pogojev gospodarjenja. Integracija je postala nujna. Ustanovljen je bil koordinacijski odbor, ki so ga sestavljali direktorji železarne in delovne skupine za tehnične, ekonomske in organizacijske zadeve, ki so jih sestavljali strokovni delavci vseh treh podjetij.

NA RAVNAH SE JE NAČRTOVALA ZDRUŽITEV

Mnogi na Koroškem so bili skeptični, odgovorni delavci železarne pa so ravnali modro in bili med pobudniki združitve železarne Jesenice, Ravne in Štore v skupno podjetje. Dve leti sem opravljal dolžnost predsednika koordinacijskega odbora, snoval in izdeloval gradivo za integracijo slovenskega železarstva. Veliko študijskega materiala, ki je dokazoval smotrnost in ci-

lje združitve, smo izdelali posebej, pa je treba omeniti »Zasnovo integracije Slovenskih železar v združene jeklarne«, iz aprila leta 1968. Ta elaborat, izdelan na Ravnah, je še vedno aktualen, v njegovem sklepem delu pa piše:

Iz zbrane dokumentacije, ki so jo obdelale posamezne strokovne skupine, ter na podlagi razprav predstavnikov družbenopolitičnih ter samoupravnih organov lahko zaključimo, da je združitve slovenskega jeklarstva v celovito delovno skupnost umestna in omogoča učinkovitejšo uporabo kapitala. Za združitve vseh delovnih organizacij slovenske črne metalurgije bo potrebno predhodno rešiti in zagotoviti vrsto pogojev in sredstev, ki bodo osnivanje enotne delovne organizacije »ZDRUŽENE JEKLARNE« omogočili. Ločijo se na tiste, ki jih morajo opraviti in doseči same delovne skupnosti — te so najobsežnejše — in na tiste, ki jih morajo izvršiti oblastni organi — izvršni svet SRS in denarni zavodi, ter na tiste, ki jih morajo izvršiti oblikovalci družbenoekonomskega sistema in samoupravnega mehanizma.

Delovne skupnosti železarne Jesenice, Ravne in Štore morajo:

1. izdvojiti del svojih strokovnih delavcev, ki bodo zbirali dokumentacijo za oblikovanje plastičnega prikaza koristnosti združitve podjetij v poslovno skupnost;
2. takoj osnovati skupne službe, kot sta marketing in računskogospodarska služba, ki naj dajo svoje plodove še pred združitvijo in bodo jedro bodoče osrednje uprave. Važno delo je osnivanje enotnega kontnega plana in uvedba enotnega sistema zbiranja stroškov;
3. takoj začeti izdelovati osnutek statuta združenega podjetja;
4. z referendumom in pogodbeno se morajo odločiti za enotno zasnovan proizvodni program in za dinamiko ukinitve proizvodnje na zastarelih in dotrajanih proizvodnih napravah;
5. pristati morajo na enotno oblikovanje finančno kreditne politike in enotno usmerjanje razvoja tehnologije in proizvodnih zmogljivosti;
6. podrediti se morajo enotnemu statutu in usklajenim normativnim aktom.

Od izvršnega sveta SR Slovenije pričakujemo izvršitev naslednjih pogojev, ki bodo na referendumu odigrali svojo vlogo:

1. da s pravilno odmero letnih tranš omogoči pospešeno dokončevanje razširitve in modernizacije železarne Jesenice, Ravne in Štore po že odobrenih kreditih in po enotnem zaokroženem investicijskem programu;
2. da omogoči kreditiranje dopolnilnih investicijskih del za naložbe v osnovna sredstva, ki bodo do leta 1971 proizvodne zmogljivosti slovenskega jeklarstva zaokročila v enotno celovitost v višini dodatnih 138 milij. N din;
3. da s pravilno delitvijo sredstev skupnih gospodarskih rezerv omogoči:
  - a) postopno povečevanje kvalitativnih obratnih sredstev — do leta 1974 bi to zneslo okrog 100 milij. N din;
  - b) transformiranje 2/3 dosedanjih kratkoročnih kreditov v vrednosti 100 milij. N din v dolgoročne kredite;

4. da posreduje v banki za doseg takega sporazuma, da se bodo do konca gradnje vsa vplačila anuitet in obresti slovenskih železar v obliki tranš kredita vračala za razvoj;

5. da v koncepciji dolgoročnega razvoja da pravo vlogo kovinsko predelovalnemu kompleksu. V plansko tržnem gospodarstvu bi morala tudi prva sistemska sestavina priti do veljave. Pri nas smo načrtovanje skoraj opustili, zato ne vemo, kaj hočemo, in celo v vrhovih se razvija miselnost, da lahko živimo od uvoza in prekupčevanja.

V razvojnih načrtih ne sme biti dileme, ali krepiti proizvodno ustvarjalnost, na vprašanje, ali razvijati bazično ali predelovalno industrijo, je pa naš odgovor: oboje sočasno.

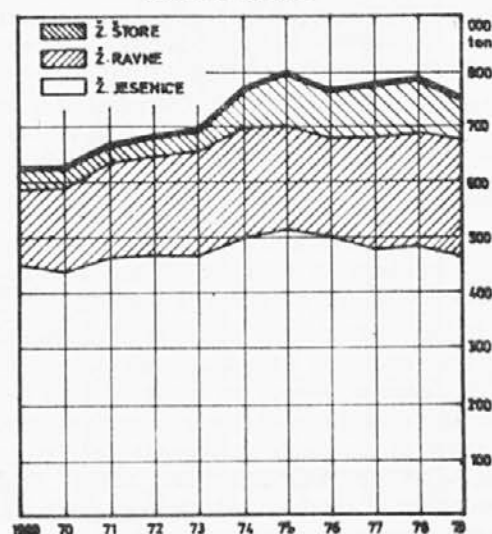
Primorani smo, da se s temi problemi obračamo na slovensko vlado, saj se je integrirana Kreditna banka in hranilnica Ljubljana v svoji poslovni politiki omejila, da bi z bančnimi sredstvi kreditirala objekte črne metalurgije.

Prepričani smo, da obseg naložb v osnovna sredstva, saj so ta omejena le na prvo etapo zaokrožitve proizvodnih zmogljivosti, in v obratna sredstva, zlasti zaradi dinamike do leta 1974, ni tak, da z dobro voljo ne bi bil rešljiv.

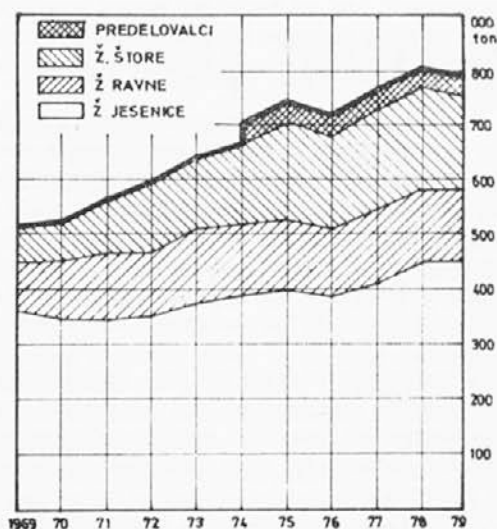
Iz predvidene organizacijske oblike, s katero hočemo doseči tak samoorganizacijski in samoupravni mehanizem, ki bo učinkovit zlasti pri izvrševanju poslovne politike, se vidi, da ta ni v celoti usklajena s sedanjo zakonodajo. Oblikovalci sistema morajo zato izpopolniti samoupravnega mehanizma sprostiti ekonomsko zakonito integracijo, integriranim podjetjem pa omogočiti vodenje dolgoročne poslovne politike enotne podjetniške ustvarjalnosti. Vsi družbenopolitični pa tudi gospodarski faktorji — od izvršnega sveta, zbornice, sindikata in celo Kreditna banka in hranilnica — v svojih programih podpirajo integracijsko gibanje, zato upravičeno pričakujemo, da bo ta problem rešen.

Delovne skupnosti na Jesenicah, Ravnah in v Štorah se morajo zavedati, da je pridobitev mesta in vloge slovenskega jeklarstva v sedanjih pogojih socialističnega tržnega gospodarstva odvisna predvsem od nas samih. V prvi vrsti je od prizadevnosti strokovno vodstvenega sestava odvisna sanacija sedanjega položaja in podjetniška

SUROVO JEKLO

BLAGOVNA PROIZVODNJA

donosnost, ki nam bo omogočila izkoriščanje novih moderniziranih proizvodnih naprav in odplačevanje visokih zadolžitvev.

Vsi merodajni forumi družbenopolitičnega in gospodarskega življenja se morajo zavedati, da je jeklarstvo sestavina strukture gospodarstva, ki je vedno bila, in mora biti tudi v socialistični ureditvi — skrb tudi širše družbene skupnosti.

Ta elaborat je sestavljen na podlagi elaboratov tehnične, ekonomske in organizacijske skupine, analize sedanje proizvodnje, tržišča in ekonomsko-finančnih kategorij slovenskih železarn Inštituta za ekonomska raziskovanja Ljubljana. Koordinacijski odbor je usklajal poglede, zaokrožil zasnovani obseg in način poslovanja v realne osnove.

Vse iz tega elaborata ni bilo doseženo, bolj pa smo zaostali pri tistem, kar bi morali sami postoriti kot pri tistem, kar smo pričakovali od zunanjih dejavnikov. Že v referendumskem elaboratu smo odstopili od koncepta enotnega podjetja, se spustili na realnejša tla, se spoznameli za ustanovitev združenega podjetja Slovenske železarn in s tem tudi za obseg združevanja dela in sredstev. V tem prizadevanju smo imeli vso podporo vseh družbenopolitičnih in gospodarskih struktur republike.

Po predhodnih razpravah v delovnih skupinah železarn, tolmačenju po tovarniških glasilih, dnevnem tisku, radiu in televiziji, so se 15. septembra 1969 delavci na referendumu odločili za ustanovitev skupnega združenega podjetja. Najbolj so bili po številu glasov sklepčni na Ravnah. Dne 30. septembra 1969 je bila svečano podpisana pogodba o ustanovitvi združenega podjetja Slovenske železarn, nakar je sledilo vse drugo, oblikovanje samoupravnih organov, 15. novembra istega leta se je prvič sestal delavski svet, ki je izvolil poslovni odbor. Sledili so razpis in izvolitev prvega generalnega direktorja Slovenskih železarn in počasno oblikovanje delovne skupnosti združenega podjetja.

Rojstvo združenega podjetja je pomenilo začetek enotnega in usklajenega dela železarn Jesenice, Ravne in Štore. Veliko del pri načrtovanju, usklajevanju proizvodnje, razvoja in enotnega nastopanja na trgu je opravljal že koordinacijski odbor med spočetjem in rojstvom združenega podjetja. Z ustanovitvijo skupnega podjetja pa je

nastala nova kakovost, ki je skupno reševanje nalog pretvorila iz prostovoljnosti v dolžnost, kar pa ne pomeni vedno tudi večjo učinkovitost dela.

VELIKI DOSEŽKI DESETLETJA ZDRUŽENEGA ŽELEZARSTVA

Začetki delovanja združenega podjetja so bili težavni in skromni. Soba, ki jo je odstopil Metalurški inštitut, je bil edini delovni prostor. Poslovodne dolžnosti je od začetka uspešno opravljal direktorij, ki so ga poleg generalnega direktorja sestavljali glavni direktorji železarn Jesenice, Ravne in Štore. To poslovodno telo, ki še sedaj, kot poslovodni svet, igra pomembno vlogo, je obravnavalo vse naloge in z razdelitvijo dela reševalo zahtevno problematiko pospeševanja proizvodnje in izboljševanja ekonomskega položaja železarn. Izdelani so bili enotni sanacijski načrti, srednjeročni plan za obdobje 1970—1975.

Velika ogetost za učinkovito združevanje dela in sredstev, ki je hitro dajala sadove, je z izboljševanjem ekonomskega položaja v železarnah upadala, sočasno pa je napredovala organiziranost združenega podjetja, ki ni zajemala samo proizvodno poslovno usklajevanje, temveč širšo aktivnost od strokovne, športne, kulturne do splošno družbene dejavnosti.

Enostavno povedano, železarn so vedno bolj čutile, da jim je združeno podjetje potrebno. Najbolj se je to odražalo v rasti proizvodnje, finančni krepitvi in uspešnosti na trgu. V tem je bil razlog, da so se ob 4. obletnici ustanovitve leta 1973 železarn pridružili predelovalci žice Veriga Lesce, Plamen Kropa, Tovil Ljubljana, Žična Celje in Metalurški inštitut. Za tridesetletni jubilej rojstva naše republike se je združeno podjetje spremenilo v sestavljeno organizacijo združenega dela Slovenske železarn, ki v vertikalni reprodukcijski verigi združuje izdelovalce in predelovalce jekla in integralno povečuje tudi znanost.

Na uspešni poti utrjevanja pa je sozd Slovenske železarn posebno pomemben korak napravil s spočetjem interne banke leta 1973; pri tem je bil deležen velike zunanje družbenopolitične podpore. Ustavna dopolnila, nova ustava in zakon o združenem delu niso nudili nič posebej spodbudnega za združevanje dela in sredstev v sestavljeno organizacijo.

Potrebno je bilo iskati lastno obliko in obseg združevanja dela in sredstev, osrednje politične strukture pa so samo opazovale, kako bodo sozdi preživel. Za Slovenske železarn lahko trdimo, da so se uspešno izognile vsem čerem in po burji zaplule v mirnejše vode ekonomske in politične stabilnosti. Od leta 1969 do leta 1975, to je do sklenitve prvega skupnega srednjeročnega plana, so napredovale v surovem jeklu za 27%, v blagovni proizvodnji za 44%, v realizaciji za 4,7-krat in v uvozu za 6,3-krat. Kljub temu, da so se povprečni mesečni prejemki zaposlenih povišali na 3,648 dinarjev ali za 3,2-krat, je zaradi nizkega izhodišča, oziroma poslovnih cigul, leta 1969 najbolj porastla akumulativnost, in to na 940 milijonov dinarjev ali za 20-krat. S tem se je znatno utrdila lastna materialna osnova, poslovni sklad se je dvignil na 4,479 milijonov dinarjev ali pa 5,1-krat.

Ekonomske trdne in ohrabrene so Slovenske železarn z optimizmom načrtovale proizvodnjo in razvoj srednjeročnega obdobja 1976—1980. Pri uresničevanju tega plana pa na žalost objektivne in subjektivne ovire preprečujejo napredovanje po načrtani tirnici. Svojo desetletnico sozd Slovenske železarn sicer slavi z velikim dosežkom. Po skupnem prihodku je največja organizacija združenega dela v republiki in v deseterici največjih v državi, po produktivnosti kapitala in donosnosti proizvodnje najboljši v jugoslovanski črni metalurgiji z doseženo akumulativnostjo, ki presega poldrugo milijardo dinarjev, letno pa ima dober finančni vir za krepitev svojega organizma in za plodno poslovanje v prihodnosti.

Iz diagramov in tabelarnega pregleda se vidi, da je v desetih letih sozd SŽ v jeklu napredoval za 21%, v blagovni proizvodnji za 53%, v realizaciji za 8,9-krat, uvozu za 9,4-krat, v izplačanih OD za 10-krat in v bruto akumulaciji za 16-krat, v letu 1979 so Slovenske železarn ustvarile več kot 2 milijardi dinarjev, amortizacije in sredstev, poslovni sklad se je dvignil na blizu 9 milijard dinarjev, bruto osebnih dohodkov pa so izdale blizu 2,4 milijarde dinarjev. Iz teh števil se vidi, da so Slovenske železarn vir življenja širokega kroga prebivalstva — najmanj 100.000 ljudi — ki neposredno ali posredno črpajo svoje dohodke iz delovnih organizacij SŽ.

Vse to pa še ni dovolj za samozadovoljstvo. Vsem, ki jim je delo in poslovanje v delovnih organizacijah Slovenskih železarn poznano, je jasno, da doseženi rezultati niso plod izjemnih naporov in da je v tozidih in skupnih službah še mnogo rezerv.

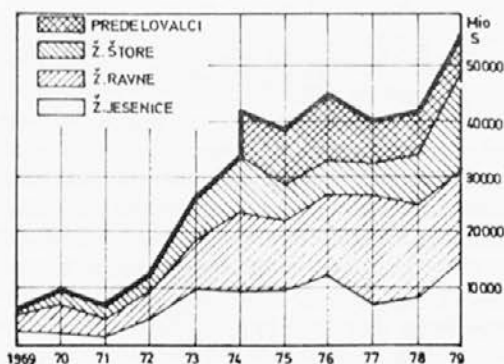
KRIVULJA VZPONA PADA — LOVORIKE NISO POČIVALIŠČE

Smo v zadnjem letu srednjeročnega obdobja 1976—1980. Leto 1980 bi moralo biti leto posebnih prizadevanj, in to zaradi:

- finiša na kraju petletnega plana,
- sanacije celotnega jugoslovanskega gospodarstva,
- izdelovanje ter sprejemanje planov proizvodnje in razvoja za petletno obdobje 1981—1985.

Glede izvrševanja obvez Slovenskih železarn, sprejetih v dogovoru o temelju družbenega plana Slovenije za obdobje 1976—1980, ne moremo biti zadovoljni. Rast proizvodnje je bila v celem petletnem obdobju skromna, v fizičnem obsegu proizvodnje pa je leto 1979 pomenilo pravo stagnacijo.

IZVOZ

Doseženo je bilo:

		Indeks 79/80	
		SŽ	ŽR
SUROVO JEKLO	ton	756.000	215.000
BLAGOVNA PROIZVODNJA	ure	793.000	142.000
REALIZACIJA	mio din	13.550	3.450
IZVOZ	mio \$	57,4	17

V primerjavi z izhodiščnim letom 1975 so SŽ lani znižale proizvodnjo surovega jekla za 40.500 ton. Železarna Store je ugasnila SM peč, preden je proizvodnjo nadomestila z novo elektro pečjo, v železarni Jesenice pa izdelava jekla pada že več let. Ti dve železarni sta proizvodnjo jekla od leta 1975 znižali za 60.500 ton. Železarna Ravne je edina, ki svojo plansko obveznost izpolnjuje, lani je izdelala 214.000 ton surovega jekla, kar je za 20.000 ton ali 10,5% več kot leta 1975.

Tudi blagovna proizvodnja v celotnem sozdu ni napredovala, v primerjavi z letom 1975 je sicer porasla za 7%, vedeti pa je treba, da je obseg izdelanega blaga za trg v primerjavi z letom 1978 padel za 1%. Napredek je le v realizaciji, kar pa je le delno rezultat prestrukturiranja in prehoda na večvredne izdelke. Največji skok leta 1979 pa je v povečanju izvoza. V primerjavi z letom 1975 je bil izvoz SŽ lani z dosežkom 57 milijonov dolarjev za 48%, v primerjavi z letom 1978 pa za 40% višji. Povečevanje izvoza, ki je zaradi težkega deviznega položaja najpomembnejša obveza SŽ v družbenem planu republike, je dokaz realnosti sedanjega srednjeročnega plana, ki za leto 1980 predvideva 98 milijonov dolarjev izvoza. Ta zadolžitev bi bila ob večjem prizadevanju v prejšnjih letih dosegljiva.

LETA 1979 PADEC AKUMULACIJE NA RAVNAH

Železarna Ravne je delovna organizacija SŽ, ki je leta 1979 v fizičnem obsegu proizvodnje, od surovega jekla do gotovega blaga, napredovala, relativno pa zaostala v dohodkovni sferi in stagnirala pri izvozu. Potem, ko je leto 1978 sklenila kot ekonomsko najboljša delovna organizacija sozda je njen delež v SŽ pri bruto akumulaciji, to je v seštevku amortizacije, poslovnega in rezervnega sklada, padel od 31% na 29% pri izvozu pa od 40% leta 1978 na 29% leta 1979.

Taka gibanja poslovanja so bila posledica visoke inflacije stroškov in znanih notranjih težav. Celotna akumulacija, to je bruto akumulacija s skladom skupne porabe vred se je v enem letu nominalno znižala za okrog 5% realno pa preko 20%. Pri izvozu, ki ga je železarna Ravne leta 1977 dosegla skoraj 20 milijonov dolarjev ali 49% sozda SŽ, je v dveh letih napredovala za 15%. Dobave kupcem so po obsegu, dobavnih rokih, in delno tudi po kakovosti, odstopale od sklenjenih pogodb, izmet in priznane reklamacije pa so še poslabšale poslovni uspeh.

Proizvodni program železarne Ravne, ki je že v preteklosti bil od vseh delovnih organizacij SŽ najbolj pravilno naravnano, zajema izdelavo in žlahtnjenje jekel. Tudi

investicijska dejavnost, ki v železarni na žalost kasni, je utirjena na ta cilj pa vendar se tega v dnevni praksi vsi ne zavedajo. Zlasti izvoz še ni beseda, ki ni meso postalo, izvoz mora v prvi vrsti zajemati značilne izdelke ravenskih fužin od valjanih, kovanih in ulitih plemenitih jekel do visoko plastično, termično in mehansko predelanih žlahtnih jekel. Lani je železarna Ravne zaključila poslov s tujimi kupci za 21 milijonov dolarjev realizirala pa le za 17 milijonov dolarjev ali 80%.

Železarna Ravne je lani izvozila 287,5 ton industrijskih nožev, predvsem v ZDA in nekaj v Sovjetsko zvezo. Pri tem je iztržila 1,812.212 dolarjev ali 6,30 dolarjev na tono in z izvozno premijo v vrednosti 40,677.468 dinarjev ali 141.500 dinarjev na tono. Delovna organizacija bi morala izvažati več, zlasti, ko ve, da je v ZDA prodaja zagotovljena in organizirana in da tudi zmogljivosti v tovarni obstajajo. Potrebno je samo hotenje in resnost pri rokih dobave, pa za 5 milijonov dolarjev industrijskih nožev izvoza letno ne bo nedosegljivo. Zavedati se je treba, da so noži plemeniti in renomirani izdelek z visoko

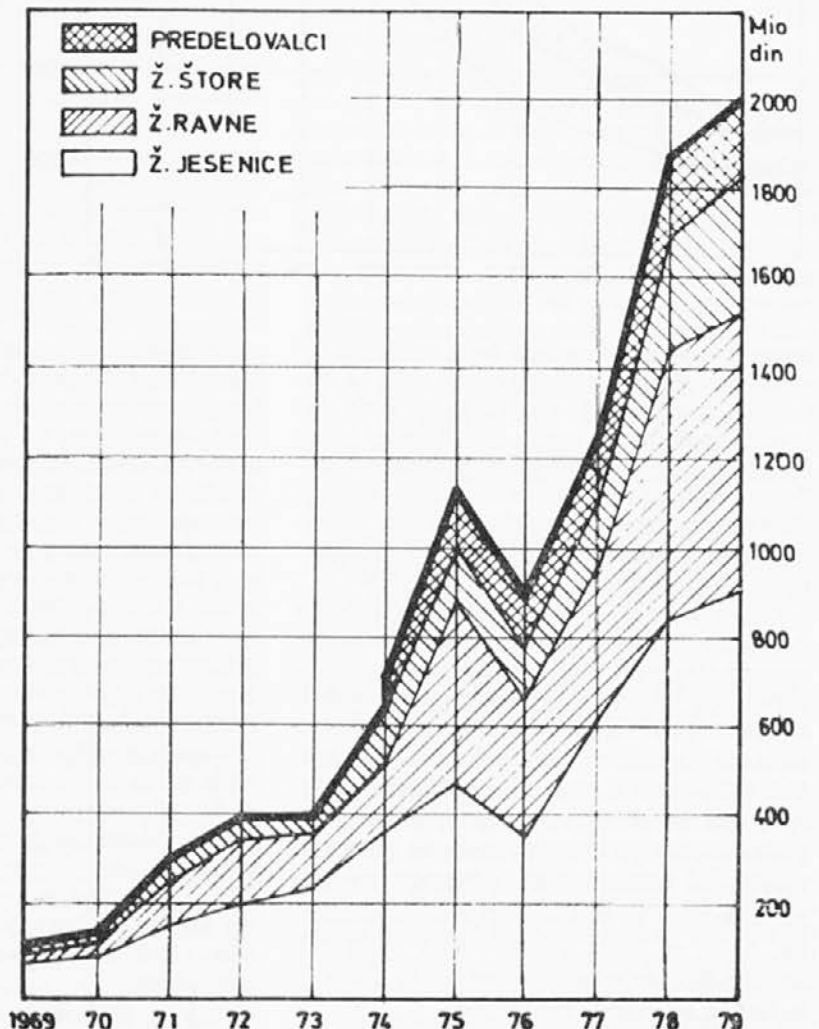
povprečno ceno in prinašajo nemajhne devize. Vse bi bilo potrebno narediti, da se trg v ZDA zadrži in razširi.

Ko gre za izvoz, ni mogoče v ceno zaračunavati vse upravičene in neupravičene fiksne in druge proizvodne stroške in visoko režijo, dodatno pa je treba vpeljati notranjo stimulacijo, ki bremena izvoza enakomerno razdeli na vse zaposlene.

Nekonkurenčnost na zunanjih trgih ni posledica le manjše produktivnosti zadnjega tozda produkcijske verige, temveč vsota stroškov cele tovarne. Zastoj v napredovanju leta 1979 pa še ni razlog za paniko, železarna Ravne ima še vedno najvišjo akumulacijo na zaposlenega v SŽ. Objektivna analiza stanja pa mora odkriti slabosti. Poslovni in strokovni delavci morajo spoznati, da so donosnost poslovanja in kakovost dela in učinkovitost investicij delovne organizacije predvsem odvisni od njih.

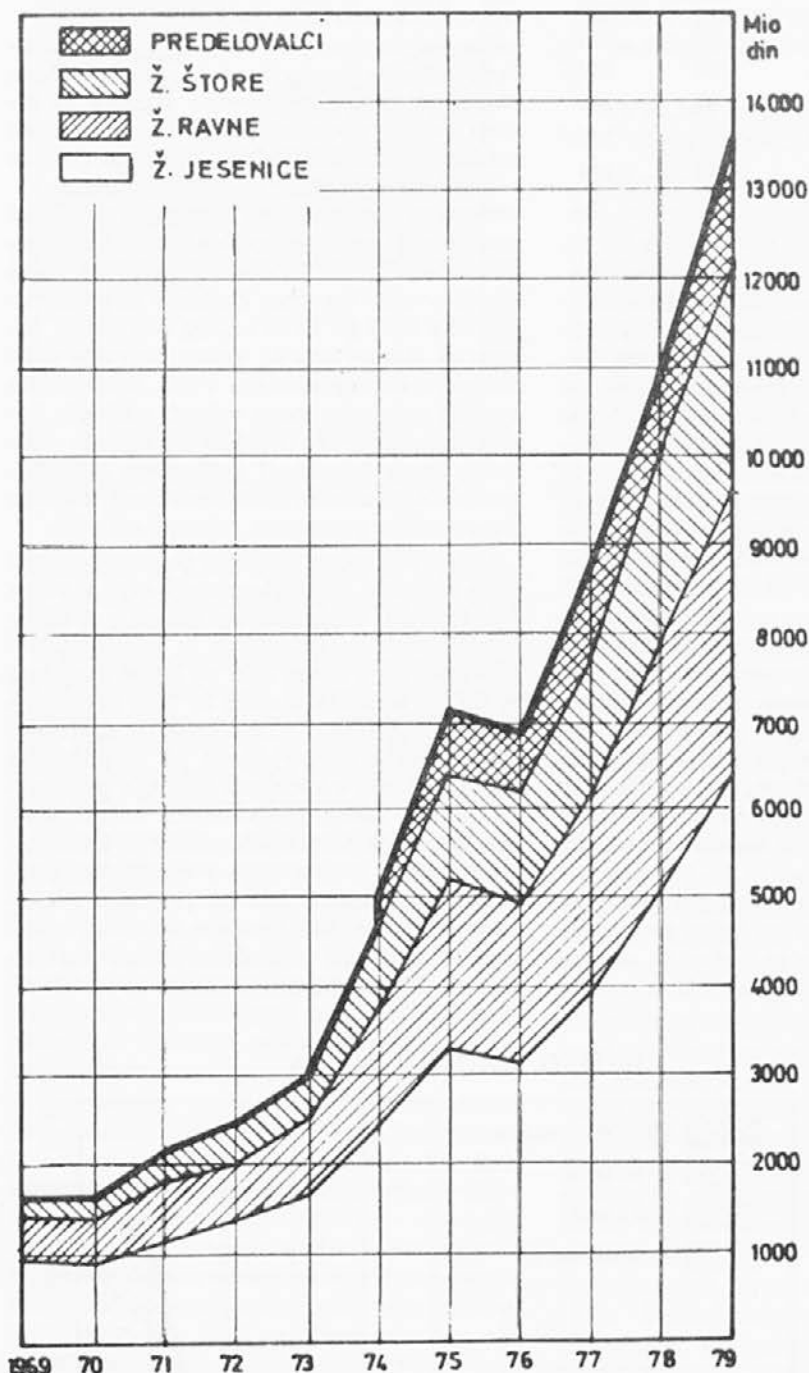
Leto 1980 mora biti leto pokore, naložiti si jo moramo vsi samoupravljalci v združenem delu, delegatskem sistemu, družbenopolitičnih organizacijah in administraciji. Vemo, da v enem letu ne bomo zveličani in da bo terapija trajala še celo prihodnje petletno obdobje. Konsolidacija proizvodnje za večjo ustvarjalnost pa je potrebna takoj, saj smo v zadnjem obdobju petletnega plana. Letni gospodarski načrti sami predstavljajo obveze. Za obseg in kakovost proizvodnje v letu 1980 z dodatnimi konkretnimi zadolžitvami pa je treba poskrbeti za racionalno uporabo surovin, energije in drugega reprodukcijskega materiala, za učinkovito izkoriščanje proizvodnih

BRUTO AKUMULACIJA

BRUTO AKUMULACIJA = AMORTIZACIJA + VSA SREDSTVA ZA SKLADE

REALIZACIJA

zmogljivosti in delovnega časa, znižanje izmeta, povečanje produktivnosti dela in donosnosti poslovanja. To je naloga vseh delovnih organizacij sozda SŽ. Stanje, ki se odraža v visokem zunanjetrgovinskem deficitu celotnega jugoslovanskega in slovenskega gospodarstva, je tako težavna, da sanacije ni mogoče odlagati na nov srednje-ročni plan. Z njo je treba pričeti takoj.

Dolgo že naše gospodarstvo in celotno družbeno skupnost pestijo visoka inflacija, nenormalna rast življenjskih stroškov, povečevanje zunanjetrgovinskega primanjkljaja, negativna plačilna bilanca in stalno padanje vrednosti naše valute — dinarja. Veliko je bilo o tem že napisano, veliko sprejetih resolucij in sklepov, gibanja pa gredo naprej po svoji avtonomni poti. Lotevamo se posledic težkega stanja, družba pa, kakor da bi bila nebogljen, preslabotna, da bi se lotila vzrokov in v protitoku potrošniške miselnosti predpisala kuro, v kateri bi se morali znojiti vsi.

Lovorikam bo treba dodati nove ustvarjalne napore.

Sram nas je, ko gremo v Avstrijo in v trgovini ugotovimo, da se je v dobrem petletju vrednost dinarja razpolovila. Nihče bolj objektivno, na žalost tudi kruto, ne ocenjuje vrednosti našega dela in dejanske družbene produktivnosti kot svobodno oblikovan tečaj dinarja. Kljub raznim restriktivnim ukrepom je zunanje trgovinski primanjkljaj Jugoslavije lansko leto zopet narastel. Na zunanje trge smo leta 1979 prodali za okrog 118,5 milijard dinarjev, uvozili pa za okrog 235 milijard dinarjev blaga, kar pomeni, da smo z izvozom pokrili le polovico uvoza.

Republika Bosna in Hercegovina je pokrila 64% uvoza z lastnim izvozom, Srbija 62%, Slovenija pa je s 60% na tretjem mestu. Slovenija je v zunanjetrgovinskem primanjkljaju Jugoslavije udeležena s 13%, vedeti pa je treba, da ima sorazmerno visoke neblagovne devizne prilive in s tem visok primanjkljaj v plačilni bilanci republike.

V letu 1979 se je v primerjavi s prejšnjim letom jugoslovanski zunanjetrgovinski primanjkljaj povečal za 48%, slovenski

pa za 39%. Izgubili smo stik z mednarodno konkurenčnostjo ali produktivnostjo. Razlog je v tem, ker pri nas ne delujeta niti ekonomska zakonitost niti sistem samoupravnega planiranja. Glavni pritisk pri iskanju vira večjega dohodka je usmerjen na povišanje cen in s tem na inflacijo. Cene, pridobljene brez truda »rešujejo ekonomski položaj«, in kot sneg svinjarijo pokrijejo vse notranje slabosti, ki se kažejo v visokih stroških in nizkih produktivnosti dela. Brez truda tudi naši smučarji ne bi zlezli na vrh svetovne elite. To velja tudi za konkurenčnost združenega dela na svetovnih trgih. Naše inflacije gotovo ne moremo izvažati, zato pri nakupih želimo uvoženo blago, pri prodaji pa nudimo domače, ker se izvoza bojimo.

Neblagovni promet od turizma, transporta in devizni priliv naših delavcev, zaposlenih v tujini, in drugega prebivalstva, ni tolikšen, da bi lahko pokrili zunanjetrgovinski primanjkljaj. Rezultat sta negativna plačilna bilanca ter povečevanje dolgov v tujini. Nesreča pa lahko prinaša tudi srečo. Mogoče je sreča za našo samoupravno družbo v tem, ker je lonec zadolženosti prekipel in nas končno le prisilil k zdravljenju gospodarskega organizma.

NIŽJI ZUNANJETRGOVINSKI PRIMANJKLJAJ — POGOJ NAPREDKA

Nizka družbena produktivnost dela je edini razlog, zakaj jugoslovanski proizvajalci niso konkurenčni na tujih trgih. Rešitev tega problema, od katerega je odvisen obstoj samoupravnega sistema, je težka in zelo zapletena zadeva, ki se je bomo morali lotiti vsi, uspeh pa je odvisen od pripravljenosti za samoodpoved in volje za učinkovitejšo delovno vmeno. Problema ne morejo rešiti posamezne organizacije združenega dela le z lastnim prispevkom v obliki ekonomiziranja ter rentabilnejše proizvodnje in višje produktivnosti dela, če teh uspehov ne bo spremljalo tudi zniževanje davkov, prispevkov in drugih dajatev. Delež združenega dela ali enostavno proizvajalcev bo v racionaliziranju poslovanja, delež nadgradnje pa v znižanju bremen proizvodnje. Izvoz zaradi visoke porabe in visoke ravni cen ni priljubljen, vendar je neizbežen. Jugoslavija je majhna in odprta dežela, zato mora njeno gospodarstvo biti vključeno v mednarodno delitev dela. Ta pogojuje gibanje naše življenjske ravni. Radi se oziramo na življenjske razmere delavcev v drugih deželah, neradi pa se primerjamo z delovnimi dosežki. Za ugotovitev stanja so take kompleksne primerjave nujne, pogledimo na primer na Švedsko.

Švedska je skandinavska dežela, ki ima 8,3 milijona prebivalcev. Spada med visoko razvite države z visoko družbeno in življenjsko ravni. Ker je majhna, ima relativno velik zunanjetrgovinski promet, saj bi jo autarkija pripeljala nazaj v srednjeveške razmere. Leta 1979 je izvozila blago in storitve v vrednosti 27 milijard dolarjev, Slovenija pa za 1,25 milijard dolarjev. Švedski izvoz je znašal 3250 dolarjev na prebivalca, slovenski pa 680 dolarjev ali 4,8-krat manj. Jugoslavija pa je izvozila celo 11-krat manj na prebivalca. Tudi Jugoslavija je majhna in odprta dežela,

zato tudi za njo ni druge rešitve kot vključevanje v mednarodno delitev dela.

Vsi proizvajalci in porabniki se bodo morali že letos zelo truditi za povečevanje izvoza, varčevanje s surovinami in energijo ter za umirjanje uvoza. V tem prizadevanju bodo sestavljene organizacije združenega dela (nekateri še vedno dvomijo v upravičenost njihovega obstoja), dobile svojo vlogo in dokazale učinkovitost s tem, da bodo postopoma uresničile tak blagovni promet, ki bo sozd zunanjetrgovinsko vsaj uravnovesil; to velja tudi za sozd Slovenske železarnice. Povečevanje izvoza za Slovenijo ni nuja samo zaradi visokega deficita v plačilni bilanci, temveč tudi zaradi prenosa razvitih tehnologij in izkušenj, merjenja moči s tujimi konkurenti, zboljševanja kakovosti proizvodnje, utrjevanja poslovne morale in povečevanja produktivnosti dela. Enostavno zaradi pridobivanja deviz in sposobnosti. Elan nikoli ne bi bil svetovno znana firma, če bi smuči prodajal samo v Jugoslaviji in ne bi živel in deloval predvsem na tujih trgih. Tričetr svoje proizvodnje izvažajo. Tudi za Slovenske železarnice bo koristno, ko bodo vsaj eno petino svoje proizvodnje izvozile. To še ne bo v letu 1980, biti pa bi moralo v tem desetletju. Zlasti to velja za železarno Ravne, ki se s svojo specializirano proizvodnjo večstopenjsko predelanih orodnih in drugih legiranih jekel ne more zadovoljiti s pokrivanjem jugoslovanskih potreb, temveč mora zaradi višje produktivnosti kapitala velik del svojih izdelkov izvoziti. Elan je vzor kvalitetne proizvodnje, ki ga bodo morale posnemati tudi druge organizacije združenega dela.

TONAM VEČJO VREDNOST IN DEVIZE

Stagnacija fizičnega obsega proizvodnje in visok zunanjetrgovinski primanjkljaj narekujejo naloge za leto 1980 in naslednja leta. Osrednja cilja, ki naj bi jim sozd Slovenske železarnice dosegel po sklenitvi srednjeročnega obdobja 1981—1985, naj bi bila:

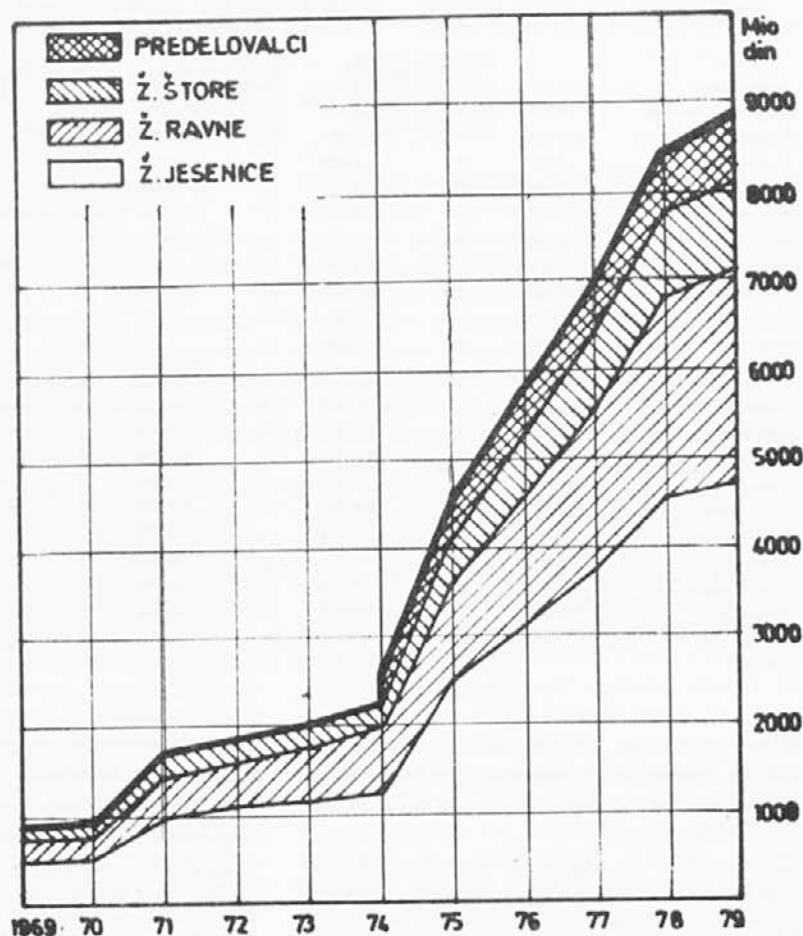
— povečanje realizacije predvsem s podvojitvijo vrednosti na enoto ali tonno blagovne proizvodnje,

— potrojitev obsega izvoza.

Zasledovanje obeh teh ciljev je težka, zapletena in zato za strokovnjake zanimiva naloga. Rešljiva je le z uspešnim angažiranjem razpoložljivega umskega potenciala. Znanja imamo gotovo dovolj, saj je v Slovenskih železarnah okrog 450 fakultetno izobraženih delavcev in širok krog višje in srednje izobraženih strokovnjakov ter zlasti sposobnih kvalificiranih delavcev. Potrebno bo torej znanje uporabiti za ustvarjalno delo.

Povečevanje povprečne vrednosti blagovne proizvodnje pomeni bogatenje materiala, strukturno izboljševanje proizvodnje jekla, širjenje večstopenjske predelave visoko kvalitetnih in plemenitih jekel, enostavno vlaganje pameti v izdelavo in predelavo jekla. Tudi v konceptu razvoja jugoslovanske črne metalurgije je proizvodnja masovnih jekel predvidena za integralne železarnice, za Nikšič in Slovenske železarnice pa so namenjena kakovostna jekla. Tega se je treba zavedati zlasti pri investiranju.

POSLOVNI SKLAD

Elektro jeklarstvo je edina alternativa slovenskih železarn. Procesu opustitve Siemens-Martinovega postopka na Ravnah in v Štorah bo sledila tudi železarna Jesenice. V prihodnjem petletnem obdobju bodo vse tri jeklarne SŽ opremljene s sodobnimi agregati, elektro talilnimi pečmi, kombiniranimi s ponovčno ali izvenpečno tehnologijo. S tem bodo tonam dajali večjo vrednost vložnega dela. V jeklarnah sozda SŽ naj bi se v prihodnosti talila visoko vredna in plemenita jekla do količin, ki jih bo sta pogojevala domača poraba in izvoz. Za optimalno izrabo valjarskih zmogljivosti je treba vložek masovnih jekel dobivati iz drugih virov. Modernizaciji jeklarn bodo morale slediti naložbe v druge proizvodne naprave za predelavo, obdelavo in dodelavo visoko kvalitetnih in plemenitih jekel. Težave z oskrbovanjem kakovostnih surovin in energije bodo slovenske železarnice prisilile na pot združevanja jekla s pametjo. Zanimive bodo postale tiste ideje in razvojne študije, ki bodo predvidevale tako metalurško ali mehansko predelavo jekla, ki bo dvigovala vrednost cene na tonno izdelka in bo naravnana na izvoz. Za doseg tega cilja bo sozd moral biti odprt za združitev z novimi delovnimi organizacijami.

Povprečna cena Slovenskih železarn je leta 1979 znašala 16.690 dinarjev na tonno blagovne proizvodnje, podvojitve te vrednosti bi pomenila, da bi pri enaki fizični odpremi, 790.000 ton blaga, imeli čez 26 milijard realizacije. Dražja proizvodnja bo zahtevala tudi dražje surovine in s tem povečanje uvoza — seveda ne brez znatno večjega povečanja izvoza. Na povečevanje deleža v izvozu nas ne sili samo negativna bilanca Slovenije, temveč predvsem ekonomska zakonitost. Za specialno in racio-

nalno proizvodnjo visokovrednih izdelkov bo jugoslovansko tržišče preozko, zato bo nujna prodaja tudi v tujini. Poglejmo še enkrat na Švedsko, kjer izdelujejo predvsem plemenita jekla.

Švedska je v proizvodnji jekla razvita, po porabi na prebivalca pa na vrhu svetovne lestvice. Slovenci se z jeklom lahko primerjamo s to severno deželo. Mnogokrat slišimo: »Jugoslavija ne gradi črne metalurgije zaradi izvoza«, ali: »Slovenske železarnice naj oskrbujejo domače porabnike«. Pravijo tudi: »Ne izvažajmo jekla, ker ga bomo morali še več uvažati«, pa vendar mednarodno delitev dela, ki pomeni približevanje produktivnosti, to zahteva. Jeklo je po sestavi, strukturi in obliki tako različno, da je ni države, ki bi celotno porabo krila z lastno proizvodnjo. Promet jekla je zato normalen in za nacionalne ekonomije nujen pojav.

Švedi so leta 1978, torej v času svetovne recesije, izvozili za 2,1 milijarde izdelkov črne metalurgije od rude do jekla, in jih uvozili za milijardo dolarjev.

KAKOVOST IN IZVOZ — RENESANSA SLOVENSKEGA ŽELEZARSTVA

Slovenske železarnice so leta 1979 za nakupe surovin, rude, jeklenih odpadkov ferolegur, elektrod, polizdelkov, rezervnih delov in drugega reprodukcijskega materiala ter opreme porabile okrog 127 milijonov dolarjev, kar pomeni, da so le 45% uvoza pokrile z izvozom. Pri tem pa ni upoštevan uvoz energije od koksa, mazuta, plina do električne energije. To pomeni, da bo cilj trikratnega izvoza ali okrog 170 milijonov dolarjev letno pri dvojni realizaciji še skromen. Lani je izvoz predstavljal

OBSEG IN DELEŽ POSLOVANJA ŽELEZARNE RAVNE V SOZD-U SŽ V LETIH 1969 - 1979

	1969	ŽR/SŽ	1970	ŽR/SŽ	1971	ŽR/SŽ	1972	ŽR/SŽ	1973	ŽR/SŽ
Surova jekla	135.819	22	153.734	24,4	170.804	25,5	177.328	26	189.062	27,2
Blagovna proizvodnja	92.342	18	105.834	20	119.382	21	119.197	20	128.724	20
Realizacija	403.805	26,5	436.787	28,6	616.693	30	691.518	29	857.706	29
Izvoz	3.027	49	5.790	62	3.568	50	5.035	40	8.541	33
Sredstva OD	70.167	30	88.310	32	105.824	32	134.160	27	172.549	28
Bruto akumulacija	27.838	26	37.411	31	72.806	31	126.245	38	120.852	35
Akumulacija	7.596	74	7.718	36	29.370	34	55.233	57	33.384	69
Sklad skupne porabe	8.790	52	6.000	34	28.000	41	18.788	31	6.182	17
Poslovni sklad	234.454	27	241.068	27	451.900	27	522.817	28	570.207	28
OD na d.m.	1.186	104	1.371	103	1.635	101	2.004	101	2.384	101
Zaposlenih	3.402	29	3.580	31	3.705	31	3.782	32	3.319	32

	1974	ŽR/SŽ	1975	ŽR/SŽ	1976	ŽR/SŽ	1977	ŽR/SŽ	1978	
Surova jekla	192.691	25	193.656	24	177.765	23	201.272	26	207.251	26
Blagovna proizvodnja	129.015	18	132.925	18	117.564	16,5	142.522	19	139.623	17,4
Realizacija	1.308.400	26	1.901.835	27	1.833.806	30	2.285.680	30	2.811.604	28,5
Izvoz	13.828	33	11.545	30	14.517	33	19.618	49	16.375	40
Sredstva OD	226.951	28	294.996	28	358.594	28	428.154	29	565.735	30,6
Bruto akumulacija	135.172	22,5	265.522	28	227.129	27	276.260	27	454.527	31
Akumulacija	30.905	25	86.113	40	132.526	44	131.059	42	281.693	47
Sklad skupne porabe	17.828	24	31.548	17	26.758	37	69.355	28	136.776	36
Poslovni sklad	733.079	29	1.104.436	25	1.460.070	25	1.814.464	26	2.240.369	27
OD na d.m.	3.005	103	3.772	103	4.364	105	5.160	107	6.406	108
Zaposlenih	4.332	28	4.504	27,5	4.565	27	4.672	27	4.936	28

	1979 ocena	ŽR/SŽ
Surova jekla	214.000	28
Blagovna proizvodnja	140.000	18
Realizacija	3400.000	26
Izvoz	16.400	29
Sredstva OD	720.000	30
Bruto akumulacija	450.000	27
Akumulacija	250.000	37
Sklad skupne porabe	100.000	30
Poslovni sklad	2400.000	27
OD na d.m.	7.900	106
Zaposlenih	5.075	28

Bruto akumulacija in amortizacija + poslovni + Rezervni sklad
Akumulacija = amortizacija nad predpisano + poslovni + rezervni sklad

8,8 % realizacije, za pokrivanje uvoza, od surovin, energije do opreme, pa bi Slovenske železarnice morale petino svoje proizvodnje izvoziti.

Razumljivo je, da plan povečevanja izvoza ne more biti za vse delovne organizacije enak. Potrebno je poiskati optimalne izvozne izdelke sozda SŽ, jim dati prednost pri razširitvi proizvodnje in materialno spodbudo ali kompenzacijo za zmanjšani prihodek v primerjavi s prodajo doma.

Železarna Ravne je med slovenskimi železarnami že vrsto let najbolj izvozno naravnana. Leta 1977 je z izvozom dosegla skoraj 20 milijonov dolarjev in sozdu SŽ prispevala polovico izvoza, leta 1978 in zlasti 1979 pa je v izvozu nazadovala, njen delež se je znižal na 29,3 %. Čast največjega izvoznika izdelkov Slovenskih železarn pa je prevzela železarna Štore. Pomemben je tudi podatek o pokrivanju uvoza z izvozom. Železarna Ravne je lani pokrila 47 % uvoza z izvozom. V tem letu je bila sorazmerno obremenjena z uvozom opreme, zato je zunanjetrgovinsko pokrivanje nizko. Če računamo samo na uvoz reprodukcijskega materiala, brez upoštevanja energije, je lani železarna Ravne z lastnim izvozom pokrila 65 % deviznih odhodkov. To pomeni, da so vse delovne organizacije SŽ in tudi železarna Ravne veliko breme slovenske plačilne bilance in da je treba iskati izhod v znatno povečanem izvozu.

Za doseganje predvidenih ciljev bo v Slovenskih železarnah potrebno izdelati študije:

- o optimalni proizvodnji surovega kakovostnega jekla in oskrbovanju valjev z lastnim jeklom in kupljenim polizdelkom,
- o kakovostnih surovinah in polizdelkih ter dolgoročnosti oskrbovanja,
- o osvajanju železne gobe kot čistega vložka,
- o delitvi proizvodnega programa in racionalnem izkoriščanju valjarskih zmogljivosti z lastnim jeklom in kupljenimi polizdelki,

— o optimalnosti hladne predelave jekla Slovenskih železarn,

— o atraktivnih izvoznih izdelkih in načinu povečevanja te proizvodnje,

— o uvajanju nove proizvodnje na bazi visoko kvalitetnih in plemenitih jekel,

— o kompleksni proizvodnji valjev, od železnih do jeklenih, ulitih, taljenih pod žlindro, do kovanih in kaljenih,

— o enotnem nastopanju za učinkovito oskrbovanje s surovinami in opremo in plodno prodajo blaga in znanja.

Velike investicijske naložbe, ki jih v skupni vrednosti blizu 15 milijard dinarjev načrtujejo v vseh delovnih organizacijah sozda Slovenske železarnice, bodo pomenile tudi obvezo za intenzivno povečevanje vrednosti proizvodnje in dviganje izvoza. Izvoz je ekonomska kategorija povečevanja produktivnosti dela z mednarodno menjavo dela, zato je tudi generator napredka.

Slovenske železarnice, združene v sestavljeno organizacijo, so svojo prvo desetletnico sklenile kot velika, ekonomsko močna in zdrava proizvodna organizacija. S proizvodnjo okrog 800.000 ton izdelkov, realizacijo okrog 13 in pol milijard dinarjev, bruto akumulacijo čez 2 milijardi dinarjev, poslovnim skladom 9 milijard dinarjev in z več kot 18.000 zaposlenimi so med desetimi največjimi organizacijami združenega dela v državi.

V drugem desetletju mora ta sestavljena organizacija združenega dela dokazati, da ni samo velika, temveč tudi sposobna, da iz bremena postane vir devizne plačilne bilance Slovenije.

Povečevanje realizacije predvsem s dvojitvijo povprečne vrednosti blagovne proizvodnje ter potrojitev izvoza in pokrivanje uvoza z izvozom mora biti prvi cilj preskoka iz količine v kakovost poslovanja Slovenskih železarn.

Koroške fužine, ki so imele pomembno vlogo pri integraciji, konsolidaciji in krepitvi slovenskega železarstva, bodo morale prevzeti pomembno nalogo tudi pri kakovostni preobrazbi jeklarske proizvodne dejavnosti.

VISOKOVREDNI JEKLENI IZDELKI IN IZVOZ pomenijo renesanso slovenskega železarstva.

Rezalec

Možnosti razvoja samoupravnih interesnih skupnosti v letih 1981-1985

UVOD

V prvih letih tekočega srednjeročnega obdobja se je v družbenih dejavnostih začel uveljavljati sistem samoupravnega planiranja potreb in možnosti otroškega varstva, vzgoje in izobraževanja, kulture, telesne kulture, socialnega skrbstva, zdravstva in drugih. Temu so sledile tudi pomembne sistemske spremembe, ki naj bi v skladu z ustavo in zakonom o združenem delu omogočile razvoj in poglobitev samoupravnih družbenoekonomskih odnosov, uveljavitev svobodne menjave dela ter okrepile vlogo uporabnikov družbenih dejavnosti.

Za iztekaajoče srednjeročno obdobje lahko ugotovimo, da so začrtane razvojne usmeritve bile v glavnem realno postavljene in se že kažejo uspehi pri zadovoljevanju potreb prebivalstva po izobraževanju, otroškem varstvu, kulturi, telesni kulturi, socialnem skrbstvu, zdravstvu idr.

Dosežki v letošnjem letu bodo štartna osnova za naslednje srednjeročno obdobje. Možnosti razvoja posamezne samoupravne interesne skupnosti v letih 1981-1985 so podane...

Koordinacijski odbor
za razporejanje dohodka

OBČINSKA SKUPNOST OTROŠKEGA VARSTVA

I. MOŽNOSTI RAZVOJA OTROŠKEGA VARSTVA V OBČINI RAVNE NA KOROŠKEM V LETIH 1981-1985

Razvoj družbene skrbi za otroka, ki jo delavci in delovni ljudje, združeni po interesu v skupnosti otroškega varstva, temelji na spoznanju, da je treba otrokom zagotoviti osnovne pogoje za njihov razvoj, pri tem pa upoštevati zaposlitev staršev. Zagotoviti otrokom varnost in varstvo, ko so oni odsotni in ustvarjajo pogoje za družbeno blaginjo.

Od razvoja družbene skrbi za predšolskega otroka in od podružbljanja predšolske vzgoje in varstva je odvisna večja produktivnost, kar je že do sedaj vodilo delavce, delovne ljudi in občane k odločitvam za hitrejši razvoj otroškega varstva. V procesu samoupravnega sporazumevanja o temeljnih plana otroškega varstva bo treba izpeljati celotno družbeno skrb za otroka do vstopa v osnovno šolo. Otroško varstvo je treba obravnavati racionalno, funkcionalno in kontinuirano ter zato upoštevati:

— predvidene spremembe v demografski strukturi prebivalstva, stopnjo zaposlovanja, še posebno zaposlovanje žensk, ter s tem pogojene potrebe in možnosti gospodarskega in socialnega razvoja;

— potrebe vseh otrok ter posebne potrebe posameznih kategorij razvojno ali socialno prizadetih otrok in potrebe zaposlenih staršev;

— potrebe po strokovno usposobljenih kadrih za izvajanje vseh oblik vzgojnovar-

stvene dejavnosti po programih, usklajenih z vzgojnovarstvenim načrtom;

— samoupravno dogovorjene normative in standarde za dejavnost, gradnjo in opremo;

— uveljaviti je treba osnove za svobodno menjavo dela kar najbolj neposredno med uporabniki in izvajalci ter pri načrtovanju upoštevati dejanske potrebe in zmožljivosti organizacij združenega dela in krajevnih skupnosti.

Vzgoja in varstvo otrok je naloga, ki si jo delijo starši in družba. Družba posreduje z različnimi oblikami povsod tam in tedaj, kadar družina ne more zagotoviti otroku vsega, kar potrebuje, da bi se lahko vključil v usposabljanje in delo.

— Vsem otrokom je potrebna predšolska vzgoja, ki omogoča, da se v predšolskem obdobju, ko je otrokova osebnost najbolj plastična, lahko razvijejo vse sposobnosti.

— Druga naloga, ki izhaja iz vseh stališč je, da je treba zagotoviti vzgojnovarstveno dejavnost v tistem času, ko starši delajo.

— Pomembna naloga je zagotovitev površin za igro, zabavo in humano okolje.

— Materam je že zagotovljen zdravstveni dopust po porodu 105 dni, nato podaljšani porodniški dopust za 141 dni, za dvojčke ali prizadete otroke je materam priznan že daljši podaljšani porodniški dopust do enoletne starosti otroka.

Porodniški dopust bo treba priznati še kmečkim materam, študentkam in materam, ki niso zaposlene.

— Opremo za novorojenčka bo treba zagotoviti vsem materam v obliki paketa ali nižjo v obliki denarja (po izbiri).

— Vsako leto VVZ odklonijo veliko število otrok, zato je treba obravnavati predšolsko vzgojo kot prioriteto, gradnja novih vrtcev naj bo prvenstvena naloga.

— Za otroke, ki jih še ne bo možno vključiti v redni vzgojni program, je treba povečati 80-urni vzgojni program na 150-urni.

— Poiskati še druge krajše oblike varstva, da so VVZ tudi v poletnem času izkoriščeni. V največji sezoni organizirati tudi varstvo za kmečke otroke.

— Predšolskim otrokom bo možno organizirati tudi letovanje ob morju.

I. varianta: v letovanje bi vključili 10 do 20 % otrok, ki so vključeni v VVZ,

II. varianta — dodatna: v letovanje bi vključili še 2-3 skupine tistih otrok, ki niso vključeni v VVZ ali so deležni le skrajšanega vzgojnega programa. Po prvi varianti bi zagotovila SOV sredstva v višini 50 % stroškov, ostali del bi nosili starši sami. Po drugi varianti bi SOV krila za te otroke celotne stroške.

Z gradnjo vrtcev na Lešah, v Žerjavu in na Ravnah bomo pridobili približno 220 dodatnih mest za predšolske otroke. Največji porast vključitve bo možen za mlajše otroke, če primerjamo sedanjo vključitev otrok do 3 let starosti. V letu 1985 bo vključenih 100 % več otrok, kot jih je do sedaj. Skrajšanega programa bodo deležni vsi otroci pred vstopom v šolo, če niso

vključeni v celotno malo šolo. Z razvojem celodnevne osnovne šole bo do leta 1985 možno v celoti rešiti predšolsko vzgojo na podružnicah (Strojna, Šentanel, Koprivna, Javorje in Podpeca), in sicer tako, da bodo predšolski otroci vključeni v sklep dela na celodnevni osnovni šoli. Delno bo tako vzgojo reševala izobraževalna skupnost.

Več občasnih oblik bo organiziranih za otroke, ki ne bodo vključeni v organiziran vzgojni program. Število zaposlenih bo v letih naraslo. Vsak oddelek naj bi bil usklajen z normativi po otrocih in pedagoških delavcih tako, da bo na oddelek vzgojiteljica in na vsaka dva oddelka varuhinja.

Že v letu 1981/82 bo nujno v VVZ zaposliti strokovne delavce. V letu 1983 tudi medicinske sestre.

Tudi v naslednjem srednjeročnem obdobju bo pri SOV financiranje še vedno potekalo tako, da bo del sredstev, namenjenih za delo v predšolski vzgoji, iz bruto OD, del pa bodo prispevali starši. SOV bo zagotovila več sredstev za subvencije otrokom iz materialno slabših družin. Sredstva, ki jih je SOV namenila za subvencije, so dosegla le 10 % v primerjavi s celotnimi sredstvi, v naslednjem obdobju pa bodo znašala 15 %.

V vseh vrtcih bo zagotovljena zdrava prehrana otrok, tudi trije obroki.

Ob vseh novih vrtcih bodo primerno urejena igrišča. V vseh zavodih bodo obnovljena igrala skladno s starostjo otrok.

V skladu s sprejetim dogovorom o gradnji objektov za otroško varstvo bo samoupravna interesna skupnost letno posredovala združenemu delu predlog o sredstvih, potrebnih za kritje novih nalog. Vsaka dograditev pomeni dodatni strošek za skupnost otroškega varstva.

PREDVIDENE GRADNJE

— Leše

Objekt bo zgrajen za potrebe predšolske vzgoje in osnovne šole. Skupna površina, računamo, bo 400 m². Od tega bo vrtec uporabljal 50 % površin.

— Žerjav

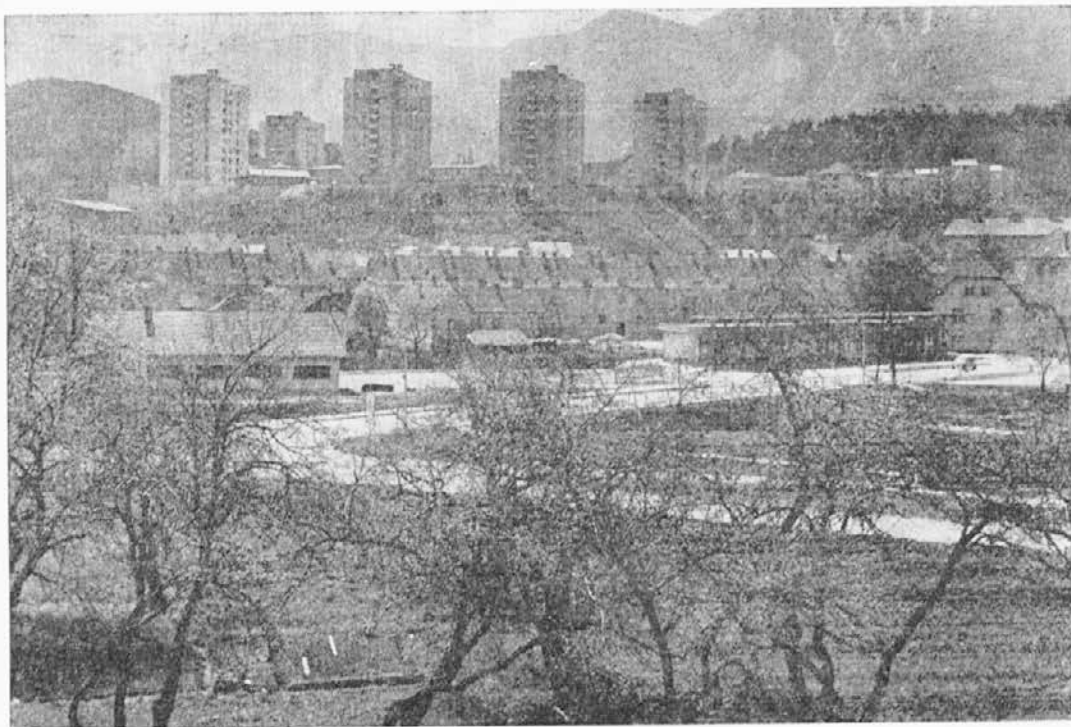
Tudi ta objekt bo namenjen za potrebe predšolske vzgoje in osnovne šole, le da je za predšolsko vzgojo predvidena le ena igralnica. Tudi v tem objektu bo vrtec uporabljal 50 % površine.

— Vrtec na Javorniku na Ravnah

Predvideno 9-10 igralnic, večnamenski prostor, kuhinja, uprava in ostali prostori. Tri igralnice so namenjene za dojenčke. Taki prostori zahtevajo še posebno ureditev.

— Dograditev 2 igralnic v vrtcu v Mežici

Obstoječi vrtec se bo tako povečal za 120-150 m². Če upoštevamo še dograditev vrtca v Mežici, bomo skupno pridobili približno 260 novih mest. Vendar za Mežico še ni dokončno dogovorjeno in bo potrebno situacijo reševati v dogovorih s krajevno skupnostjo.

Ko še ni bilo Name, pa banke, Opreme

Posebej je potrebno obravnavati še vrtec Prevalje — Pod gonjami in vrtec v Kotljah. Oba vrtca, Prevalje s 100 mesti in Kotlje s 40 mesti, bosta v celoti delovala že takoj v začetku srednjeročnega obdobja in sredstva za redno dejavnost bodo potrebna že v letu 1980.

OBČINSKA IZOBRAŽEVALNA SKUPNOST

I. MOŽNOSTI RAZVOJA VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA V OBČINI RAVNE NA KOROŠKEM V LETIH 1981—1985

Izhodišče za oblikovanje programskih nalog vzgoje in izobraževanja je spoznanje, da je vzgoja in izobraževanje sestavni del družbenoekonomskega razvoja, ki odločilno vpliva na reprodukcijo družbe, posebej naše socialistične samoupravne družbe.

Vzgoja in izobraževanje mora zato omogočiti vsakemu otroku popoln in pravičen osebnostni razvoj, ki pa mora biti usklajen z družbenimi potrebami, smotri in možnostmi in ki omogoča tako oblikovanje osebnosti otrok, da postanejo taki člani družbene skupnosti, ki bodo vsestransko razvite osebnosti v združenem delu kar največ prispevali k razvoju samoupravne socialistične družbe.

Spoznanja o pomenu znanja, strokovnosti in izkoriščanja kadrovskih sposobnosti v družbenoekonomskem razvoju so osnova razvoja vzgoje in izobraževanja.

Ugotovitve, da je vzgoja in izobraževanje dejavnik kvalitete v družbenem razvoju in idejne osnove spremenjenih odnosov med izobraževanjem in drugimi področji združenega dela, izhajajo iz ustave in kongresnih dokumentov. Načrtovanje vzgoje in izobraževanja je tedaj sestavni del družbenoekonomskega načrtovanja, ki izhaja iz ciljev in potreb socialistične družbe, v kateri je združeno delo temeljni subjekt v interesnih skupnostih, skupno odloča o vseh pomembnih vprašanih vzgoje in izobraževanja.

Občinska izobraževalna skupnost mora zato skrbeti, da na podlagi interesov v združenem delu in krajevnih skupnostih in z uveljavljanjem načela solidarnosti in vzajemnosti zagotovimo take pogoje, ki bodo postopno odpravljali vse tiste ovire, ki zavirajo napredek osebnosti otrok, še posebej če so te ovire posledica neenake razvitosti in neugodnih razmer okolja, in tako omogoča uresničevanje osnovnih nalog vzgoje in izobraževanja. Občinska izobraževalna skupnost prevzema skrb za razvoj osnovnega šolstva in posebnega šolstva ter s tem povezave dejavnosti ter programiranja razvoja usmerjenega izobraževanja. Nekatere naloge bo občinska izobraževalna skupnost izvajala sama, druge pa v sodelovanju s krajevnimi skupnostmi, drugimi samoupravnimi skupnostmi na ravni občine in republike, družbenopolitičnimi skupnostmi, družbenopolitičnimi organizacijami in drugimi. Ta načrt je tedaj osnova za sporazumevanje združenega dela in občanov pri zadovoljevanju osebnih, posebnih, skupnih in splošnih potreb pri vzgoji in izobraževanju. Z njim se vključujemo v celovito družbeno načrtovanje in dopolnjujemo načrte združenega dela, krajevnih skupnosti in družbenopolitične skupnosti. Po razpravah in medsebojnih sporazumevanjih in usklajevanjih sklenjen samoupravni sporazum o srednjeročnem razvoju bo osnova delovanju izobraževalne skupnosti v prihodnjem obdobju. Možnosti realizacije in konkretizacija pa bodo v letnih ali večletnih normativnih aktih in samoupravnih sporazumih za to področje.

ŠOLSKE PROSTORI

Programska osnova gradnje osnovnošolskega prostora predvideva, da bomo na vseh osnovnih šolah prešli na celodnevno šolo. Zakon o osnovnošolskem izobraževanju, ki je v pripravi, predvideva, da je le COŠ oblika izobraževanja, ki nudi otrokom osnovne šole pravilno usmeritev za nadaljnji študij.

Poldnevna osnovna šola naj bo v prihodnje tudi v občini Ravne na Koroškem le izjemna oblika vzgoje in izobraževanja.

Pri načrtovanju osnovnošolskega prostora moramo zato na vseh šolah, centralnih in podružničnih, pridobiti toliko prostorov, da bomo lahko v celoti prešli na celodnevno osnovno šolo. Pri gradnji si nikakor ne moremo privoščiti le delnega reševanja osnovnošolskega prostora, ampak moramo problem dolgoročno rešiti.

1. Osnovna šola STROJNA

Potrebuje 2 učilnici, čajno kuhinjo, sanitarije, garderobo in kabinet.

Zaradi oddaljenosti moramo v istem prostoru pridobiti 2 manjši stanovanji. Računamo, da je potrebno skupno 360 m² uporabne površine s stanovanjskim delom.

2. Približno enake prostore moramo pridobiti tudi na Lešah in v Šentanelu. Gradnja bo v teh krajih vključevala tudi prostore za predšolsko vzgojo.

3. Osnovna šola »Miloša Zidanška« Črna na Koroškem

Potrebujemo:

- 2 učilnici — 128 m²
- telovadnico — 900 m²
- večnamenski prostor — 120 m²
- jedilnico — 80 m²
- kuhinjo — 40 m²
- sanitarije — 30 m²
- kabineti — 30 m²
- komunikacije — 72 m²

Skupaj: 1.400 m².

4. Osnovna šola »Franca Pasterka—Lernarta« Mežica

Potrebujemo:

- 9 učilnic — 576 m²
- knjižnico — 40 m²
- večnamenski prostor — 120 m²
- kuhinjo — 40 m²
- 4 kabinete — 40 m²
- klubski prostor — 50 m²
- prostor šolskih svetovalnih služb — 40 m²
- prostor za počitek mlajših otrok — 20 m²

Skupaj: 1.024 m²

5. Osnovna šola »Prežihovega Voranca« Ravne na Koroškem

Potrebujemo:

- 10 učilnic — 640 m²
- večnamenski prostor — 200 m²
- 4 kabinete — 80 m²
- knjižnico s čitalnico — 200 m²
- kuhinjo — 100 m²
- komunikacije — 200 m²

Skupaj: 1.420 m².

5/a. Glasbena šola Ravne na Koroškem

Predvidevamo gradnjo nove glasbene šole ali preureditev stare osnovne šole z dozidavo na Gačnikovi poti 5. Če bo nova gradnja ali adaptacija z dozidavo, bodo stroški približno enaki.

Potrebujemo:

- 15 učilnic — 240 m²
  - 2 večji učilnici — 60 m²
  - zbornica — 30 m²
  - pisarna računovodstva in tajništva — 20 m²
  - pisarna ravnatelja — 16 m²
  - dvorana za nastope — 300 m²
  - ostali spremljajoči prostori — 84 m²
- Skupno: 750 m².

5/b. Osnovna šola »Juričevega Drejčka« Ravne na Koroškem

Potrebujemo:

- matične učilnice z nišo — $10 \times 36 \text{ m}^2 = 360 \text{ m}^2$
- učno stanovanje za gospodinjki pouk — 48 m^2
- delavnica za obdelavo kovine — 36 m^2
- delavnica za obdelavo lesa — 36 m^2
- šivalnica — 30 m^2
- modelarnica, risalnica — 36 m^2
- učilnica za glasbeno vzgojo — 36 m^2
- večnamenski prostor — 60 m^2
- knjižnica s čitalnico — 54 m^2
- telovadnica za redno telesno vzgojo in korektivno gimnastiko — 150 m^2
- kabineti za učila
- ostali kabineti za tehnični pouk, naravoslovje, fotokrožek, temnica, igralni kotički, pionirska soba — 132 m^2
- zbornica — 40 m^2
- čajna kuhinja — 16 m^2
- šolska kuhinja za malice, razdelilnica — 30 m^2
- bolniška soba, kabinet za prvo pomoč in SLO 16 m^2
- prostor za razgovore s starši — 16 m^2
- prostor za strokovne službe — logoped, socialni delavec, psiholog — 32 m^2
- upravni prostori — 40 m^2
- sanitarije — 96 m^2
- pomožni prostori — 54 m^2
- komunikacije, garderobe — 263 m^2
- Skupno: 1.581 m^2 .

Nadalje nujno potrebujemo prostore za delovno usposabljanje:

- matične učilnice — $2 \times 36 \text{ m}^2 = 72 \text{ m}^2$
- kabinet — 16 m^2
- sanitarije — 16 m^2
- komunikacije, garderobe — 21 m^2
- Skupno: 125 m^2

5/c. Osnovna šola Kotlje

Osnovno šolo Kotlje moramo dozidati, in sicer:

- 2 učilnici — 100 m^2
- kabinet — 20 m^2
- večnamenski prostor — tudi za namene telesne vzgoje — 100 m^2
- kuhinja — 20 m^2
- shrambe — 10 m^2 .

6. Osnovna šola »Franja Goloba« Prevalje

Da lahko osnovna šola Prevalje v celoti preide na celodnevno osnovno šolo, potrebujemo naslednje dodatne prostore:

- 9 učilnic — 576 m^2
- jedilnico — 200 m^2
- 20 kabinetov — 224 m^2
- kuhinjo — 40 m^2
- shrambo — 30 m^2
- 2 govorilnici — 10 m^2
- prostor za bolnike — 20 m^2
- 2 prostora za pisarno — 20 m^2

Skupaj je potrebno pridobiti 1.160 m^2 površine.

UČNI USPEH

S pridobitvijo šolskih prostorov bo v občini postopoma odpravljen poldnevni pouk. Z dograditvijo šol v srednjeročnem programu bodo učenci vključeni v celodnevno osnovno šolo. S tem bodo pogoji dela osnovnošolcev boljši in zmanjšalo se bo število ponavljalcev, prav tako bo zmanjšan generacijski osip.

Šolsko leto	% ponavljalcev	% generacijskega osipa
1972—73	6 %	20 %
1978—79	1,5 %	10 %
1979—80	1,3 % predvid.	9 % predvid.
1980—81	1,2 % predvid.	8 % predvid.
1981—82	1,1 % predvid.	7 % predvid.
1982—83	1,0 % predvid.	6 % predvid.
1983—84	0,9 % predvid.	5 % predvid.
1984—85	0,8 % predvid.	4 % predvid.

Na zmanjšanje števila ponavljalcev in na padec generacijskega osipa vpliva uvajanja novih oblik in metod dela, ki jih bodo vzgojnoizobraževalne organizacije v letu 1980—85 še pospešeno razvijale. Prav tako bo vsako leto izvedeno testiranje šolskih novincev. Ob pospešenem razvijanju celodnevne šole bo napredovanje učencev skoraj 100%. Nadalje bo potrebno pospešeno razvijati dopolnilni pouk tudi za učence, ki so ocenjeni z zadostno oceno.

PREHRANA V LETIH 1980—1985

Že v letih 1976—80 je bila v povprečju zagotovljena šolska malica za 95% vseh šoloobveznih otrok, od tega 20% brezplačnih malic in za 6% vseh šoloobveznih otrok brezplačni topli obroki. V letih 1980—85 bo prejelo 100% otrok malico, brezplačna bo malica za vse učence na podružnicah in vsi učenci, oddaljeni od doma do šole več kot 4 km, bodo prejeli topel obrok. Brezplačno bodo dobivali malico otroci slabše preskrbljenih družin. V šolah bodo pripravljali tudi kosilo. V celodnevni šoli bo OIS prispevala tudi del za prehrano.

UČBENIKI

Do šolskega leta 1979/80 je občinska izobraževalna skupnost zagotovila 800.000 dinarjev za učbenike, s tem so starši v povprečju letno prispevali le še 200 dinarjev za učbenike na otroka. Takoj v začetku naslednjega srednjeročnega obdobja bo potrebno zagotoviti sredstva za nakup učbenikov za vse učence. Tako bo že leta 1981 po šolah dovolj knjig. V letih 1981—1985 bodo potrebna samo sredstva za nakup izrabljenih knjig in nove izdaje.

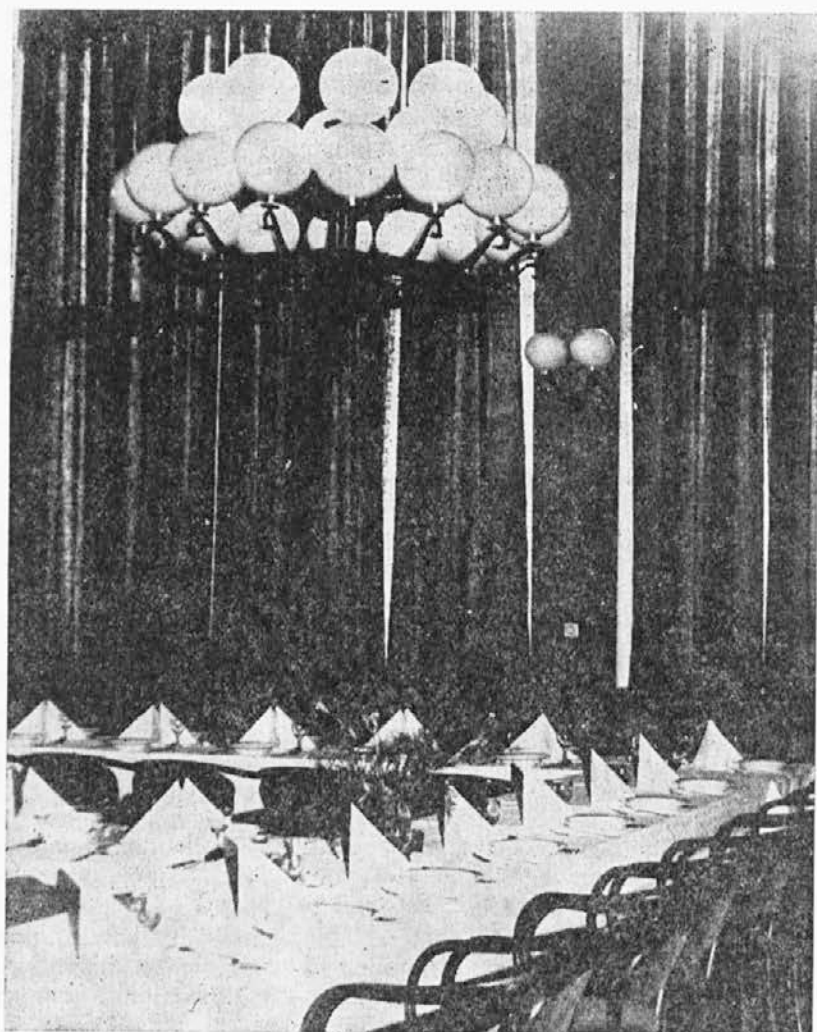
EKSKURZIJE, ŠOLA V NARAVI

Organizirati moramo več poučnih šolskih ekskurzij in šole v naravi. Za vse učence od 5. do 8. razreda mora biti letno organizirana ekskurzija v občini in ena ekskurzija izven občine. Za nižje razrede naj bo organizirana ena ekskurzija v letu. Program ekskurzij mora biti vnaprej določen z vsemi smotri, ki jih naj učenci dosežejo. Poudarek ekskurzij je na proizvodnem delu. Šola v naravi bo vsako leto organizirana za 30% šoloobveznih otrok.

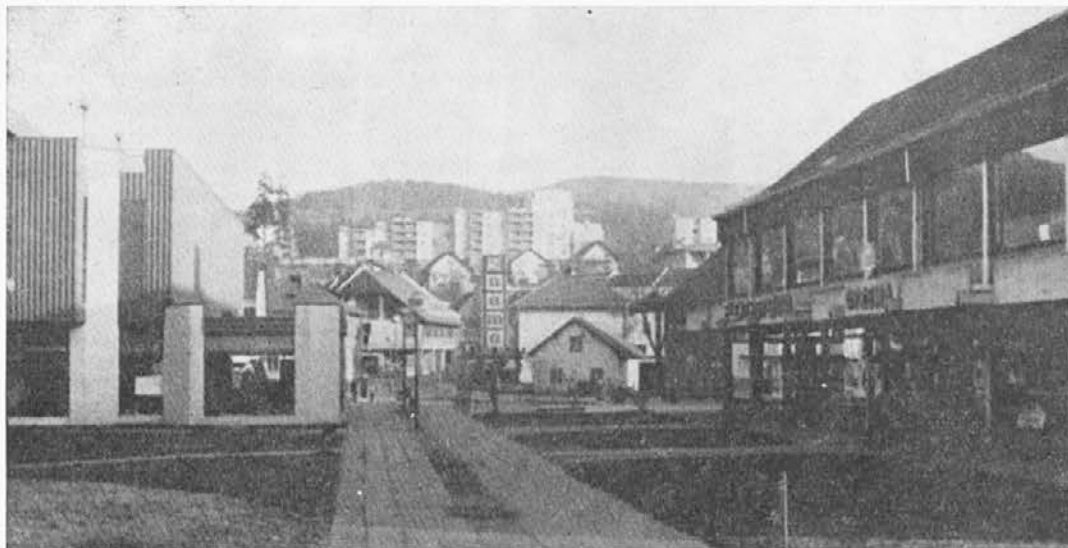
Letovanje bo organizirano za 500—600 otrok na leto ob morju. Že v letu 1980 je nujno pridobiti lasten prostor ali prostor v najem vsaj za 10 let. Najem zemljišča ali nakup bo pogodbeno urejen.

VARSTVO IN PODALJŠANO BIVANJE

Z novimi gradnjami in razvojem celodnevne šole bo postopoma padalo število oddelkov podaljšanega bivanja. Leta 1985 naj po planu ne bi bilo več oddelkov podaljšanega bivanja (varianta II.). Za vse učence vozače pa je vsako leto potrebno organizirati varstvo vozačev, ki naj bo združeno s pripravo na pouk.

Da bi vedno ostalo lepo, da bi bili vedno solidno postreženi

Ravne

Na novo je treba urediti šolsko mrežo, pri tem pa dosledno upoštevati meje krajevne skupnosti.

Kjer je možen prevoz učencev v šolo, je potrebno organizirati prevoz. To je najprej treba rešiti za učence osnovne šole Mežica. Vozni red prilagoditi času pouka.

KADRI

Na šolah je že leta 1981 treba formirati tri teame šolskih svetovalnih delavcev. Team sestavljajo psiholog, šolski pedagog in socialni delavec.

Z razvojem celodnevne osnovne šole bodo velike potrebe po kadrih, predvsem na razredni stopnji. Z enakomernim tempom gradnje šolskega prostora bomo potrebovali:

1982	— 7 učiteljev na razredni stopnji
	4 učitelje na predmetni stopnji
1983	— 7 učiteljev na razredni stopnji
	4 učitelje na predmetni stopnji
1984	— 8 učiteljev na razredni stopnji
	5 učiteljev na predmetni stopnji
1985	— 10 učiteljev na razredni stopnji
	5 učiteljev na predmetni stopnji
Skupaj 50 učiteljev	

Z že izdelano dolgoročno kadrovske politiko od leta 1976—1985 Občinska izobraževalna skupnost letno dodeli od 10—12 kadrovske študijske stipendije.

Od leta 1978—1983 bo torej izšolanih 50 do 60 učiteljev. S tem bodo pokrite potrebe do leta 1985. Dodatno bo že v letu 1980 potrebno razpisati študijsko za knjižničarsko smer in nato vsako leto še po eno študijsko knjižničarstva. Prav tako v letu 1980 študijsko za ortopedagogiko in dve študijski za defektologijo.

GLASBENA ŠOLA IN ŠOLA JURICEVEGA DREJČKA

Od leta 1980—1985 ne predvidevamo povečanja števila otrok na osnovni šoli Juricevega Drejčka na Ravnah (na 85—90). Z dograditvijo šole bo tudi osnovna šola Juricevega Drejčka imela možnost prehoda na celodnevni pouk. V letih 1981—1983 bo letno potrebno dodatno organizirati po en oddelek podaljšanega bivanja.

V srednjeročnem programu bo nujno tudi glasbeno šolstvo uvrstiti v enotni program in s tem zagotoviti enakomeren raz-

voj glasbene šole na Ravnah in v Mežici. Letno moramo povečati število učencev najmanj za 15. Z uvrstitvijo v enotni program bo potrebno zagotavljati šoli tudi materialne stroške v višini 10—15% od vseh ostalih dohodkov. Le tako bo tudi glasbeno šolstvo v občini imelo prihodnost. Število učencev se bo do leta 1985 povečalo na 270.

OPREMLJENOST ŠOL

V vseh letih srednjeročnega programa morajo biti šolam zagotovljeni materialni stroški v višini 15% v primerjavi z bruto OD, skupno porabo in zakonskimi obveznostmi.

Opremljenost šol z učili in učnimi pripomočki:

Šola s 16 oddelki mora imeti najmanj:
8 diaproyektorjev z mikroadapterjem
6 videoskopov
8 kinoprojektorjev 8 mm
4 mikroskope
4 magnetofone
2 kasetofona
1 radio
2 avtomatska diaproyektorja
ostale pripomočke, slike, filme, diapozitive itd.

IZVENUČNE DEJAVNOSTI, DOPOLNILNI IN DODATNI POUK

V vsakem oddelku bo organizirano najmanj dve uri izvenučnih dejavnosti na teden. Največ dela bodo opravili prometni delavci. S celodnevno šolo bo vključeno v vodenje teh dejavnosti več zunanjih sodelavcev: delavci iz proizvodnje, strokovnjaki za razna področja proizvodnje, kulture, športa itd.

Prav tako bo pospešeno potekal dopolnilni pouk za učence, ki počasneje sledijo pouku. Vključeni morajo biti tudi tisti, ki le zadostno obvladajo že obdelano učno gradivo. Dodatni pouk bo za učence, ki so nadarjeni za posamezna področja. S temi učenci bo delo poglobljeno z dodatnimi zahtevnejšimi nalogami.

Pri pouku bomo v precejšnji meri opravili frontalni pouk. Delo bo potekalo skupinsko, individualno. Za pouk mora biti pripravljenih čim več nalog objektivnega tipa.

KULTURNA SKUPNOST

I. IZHODIŠČE NAČRTA KULTURNEGA RAZVOJA OBČINE RAVNE NA KOROŠKEM V LETIH 1981—1985

UVELJAVLJANJE ODNOSOV V SVOBODNI MENJAVI DELA

Kulturna skupnost bo tudi v prihodnje omogočala in spodbujala celovito dogovarjanje in sporazumevanje o vseh pomembnih zadevah v kulturi, od oblikovanja programov in zagotovitve gnotne podlage do organizacij združenega dela (izvajalcev nalog kulturne skupnosti). Z ozirom na nagli družbeni in gospodarski razvoj občine Ravne v načrtovanem obdobju bo kulturna skupnost kar najhitreje in najustrezneje prilagajala svoje oblike dela in organizacijsko strukturo. Pri tem bo upoštevala nove razvojne možnosti krajevnih skupnosti, posebno še v novih formacijah: Kotlje, Šentanel, Leše.

Podlaga za svobodno menjavo dela bodo kulturni programi tozdogov in krajevnih skupnosti in z njimi usklajeni programi vseh nosilcev kulturnega dela.

Kulturni programi se bodo v svobodni menjavi dela uresničevali na podlagi samoupravnih sporazumov o temeljnih planov in konkretnih pogodb med kulturnimi skupnostmi in izvajalci — nosilci kulturnega dela. Zato bo kulturna skupnost odstopila od sedanjih togih, še vedno preračunanih oblik financiranja svojih dejavnosti. Uveljavljala bo takšne oblike dela, da bodo elementi svobodne menjave dela, kot so: programi opravljanja posameznih storitev izvajalcev nalog kulturne skupnosti; opravljanje dela dejavnosti kulturne skupnosti in cene za posamezne storitve; instrument družbenega vrednotenja, spremljanja in izpolnjevanja programa.

URESNIČEVANJE DELEGATSKIH RAZMERIJ

Kulturna skupnost bo tudi v prihodnje razvijala dejavnost posebnih delegacij za kulturo v vseh organizacijah združenega dela, zlasti še v krajevnih skupnostih. V skladu s temeljnimi funkcijami, ki jih posebne delegacije opravljajo za uspešno in učinkovito delovanje delegatskega sistema, bodo skupine delegatov uveljavljale tudi polno iniciativo pri snovanju žarišč za kulturo v svojem delovnem okolju, oziroma krajevni skupnosti. Delegacije za kulturo bodo tako vzpodbujale delovne ljudi in občane, da morajo svoje kulturno življenje programirati in o kulturni politiki odločiti že v tozdogovih in krajevnih skupnostih, posebno še, ker je kultura del človekovega vsakdanjega življenja in bistvena sestavina združenega dela.

Kulturna vzgoja in dostopnost kulturnih dobrin

Z uresničevanjem samoupravne vloge delovnih ljudi v celotnem družbenem in kulturnem razvoju mora nenehno rasti tudi njegova kulturna raven. K temu morajo bistveno prispevati vzgojnoizobraževalni proces, še nadaljnji razvoj posameznih vrst kulturne dejavnosti in uresničevanje vloge temeljnih organizacij združenega dela in krajevnih skupnosti v kulturnem življenju delovnih ljudi.

Prizadevali si bomo razviti takšne oblike kulturnih dejavnosti, da bo celoten vzgojnoizobraževalni proces, ki zajema 2160 predšolskih otrok, 3275 šoloobveznih otrok in 2628 dijakov srednjih in poklicnih šol (v usmerjenem izobraževanju), še nadalje poglobljajl osnovo za človekovo kulturno razvitost, vzpodbujal in razvijal kulturne potrebe in seznanjal s kulturnimi dosežki in vrednotami. Velike možnosti, da se že pri najmlajših s kulturno vzgojo razvijajo kulturne potrebe do take mere, da bi pozneje ne zamrle, nudijo celodnevne šole. Občinska kulturna skupnost bo tudi v tem obdobju in bolj kot dosedaj z izobraževalno skupnostjo opredelila naloge, oblike in način financiranja kulturne vzgoje in vplivala na investicijska vlaganja v objekte, namenjene celodnevni šoli in v okviru te za kulturno ustvarjanje mladine.

Nenehno izboljševanje družbenih in gmotnih razmer bo ustvarilo boljše možnosti za kulturnoumetniško dejavnost in za večji vpliv kulturnih vrednot na čim širši krog delovnih ljudi. K temu naj bi največ pripomogli VORANČEVI KULTURNI DNEVI, ki lahko zagotavljajo hitrejši pretok novih kulturnih vrednot, izboljšujejo in razširjajo možnosti za vrsto novih oblik kulturnega življenja mladih, uspešnega delovanja kulturnih organizacij in povečujejo dostopnost kulturnih dobrin kar najširšemu krogu delovnih ljudi in občanov (leta 1979 nad 23.000 obiskovalcev).

Organizacije združenega dela s področja kulture in druge kulturne organizacije (domače in druge v slovenskem prostoru, ki bodo delovale na območju naše občine), se morajo v svojih programskih izhodiščih in pri nudenju programov široko odpreti publiki, pri čemer morajo upoštevati različno kulturno raven, različne življenjske in kulturne razmere delovnih ljudi v našem prostoru.

Delavski muzej, likovni salon in študijska knjižnica bodo svojo dejavnost usmerili navzven z uvajanjem novih oblik dela z vodstvom po razstavah, s pedagoškimi urami in s popularizacijo svoje dejavnosti in z vodstvom po zunanjih spomeniškovarstvenih objektih in območjih (Kefrov mlin, Prežihova bajta, Vorančeva pot, Poljana in Topla). Posebno mesto v kulturni vzgoji bodo odigrali kinematografi z organizacijo filmskega gledališča in s komentiranimi predstavami. Zelo pomembno vlogo pri kulturni vzgoji bodo imeli lokalni informacijski centri (Koroški radio, Koroški fužinar in Koroški zbornik: Med Peco in Pohorjem).

Kulturna skupnost se bo zavzemala za takšno oblikovanje kulturne politike in kulturne prakse, ki bo usmerjena k bogatenju kulturnega življenja delavcev. Vzpodbujala bo organizirana prizadevanja za kultivirano in humano delovno in življenjsko okolje delavcev, s čimer bo ustvarila možnosti, da bodo delovni ljudje vsebinsko bogateje preživljali prosti čas. Zato bo težila za tem, da bi vse oblike kulturnih dejavnosti približali čim širšemu krogu delovnih ljudi in občanov.

Materialni pogoji za delo kulturnih organizacij

Kulturni domovi in drugi objekti, namenjeni za kulturno delo, predstavljajo najpomembnejše ustanove, ki omogočajo ma-

Ali pravilno parkiramo?

sovno kulturno delo. Investicijska vlaganja v preteklem obdobju so bila minimalna — komaj zaznavna. Več objektov nam naravnost propada (kinodvorane). Zato bomo morali v tem petletnem obdobju nameniti za nove gradnje, za obnovo in posodobitev prostorov za kulturno dejavnost znatno več sredstev kot doslej. Z gradnjo kulturnega doma na Ravnah, z obnovo Narodnega doma v Mežici, z obnovo mladinskega doma v Strojnski Reki, s posodobitvijo prostorov in opreme v kinodvorani na Prevaljah, klubskih prostorov na Lešah in Podpeci, s pridobitvijo prostorov za vaško kulturno življenje v novih šolah na Strojni in v Šentanelu, s pridobitvijo prostorov za kulturno dejavnost šolarjev v celodnevni šoli bomo v občini pridobili solidno osnovo za vsestransko kulturno dejavnost.

Mrežo kulturnih domov in drugih objektov bomo organizacijsko povezali v KULTURNI CENTER PREŽIHOV VORANC. Kulturni center bo skrbel za investicijsko vzdrževanje in sodobno opremljenost objektov, predvsem pa bo nudil kar najboljše pogoje za ljubiteljsko dejavnost vseh področij kulture, skrbel za prikazovanje filmov, organiziral zabavno življenje, skrbel za širjenje kulture v vseh njenih pojavnih oblikah s prezentacijo tistih kulturnih vrednot, ki so ustvarjene v profesionalnih in ljubiteljskih kulturnih organizacijah. Kulturni center Prežihov Voranc bomo konstituirali s posebnim samoupravnim sporazumom, s katerim bomo rešili statusna vprašanja vseh domov in razmejili pravice in dolžnosti tako uporabnikov kot izvajalcev. Prioritetni vrstni red gradnje in obnove kulturnih domov je bil sprejet s posebnim odlokom skupščine občine Ravne (Črna, Prevalje, Mežica, Ravne).

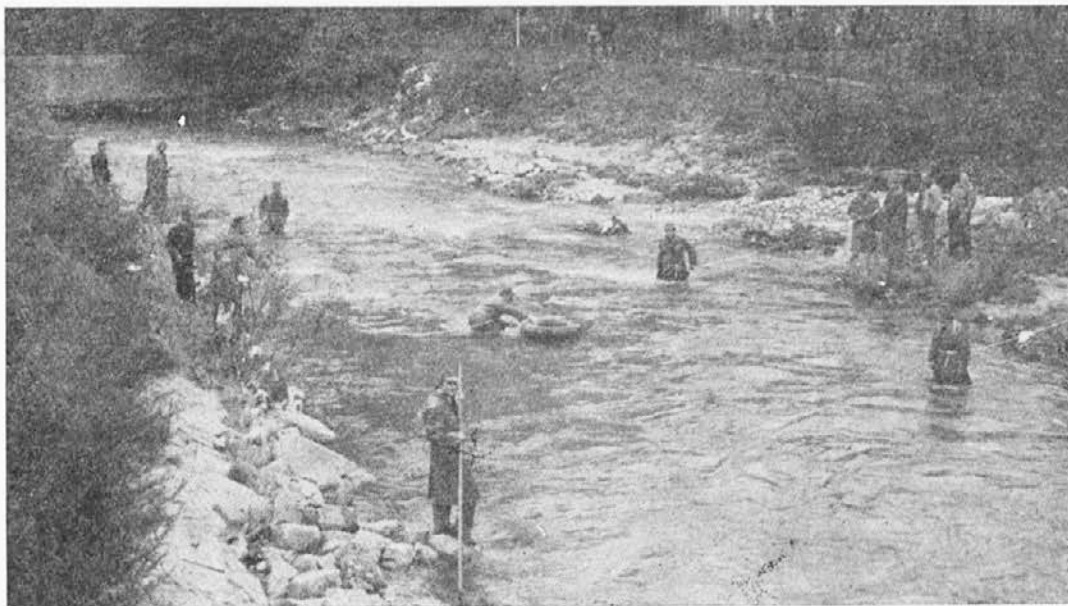
Najpomembnejša nova gradnja bo vsekakor gradnja kulturnega doma Prežihov Voranc na Ravnah, s katerim bo Koroška (z obeh strani meje) dobila sodobno opremljen kulturni center.

KULTURNE MANIFESTACIJE

Nekatere kulturne manifestacije so postale tradicionalne, tako da so se s svojo dejavnostjo vtakale v kulturno življenje v

širšem smislu, druge pa bomo na novo uvajali:

- Vorančevi dnevi — ciklus prireditev vseh kulturnih dejavnosti
- Koroška glasbena jesen (koncerti klasične in sodobne resne glasbe)
- Gledališki abonma
- Koroško likovno poletje (slikarska kolonija)
- Vorančeva pomlad (srečanje mladih literatov)
- Hotuljski literarni tabor (srečanje slovenskih piscev)
- Poljanska vigred (partizanske kulturne slavnosti)
- Vorančeva pot (manifestativni zimski in vigredni pohod)
- Ritmi med Uršljo in Peco (pregled koroške folklore)
- Prežihovo (zborovanje slovenskih tabornikov)
- Hotuljske letne igre (nastopi gledaliških in glasbenih skupin)
- Koroški turistični teden (kulturnoturistična manifestacija)
- Jeklo in zvoki (srečanje koroških pihalnih orkestrrov)
- Rej pod lipo (kmečki praznik v Šentanelu)
- Mednarodni simpozij kiparjev FORMA VIVA
- Bratska srečanja v Kefrovem mlinu (mladinska poletna šola)
- Koroški filmski mozaik (revija amaterskega filma)
- Metalurške kulturne igre (srečanje kulturniških skupin železarne Ravne in rudnika Mežica)
- Pevsko srečanje Od Pliberka do Traberka (odrasli zbori)
- Pevsko srečanje Naše pesmi naj donijo (otroški in mladinski zbori)
- Gremo v kino (filmsko gledališče)
- Naša beseda (srečanje mladih kulturnih ustvarjalcev)
- Večeri bratstva (srečanje folklor pobratenih občin)
- Srečanje z ljudskimi pevci, godci in plesalci (pregled izvirne slovenske folklore).

Nič nas ne sme presenetiti

Vsem kulturnim manifestacijam je potrebno:

— določiti jasne koncepte in programska izhodišča in jih vključiti v program kulturnega centra Prežihov Voranc;

— vzpostaviti zahtevo po stalnem dvigovanju kvalitete in opiranju na avtentično vsebino koroške krajine;

— koristiti te manifestacije za spodbujanje in razvijanje medobčinskega sodelovanja, sodelovanja s pobratenimi občinami, zamejskimi Slovenci, kakor tudi za vzpostavljanje odnosov in zvez med drugimi umetniškimi ustanovami in organizacijami;

— oskrbeti stalne vire financiranja s posebnim ozirom na združevanje sredstev za kulturno delo v organizacijah združenega dela, iz združevanja dela dohodka organizacij združenega dela v krajevnih skupnostih, sredstev krajevnih skupnosti, občinske in republiške kulturne skupnosti;

— organizirati enotno propagando v okviru kulturno propagandnega centra pri kulturnem centru Prežihov Voranc.

VORANČEVI KULTURNI DNEVI

Vorančevi kulturni dnevi kot oblika kulturne dejavnosti so ustanovljeni z nalogo, da manifestirajo dejavnost številnih nosilcev kulturnega življenja, da realizirajo, vzpodbujajo in pospešujejo programsko orientacijo kulturnih organizacij in institucij. Razvijali jih bomo predvsem kot kulturno in socialno moč; v njih bodo izpričali vse bogastvo kulturno-umetniškega ustvarjanja družbene organizacije v kulturi ter druge poklicne kulturne ustanove in umetniki vseh kulturnih zvrsti. Programi morajo imeti obeležje humanizma in skrb za avtentično kulturo in socialistično vsebino, tematika naj ustreza dovtetnosti sodobnega človeka za tradicijo naše revolucije, in naj afirmirajo kulturne vrednote vseh naših narodov in narodnosti. Vorančevi dnevi bodo konstituirani s samoupravnimi sporazumi med vsemi zainteresiranimi in morajo dobiti samoupravno verifikacijo delovnih ljudi.

VARSTVO KULTURNE DEDIŠČINE

Delavski muzej bo v prihodnjem obdobju posvetil večjo pozornost varovanju v muzejskih zbirkah shranjenih predmetov

ter njihovem posredovanju javnosti. Deloval bo v naslednjih oddelkih:

- tehnični oddelek na Ravnah
- tehnični oddelek v Črni
- etnografski oddelek na Ravnah (skansen)
- etnografski oddelek v Črni
- stalna razstava Delavsko gibanje v Mežiški dolini
- muzej II. in III. kongresa SKOJ v Kefrovem mlinu
- muzej Prežihova bajta
- arheološki oddelek na Ravnah

Razvojne možnosti

- etnografski oddelek v Kariclovi hiši v Mežici
- delavsko etnografski oddelek
- gozdarsko etnografski oddelek v Ahačevi hiši na Prevaljah
- obnova objektov v skansenu (žaga, frnača, čebelnjak in postavitve koroške domačije).

Delavski muzej mora postati sestavni del izobraževalnega in znanstveno-raziskovalnega dela. Omogočiti mu moramo prostorske pogoje za pedagoško in znanstveno-raziskovalno delo (sedanji prostori ekonomskega centra in urbanističnega biroja). Vso pozornost bo posvetil dokumentaciji, konservaciji premičnih spomenikov in smiselni izpopolnitvi zbirk ter organizaciji občasnih priložnostnih razstav.

Odbor za varstvo narave in kulturne dediščine bo v načrtovanem obdobju pospešil sistematično inventarizacijo, dokumentacijo in registracijo ter načrtno restavracijo spomenikov (premičnih — nepremičnih) in naravovarstvenih območij. Pri spomeniško-varstvenih akcijah na spomenikih in spomeniških prostorih bo dal prednost pomembnim spomenikom, ki so ogroženi in ki so značilni za naše kulturnozgodovinsko izročilo (p. c. Ana in Bolfenk na Lešah, p. c. v Podpeci, p. c. Ana v Koprivni, p. c. na Poljani, objekt na Vorančevi poti, stara dimnična hiša v Šentanelu, Ahačeva hiša na Prevaljah, Karicljeva bajta v Mežici; stare fužine na Prevaljah, stare fužine v Mušeniku, celotna Topla — izvajanje varovalne in nadzorne službe pri obnovi objektov, zaščita starih vaških in mestnih jeder.

Posebno skrb in posebno obravnavo zaslužijo spomeniki ljudske revolucije in NOB. Pripravili bomo poseben vodič po partizanskih spomenikih Koroške, uredili register spomenikov, spominskih obeležij, grobov in grobišč iz NOV. Izdelali bomo prioriteten vrstni red obnove in prenove vseh spominskih obeležij. Začeli bomo akcijo za postavitve spomenika svobodi na Poljani, ureditev spominske zbirke na Obretanovem, v Topli in v mučilnici na Rimskem vrelcu.

LIKOVNA UMETNOST IN LIKOVNA KULTURA

Osnova kulturne politike v likovni umetnosti bo usmerjena v ustvarjanje pogojev za likovno bogatenje okolja, v katerem naš delovni človek živi in dela. Tudi v prihodnje bomo likovno umetnost neposredno povezovali z gradnjo različnih objektov družbenega standarda in drugih gospodarskih objektov. Skrbeli bomo za stalno prisotnost likovnih del v sintezi z arhitekturo in tako manifestirali del socialistične kulture.

Vsakoletne likovne manifestacije, kot je Koroško likovno poletje (slikarska kolonija železarne Ravne), naj tudi v prihodnje ostanejo pomembna oblika širjenja in afirmiranja likovne umetnosti.

Z organizacijo občasnih mednarodnih kiparskih simpozijev FORMA VIVA bomo likovne stvaritve vtakali v okolje naših delovnih ljudi.

S pregledom izbora najbolj oblikovanih industrijskih izdelkov bomo pospeševali industrijsko oblikovanje v vseh tokovih likovne kulture in oblikah likovnega ustvarjanja v organizacijah združenega dela.

V razstavnem paviljonu — likovnem salonu bomo predstavili likovno ustvarjanje sodobnih likovnih umetnikov. V stalni galerijski zbirki umetniških del (v sedanjih prostorih urbanističnega biroja) bomo uredili stalno likovno razstavo nacionalnega likovnega bogastva koroške krajine.

Pospeševali bomo likovno ustvarjanje in upodabljanje v vseh oblikah v mladinskih kulturnoumetniških društvih in društvu koroških likovnikov.

STIKI S SLOVENCMI ZUNAJ SOCIALISTIČNE REPUBLIKE SLOVENIJE

Stike in sodelovanje s Slovenci zunaj slovenskih meja bomo nenehno krepili in pospeševali. Zato bodo naša prizadevanja v prihodnje usmerjena v vsebinsko in gmotno pomoč kulturnemu delovanju zamejskih Slovencev, pri čemer bomo dajali prednost vsem že doslej razvitim in razvijajočim se vrstam kulturnega sodelovanja. Naše največje pevsko srečanje Od Pliberka do Traberka bomo nenehno dopolnjevali in poglobljali, prav tako srečanja folklornih in gledaliških skupin. Utrjevali bomo bratske vezi med pobratenimi in prijateljskimi društvi v zamejski Koroški in našimi društvi (SPD Edinost Pliberk, Globasnica, Dobrla vas, Železna Kapla, Žitara vas, Sele, Šentjakob, Bilčovs in druga), s klubi slovenskih študentov na Dunaju in Gradcu in Prežihov Voranc v Celovcu ter z gimnazijo v Celovcu. Gmotno bomo podprli razvoj glasbene vzgoje v okviru slovenskih kulturnih društev v Podjuni. V študijski knjižnici na Ravnah bomo zbirali in strokovno obdelovali vso dosegljivo domoznansko gradivo iz zamejske Koroške. Študijska

knjižnica bo tudi v prihodnje bogatila oddelek Koroške potujoče knjižnice in nudila vso strokovno pomoč zamejskim knjižnicam. Zveza kulturnih organizacij naše doline bo še naprej pospešeno sodelovala z osrednjima kulturnima organizacijama v zamejski Koroški: Slovensko prosvetno zvezo in Slovensko krščansko kulturno zvezo.

Kulturna skupnost bo pospeševala in poglobljala stike z delavci na začasnem delu v tujini in z njihovimi društvi. Izvajala bo pokroviteljske dolžnosti nad Slovenskim kulturnim društvom Ivan Cankar v Halmstadu na Švedskem. Prijateljske stike pa bo ohranjala s slovenskim kulturnim društvom v Darmstadtu v ZR Nemčiji. Društvoma bo nudila strokovno pomoč s knjižnim gradivom in razvijala medsebojno izmenjavo kulturnih skupin.

KULTURNO SODELOVANJE Z DRUGIMI NARODI IN NARODNOSTMI SFRJ

Kulturna skupnost si bo prizadevala za načrtnejše in vsestransko sodelovanje s kulturnimi organizacijami v bratskih in prijateljskih občinah (vsakoletna srečanja mladinskih kulturniških skupin — folklornih skupin 10 pobratenih občin.

Po načelu recipročnosti bomo izmenjavali kulturne skupine, umetnike in pisce iz pobratenih občin Čačak, Varvarin, Probištip in Garešnice. Folklorne skupine iz teh občin bomo vsako leto povabili na veliko folklorno prireditev Večeri bratstva. Poleg tega morajo vsi pomembnejši dosežki kulturnih organizacij iz pobratenih občin dobiti prostor v programih vseh naših kulturnih organizacij in v obratni smeri.

Kulturna skupnost bo tudi v prihodnje dajala vso podporo domačemu kulturno-umetniškemu društvu Bratstvo. V njem bo pospeševala razvoj vseh pojavnih oblik ohranjanja kulturnih tradicij občanov iz drugih bratskih republik in skrbela za gmotno podlago pri uresničevanju njegovega programa.

RAZVOJ POSAMEZNIH VRST KULTURNIH DEJAVNOSTI

Kulturna skupnost bo tudi v prihodnje prednostno razvijala tiste kulturne dejavnosti, ki so najbolj pomembne za nacionalni kulturni razvoj in za oblikovanje socialistične osebnosti, in pri katerih sodeluje najširši krog delovnih ljudi. Kot prednostne dejavnosti opredeljujemo: knjižničarstvo, gledališče in varstvo kulturne dediščine.

1. KNJIŽNIČARSTVO

S pridobitvijo novih prostorov, kjer gostujejo glasbena šola, urbanistični biro in ekonomski center, bo dobila Koroška osrednja knjižnica možnost, da se na principih modernega bibliotekarstva organizira v sodobno kulturno in znanstveno ustanovo. Odtod in zaradi dolgoletne tradicije mora ta pomembna ustanova dobiti v prihodnjem obdobju splošno družbeno podporo. Svoje razvojne možnosti bo usmerila predvsem v delovanje v posebnih oddelkih za otroke in pionirskih oddelkih v vseh večjih krajevnih knjižnicah ter v svetovalno funkcijo pionirskim knjižnicam na šolah.

Koroška osrednja knjižnica bo osnovala in razvila Kuhar-Prežihov seminar, ki bo

»Človek v vodi«

zbiral, obdeloval in hranil vse gradivo, ki zadeva Prežih, njegov čas in kraj, zlasti pa literarno zapuščino, izdaje in prevode njegovih del ter študije in poročila o delih in o avtorju.

Občinska matična knjižnica bo s svojo vsestransko aktivnostjo predvsem vzpodbujala prizadevanja za pridobivanje novih in posodobljenih prostorov za knjižnično dejavnost; iskala bo takšne oblike dejavnosti, da bo razvijala bralne navade in potrebe v vseh okoljih (klubi bralcev), še bolj bo podpirala tekmovanja za bralne značke v vseh šolah, da bi mimo leposlovja zajele tudi družboslovje; skladno z možnostmi in izvajanjem plana občine Ravne bo po nadrobno izdelanem načrtu oskrbela in opremljala prostore za svojo dejavnost in si pridobivala potrebne kadre. Prav posebno skrb bo posvečala podružbljanju in samoupravnemu organiziranju celotne knjižnične dejavnosti na svojem območju.

2. KULTURNOUMETNIŠKI AMATERIZEM

Današnje karakteristike kulturno-umetniškega amaterizma v naši občini so poleg razvite mreže amaterskih društev višja kvaliteta ljubiteljskih umetniških programov, resnejši programski vzpon in očitni vpliv na razvijanje kulturnih navad delovnih ljudi in občanov. Zato bo občinska zveza kulturnih organizacij v sodelovanju s socialistično zvezo koordinirala dejavnost številna nosilcev kulturnega življenja tudi v organizacijah združenega dela, predvsem pa v krajevnih skupnostih, da bodo realizirali, vzpodbujali in pospeševali programsko orientacijo kulturnih organizacij in institucij in razširili prostor za dogovarjanje in uspešnejši razvoj samoupravnih odnosov na teh področjih.

Z ozirom na umetniški in družbeni razvoj bo Zveza kulturnih organizacij v prihodnje prioritarno razvijala glasbeni in gledališki amaterizem. Negovala in valorizirala bo vrednote kulturne dediščine tako, da bodo imeli programi vse bolj avtentično karakterno podobo. Posebno pozornost bo posvetila delovanju pionirskih in mladinskih kulturno-umetniških društev.

V sodelovanju z ZKO Slovenije bo uresničevala dogovorjene naloge iz nacionalnega kulturnega programa. Zveza kulturnih organizacij bo skrbela za izvajanje vseh kulturnih akcij po koledarju kulturnih

prireditev in za skladnejše izvajanje glasbeno in gledališko vzgojnih programov iz gostovanj poklicnih kulturno-umetniških ustanov.

S kulturno izmenjavo bo skrbela za utrjevanje tradicij bratstva in enotnosti med jugoslovanskimi narodi in med zamejskimi Slovenci.

3. DEJAVNOST ORGANIZACIJ ZA TEHNIČNO KULTURO

Občinska zveza organizacij za tehnično kulturo bo predvsem vzpodbujala, razvijala ter usmerjala dejavnosti fotoklubov, radioklubov, kinoklubov in filatelistov. Te dejavnosti bo utrdila tako, da bodo te organizacije postale nosilci nalog pri spremljanju vseh kulturnih akcij, zlasti pa pri varstvu in ohranjanju kulturne dediščine. V ta namen bo osnovala posebno obliko informacijsko dokumentacijskega centra (razglasne in radijske postaje).

4. DEJAVNOST MEDOBČINSKIH ZAVODOV

Kulturna skupnost bo skrbela v skladu s pristojnimi za skladnejšo in učinkovitejšo dejavnost medobčinskih zavodov: pokrajinski arhiv v Mariboru, Zavod za spomeniško varstvo v Mariboru, Koroški muzej ljudske revolucije v Slovenj Gradcu in Koroški radio v Slovenj Gradcu.

5. LJUDSKA OBRAMBA IN DRUŽBENA SAMOZAŠČITA

Kulturna skupnost bo v svojih obrambnih načrtih skrbela za najučinkovitejše oblike priprav za delo v vojni ter za zaščito in reševanje ljudi in materialnih dobrin v primeru vojne, ob naravnih in drugih nesrečah ter v drugih izrednih razmerah.

6. NAČRT NOVIH NALOG

Kulturna skupnost bo v svojih programih načrtovala nekatere nove naloge, ki so osnova za kulturni razvoj v prihodnjih letih.

Kadri:

Kuhar-Prežihov seminar; delavski muzej Ravne, Koroški muzej ljudske revolucije Slovenj Gradec, kulturni center Prežihov Voranc, Zavod za spomeniško varstvo in Pokrajinski arhiv Maribor, informacijski center — Koroški radio; Zveza kulturnih organizacij.

Spodnja postaja pri Ošvenu

Prostori:

Posodobitev vseh objektov za kulturno dejavnost in oprema novih objektov: Dom kulture v Črni in Vorančev dom Ravne.

TELESNOKULTURNA SKUPNOST

I. ANALIZA RAZVOJNIH MOŽNOSTI TELESNE KULTURE V OBČINI V LETIH 1981—1985

V novem srednjeročnem obdobju bo temeljni poudarek dan nadaljnjemu razvijanju samoupravnih odnosov in delegatskega sistema v samoupravni interesni skupnosti kakor tudi v telesnokulturnih organizacijah in njihovih asociacijah. Samoupravno sporazumevanje in dogovarjanje bo v skladu z novim zakonom o osnovnih svobodnih menjave dela v telesni kulturi posebej usmerjeno v uresničevanje neposredne menjave dela med uporabniki in izvajalci programov telesnokulturne dejavnosti na območju občine, zlasti pa v krajevnih skupnostih, saj bo le tako mogoče doseči dejansko zadovoljevanje interesov delavcev in občanov ter zagotavljati pogoje v ustrezni kvaliteti in obsegu. Samoupravna organiziranost v interesni skupnosti, v vseh telesnokulturnih organizacijah in njihovih asociacijah v občini (regiji) mora biti podrejena dejanskim potrebam delovnih ljudi in občanov ter mora biti v skladu z novim zakonom o telesnokulturni dejavnosti. Vsestranska vzgoja športnikov, zlasti mladine (ne samo športna vzgoja) bo pomebna naloga vseh telesnokulturnih organizacij in njihovih združenj, ki izvajajo telesnokulturni minimum. Pri tem bo še posebej izpostavljena dejavnost za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito.

Vsi izvajalci telesnokulturnega programa, zlasti tisti, ki se ukvarjajo s selektivnim in vrhunskim športom, morajo zagotoviti veliko večjo strokovnost pri delu s perspektivnimi, selekcioniranimi in vrhunskimi tekmovalci v občini (regiji).

Sodelovanje z otroškim varstvom, vzgojo in izobraževanjem, zdravstvom in drugimi mejnimi področji mora biti bolj urejeno in medsebojne obveznosti pogojene s samoupravnimi sporazumi in družbenimi dogovori. Sodelovanje v regiji, z drugimi

slovenskimi občinami in zlasti s Slovenci v zamejstvu mora biti dolgoročno začrtano s konkretnimi in stalnimi nalogami v vsakoletnih programih dela telesnokulturne skupnosti.

Bistvo za novo srednjeročno obdobje so poleg samoupravne organiziranosti v telesni kulturi: razvoj množičnosti, večja strokovnost pri delu, izboljšanje infrastrukture (objekti), načrtovan vrhunski šport in izboljšanje finančnega stanja, kar je zelo važno, saj ugotavljamo, da delež telesne kulture v skupni porabi pada!

Rešitev teh nalog v skladu s sprejetimi zakoni in usmeritvami v najvišjih organih ZK in SZDL, TKS SRS in telesnokulturni skupnosti občine pa terja od vseh dejavnikov — uporabnikov in izvajalcev veliko odgovornost in dosledno spoštovanje sprejetih sklepov o načrtovani dejavnosti telesne kulture v občini Ravne na Koroškem.

a) Množičnost:

Najpomembnejša in prednostna naloga telesnokulturne dejavnosti v občini Ravne na Koroškem bo nadaljnja širitev in izboljšanje kakovosti množične telesnokulturne dejavnosti. Predvsem bomo morali prilagoditi organiziranost nosilcev te dejavnosti dejanskim potrebam in jih usposobiti, da bodo v stanju vključiti v organizirano dejavnost več krajanov in občanov vseh socialnih in starostnih struktur.

Dejstvo, da so prebivalci spoznali vrednost telesne kulture in se v vedno večjem številu želijo vključiti v to dejavnost, obvezuje uporabnike, še zlasti pa izvajalce telesnokulturnega programa, da s primerno organiziranostjo in ustreznim programom dela zadostijo tem potrebam.

V novem srednjeročnem obdobju moramo postopoma vključiti v redno 2-krat do 3-krat tedensko aktivnost 45 %, v občasno pa 65 % vseh prebivalcev. Temu cilju mora biti podrejena vsa dejavnost športno-rekreativnega značaja v VVZ, šolskih športnih društvih, OZD in krajevnih skupnostih, zlasti pa v telesnokulturnih organizacijah. Za razširitev dejavnosti bomo tudi v prihodnje ustanavljali nova društva predvsem v zaselkih in krajevnih skupnostih ter utrdili delo komisij za rekreacijo v TOZD in KS.

Množičnosti v telesni kulturi mora biti podrejen tudi rekreativni tekmovalni sistem, ki mora omogočiti vsem zainteresiranim občanom, ne glede na starost in spol, vključitev v tekmovalne v zaselku, soseski, tozdu, krajevni skupnosti in v selektivnem smislu v občini (regiji). V tem smislu morajo biti opredeljene tudi delavske športne igre. Širjenje rekreacijskega tekmovalnega sistema v republiki bo omejeno le na v SR Sloveniji dogovorjena športna srečanja in manifestacije, ki bodo le rezultat predhodno množično izvedenih tekmovalnih v krajevni skupnosti in občini. Bistvo rekreacijskega sistema tekmovalnega je, da se vsa dejavnost odvija v kraju, kjer ljudje živijo in delajo, dejavnost pa mora biti cenena in dostopna čim večjemu številu krajanov.

Za uresničevanje množičnosti bomo tudi v prihodnje odvajali do 50 % vseh združenih sredstev, ki se zbirajo pri telesnokulturni skupnosti, vire financiranja te dejavnosti pa bomo morali razširiti tudi s sred-

stvi udeležencev v obliki prijavnin in članarin ter sofinanciranja raznih telesnokulturnih uslug.

V okviru akcije »naučimo se plavati« bomo nadaljevali z učenjem plavanja skozi celo leto, pozimi pa z učenjem smučanja za vse občane, predvsem pa za predšolske in osnovnošolske otroke.

Krajanom in občanom moramo zagotoviti več možnosti za izposojevanje opreme za športno rekreacijo (tekaške smuči, loparji, žogice, itd.).

b) Vrhunski šport:

V občini (regiji) bomo morali dokončno opredeliti vrhunski šport v skladu z odločitvami o prednostnih panogah in dosledno spoštovati in pri delu upoštevati v strokovnih institucijah oblikovane in v samoupravnih in družbenopolitičnih organizacijah v republiki in občini sprejete norme in merila za organiziranost in delo vrhunskega športa v občini.

Pri tem bomo dali poseben poudarek šolskim športnim društvom v osnovni šoli kot temeljnemu nosilcu selektivnega športa, šolskim športnim društvom na srednjih šolah, dogovorjenim športnim klubom in društvom kot nosilcem mladinskih in članskih selekcij. V večjem obsegu bomo razvijali možnosti za doseganje boljših športnih rezultatov, zlasti v prednostnih panogah pri vseh perspektivnih posameznikih. Z dopolnilnim izobraževanjem sedanjih strokovnjakov (profesionalnih in amaterskih trenerjev) in vključitvijo novih bomo zagotovili večjo strokovnost pri delu s selekcioniranimi športniki. Obseg vadbe bomo občutno povečali v skladu z znanstvenimi dosežki in z nenehnimi preverjanji sposobnosti omogočili selekcioniranim in perspektivnim športnikom, ki to hočejo in zmorejo, doseganje boljših, v končni fazi tudi vrhunskih dosežkov v svoji športni panogi.

Poleg strokovno predpisanega piramidalnega sistema selekcioniranja od osnovne do finalne selekcije morajo biti razvoju vrhunskega športa podrejeni tudi posamezni tekmovalni sistemi.

V naši občini bomo pri razvoju vrhunskega športa dali prednost perspektivnim posameznikom in športnikom (ekipam), ki že sedaj dosegajo vrhunske rezultate. Pri tem bomo dosledno upoštevali in spoštovali ustrezno strokovno delo, sistem selekcioniranja in sprejete tekmovalne sisteme.

c) Kadri:

Prizadevali si bomo hitro povečati število ter izboljšati strokovno usposobljenost kadrov v vseh zvrsteh telesne kulture: za profesionalno opravljanje dela pri rekreativni dejavnosti v tozdih in krajevnih skupnostih ter šolskih športnih društvih in selekcijah pri vrhunskem športu v občini ter širjenju in izboljševanju oblik strokovnega šolanja in izpopolnjevanja za neprofesionalno opravljanje del v posameznih fazah vodenja in usmerjanja množične rekreativne in športne dejavnosti v telesnokulturnih organizacijah, krajevnih skupnostih, tozdih in občini.

V procesu redne vzgoje in izobraževanja bi morali postopoma do leta 1985 učiti pedagogi telesne vzgoje že v 1. razredih osnovne šole, vsaka šola pa naj bi imela telesnovzgojnega pedagoga izključno za delo ŠSD. Do leta 1985 bi morali uresničiti že

v tem srednjeročnem planu sprejeto nalogo, da bi na vsakih 1000 zaposlenih delavcev v TOZD in OZD bil 1 profesionalni rekreator, po en profesionalni rekreator pa naj bi bil tudi v večjih krajevnih skupnostih. Poleg amaterskih kadrov (1 na 10 do 15 vadečih in 1 na 20—30 v planinskih društvih in taborniških odredih) bi morali zaposliti profesionalne kadre za vodenje občinskih in regijskih selekcij, in sicer poleg že obstoječih še po 2 za atletiko in odbojko ter po enega za namizni tenis, nogomet, košarko in alpsko smučanje.

Za to nalogo se morajo skupno dogovoriti telesnokulturna skupnost, TOZD in krajevne skupnosti ter skupnosti vzgoje in izobraževanja. Utrditi in strokovno okrepiti je treba center za vzgojo kadra na ravni regije s sedežem na Ravnah — v skladu z regijskimi potrebami za vzgojo strokovnega kadra v različnih panogah.

d) Objekti:

Zaradi vedno večjega naraščanja potreb po vsakodnevni rekreaciji prebivalstva bodo v prostorskih planih zagotovljene zadostne površine za gradnjo zaprtih in odprtih telesnokulturnih objektov. Pri gradnji telesnokulturnih objektov bo dana prednost zlasti telovadnicam in preprostim ceneni odprtim objektom. Načrtujemo, da bi morali imeti do leta 1985 4 m² koristnih telesnokulturnih površin na prebivalca, od tega 0,50 m² pokritih in 3,5 m² nepokritih površin.

V srednjeročnem obdobju načrtujemo gradnjo naslednjih novih in obnove in dozidave že obstoječih objektov:

1. Objekti, ki jih že upošteva srednjeročni plan (1981—85) in se bodo gradili iz sredstev samoprispevka in posebnega zbiranja sredstev OZD in TOZD — telovadnica v Črni

2. Nujno potrebne razširitve in dograditve objektov:

- stadion v Črni, Mežici in na Prevaljah
- TRIM kabinet na Ravnah v sklopu Doma telesne kulture
- najnujnejši telesnokulturni prostori pri vseh podružničnih šolah
- naravna drsališča in kotalkališča v vseh krajevnih skupnostih

Te objekte bomo lahko gradili samo iz dodatno zbranih sredstev na osnovi potrebe in povpraševanja v krajevnih skupnostih, s pomočjo združenega dela, na osnovi posebnih programov, udarniškega dela in sodelovanja kreditnega sklada republiške telesnokulturne skupnosti.

3. Objekti, ki bi jih tudi telesna kultura potrebovala, pa niso upoštevani v nobenih načrtih za naslednje srednjeročno obdobje:

- strelišče na Poljani
- zimsko — rekreacijski center Peca
- gradnja žičnic in tekmovalnih ter rekreacijskih smučarskih prog v Topli
- zimsko — rekreacijski center Uršlja gora (razširitev Ošvena in povezava z Ivarčkim jezerom)
- kompleks skakalnic v Črni
- olimpijski bazen na Ravnah
- telovadnica na Prevaljah

Te objekte bo možno graditi, če bodo sodelovale turistične in gostinske organizacije, s pomočjo turističnih kreditov in finančne podpore posameznih zainteresira-

nih TOZD in OZD v naši občini. Prav pa je, da razmišljamo tudi o teh potrebah.

4. Investicijsko vzdrževanje objektov, kjer je potrebno upoštevati tudi planinske postojanke.

5. Nove naloge:

Pri reorganizaciji financiranja krajevnih skupnosti je bilo že v letu 1979 predlagano, da vzdrževanje telesnokulturnih objektov prevzame Telesnokulturna skupnost Ravne. Ker pa je telesnokulturna skupnost za leto 1979 in 1980 dobila sredstva samo za redno dejavnost, te obveznosti ni sprejela in je vzdrževanje še naprej ostalo v krajevnih skupnostih oz. organizacijah združenega dela. Poudariti je treba, da tu ne gre za samostojno financiranje, ampak sofinanciranje nekaterih večjih večnamenskih objektov.

Ker je bilo takrat dogovorjeno, da mora biti to vprašanje rešeno v prihodnjem srednjeročnem obdobju, planiramo v letih 1981—85 sofinanciranje investicijskega vzdrževanja vseh večjih telesnokulturnih objektov, zlasti tistih, ki so izključno last telesnokulturnih organizacij. Za te namene smo predvideli sredstva, ki so razvidna iz finančnega načrta. Poudariti želimo, da je vzdrževanje objektov zelo važna in odgovorna naloga, saj pravilno vzdrževanje omogoča dobro in dolgotrajno izkoriščanje objekta.

Pri gradnji in vzdrževanju telesnokulturnih objektov moramo začeti medsebojno usklajevati in se dogovarjati med skupnostmi s področja vzgoje in izobraževanja, telesne kulture, krajevnih skupnosti in TOZD, nekaj sredstev pa bomo poskušali zagotoviti tudi iz kreditnega sklada republiške telesnokulturne skupnosti, manjša investicijska vzdrževanja pa bomo krili po vsakoletnem programu iz sredstev telesnokulturne skupnosti Ravne.

e) Sodelovanje z mejnimi področji in sodelovanje v regiji, republiki in z zamejstvom:

Telesnokulturna skupnost in zveza telesnokulturnih organizacij bosta tudi v tem srednjeročnem obdobju sodelovali in vzpodbujali sodelovanje z ostalimi občinami v regiji in izvajali skupno dogovorjene programe dela, zlasti v vrhunskem športu,

pri vzgoji kadrov in pri regijskih tekmovanjih.

Telesnokulturna skupnost si bo tudi v prihodnje prizadevala za sodelovanje s skupnostjo vzgoje in izobraževanja, otroškega varstva, zdravstva in kulture.

Mednarodne športne prireditve so sestavni del vrhunškega športa in presegajo zgolj telesnokulturni pomen, zato bo občina Ravne tudi v prihodnjem srednjeročnem obdobju kandidirala in sprejela organizacijo nekaterih prireditev, vendar selektivno in na podlagi vnaprej dogovorjenih programov. Prednost bodo imele vse priprave in ukrepi v zvezi z nastopom športnikov občine Ravne na pomembnih zveznih in mednarodnih prireditvah, ki bodo imele značaj zastopanja SFRJ ter utrjevanja bratstva in enotnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti ter krepitve in utrjevanja stikov s slovenskimi športniki v sosednjih deželah.

f) Delovanje strokovne službe:

V skladu s sprejetimi zakoni o telesni kulturi in s potrebo po bolj dogovorjenem in ločenem delu med SIS in strokovno organizacijo (TKS in ZTKO) se bo tudi strokovna služba, ki v sedanjem sestavu opravlja vse naloge za potrebe telesnokulturne skupnosti in zveze telesnokulturnih organizacij in drugih organov v občini in tudi regiji, reorganizirala v skladu s sprejetimi načeli o oblikovanju strokovnih služb SIS.

g) Skupni (republiški) program:

Telesnokulturna skupnost bo tudi v prihodnjem srednjeročnem obdobju podpirala, izvajala in sofinancirala skupno dogovorjeni program na ravni republike po prej dogovorjenih in sprejetih merilih.

Analiza razvojnih možnosti telesnokulturne dejavnosti Telesnokulturne skupnosti SR Slovenije za obdobje 1981—85 predvideva v prihodnjem srednjeročnem obdobju večje obveznosti zlasti v vrhunskem športu, kar se seveda odraža tudi v finančnem programu. Taka usmeritev republiških dejavnikov v telesni kulturi je potrebna in jo kaže zaradi tega tudi podpreti.

h) Ostale naloge:

Telesnokulturna skupnost bo tudi v prihodnje sproti obveščala, zlasti združeno delo, o svojem delu in redno izdajala glasilo Koroški šport, kjer je vsako leto objavljeno

Na startu TRIM teka

Prva pomoč

podrobno poročilo o telesnokulturni dejavnosti v naši občini, ter v sredstvih javnega obveščanja informiranja javnost o svojih dosežkih in dejavnosti.

IV. ZAKLJUČEK

Analiza razvojnih možnosti telesne kulture v občini Ravne na Koroškem je odraz razvitosti tega področja v občini, dejanskih potreb in jasne usmeritve, ki je dobila svojo opredelitev v telesnokulturni skupnosti v občini, v telesnokulturni skupnosti SR Slovenije in bila politično ovrednotena v najvišjih organih ZK in SZDL.

Nadaljnje vodilo pri oblikovanju zastavljene poti bo široka javna razprava v SZDL in republiška problemska konferenca o telesni kulturi, ki bo meseca marca letos. Zanesljivo se bomo morali pri izvajanju naših nalog bolj dosledno držati skupno dogovorjenih nalog, predvsem v korist delovnega človeka in občana ter pri vrhunskem športu tistih posameznikov in ekip, ki bodo izbrani na osnovi široke selekcije in ki bodo želeli in zmogli proces treniranja v vrhunskem športu.

Glavna naloga bo tudi v prihodnjem srednjeročnem obdobju, poleg nadaljevanja samoupravne preobrazbe in uveljavljanja delegatskega sistema, množičnost v telesni kulturi, ki bo zahtevala od vseh nas veliko dela in naporov.

OBČINSKA SKUPNOST SOCIALNEGA SKRBTVA

I. ANALIZA RAZVOJNIH MOŽNOSTI SOCIALNO SKRBTVENE DEJAVNOSTI V LETIH 1981—1985

Analiza tekočega planskega obdobja je ugotovila, da so v socialnem skrbstvu nastali pomebni premiki v razvoju družbeno-ekonomskih odnosov. Zato so bili doseženi pomembni uspehi pri domskem varstvu starejših občanov, v družbenem varstvu in

pri usposabljanju telesno in duševno prizadetih otrok in mladostnikov, pri urejanju življenja otrok v rejniških družinah, pri skrbništvu za otroke in mladoletne osebe, ki nimajo staršev ali starši za njih ne skrbijo, ter pri drugih oblikah pomoči posameznikom, ki potrebujejo pomoč.

Razvil se je tudi sistem solidarnosti in s tem usklajevanje pravic z dohodkovnimi možnostmi posameznih občin.

Razvojne usmeritve v obdobju 1981—1985 bodo temeljile na doseženi stopnji razvoja skrbi za ljudi. V tem obdobju ne predvidevamo novih pravic občanov iz socialnega skrbstva, vendar se je potrebno s samoupravnim sporazumevanjem dogovoriti, zaradi nadaljnega zmanjševanja socialnih razlik, o minimalnih življenjskih stroških ter uskladitvi socialne pomoči — edinega vira preživljanja.

Vsebinske spremembe v strukturi socialne problematike in potrebe delovnih ljudi in občanov po učinkovitem socialnem varstvu pa nas silijo na druga področja — reševanja socialnega varstva.

1. Temeljne usmeritve razvoja socialno skrbstvene dejavnosti

Od ustanovitve skupnosti socialnega skrbstva v l. 1975 pa do danes so nastale pomembne vsebinske spremembe v dejavnosti, ki zahteva vse več dobro organiziranega strokovnega in svetovalnega dela. Od pretežno kurativnih oblik dela v prvih letih tega planskega obdobja se preusmerja delo na preventivne ukrepe, ki obsegajo zlasti:

— različne oblike motenj v vedenju od odklonov mladostnikov, ki bodo zahtevale širše angažiranje družbene skupnosti ter večje sodelovanje služb pri vključevanju mladostnikov v življenje in delo, da bi bilo čim manj povratnikov;

— na področju varstva otrok in družine bo potrebno bolje urejati življenje otrok v rejniških družinah. Da pa bi bilo čim manj potreb po vključevanju otrok v rejo, bo moralo socialno skrbstvo preventivno reševati problematiko matičnih družin;

— zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih obvezuje skupnosti socialnega skrbstva, da v letu 1980 ustanovijo zakonske svetovalnice in uvedejo: predzakonsko in zakonsko svetovanje, družinsko svetovanje in upravne poskuse;

— zaradi daljšanja življenjske dobe in spremenjene socialne strukture starejših občanov bo potrebno posodobiti koncept domskega varstva in posvečati več pozornosti dejavnosti teh domov. Pospešeno bo potrebno razvijati tudi službe nege na domu starejših občanov in širiti sosedsko pomoč;

— posebno pozornost bo potrebno posvetiti družbeno negativnim pojavom vedenja odraslih oseb: alkoholizem in druge oblike zasvojenosti;

— po novem zakonu o izvrševanju kazenskih sankcij je naložena službi socialnega skrbstva nova obveznost izvajanja varstvenih ukrepov odpuščenih obsojencev in pogojno obsojenih oseb.

2. Kadrovski pogoji razvojnih usmeritev

Predvidene usmeritve v prihodnjem srednjeročnem obdobju bo mogoče doseči ob ustreznem zaposlovanju socialnih in drugih strokovnih delavcev.

Nov zakon o socialnem skrbstvu nalaga OSSS ustanovitev centrov za socialno delo, glede na obširno področje socialne problematike je nujno spremeniti sedanji kadrovski normativ v socialnem skrbstvu, ki je veljal v tem srednjeročnem obdobju: 1 strokovni delavec na 4500 prebivalcev. Predlagamo 3500 prebivalcev na enega strokovnega delavca. Zaposlovanje drugih delavcev v socialnem skrbstvu pa naj bi tekalo v skladu s smernicami zaposlovanja.

3. Predvidene naloge po programih

a) Zagotovljeni program — na podlagi ustave in zakonov je skupnost socialnega skrbstva dolžna zagotoviti občanom, ki niso sposobni za delo in ki nimajo sredstev za preživljanje:

— denarno pomoč kot edini vir preživljanja.

Višina te pomoči naj bi bila enaka ugotovljenim minimalnim življenjskim stroškom starostnika. (V letu 1979 znaša DDP v občini 1.500 din). Sem spadajo še

— denarne pomoči kot dopolnilni vir preživljanja in

— osebni dohodki strokovnih delavcev po kadrovskih normativih za celotno republiko.

Kot do sedaj se zagotavljajo sredstva za zagotovljeni program iz solidarnostnega prelivanja sredstev na ravni republike.

b) Program skupnih nalog — predvideva v prihodnjem srednjeročnem obdobju investicije za gradnjo še enega zavoda za varstvo in delovno usposabljanje duševno prizadetih otrok v Sloveniji s kapaciteto 250 mest v prvi fazi.

Zavod za resocializacijo in delovno terapijo alkoholikov; verjetno bo še potrebno zbirati sredstva še v prvih treh letih prihodnjega srednjeročnega obdobja.

Posebni socialni zavod za duševno prizadete odrasle osebe, ker sedanje kapacitete ne zadoščajo.

Ostale naloge, ki se financirajo na ravni republike, in delo strokovne službe RSSS.

c) Občinski program — Storitve v zvezi z določbami zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih ter v zvezi z nalogami, ki jih nalagajo drugi zakoni in predpisi, bo možno dobro opravljati ob dodatni zaposlitvi vsaj dveh strokovnjakov. To narekuje tudi povečan obseg problemov mladoletnih prestopnikov. V preteklem obdobju je bilo premalo diagnostičnega in svetovalnega dela z osebnostno in vedenjsko motenimi otroki, mladoletniki in odraslimi zasvojenimi osebami.

Pomoč občanom pri domskem varstvu se bo povečala z usposobitvijo doma starostnikov v Črncih. Predvidevamo namestitve 70 oskrbovancev iz naše občine v splošne socialne zavode. Za posebni socialni zavod za duševno prizadete odrasle osebe bi potrebovali dodatnih 25 postelj, kar bi pomenilo oskrbo 95 oseb. S tem bi oskrbeli le 6% populacije, stare nad 65 let. Za ostale, ki so doma in potrebujejo nego, med njimi jih ima zagotovljeno nego na domu le 20 občanov, potrebe pa so mnogo večje, bo potrebno zagotoviti sredstva za ustanovitev servisne službe laične nege na domu vsaj v 4 KS: Ravne, Prevalje, Mežica in Črna.

Otrok in mladostnikov, razvrščenih v organizacijah za usposabljanje, je trenutno 46, predvideva se rahel porast.

V rejništvu je bilo 108 otrok. Zaradi nizke rejnine ni bilo mogoče več najti **rejniške družine**. Zato je bil sprejet samoupravni sporazum o enotnih rejninah. Pridobiti moramo čim več poklicnih rejnic in rejniških družin.

Da bi **laže pomagali posameznikom in družinam pri preprečevanju alkoholizma in narkomanije**, je nujno tehnično opremiti strokovno službo, da bo sposobna premagovati terenske razdalje in druge zahteve. Razdalje na terenu, ki jih naj premagujejo strokovni delavci brez lastnega prevoznega sredstva, povzročajo izgubo časa. Prostorji za delo so neustrezni, vsak referent bi potreboval svoj delovni prostor, saj obravnava dveh strank, oziroma prisotnost tretje osebe, neugodno vpliva na sprostitve stranke. Za nemoteno delo bi nujno potrebovali vsaj še 3 prostore. Če bomo pridobili prostore, jih bo treba opremiti, sredstva so nujna tudi za nove naloge. Zaradi porasta življenjskih stroškov, povišanih cen v zavodih in ob predvideni rasti družbenega proizvoda v novem srednjeročnem obdobju bo vse te naloge težko uresničiti.

OBČINSKA ZDRAVSTVENA SKUPNOST RAVNE NA KOROŠKEM

I. ANALIZA MOŽNOSTI RAZVOJA ZDRAVSTVENEGA VARSTVA V OBČINSKI ZDRAVSTVENI SKUPNOSTI RAVNE V LETIH 1981—1985

1. Ocena uresničevanja plana razvoja zdravstvenega varstva v obdobju 1976—1980

V sedanjem srednjeročnem obdobju je Občinska zdravstvena skupnost Ravne (v nadaljnjem besedilu OZS Ravne) sproti poročala o uresničevanju zastavljenih planskih ciljev in prioritarnih nalog, ko se je vsako leto dogovarjala za program dela in ustrezna sredstva.

V prvih letih tega srednjeročnega obdobja smo v zdravstvu začeli uveljavljati samoupravno planiranje potreb in možnosti po zdravstvenih storitvah v posamezni občinski zdravstveni skupnosti. Hkrati so temu sledile tudi pomembne sistemske spremembe, ki naj bi v skladu z ustavo in zakonom o združenem delu omogočile razvoj in poglobitev samoupravnih družbeno-ekonomskih odnosov, uveljavitev svobodne menjave dela ter okrepile vlogo uporabnikov zdravstvenega varstva.

Na podlagi analize izvajanja srednjeročnega obdobja za prva tri leta in ocene za leto 1979 in 1980 ugotavljamo številne kvalitne premike, ki se kažejo tako v razvijanju novih dohodkovnih odnosov med uporabniki in izvajalci v posameznih OZS, v naravnosti zdravstvenih organizacij k izvajanju posameznih prioritarnih razvojnih nalog, kot zlasti v postopnem zagotavljanju ustrežnejših materialnih, kadrovskih, organizacijskih in drugih pogojev za uresničitev planskih ciljev. Res je, da je tri oziroma štiriletno obdobje razmeroma kratko za doseganje velikih premikov v razvoju dejavnosti, kjer včasih delujejo močne nasprotni sile, vendar lahko ugotovimo, da so bile razvojne usmeritve v glavnem realno opredeljene in se zato že kažejo nekateri uspehi, ki so rezultat zavestnega preusmerjanja tokov v zdravstvenem varstvu v celotni republiki kot tudi na območju regije Ravne. Umiril se je razvoj bolnišnične dejavnosti, hkrati pa

so bolnišnice intenzivirale svoje delo. Začel se je proces postopne krepitve osnovne zdravstvene dejavnosti, ki je še vedno prepočasna. Glavna ovira je še vedno preslabo kadrovska in materialna opremljenost ter ponekod še prostorska utesnenost osnovne zdravstvene službe. Zato do konca leta 1980 ne bomo mogli v celoti zadovoljivo rešiti vseh prioritarnih razvojnih zdravstvenega varstva.

Na osnovi teh ugotovitev in dosežene stopnje zadovoljevanja potreb prebivalstva po zdravstvenem varstvu bo treba neuresničeni prioritarni nalogam tega planskega obdobja dati osrednjo težo v samoupravnem sporazumevanju o razvoju zdravstvenega varstva v obdobju 1981—1985.

2. Analiza možnosti razvoja zdravstvenega varstva v obdobju 1981—1985

Delavci v združenem delu ter drugi delovni ljudje in občani v krajevnih skupnostih bodo določili elemente za sklenitev samoupravnih sporazumov o temeljnih planov zdravstvenih skupnosti za obdobje 1981—1985. Z njimi bodo na osnovi trenutnih zdravstvenih razmer in dosežene ravni zdravstvenega varstva opredelili tudi svoje potrebe, možnosti in skupne interese v prihodnjem razvoju zdravstvenega varstva, ki so nakazane v tej analizi in že sprejetih smernicah za nadaljnji razvoj zdravstvenega varstva.

Razvoj zdravstvenega varstva v obdobju 1981—1985 bo v osnovi temeljil na doseženi stopnji zadovoljevanja potreb prebivalstva po zdravstvenem varstvu. Hkrati pa bo potrebno upoštevati tudi predvidene spremembe v demografski strukturi prebivalstva in njihovo zdravstveno stanje ter s tem pogojene potrebe, kakor tudi možnosti gospodarskega in socialnega razvoja občine. Upoštevati bo treba predvsem potrebe in zahteve delovnih ljudi za boljše dostopnost in učinkovitost zdravstvene dejavnosti, predvsem pa racionalnejše organizirati neposredno zdravstveno varstvo. V obdobju 1981—1985 ne bodo spremenjene pravice delovnih ljudi in občanov iz neposrednega zdravstvenega varstva. Obstojijo pa širši družbenoekonomski in zdravstveni razlogi in potreba po nadaljnjem odpravljanju razlik o pravicah delavcev in kmetov glede prihodkov v časučasne nezmožnosti za delo zaradi bolezni, poškodbe in porodniškega dopusta. V okviru razvojnih možnosti bi torej kazalo proučiti tudi možnosti razširitve pravice do denarnih dajatev za kmečke zavarovance in zavarovanke.

Nedvomno bo morala imeti tudi v prihodnjem srednjeročnem planskem obdobju v okviru neposrednega zdravstvenega varstva vso prednost: nadaljnja krepitev in hitrejši razvoj osnovne zdravstvene dejavnosti zlasti še dejavnost splošne medicine, medicine dela in zobozdravstva. Še nadalje bo potrebno v okviru prednostnih nalog izboljšati zdravstveno varstvo delavcev, zlasti s krepitvijo preventivnega varstva.

Posebno skrb bo treba tudi v prihodnje posvečati vzrokom za nastajanje nezmožnosti za delo in nesreč pri delu, posebno še nesrečam izven dela.

Proces staranja prebivalstva ter nenehno spreminjanje delovnih in življenjskih pogojev povzročajo naraščanje ugotovljenih kroničnih in degenerativnih obolenj ne le pri starostnikih, temveč tudi pri drugih prebivalcih. To narekuje potrebo, da posvetimo večjo pozornost ukrepom za obvladovanje teh bolezni in stanj (zlasti bolezni srca in ožilja, zgodnje odkrivanje raka roditelj in dojk ter drugo) ter zmanjševanju njihovih posledic, ki se kažejo tudi v povečanju zahtev in potreb prebivalstva po zdravstvenih storitvah, odsotnost z dela in invalidiziranju.

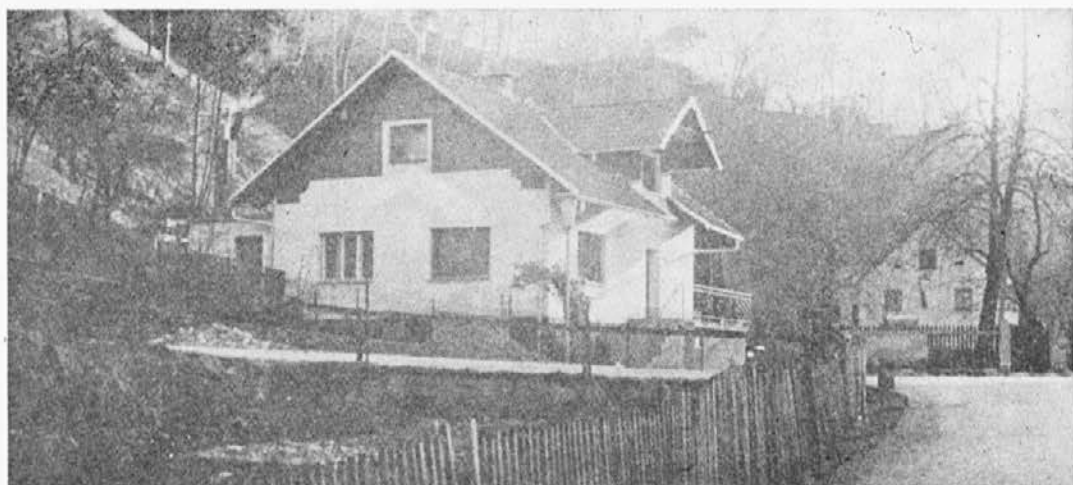
Predvideno demografsko in zdravstveno stanje narekuje tudi za organizirano zdravstveno vzgojo prebivalstva kot način usmerjanja prebivalstva v aktivnejša prizadevanja po ohranitvi in krepitvi zdravja.

S krepitvijo organizirane medicinske nege na domu bi bilo mogoče zmanjševati oziroma skrajševati zdravljenje v bolnišnicah.

S krepitvijo higiensko-epidemiološke dejavnosti v občini bi mogli uspešneje obvladovati higiensko-sanitarne razmere in varstvo okolja.

Zdravstveno varstvo posameznih skupin prebivalstva bi morali načrtovati z vidika potreb glede sprememb v obsegu, vsebini in organizaciji storitev oz. dejavnosti. Pri tem pa naj bi zagotovili uveljavljanje zlasti dispanzerske obravnave ali metode dela.

Predvidene usmeritve bo v prihodnjem srednjeročnem obdobju mogoče doseči le ob ustreznem zaposlovanju zdravnikov, s povečanjem negovateljskega in drugega srednjega zdravstvenega kadra v bolnišnicah in patronažni dejavnosti na domu ter z ustrežnejšo razmestitvijo vsega zdravstvenega kadra med osnovno, specialistično in bolnišnično dejavnostjo. Prav tako bi morali zagotoviti potrebno število visokih strokovnih nezdravstvenih delavcev.

Ali ni lepa?

POSOJILNICA PLIBERK

**domača
sodobna
zanesljiva**

**Obiščite posojilnico
v Pliberku**

Predvidevamo, da bomo imeli do leta 1985 na območju OZS Ravne zaradi razpašenosti službe enega zdravnika osnovne zdravstvene dejavnosti na 1040 prebivalcev (v republiškem merilu se ocenjuje 1 zdravnik na 1250 prebivalcev) in enega zobozdravnika na 1695 prebivalcev (v republiki na 1820 prebivalcev).

S predvideno kadrovske politiko bomo zagotovili znotraj osnovne zdravstvene dejavnosti izboljšanje kvalitete in širjenje obsega dela v dejavnosti splošne medicine, medicine dela in zobozdravstva.

Kljub povečanju števila prebivalstva in novo odkritih obolenj pa število hospitaliziranih bolnikov ne bo naraščalo, zato bo tudi število postelj v bolnišnicah ostalo na trenutno že doseženi ravni.

Krepitev osnovne zdravstvene dejavnosti narekuje tudi nadaljnji razvoj omrežja te dejavnosti, predvsem v odvisnosti od potrebe delavcev v organizacijah združenega dela in občanov v krajevnih skupnostih.

V prvih dveh letih bo potrebno zagotoviti manjkajoča sredstva za pokritje investicijske naložbe iz obdobja 1976—1980, nato pa po dogovorjenem prioritarnem vrstnem redu nadaljevati z uresničevanjem že 1974. leta zastavljenega investicijskega programa: gradnja ZP Črna, dograditev ZP Mežica, adaptacija ZD Ravne, vezni trakt z zakloniščem, gradnja lekarne v Črni, reševalne postaje na Ravnah. Še nadalje pa bo potrebno s primerno porazdelitvijo sredstev uresničevati investicijski program Splošne bolnišnice Slovenj Gradec, ki v

prihodnjem srednjeročnem obdobju predvideva dokončanje novega otroškega oddelka in ureditev tehničnih delavnic, finančno pa bo potrebno pokriti celotno investicijsko vrednost otroškega oddelka in še vode oz. postajo medicinskih plinov, ker poteka gradnja s pomočjo kreditov. Zato bo potrebno še nadalje zagotavljati finančna sredstva za investicije v zdravstvu s primerno porazdelitvijo med posamezne zdravstvene dejavnosti glede na izjemno potrebo in smotrnost.

Med pomembne razvojne naloge prihodnjega srednjeročnega plana zdravstvenega varstva pa sodi tudi uresničevanje zasnove enotnega zdravstvenega informacijskega sistema, podprtega z računalniško infrastrukturo in avtomatsko obdelavo podatkov.

Takšna razvojna hotenja, zlasti pa prioritete naloge zdravstvenega varstva, bo seveda mogoče uresničiti le tako, da bodo skrb in odgovornost zanje prevzeli v čim večji meri tudi delavci v organizacijah združenega dela in občani v krajevnih skupnostih kot uporabniki sami in tudi skupaj z izvajalci te dejavnosti v zdravstvenih organizacijah združenega dela. V tem smislu dobiva neposredno združevanje dela in sredstev med uporabniki in izvajalci zdravstvenega varstva vse večji pomen in širšo vsebino. Vloga zdravstvenih skupnosti kot mesta samoupravnega usklajevanja, načrtovanja in uresničevanja skupnih interesov delovnih ljudi in občanov, njihove vzajemnosti in solidarnosti,

se v prihodnje ne bo zmanjševala, temveč le še krepila.

Tudi v prihodnjem srednjeročnem obdobju bo potrebno izpolnjevati dogovorjene skupne naloge, ki si jih zagotavljamo v skupnem programu v Zdravstveni skupnosti Slovenije in na ravni regije. Delež sredstev za te naloge se v skupnih odhodkih ne bo povečal.

Prav tako bomo še naprej zmanjševali razlike v možnostih za zadovoljevanje potreb po neposrednem zdravstvenem varstvu s krepitvijo solidarnostnega združevanja sredstev za dogovorjen in z zakonom določen zagotovljen program zdravstvenega varstva na republiški in medobčinski ravni. Po prvih okvirnih izračunih OZS Ravne ne bi bila uvrščena med tiste skupnosti, ki bi dajale sredstva za solidarnost na ravni republike, pač pa bi poleg OZS Velenje prispevala sredstva za izenačitev možnosti zagotavljanja zdravstvenega varstva v regiji Ravne.

Predvidene razvojne usmeritve so izražene v elementih uporabnikov v tozidih in krajevnih skupnostih za pripravo samoupravnih sporazumov o temeljih plana 1981—1985. Da bi delovni ljudje in občani lahko opredelili svoje skupne potrebe in interese ter na osnovi lastnih in skupnih dohodkovnih možnosti tudi svoje bodoče pravice in obveznosti do zdravstvenega varstva, najprej podajamo nekatere osnovne kazalce obsega dejavnosti, ki slonijo na planiranih kadrih in kapacitetah zdravstvenih organizacij združenega dela. Za usklajevanje potrebnih sredstev za načrtovani razvoj zdravstvenega varstva z dohodkovnimi možnostmi združenega dela pa je nakazan delež (%) od predvidenega dohodka celotnega združenega dela na območju občine, ki naj bi ga združili delavci OZS Ravne za osebne in skupne potrebe po zdravstvenem varstvu in socialni varnosti. Prav tako pa je potrebno združevanje, preračunano v prispevno stopnjo, s pomočjo katere bomo od planiranih osebnih dohodkov zbrali potrebna sredstva.

V analizi nakazane razvojne usmeritve zdravstvenega varstva bomo dosegli z rastjo sredstev za osnovno zdravstveno varstvo po 10,5% povprečno letno, za specialistično, bolnišnično in zdraviliško po 6,8%, zdravila in ortopedske pripomočke 2,8% letno in za neposredno zdravstveno varstvo skupaj 7,7% povprečno na leto, za denarna nadomestila in povračila po 6,2%, sredstva za pokritje investicijskega programa bi morala porasti za 15% na leto, medtem ko bi se sredstva skupnega programa v SRS zniževala, v regiji pa rastla s 4,6% letno. Tako bi znašala skupna stopnja rasti sredstev za zdravstveno varstvo 8,1% povprečno na leto.

Vsa sredstva za zdravstveno varstvo bi se do leta 1985 predvidoma povečala. V petih letih (1981—1985) bi sredstva, združena v OZS Ravne, bila zbrana tako: 97% s prispevki uporabnikov iz združenega dela, 2% s prispevki delovnih ljudi zasebnega sektorja in 1% s prispevki od kmetijske dejavnosti.

Za novo srednjeročno obdobje 1981—1985 so predvidene spremembe v virih prihodkov občinskih zdravstvenih skupnosti, kar bo imelo neposreden vpliv na povišano prispevno stopnjo za zdravstveno varstvo:

— predlaga se prerazporeditev prihodkov za zdravstveno varstvo iz drugih skupnosti v zdravstveno skupnost, tako da bi se prenesli v redno prispevno stopnjo za zdravstvo prispevek za zdravstveno varstvo upokojujencev (sedaj ga prispeva skupnost pokojninsko-invalidskega zavarovanja), prispevek za socialne podpirance (od skupnosti socialnega skrbstva), prispevek za zdravstveno varstvo vajencev (sedaj pavšalni znesek iz dohodka TOZD), prispevek za začasno nezaposlene (skupnost za zaposlovanje) ter vsi številni drugi pavšalni prispevki za določene kategorije oseb in občanov, ki opravljajo določena dela (npr. učenci na praksi po pogodbi itd.) in bi se prispevna stopnja povečala za približno 15 % oziroma v stopnji za okrog 1,5 %;

— povečana prispevna stopnja je delno tudi posledica povečanih programov, ki izhajajo iz zastavljenih smernic razvoja, ki vključujejo nove dejavnosti v okviru osnovne zdravstvene službe, kot npr. povečan obseg preventivne dejavnosti v okviru medicine dela, organizacijo in izvedbo zdravstvene nege na domu ter novo pravico, tj. denarna nadomestila kmetom in kmečkim ženam;

— prav tako je povečana vrednost programov in s tem prispevna stopnja na račun aktiviranja oziroma pričetka delovanja novih zdravstvenih objektov v občini in splošne bolnišnice Slovenj Gradec, kar bo nedvomno podražilo storitve izvajalcev;

— v potrebna sredstva pa so tudi vključene, kot smo že navedli, naložbe v zdravstvene objekte, ki terjajo za približno 1 % večjo stopnjo od sedanjih.

Navedena izhodišča in smernice razvoja terjajo finančna sredstva, zato bomo morali v fazi usklajevanja z materialnimi možnostmi združevati dela in drugih uporabnikov usklajevati tudi naše potrebe po zdravstvenem varstvu.

SKUPNOST ZA ZAPOSLOVANJE

I. RAZVOJNE MOŽNOSTI ZAPOSLOVANJA ZA OBDOBJE 1981—1985

Glede na gibanje zaposlovanja, kot je potekalo v letih 1976, 1977 in 1978, želimo oceniti smeri nadaljnjega razvoja v politiki zaposlovanja tako v preostalem delu tega srednjeročnega obdobja kot tudi v prihodnjem obdobju od leta 1981—1985.

Zaposlovanje je imelo v tem času tako svoje prednosti kot tudi svoje pomanjkljivosti. Ena izmed prednosti je prav gotovo ta, da smo uspeli doseči polno zaposlenost. Brezposelnost v pomenu gospodarske nekonjunkture ne obstaja več, precej prijavljenih iskalcev zaposlitve pri skupnosti za zaposlovanje je iz zdravstvenih ali ostalih vzrokov težje zaposliti. Z naraščanjem zaposlenosti pa ni temu ustrezno naraščala tudi stopnja produktivnosti. Za to obdobje je značilno ekstenzivno zaposlovanje, produktivnost se je povečala bolj na račun povečanega števila delavcev kot pa ostalih faktorjev (izkoriščanje znanja, tehnološko ustreznejše investicije). Medtem ko so se dokaj hitro odpirala nova delovna mesta, pa stopnja natalitete prebivalstva ni naraščala tako hitro, da bi danes z lastnimi kadri krili vse potrebe združenega dela. Že v tem srednjeročnem obdobju so morale ne-

katere občine močneje pokrivati nezasedena delovna mesta z dohodom delavcev iz drugih republik. Ta pojav v prihodnje ni več zaželen v takšnem obsegu, saj je koncept družbenoekonomskega razvoja Jugoslavije takšen, da se bodo v večjem obsegu pričele širiti investicije tudi drugje. Po drugi strani pa takšno zaposlovanje ne vpliva vzpodbudno na razvoj slovenske tehnologije. Zato je eden izmed poglavitnih ciljev zaposlovanja v prihodnjem srednjeročnem obdobju: doseči takšno tehnologijo dela, da bomo enak ali višji družbeni proizvod dosegli ob polni zaposlenosti lastnih prebivalcev in čim manjši odvisnosti od priliva delavcev iz drugih republik.

Ob predpostavki, da bomo v obdobju 1979—1985 krili vse kadrovske potrebe le z lastnimi viri, bi bila možna povprečna letna stopnja rasti zaposlenosti v tem obdobju po posameznih občinah naslednja:

Dravograd	3,0 %
Mozirje	4,5 %
Radlje ob Dravi	3,8 %
Ravne na Koroškem	1,1 %
Slovenj Gradec	2,8 %
Velenje	0,8 %

Ker je tokove zaposlovanja nemogoče tako hitro preusmeriti, smo za leto 1979 predvidevali, da se bo zaposlenost odvijala po stopnji iz občinske resolucije, v letu 1980 pa po poprečni stopnji iz tega srednjeročnega obdobja. Tako smo dobili izhodišče za prihodnje srednjeročno obdobje. Kot možni kadrovski vir smo v naslednjem srednjeročnem obdobju upoštevali le naravni prirastek v delovni kontingent, izračunali smo tri variante rasti zaposlenosti po stopnjah 2,5 %, 3 % in 3,5 % in iz teh izračunov dobili presežek oz. primanjkljaj kadrov glede na kadrovske ponudbo. Četrta varianta predstavlja optimalno varianto, kjer je ponudba enaka kadrovskim potrebam.

Na območju naših občinskih skupnosti je močno prisotna dnevna migracija. Tu je

treba takoj povedati, da manj razvite občine računajo na to, da se bodo v primeru večje zaposlenosti njihovi delavci, ki delajo izven občine, vrnili domov, medtem pa razvitejše občine s tem faktorjem ne računajo.

MOŽNI UKREPI IN CILJ DEJAVNOSTI SKUPNOSTI ZA ZAPOSLOVANJE V OBDOBJU 1981—1985

S politiko zaposlovanja si delavci v temeljnih organizacijah in drugih organizacijah združenega dela ter samoupravnih skupnostih v skladu z družbenimi plani določajo zlasti:

— kadrovske programiranje in načrtno pripravo kadrov

— takšno zaposlovanje, da lahko delavci pri delu učinkovito izkoriščajo pridobljeno znanje in z delom pridobljene delovne zmožnosti

— načrtno izpopolnjevanje poklicne in izobrazbene sestave zaposlenih ter pravočasno prilagajanje in preusmerjanje strokovnih sposobnosti delavcev novim zahtevam razvoja

— ustvarjanje možnosti za zaposlitev invalidnih oseb.

V skupnostih za zaposlovanje se delavci obvezno zavarujejo za primer brezposelnosti.

Strokovne službe samoupravnih interesnih skupnosti za zaposlovanje so dolžne, da v skladu s statutom, zakoni, družbenimi dogovori in samoupravnimi sporazumi spremljajo gibanje zaposlovanja in s svojimi ugotovitvami seznanjajo organizacije združenega dela, samoupravne interesne skupnosti in družbenopolitične skupnosti ter jim s tem omogočajo sprejemati ustrezne ukrepe. Naša strokovna služba deluje na območjih šestih občinskih skupnosti za zaposlovanje (Dravograd, Mozirje, Radlje, Slovenj Gradec in Velenje), njen delokrog pa zajema naslednje dejavnosti:

Analitična dejavnost, plan in informiranje dobivajo v času samoupravne preobrazbe nove vloge tudi novo vsebino.

Reka

Eden izmed osnovnih problemov, ki otežujejo delo analitike, so podatki. Velikokrat so nepravčasni pa tudi netočni; samoupravne organizacije in skupnosti se vse premalo zavedajo daljnosežnih negativnih posledic, ki jih z netočnimi podatki vnašajo v usklajenost med ponudbo in povpraševanjem po kadrih. Samoupravna preobrazba skupnosti ter formiranja občinskih skupnosti narekuje vse večjo informiranost delavcev v združenem delu. To bo zahtevalo zlasti večjo povezanost z delovnimi organizacijami, družbenopolitičnimi organizacijami, zahtevalo pa bo tudi drugačne metode in naloge v okviru dejavnosti.

Analiza preteklega stanja v **poklicnem usmerjanju** je pokazala velika neskladanja v gibanjih zaposlovanja in izobraževanja na vseh ravneh in smereh, in to kljub mnogim sprejetim dokumentom v kadrovske politiki. Poklicne odločitve bomo usklajevali le s sistematičnim izgrajevanjem in izvajanjem celotne dejavnosti poklicnega usmerjanja, s trdnejšim kadrovskim planiranjem in istočasnim ustrežnejšim družbenim vrednotenjem poklicev. Pri poklicnem svetovanju bomo morali zagotoviti svetovanje mladini vsaj na stopnji, ki smo jo dosegli v sedanjem srednjeročnem obdobju: to je na prehodu iz osnovnega in srednjega šolanja. Nujno pa bo potrebno razširiti poklicno svetovanje za kandidate, ki se šolajo ob delu in iz dela.

Če bomo sledili tem izhodiščem, bomo letno skupinsko obravnavali najmanj 4.780 oseb. Glede na pretekle izkušnje in nove potrebe planiramo porast potreb po individualnem obravnavanju kandidatov. Pregled ocene skupinskih in individualnih obravnav po občinah:

OBČINE	skupinske obravnave	individualne obravnave
Dravograd	280	90
Mozirje	490	140
Radlje	620	170
Ravne	1.100	280
Slovenj Gradec	840	200
Velenje	1.450	380
SKUPAJ	4.780	1.260

V prihodnjem srednjeročnem obdobju bo treba dograditi tak sistem štipendiranja, ki bo zagotavljal zmanjševanje neskladja med izobraževalnimi odločitvami mladine in kadrovskimi potrebami združenega dela ter družbe kot celote. V skladu z družbenim dogovorom o štipendiranju bomo kadrovske štipendije sistematično razvijali tako, da bi postopoma OZD štipendirale v obsegu, ki ga terjajo srednjeročne in dolgoročne kadrovske potrebe. Tudi pri štipendiranju iz združenih sredstev bomo dali večji poudarek kadrovskemu aspektu štipendiranja, tako da bo vsaka podeljena štipendija resnično imela kadrovske podlage, s tem se bo postopoma zmanjševalo število štipendij in porastlo število razlik. V letu 1978 je 63 % vseh upravičencev prejelo štipendijo in le 37 % razliko. Predvidevamo, da se bo razmerje v prihodnjem srednjeročnem obdobju spremenilo v prid razlikam vsaj na 50 % : 50 %.

Pregled razmerij med štipendijami in razlikami v šolskem letu 1978/79 (po občinah):

OBČINA	ŠOLA		Visoka			
	Poklicna	Srednja	Višja		Skupaj	
			Š	R		Š
Dravograd	59 41	85 15	50 50	72 28		
Mozirje	35 65	78 22	54 46	64 36		
Radlje	51 49	85 15	59 41	73 27		
Ravne	35 65	84 16	41 59	62 38		
Slov. Gradec	68 32	83 17	43 57	71 29		
Velenje	27 73	79 21	30 70	55 45		
SKUPAJ	43 57	82 18	45 55	65 34		

Ob upoštevanju realnejših kriterijev za dodelitev štipendije iz združenih sredstev predvidevamo, da bo v regiji prejelo štipendijo oziroma razliko iz združenih sredstev oziroma razliko 2400 kandidatov (Dravograd 180, Mozirje 370, Radlje ob Dravi 460, Ravne na Koroškem 470, Slovenj Gradec 400 in Velenje 520).

Še vedno je odprto vprašanje nove samoupravne organiziranosti v štipendiranju. Glede na pretekle izkušnje predlagamo, da naj bi skupščino udeležencev sestavljali delegati iz iste baze kot za zaposlovanje, kar jim bo omogočalo celovit pregled nad kadrovskimi dogajanjem, po drugi strani pa je takšen predlog tudi z ekonomskega vidika sprejemljivejši.

V prihodnjem srednjeročnem obdobju predvidevamo nezmanjšan obseg potrebnih posredovalnih nalog in opravi strokovne službe občinskih skupnosti za zaposlovanje. To pomeni, da se bo s tako usmeritvijo nujno dvignil delež vključitev v zaposlitve s posredovanjem strokovne službe na približno 2.000 primerov letno, in sicer: Dravograd 170, Mozirje 200, Radlje ob Dravi 300, Ravne na Koroškem 400, Slovenj Gradec 300 in Velenje 630 oseb.

V prihodnjih letih bo potrebno bolj organizirano spremljati proces vračanja naših delavcev, ki delajo začasno na tujem. Pripravljenost teh delavcev na vrnitev bo večja takrat, ko bodo uresničeni ukrepi in naloge, ki jih je potrebno vgraditi v razvojne plane občin. Predvidevamo, da bi se v srednjeročnem obdobju ob organizirani posredovalni akciji lahko vrnilo in zaposlilo 100 delavcev, to je okrog 20 letno. (Dravograd 2, Mozirje 3, Radlje 4, Ravne 4, Slovenj Gradec 2 in Velenje 5). S hitrejšim zaposlovanjem teh delavcev bi vsekakor tudi pomembno vplivali na zmanjšanje potreb priliva delavcev iz drugih republik in s tem posredno tudi na zmanjšanje potreb materialnih naložb v socialno družbeno infrastrukturo, ki jo tak priliv nujno zahteva. Zaposlovanja v tujino (razen detaširanih delavcev) v prihodnjem srednjeročnem obdobju ne predvidevamo. Ocenjujemo, da bodo v OZD, ki s svojimi delavci izvajajo delo v tujini, od 230—250 delavcev.

Prav gotovo je v naslednjem planskem obdobju zelo važno še večje intenziviranje usposabljanja in zaposlovanja invalidov. Glede na dosedanje izkušnje in dinamiko bi bilo mogoče ob nekoliko večjem prizadevanju vseh dejavnikov, predvsem združenega dela, letno obravnavati v pripravljalnem postopku na strokovni komisiji I. stopnje vsaj 100 oseb, od teh pa jih potem vsaj 50 ustrezno zaposliti. Po posameznih občinah želimo ta program realizirati sledeče:

OBČINE	Število obravn. oseb	Št. v delo vključ s po-invalidnih močjo strokov. službe
Dravograd	10	6
Mozirje	15	7
Radlje	15	9
Ravne	20	10
Slovenj Gradec	10	4
Velenje	30	14
SKUPAJ	100	50

Za učinkovitejše reševanje invalidske problematike bo potrebno zagotoviti tudi osnovne pogoje, prej ali slej bo treba začeti ustanavljati mrežo zavodov za usposabljanje invalidnih oseb in invalidnih delavnic.

Priprava in strokovno usposabljanje delavcev za zaposlitev bosta prav tako prid-

Uršlja gora

bila na svoji pomebnosti, predvsem zaradi naslednjih dejstev:

a) z boljšo usposobitvijo in pripravo za konkretno delo so povezani tudi boljši delovni uspehi.

b) brez adaptacij določenih znanj si ni mogoče predstavljati uspešnejšega izravnovanja strukturnih razlik med ponudbo in povpraševanjem po kadrih.

Računamo, da bo vsako leto raznih oblik usposabljanja v naši regiji deležno približno 500 delavcev, ki se bodo na novo zaposlili, oziroma, so že zaposleni. Največ predvidevamo v občini Velenje (135), sledijo ji občine Ravne (100), Radlje (80), Slovenj Gradec (70), Mozirje (65) in Dravograd (50).

Realno in normalno je, da tudi še v prihodnjem obdobju predvidevamo (v manjšem obsegu) na nekaterih področjih potrebo po dopolnjevanju ponudbe z **delavci iz drugih republik**. Vendar bo treba v vseh primerih vztrajati na organiziranih posredovalnih oblikah, ki bodo usklajene z družbenoekonomskimi dokumenti in dogovorjeno stopnjo rasti zaposlenosti.

Občinske skupnosti za zaposlovanje bodo še naprej zagotavljale **brezposelnim osebam pravice**, ki jih dobivajo ljudje na podlagi minulega dela in obveznega zavarovanja v času, ko so bili zaposleni. Obseg pravic je zakonsko določen in vsebuje naslednje dajatve:

- denarno nadomestilo
- denarno pomoč po izteku pravic do denarnega nadomestila za socialne kategorije brezposelnih oseb
- zdravstveno zavarovanje za brezposelne osebe kot tudi za osebe po končanem šolanju
- priprava za zaposlitev, ki zajema usposabljanje v obsegu in oblikah za predvideno ponovno zaposlitev brezposelnih oseb ter za materialno pomoč pri tem usposabljanju.

V načrtovanem srednjeročnem obdobju predvidevamo, da se bo število upravičencev do denarnega nadomestila nekoliko znižalo (približno 55 oseb letno) verjetno se bo povečalo število upravičencev do denarne pomoči (15 oseb letno) in zdravstvenega zavarovanja (500 oseb letno). Pregled po občinah:

OBČINE	Denarno nadomestilo	Denarna pomoč	Zdravstveno zavarovanje
Dravograd	5	1	45
Mozirje	6	2	95
Radlje	24	3	140
Ravne	5	2	60
Slovenj Gradec	4	1	55
Velenje	11	6	105
SKUPAJ	55	15	500

SAMOUPRAVNA ORGANIZIRANOST

V začetku leta 1978 je bil dopolnjen in spremenjen zakon o zaposlovanju in o zavarovanju za primer brezposelnosti. Spremembe tega zakona so vplivale na novo samoupravno organiziranost v skupnosti za zaposlovanje. Na območju šestih občin so bile v septembru 1978 ustanovljene občinske

Personali

skupnosti za zaposlovanje s skupno strokovno službo, ki ima sedež v Velenju. Zdaj je v končni fazi tudi postopek o ustanovitvi medobčinske skupnosti za zaposlovanje.

Strokovna služba izvaja naloge na podlagi letnega programa dela. Program dela temelji na osnovnih usmeritvah srednjeročnih planov in programov dejavnosti skupnosti, enotnih minimalnih standardih dejavnosti ter sklepnih organov upravljanja skupnosti. Izvajanje programa dela delovne skupnosti spremljajo izvršilni odbori skupščin skupnosti, ki jih mora delovna skupnost sproti, najmanj po dvakrat letno obveščati o izvršitvi programa. Vsebinska izhodišča za delo skupnosti bodo še naprej opredeljena z zakoni, družbenimi dogovori, samoupravnimi sporazumi kot tudi s sprotnimi dogovarjanji o spremljanju aktualnih pojavov zaposlovanja.

Organiziranost delovne skupnosti temelji na šestih področjih delovanja, z 32. zaposlenimi (konec junija 1979).

Poleg izvajalskih nalog morajo delavci delovne skupnosti opravljati tudi naloge za potrebe samoupravnih organov skupnosti, kar vpliva na kvaliteto izvajalskih nalog. Zato bo potrebno v prihodnjem srednjeročnem obdobju poiskati ustrezne in smotrne organizacijske rešitve, po katerih bo mogoče ločiti izvajalske funkcije od servisne dejavnosti, potrebne za nemoteno delo samoupravnih organov v šestih občinskih skupnostih ter medobčinske skupnosti za zaposlovanje. Na račun nove organiziranosti v zaposlovanju bo potrebno na novo zaposliti 3 delavce.

ANALIZA RAZVOJNIH MOŽNOSTI KOMUNALNEGA GOSPODARSTVA V OBDOBJU 1981—1985 — OCENA

Analiza razvojnih možnosti komunalnega gospodarstva obravnava razvojne možnosti tistih komunalnih dejavnosti, ki so osnova za normalno življenje v naši občini ter za normalen razvoj naših zaselkov. Kot največji problem prikazujemo gradnjo čistilnih naprav ter dograditev kanalizacijskega omrežja. Ta dejavnost je osnova za zdravo in čisto okolje. Gradnja teh naprav zahteva znatna sredstva, zato bo potrebno

skleniti samoupravni sporazum o dodatnem zbiranju sredstev za gradnjo čistilnih naprav v naši občini.

Daljinski vodovod Mežica—Prevalje je že načrtovan, zanj je sprejeta že tudi finančna konstrukcija. Objekt mora biti dokončan v prihodnjem srednjeročnem obdobju.

Več sredstev bo potrebno nameniti za vzdrževanje občinskih cest ter ulic.

V komunalno opremo zazidalnih kompleksov je potrebno vlagati sredstva načrtno ter pripraviti zazidalne načrte za odpiranje novih stanovanjskih kompleksov, občanom ponuditi poleg individualnih parcel tudi možnost etažnega odkupa stanovanj.

Toplovodno omrežje na Ravnah je v zaključni fazi, pripraviti je potrebno novo investicijo za skupno ogrevanje Prevalj, Mežice in Črne.

Bolj načrtno je treba pristopiti k izgradnji PTT linij ter elektrifikacije.

Komunalno podjetje Prevalje kot podjetje posebnega družbenega pomena je potrebno strokovno ojačati ter zgraditi primerne poslovne prostore, le v tem primeru bo lahko podjetje normalno poslovalo.

Sicer pa predvidevamo naslednjo gradnjo komunalnih objektov in naprav v obdobju 1981—1985:

1. gradnjo čistilnih naprav v Mežici, za Prevalje — Ravne — Kotlje ter rekonstrukcijo kanalizacij
2. gradnjo daljinskega vodovoda Mežica—Prevalje ter rekonstrukcijo obstoječih vodovodov
3. regulacije rek in potokov
4. gradnjo in rekonstrukcijo cest
5. komunalno opremo zazidalnih kompleksov
6. gradnjo toplovodnega omrežja na Prevaljah, v Mežici in Črni
7. elektrifikacijo in PTT omrežje
8. ureditev zelenic in parkov
9. javno snago
10. ureditev pokopališč in mrliških vežic
11. sofinanciranje gradnje poslovnih prostorov za komunalno podjetje Prevalje
12. razni stroški v zvezi s funkcioniranjem interesne skupnosti.

SAMOUPRAVNA STANOVANJSKA SKUPNOST

I. Razvojne možnosti stanovanjskega gospodarstva občine Ravne na Koroškem do leta 1985

Nadaljnji razvoj družbenoekonomskih odnosov v stanovanjskem gospodarstvu terja velike spremembe, tako v republiški zakonodaji kot spremembe in dopolnitve občinskih odlokov v zvezi s stanovanjskim gospodarstvom, sprejem ustreznih samoupravnih sporazumov in drugih samoupravnih aktov. Nujno se bo potrebno bolje samoupravno organizirati, bolje uresničevati svobodno menjavo dela v stanovanjskem gospodarstvu ter pri graditvi stanovanj vključiti pričakovalce stanovanj. V stanovanjsko samoupravo intenzivneje vključiti izvajalce del ter druge udeležence v stanovanjski graditvi ter dati večji poudarek dolgoročnemu planiranju stanovanjske graditve v občini. V zvezi s predvideno preobrazbo stanovanjskega gospodarstva so tako kot v drugih občinah na območju SRS tudi v občini Ravne na Koroškem v javni razpravi in sprejemu ustrezni samoupravni sporazumi.

Sprejem navedenih sporazumov je nedvomno bistvenega pomena za nadaljnji razvoj stanovanjskega gospodarstva, saj njih vsebina prinaša bistvene elemente pri graditvi stanovanj, pri pridobivanju stanovanjske pravice in oblikovanju ekonomske stanarine.

S samoupravnim sporazumom o družbeno usmerjeni gradnji v posamezni soseski bomo prešli do sedanje graditve za trg na način gradnje, v katerem bodo imeli podpisniki sprazuma mnogo večji vpliv na celotno stanovanjsko graditev, kar je razvidno iz vsebine obeh navedenih sporazumov. Bistvena predlagana sprememba je tudi ta, da bi se naj v prihodnje vsa sredstva stanovanjske graditve združevala v stanovanjski skupnosti. Tako združena sredstva naj bi imela večji učinek kot pa sredstva, ki so razdeljena po delovnih organizacijah. Seveda bo nujno potrebno združevanje teh sredstev ter pridobivanje pravice uporabe in razpolagalne pravice do stanovanj, zgrajenih s tako združenimi sredstvi, precizno urediti z ustreznim samoupravnim aktom. Sredstva za stanovanjsko graditev naj bi v prihodnjem obdobju delavci v samoupravnih organizacijah in skupnostih izdvajali iz čistega dohodka in ne več kot do sedaj od bruto OD, ne glede na ustvarjeni čisti dohodek. Le del sredstev za financiranje gradnje solidarnostnih družbenih stanovanj in subvencioniranje predvidene ekonomske stanarine naj bi delavci izdvajali iz dohodka. Vsekakor gre za bistveno spremembo, zaradi katere je v I. obdobju težko napovedovati, koliko bo letno zbranih sredstev za stanovanjsko graditev. Vsekakor pa bo višina sredstev odvisna od gospodarske moči tozgov in OZD.

V občini Ravne na Koroškem smo doslej namenjali za graditev solidarnostnih stanovanj in subvencioniranje stanarin približno 30 % vseh za stanovanjsko graditev izdvojenih sredstev. Večina teh sredstev je bila porabljena za gradnjo stanovanj, le malo pa za subvencioniranje stanarin.

Tudi v prihodnje naj bi se del stanovanjskih sredstev namenil za družbeno pomoč v stanovanjskem gospodarstvu, vendar naj bi bila ta sredstva zmanjšana, kajti predlagajo, naj mlade družine ne bi več spadale v kategorijo upravičencev do solidarnostnega stanovanja. Vsekakor pa bo potrebno v naši občini uvesti premiranje namenskega varčevanja za stanovanjsko graditev ter za to nameniti določena sredstva.

Pričakujemo, da bo z novim načinom izdajanja sredstev za stanovanjsko graditev teh sredstev nekoliko manj kot doslej, saj so nekatere delovne organizacije izdvajale tudi po 10 % od bruto OD, vendar bo ta primanjkljaj lahko pokrit z obvezno soudeležbo upravičencev do družbenega stanovanja, ki naj bi znašala do 20 % vrednosti stanovanja. Po samoupravnem sporazumu o merilih za oblikovanje splošnega akta stanodajalcev o oddajanju stanovanj v občini Ravne na Koroškem so to sicer zasebna sredstva, ki naj bi se vrnila upravičencem do stanovanja v roku 10 let, s 3 % obrestno mero, vendar so kljub temu pomembna za pospešitev stanovanjske graditve.

V srednjeročnem obdobju do leta 1980 je bilo načrtovano, da bomo v občini Ravne na Koroškem zgradili letno 200 stanovanj. Iz analize pa je razvidno, da plan novih stanovanj ne bo dosežen, čeprav bi glede na razpoložljiva sredstva bilo to mogoče. Vzroki so opisani v navedeni analizi.

Tudi v srednjeročnem obdobju do leta 1985 načrtujemo, da bi bilo mogoče letno zgraditi 200 stanovanj, ki naj bi bila po površini nekoliko večja in tudi kvalitetnejša (št. točk). Seveda bo to mogoče doseči le ob sodelovanju vseh dejavnikov, podpisnikov samoupravnega sporazuma za družbeno usmerjeno graditev stanovanj v občini Ravne na Koroškem.

V družbeno usmerjeno graditev bo potrebno vključiti tudi zadružno gradnjo, ki je v naši občini v zadnjih letih ni, prav tako pa tudi gradnjo individualnih hiš, da bi dosegli cilje, ki jih zasleduje odlok skupščine občine Ravne na Koroškem o smer-

nica za pripravo prostorskega plana do leta 2000.

V občini Ravne na Koroškem prebiva približno polovica občanov v družbenih stanovanjih, v SRS pa okoli 30 %. To pomeni, da je bila v občini družbena gradnja stanovanj sorazmerno intenzivna, saj je bila večina družbenih stanovanj zgrajenih v zadnjih 20 letih. Razmerje za uporabo sredstev za stanovanjsko graditev v občini Ravne na Koroškem je bilo dogovorjeno 70 : 30 v korist družbene gradnje, medtem ko je povprečje v SRS 60 : 40 v korist družbene gradnje. Z ozirom na možnost angažiranja sredstev občanov pri graditvi stanovanj bi bilo morda dobro razmisliti, ali ne bi kazalo razmerje spremeniti na 60 : 40.

Z namenom, da bi zagotovili enostavno reprodukcijo stanovanjskega fonda občine Ravne na Koroškem, ki se trenutno sestoji iz okoli 4000 stanovanj in preko 100 poslovnih prostorov, vrednost tega fonda pa znaša okoli milijardo din, načrtujemo s sklenitvijo samoupravnega sporazuma o oblikovanju in postopnem prehodu na ekonomske stanarine v občini Ravne na Koroškem, da bomo do leta 1985 dosegli višino stanarin, ki so jih pokazali izračuni. V letih do 1985 načrtujemo, da se bodo gradbene storitve letno zviševale za 15 % (v zadnjih 10 letih je bila povprečna stopnja izvrševanja teh storitev oziroma cene enega m² novozgrajenega stanovanja letno 23 %), nominalni OD za 17 %, da pa bi s stanarino zagotovili enostavno reprodukcijo, pa jo bo potrebno letno poviševati za 27,5 %.

V ilustracijo naj navedemo, da je delež stanarine od povprečnega dohodka v gospodarstvu v letu 1978 znašal 3,70 %, leta 1985 pa bi ob načrtovanem poviševanju stanarine znašal ta delež 6,76 % ali nekaj manj kot enkratno povečanje.

Vsekakor z ozirom na veliko število stanovanj v družbeni lasti in glede na veliko vrednost tega družbenega premoženja je nujno potrebno zagotoviti enostavno reprodukcijo s prehodom na ekonomske stana-

Kar dobro nam služi

rine, ki so tudi edini vir za vzdrževanje stanovanjskega fonda. Nesporna je ugotovitev, da je ta fond zaradi nizkih stanarin v zadnjih letih vidno propadal, kar ima za posledico, da bomo morali za vzdrževanje tega fonda nameniti več sredstev, kot bi jih morali, če bi ga sprosti vzdrževali. Seveda pa je treba ob uvedbi ekonomskih stanarin zagotoviti občanom z nižjimi OD z delno nadomestitvijo stanarin njihovo socialno varnost. Navedemo naj, da imamo v občini Ravne na Koroškem trenutno okoli 40 upravičencev do delne nadomestitve stanarine. To število pa se bo bistveno povečalo s prehodom na ekonomske stanarine, zato bo tudi potrebno zagotoviti ustrezna sredstva iz družbene pomoči v stanovanjskem gospodarstvu.

V prihodnjem srednjeročnem obdobju si bomo morali prizadevati oživiti hišno samoupravo in samoupravo v stanovanjskem gospodarstvu, na območju KS, ki naj bi imele odločujoči vpliv na stanovanjsko graditev tako glede vrste stanovanj, lokacij, spremljajočih objektov, itd. Če naj bi zbori stanovalcev in HS v stanovanjskih hišah v družbeni lastnini sklenili samoupravni sporazum o prehodu na ekonomske stanarine ter odločali o uporabi teh sredstev skupno z zbori stanovalcev v KS, potem je nujno potrebno, da si vsi družbeni dejavniki v občini čim bolj prizadevajo, da bo samouprava v stanovanjskem gospodarstvu dejansko zaživela, kajti le tako bomo lahko smotrno gospodarili z družbenim stanovanjskim fondom.

V zvezi s samoupravljanjem v stanovanjskem gospodarstvu bo tudi potrebno intenzivneje vključiti v delo samoupravnih organov zbor izvajalcev v skupščini skupnosti, ki ga sestavljajo proizvajalci stanovanj, projektanti, urbanisti in drugi.

Vsekakor pa bo tudi potrebno tesno sodelovanje s komunalno interesno skupnostjo in občinskimi upravnimi organi, da bi skrajšali rok graditve stanovanj s hitrejšim postopkom za pridobitev potrebe dokumentacije in komunalno ureditvijo zemljišč za stanovanjsko graditev.

Ocenjujemo, da je s pomočjo vseh dejavnikov v občini Ravne na Koroškem možno doseči pridobitveno graditev novih stanovanj v obdobju do leta 1985, zagotoviti sredstva za enostavno reprodukcijo stanovanjskega fonda in oživiti samoupravo v stanovanjskem gospodarstvu. Seveda pa bo za doseg te ciljeve potrebno mnogo naporov vseh, ki lahko in morajo pripomoči k temu, da bodo občani občine Ravne na Koroškem lahko prebivali v ustreznih stanovanjih.

(ZANIMIVI PODATKI IZ ELEMENTOV)

— V občini Ravne na Koroškem ob koncu leta 1979 razpolagamo s 3988 stanovanji v družbeni lasti. Od tega je 3412 stanovanj primernih za bivanje oz. ustrežajo normalnim pogojem bivanja. 576 stanovanj je neustreznih, in so razvrščena v 5., 6. in 7. kakovostno skupino in so potrebna bodisi obnove bodisi nadomestitve z raznimi objekti. V pripravi so novelacije zazidalnih načrtov naselij Črna, Mežica in Prevalje, s katerimi bomo v občini Ravne skupno pridobili po dosedanjih ocenah 510 lokacij, od tega v Črni 150 z rušitvami, v Mežici 180 z rušitvami, na Prevaljah pa 180 brez rušitev. Poleg navedenih lokacij bodo s

sprejetjem prostorskega plana v letu 1980 na razpolago lokacije v Črni na Koroškem na Pristavi s spremembo sedanje individualne zazidave v blokovno zazidavo, medtem ko je možnost 20—25 lokacij zasebne gradnje na Lamprečem.

V Mežici bodo z novim prostorskim planom zajete nove površine, na katerih bo možno zgraditi približno 250 stanovanj. Za zasebno gradnjo pa je dovolj lokacij na Mrvovem in Stržovem.

Prostorski plan za Prevalje in Ravne predvideva zlitje obeh naselij v aglomeracijo z več stanovanjskimi conami, in sicer »POLJE« na Prevaljah, centralna cona Brančurnik — Dobja vas in stanovanjska cona na Ravnah. V vseh navedenih conah posebej »Polje« Prevalje, bo na razpolago dovolj lokacij za zgraditev več ko 2400 zasebnih in družbenih stanovanj do leta 2000.

Iz navedenih podatkov lahko zaključimo, da bo možno v prihodnjem srednjeročnem obdobju zgraditi toliko stanovanj, kot bo na razpolago sredstev, kajti urbanistična dokumentacija je v izdelavi in bo pripravljena pravočasno.

— V občini Ravne na Koroškem je zgrajenih 1600 zasebnih stanovanjskih hiš v ožjih mestnih območjih, medtem ko k temu lahko prištejemo še okoli 900 kmetij in zasebne hiše izven mestnih območij, ki jih je v občini okoli 500.

Glede na dosedanje dinamiko graditve zasebnih stanovanj lahko pričakujemo v prihodnjem obdobju gradnjo približno 43 stanovanj v zasebni lastnini letno. Tako lahko pričakujemo ob koncu leta 1985 okoli 215 zgrajenih zasebnih stanovanj. Neto stanovanjska površina v poprečju je bistveno višja od neto povprečne stanovanjske površine v družbeni gradnji.

— Zaradi slabega stanja 576 stanovanj, ki so razvrščena v 5., 6. in 7. kakovostno kategorijo, jih nameravamo v prihodnjem obdobju nadomestiti z novimi.

— S sredstvi, pridobljenimi pri banki za odpravo barakarskih naselij in stanovanj 6. in 7. kategorije, bomo v prihodnjem obdobju morali kupiti toliko novih stanovanj, da bomo lahko vsa neustrezna stanovanja porušili.

PLANIRANJE RAZVOJA RAZISKOVALNE DEJAVNOSTI V OBDOBJU 1981—1985

Za pripravljanje srednjeročnih planov razvoja raziskovalne dejavnosti je zelo pomemben predlog novega zakona o raziskovalni dejavnosti in raziskovalnih skupnostih. S tem zakonom se pospešujejo prizadevanja za razvoj raziskovalne dejavnosti in uveljavitev novih družbenoekonomskih odnosov. Raziskovalna dejavnost je po tem zakonu opredeljena kot temeljno, uporabno in razvojno raziskovalno delo, ki je posebnega družbenega pomena. Raziskovalno dejavnost opravljajo delovni ljudje in občani v raziskovalnih organizacijah in jo po načelih svobodne menjave dela upravljajo neposredno in v raziskovalni skupnosti Slovenije ter v občinskih in posebnih raziskovalnih skupnostih. V teh organizacijskih oblikah se raziskovalno delo tudi financira. S samoupravnimi sporazumi o temeljih planov raziskovalnih skupnosti opredeljujejo uporabniki in izvajalci svoje in skupne potrebe po raziskovalni dejavnosti. S samoupravnim sporazumom o občinski raziskovalni skupnosti se določijo:

Jernej Krof

Novoletna 1980

Kot nam sonce mirno sije
v podobi melodije:
na svetu sij nam ljubi mir,
sreče, zdravja, ljubezni vir.

V družine mnogo sreče,
v države, za mir plamteče!
Posameznemu še pomoč
za silvestrovo, pa lahko noč.

- temeljne usmeritve razvoja raziskovalne dejavnosti v občini,
- raziskovalni program,
- program drugih nalog občinske raziskovalne skupnosti,
- program skupnih nalog, ki se bodo uresničevale v raziskovalni skupnosti Slovenije,
- program naložb v modernizacijo in razširitev materialne osnove raziskovalne dejavnosti,
- obseg sredstev in način zagotavljanja sredstev, predvsem združevanja sredstev,
- drugi pogoji za opravljanje raziskovalne dejavnosti.

Plan občinske raziskovalne skupnosti pa vsebuje:

- politiko in cilje razvoja raziskovalne dejavnosti na območju občine,
- naloge, obveznosti in sredstva, prikazana po sestavinah samoupravnega sporazuma o temeljih plana občinske raziskovalne skupnosti,
- naloge, ki jih ima občinska raziskovalna skupnost po drugih sporazumih, dogovorih in predpisih, ter ukrepe in sredstva za njihovo uresničitev,
- organizacijske, kadrovske in materialne ukrepe za uresničevanje nalog občinske raziskovalne skupnosti.

PRIPIS UREDNIŠTVA:

Za naše bralce objavljamo razvojne možnosti samoupravnih interesnih skupnosti v naši občini za naslednje srednjeročno obdobje 1981—1985, ki jih je v posebni publikaciji že v mesecu decembru v omejenem številu izdal koordinacijski odbor za razporejanje dohodka pri skupščini občine Ravne skupaj s samoupravnimi interesnimi skupnostmi.

Stabilizacijski ukrepi, ki smo jih medtem sprejeli, bodo zanesljivo vplivali tudi na sam razvoj družbene dejavnosti v bodoče, zato nismo objavili niti elementov za sklepanje samoupravnega sporazuma o temeljih planov in tudi ne finančnih kvantifikacij načrtovanih dejavnosti. Izpustili smo tudi usmeritve na republiški ravni.

Ko bodo narejeni podrobni načrti z vključitvijo stabilizacijskih ukrepov po resolucijskih usmeritvah, pa bomo naše bralce seznanili tudi s predlogi vseh potreb vključno s potrebnimi finančnimi sredstvi.

Urednik

Dušan Vodeb

ENERGETIKA V ŽELEZARNI RAVNE

Energija je bila ena izmed osnov za razvoj črne metalurgije. Kakor rdeča nit skozi pripoved se je vila skozi njen razvoj, narekovala in omogočala nove postopke, večje količine, večjo produktivnost, boljše delo in ne nazadnje lepše okolje. Neopazno, vendar ostro je narekovala razvoj osnovne dejavnosti, v katerem dobiva iz leta v leto vse večji poudarek. Danes lahko vsak dan iz časopisa ali radia in televizije zasledujemo vse večje soočanje človeka z energijo. Železarne so se s temi problemi srečale že veliko prej in tudi v današnji situaciji jim ni prizaneseno. Energetski oddelki, posebne energetske komisije na nivoju metalurških združenj, že dolga leta skrbno bdijo nad vse bolj zapleteno energetsko situacijo. Zavedamo se, da bomo le s kvalitetno energijo, ki jo bomo dobivali kontinuirano, lahko dosegli začrtane plane in s tem naš boljši jutri.

Če se vrnemo na začetek železarstva, vidimo, da so bili tedaj osnovni energetski mediji voda, les in premog. Voda je pogajala razne mehove in primitivna kovaška kladiva, iz lesa so oglarji pridobivali lesno oglje, ki je bilo vir toplotne energije. Na začetku so naši predniki za pridobivanje jekla uporabljali čiste energetske vire. Primitivna sredstva in energetsko slabi viri so omogočali skromno proizvodnjo. Vedno večje povpraševanje po jeklu in dodatne zahteve po njegovi kvaliteti, so narekovale spremembo tehnologije pridobivanja in s tem tudi spremembo energetskih virov. Vpeljejo se novi viri: koks, plin, elektrika, mazut. Vsak nov energetski medij ima svoje dobre in slabe lastnosti, naloga energetike pa je, da maksimalno izkoristi njegove dobre lastnosti, čim bolj pa ublaži slabe.

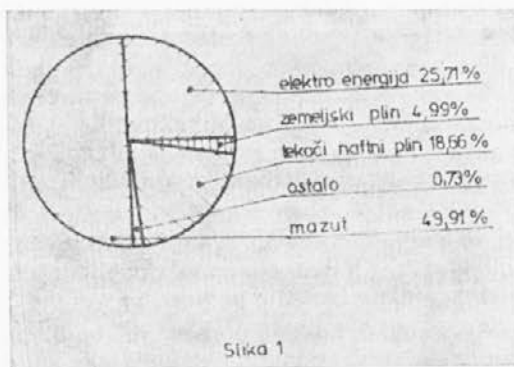
Za koroško regijo je zanimiva naša železarna. Ima svojo specifikko, ki se izraža tudi na energetskem področju. Ni naključno, da če želimo analizirati delo kake železarne, to najbolje opravite z energetske sliki. V letu 1977 smo porabili več kot (500 Tcal) 2093 TJ primarne energije, upoštevaje samo tekoča, trda in plinska goriva.

Za električni odzvem smo že veleodjemalec, prejšnji podatek pa nas tudi pri porabi primarne energije (goriv) uvršča med veleodjemalce. V Sloveniji sta tako velika odjemalca samo še dva. To pomeni, da stojimo na eni strani z zahtevo po velikih količinah energije, na drugi pa se moramo zavedati, da smo pred našo skupnostjo odgovorni, kako z vsak dan vse dragocenejšo energijo gospodarimo. Ne sme nam biti vseeno, ali bomo v letu 1980 porabili 49×10^6 mn³ zemeljskega plina ali pa samo $46,6 \times 10^6$ mn³ ali 5% manj, kajti vsak KJ energije je iz dneva v dan dragocenejši, ker je vse dražji in vedno težje ga je dobiti.

Razvoj energetike je dolgotrajen proces, kjer pomeni leto zelo malo, zato pa se za-

hteva poglobljen pristop reševanju energetske problematike, ki je za železarje življenjsko pomembna. Kako se ta resnica odraža v naši železarni? V enem letu energetiki težko realno prikažemo svoje delo, če pa vzamemo dobo desetih let, lahko veliko stvarneje ocenimo, kako uspešno uresničujemo zadane naloge.

Vsi se še spominjamo plinskih generatorjev, v katerih se je uplinjeval premog v generatorski plin. V obdobju od 1965 do 1974, to je skoraj 10 letna doba, ko smo ga zamenjali z dodatnim energetskim medijem — tekočim naftnim plinom in mazutom. Zamenjava je poleg vidnih poboljšanj, poboljšala se je atmosfera v okolici peči v kraju, izločili smo vir onesnaženja reke Meže s fenoli, prinesla tudi tehnične izboljšave in kvalitetnejše ogrevanje, eksaktnjšo osnovo za meritve in regulacijo, možnost avtomatizacije procesov. Pred 15 leti je bila odločitev za uvozne naftne de-

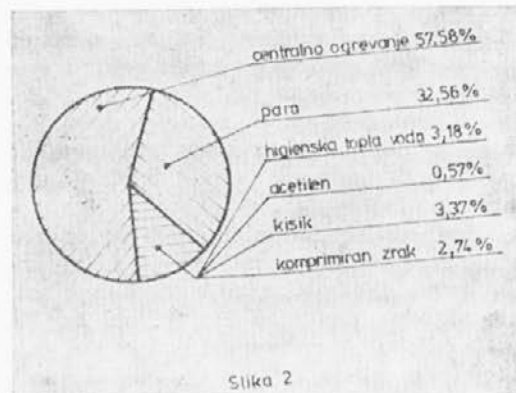

Slika 1
Struktura primarnih energetskih medijev v železarni Ravne v letu 1978

rivatve popolnoma upravičena zaradi izredno nizke cene in za energetika ugodne toplotne karakteristike novih goriv. Predelave so potekale postopno. Že predelani agregati so morali določeno dobo obratovati, da smo lahko prešli na predelavo naslednjih. Osnova predelav so bile raziskave in meritve, ki smo jih izvajali skupno z raziskovalci Metalurškega inštituta, in sprotne izkušnje, ki smo jih črpali iz predelanih agregatov.

Energetik se mora v takih situacijah strokovno sam ubadati s problemi in vprašanji, na katere mora dati odgovor. Ima veliko odgovornost, saj mora strokovno posredovati variante, za katere se nato skupno odločimo.

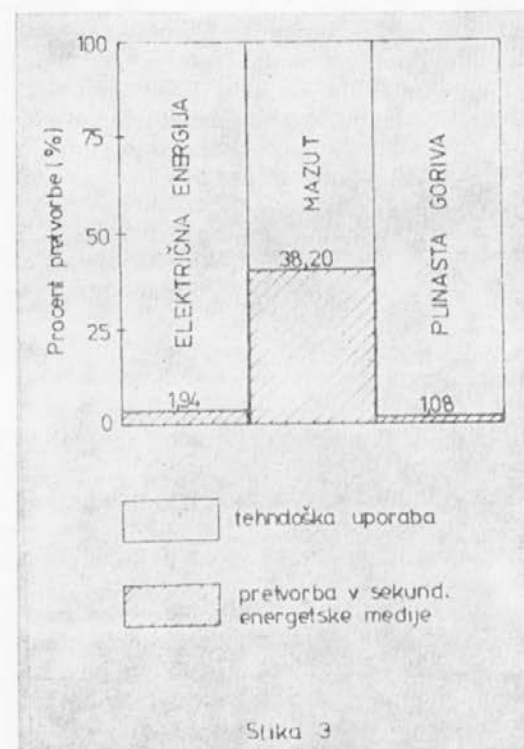
Rešitev mora biti taka, da upošteva planirani razvoj železarne najmanj za eno srednjeročno obdobje, edino tako bo lahko uspešno posegal v dogajanja tako v železarni kot zunaj nje, kajti naša želja je, da smo prisotni povsod. Uspeh takega zunanjega delovanja je, da smo v letu 1978 dobili zemeljski plin, ki je za našo železarno, gledano s tehnološkega vidika, izreden uspeh. Poleg kontinuirane dobave, po-

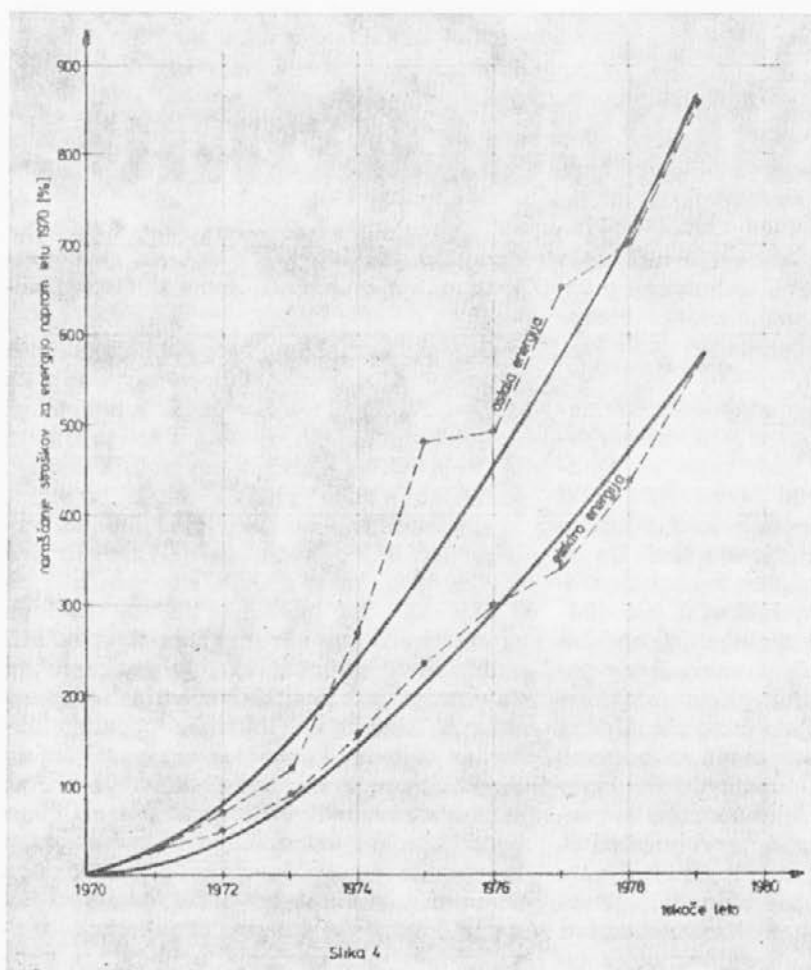
Slika 2
Struktura sekundarnih energetskih medijev v železarni Ravne v letu 1978

sežno v zimskih mesecih, pomeni zemeljski plin eno izmed najzlahnejših goriv. Sedaj imamo v naši železarni praktično vse primarne energetske medije, ki se trenutno uporabljajo v svetu, le da je uporaba premoga za nas že preteklost. Pa saj tudi naša iskanja niso usmerjena nazaj, ampak naprej, kaj in kako jutri, kaj v naslednjem srednjeročnem obdobju.

Tako kot v svetu se tudi pri nas v železarni zavedamo, da novih energetskih virov ni. To pomeni, če bomo hoteli doseči planske rezultate proizvodnje, ne moremo izhajati iz povečanja proizvodnje, iz večjih dobav energije, ampak iz lastnih notranjih rezerv. Na sliki 1 prikazujemo strukturo primarnih energetskih medijev, to je tistih, ki jih dovajamo v železarno, jih ali direktno uporabimo za tehnologijo ali pa jih v energetskih proizvodnih agregatih

Slika 3
Stopnja direktne pretvorbe primarnih energetskih medijev v sekundarne v železarni Ravne

Porast cene toplotne energije na enoto proizvedenega jekla v železarni Ravne za obdobje 1970 do 1979

pretvorimo v sekundarno energijo. Strukturo sekundarne energije prikazujemo na sliki 2, na sliki 3 pa stopnjo pretvorbe primarnih medijev v sekundarne energetske medije.

Če želimo zadržati naraščanje porabe energije, lahko to dosežemo edino tako, da čim bolj znižamo delež direktne pretvorbe primarnih energetskih medijev v sekundarne energetske medije. Z drugimi besedami, energijo za ogrevanje in tehnološko porabo ne bomo smeli pridobivati s kurjenjem mazuta ali plina pod kotli, temveč z izkoriščanjem odpadne energije velikih tehnoloških porabnikov. Razmišljamo o uvedbi integriranih energetskih sistemov, kjer bi proizvajali elektro energijo, paro, toploto za ogrevanje in higiensko toplo vodo. Odvisno od letnega časa se bo spreminjala struktura proizvedenih sekundarnih energetskih medijev. Gledano z očmi navadnega delovnega človeka, so to utopistični načrti, gledano z očmi energetika pa je taka rešitev nuja in stvaren projekt. V ta namen že nekaj let intenzivno delamo skupno z našim inštitutom in fakultetami razne študije in meritve, vse z namenom, dobiti čim več podatkov, na osnovi katerih se bomo lahko odločili za najboljšo varianto.

To je edini projekt, s pomočjo katerega bomo reševali jutrišnjo energetske situacijo. Zelo zanimiv je projekt procesnega vodenja metalurških ogrevnih in žarilnih peči, ki je v zaključni fazi. Poleg optimalne porabe energije za ogrevanje je projekt zanimiv tudi, ker je tesno povezan s tehnologijo. To je primer izrazito teamskega dela, kjer se vidi tesna povezava reševanja energetskih in tehnoloških problemov s sodelovanjem skoraj vseh panog v ŽR. Pri

tem pa nas vodi enotni moto, da na račun zmanjšanja specifične porabe energije ne sme pasti storilnost agregata.

Prej opisana projekta bo možno realizirati v prihodnjem srednjeročnem obdobju. Poleg njiju obdelujemo še problematiko hladilne vode, predelav agregatov na kombinirano kurjenje, sodelovanje pri investicijah, toplotne črpalke. Vsa ta naša hotenja, zahteve, reševanja kritičnih situacij, ki bodo nastale, pa bomo strnili v samoupravnem sporazumu o ukrepih in dejansko zagotovili racionalnosti v energetiki.

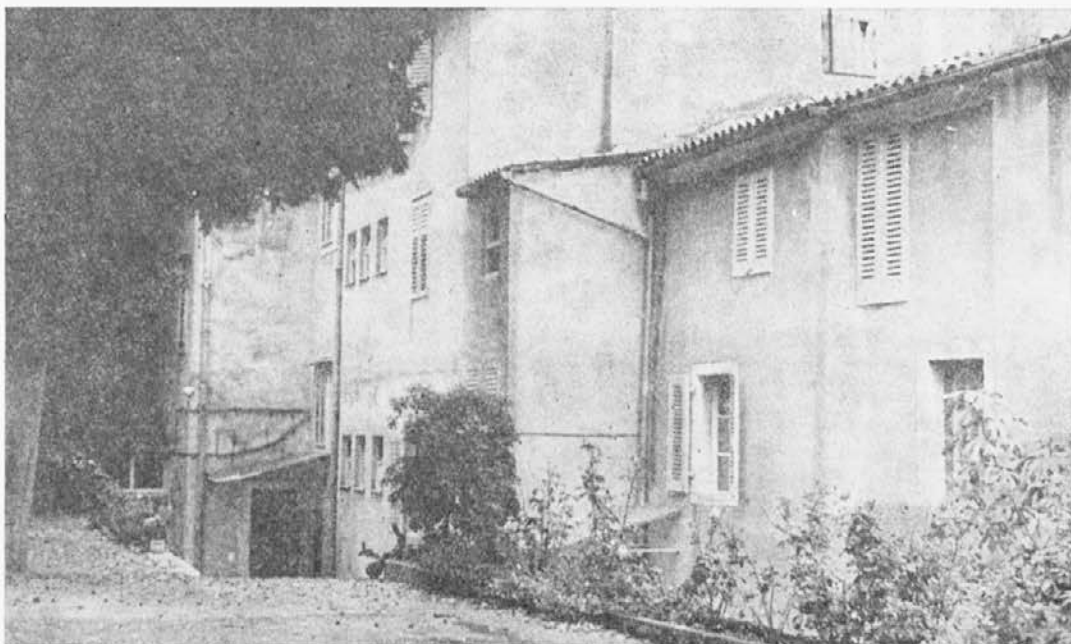
V njem bodo dobili svoje mesto dolgoročni kot tudi kratkoročni ukrepi, kjer že-

limo realno prikazati vsak tozd in njegovo podobo ter njegov vpliv na znižanje porabe energije. Zavedamo se, da bomo pred širšo družbeno skupnostjo edino na tak način lahko opravičili status veleodjemalca, če bo vsak delavec lahko kar največ prispeval v široki mozaik skupnih naprav za racionalnejše izkoriščanje energije.

Za konec si oglejmo še diagram na sliki 4, kjer prikazujemo procentualni dvig cene toplotne energije na tono proizvedenega jekla za železarno Ravne v obdobju 1970 do 1979. Na diagramu sta dve krivulji: ena za električno energijo in druga za ostalo energijo. Če si ob letu 1979 zamislimo prihodnje srednjeročno obdobje in podaljšamo obe krivulji po začrtani zakonitosti, si lahko ustvarimo sliko, kakšna situacija nas čaka. Ne samo nas, vsi stojimo pred problemom: na eni strani krivulja, ki je podivjala, na drugi pa naše življenje, želje, hotenja. Ali bomo uspeli? Moramo, saj je naš cilj, da si gradimo boljši jutri.

Situacije v energetiki ni povzročilo nenadno spoznanje, da so svetovne zaloge energije omejene, temveč je to posledica neustreznih odnosov, ki nastajajo v svetovnem ekonomskem sistemu.

To pomeni, da za zagotovitev kar največje energetske neodvisnosti ne zadošča, če imamo zagotovljeno dolgoročno zagotovljeno oskrbo s posameznimi vrstami energije. Zgrešena miselnost o uslužnostnem konceptu energetike nekaterim panogam gospodarstva se je počasi začela podrežati spoznanjem, da je energija eden izmed bistvenih elementov razvoja. Odpravljanje strukturnih neskladij med potrebno in razpoložljivo energijo predstavlja eno izmed osnovnih nalog prihodnjega obdobja. Usklajevanje mora potekati v dveh smereh: zagotavljati dodatne energetske vire in poskrbeti za čim večjo racionalnost. Za večanje racionalnosti se ne bomo mogli izogniti dodatnim investicijam v energetiko, zagotovimo pa lahko, da se bo njihov delež v skupnih investicijah zniževal in da bomo znižali rast porabe energije v primerjavi z rastjo družbenega produkta.

Kako dolgo še v starem domu?

Jože Kert

Kako in v kaj investiramo?

Smo v zaključni fazi gradnje investicijskih objektov po srednjeročnem razvojnem programu, zato ne bo odveč če preverimo naše strokovno znanje, ki smo ga vložili v načrtovanje razširitve in modernizacije nekaterih objektov v tovarni in izven nje in da ocenimo naše prizadevanje in sposobnost organiziranja operativnega izvajanja tako široko zastavljene investicijske dejavnosti.

Vsak začetek je težak, tak je bil tudi vstop v ta srednjeročni program. Znašli smo se pred zahtevami, da takoj pričnemo graditi. Za pametno nalaganje denarja pa je potrebno veliko priprav. Predvsem so za vsak začetek gradnje potrebni dobro preštudirani programi, izvedbeni načrti in upravna dokumentacija.

VSAKO INVESTIRANJE IMA DOLGOROČNE POSLEDICE

Pred odločitvijo o vlaganju v razširjeno reprodukcijo (investicijo) je potrebna vsestranska analiza o tem, ali se bo investicija povrnila ali ne. Za to ugotovitev je potrebno ogromno intelektualnega dela vseh vrst strokovnjakov, tako da se vsi momenti osvetlijo iz vseh zornih kotov. V investicijo ne vstopamo iz prestižnih razlogov, ali po domače iz baharije, čeprav večkrat nekateri, ki jim vzroki niso poznani ali jih nočejo razumeti, tako mislijo.

Investicija, ki je dobro naštudirana in ekonomsko utemeljena, mora dati ne samo sedanjim, temveč tudi bodočim generacijam največje možno blagostanje. Odloči-

tev o tem, kam investiramo, ni niti malo lahka. Tu ne gre za oceno trenutnega položaja, temveč za daljnosežne posege v proizvodni proces in za negativne posledice, ki lahko nastanejo pri napačni odločitvi.

Vsako vlaganje denarja za razširitev naših obratov je povezano z velikimi denarnimi naložbami, ki pa niso samo plod naših prizadevanj, temveč so v veliki meri sposojene od družbene skupnosti v obliki kreditov, zato je naša največja skrb, da bo ta denar racionalno naložen v korist našega kolektiva in skupnosti. Pri naših odločitvah o tem, kam bomo vlagali, je sodeloval širok krog izkušenih strokovnjakov naše DO in po potrebi tudi strokovnjaki izven nje, celo strokovnjaki iz tujine. Upam, da smo se prav odločali in da se bo vsak naloženi dinar dobro obrestoval. Ob investicijah v čisto ekonomske namene nas seveda spremljajo potrebe po investicijah, ki nimajo zveze z ekonomiko in to le še poslabšujejo, so pa nujne za nadaljnji obstoj človeštva in za dobre delovne razmere, ki posredno vplivajo na produktivnost dela. Mednje sodijo odpraševalne naprave, čistilne naprave za odpadne vode, zaščitne naprave za zaščito delavcev in naprav, razdeljevanje hrane, vlaganje v druge objekte, ki dosegajo izven ograje delovne organizacije, med katere štejemo gradnjo stanovanj, šol, vrtcev, rekreacijskih objektov, počitniških domov, objektov komunalne ureditve ipd.

Slednja skupina se financira iz posebne sklada (SSP), ki ga ustvarimo samo ob

skrajnih naporih, t. j. z dobrim gospodarjenjem, ker se ustvari samo iz čistega dohodka.

O tem, kam bomo v posameznih letih vlagali čisti dohodek, odločamo takrat, ko ga ustvarimo. Tu so v kolektivu večkrat deljena mnenja. V preteklem obdobju nam je ta delitev večkrat povzročala težave, ker smo včasih gledali preveč sebično, kratkoročno in smo raje vtaknili še ta mali »višek« v žep, kot bi ga naložili v trajne (dolgoročne) namene. Ko smo vtaknili po 2 tisočaka v žep in so nam ga v nekaj dneh »pokasirali« trgovci in gostinci, smo bili osiromašeni najmanj za lepo stolpnico na Javorniku, v kateri bi našli topel dom sodelavci, ki se že več let vozijo po 30 km daleč na delo in si tako dnevno podaljšujejo svojo odsotnost od doma za 2—3 ure. Ali: namesto ene delitve bi lahko postavili kar po tri otroške vrtce. Kako bi bile mamice srečne, če jim v času, ko otrok odrašča v materinem telesu, ne bi bilo treba misliti na to, kam bodo dale malčke, ko bodo morale zopet začeti po osem ur delati za strojem. Ali pa, da bi naši delavci letovali v kulturnem počitniškem domu, ne pa v teh razvalinah, ki nam niso v ponos.

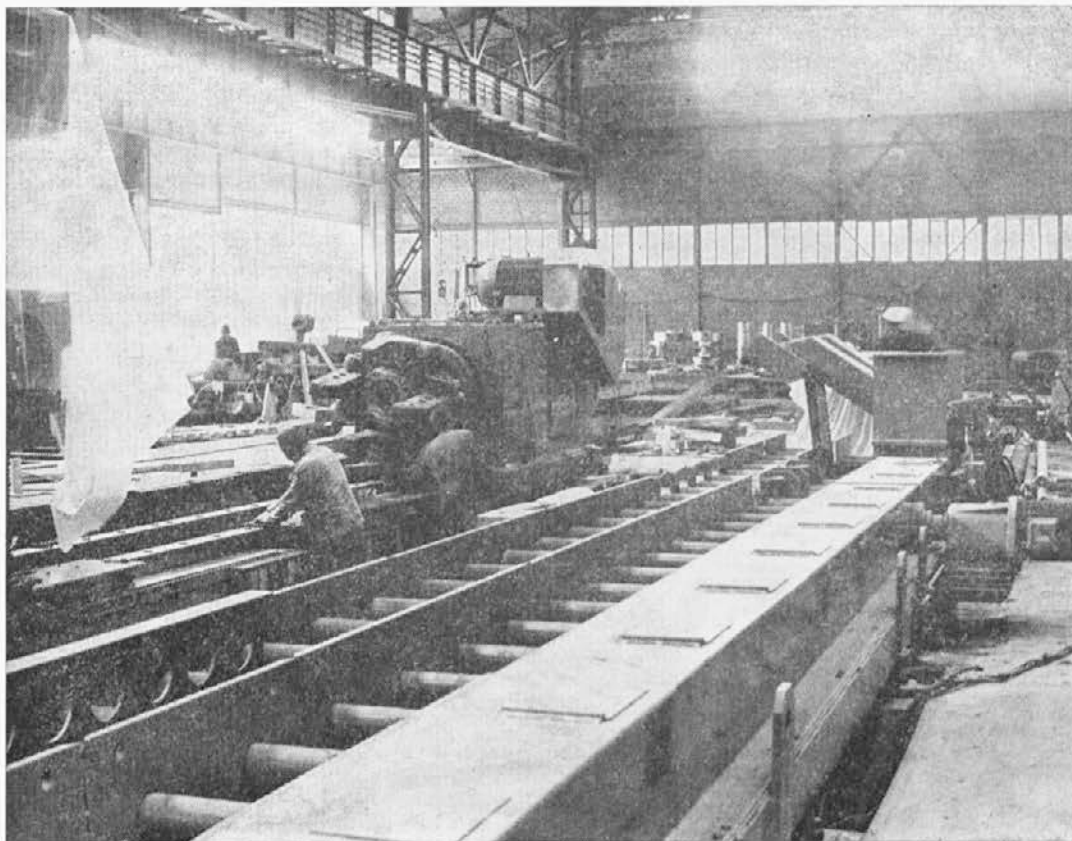
Seveda takšne odločitve, ki so nam vsem dane v presojo, večkrat tudi niso bile strokovno utemeljene, zato so prišle do izraza človeku prirojene lastnosti, po katerih ima vsak sam sebe najrajši, ali kot pravi pregovor: »sit lačnemu ne verjame«. Vendar si lahko v naši delovni organizaciji štejemo v čast, da vedno nismo bili tako »sebični«, kot so nas razbohnali, saj smo bili vsa leta brez »plota«. Poglejmo samo sliko Raven pred desetletji in danes. Vsi smo lahko ponosni na to, kako smo porabljali presežek našega dela, ki smo ga zmogli samo z dobrim in umnim gospodarjenjem. Pa se vrnimo zopet za ograjo.

POTEK GRADNJE NEKATERIH VEČJIH OBJEKTOV

Investicijsko gradnjo imamo na široko zastavljeno. Med glavne objekte, ki smo jih sprejeli s srednjeročnim programom, štejemo:

1. Modernizacija kovačnice
2. Gradnja jeklolivarne posebne litine
3. Modernizacija jeklarne I. in jeklarne II.
4. Gradnja tovarne nerjavnih armatur na Muti
5. Podaljšanje hale v »Kovinarskem«, Ljubno

Poleg teh objektov so še nekatera nič manj pomembna vlaganja, ki pa na zunanje ne bodo dosti vidna, ker gre tu za dopolnitev programa ali modernizacijo naprav, zamenjavo strojnega parka, preusmeritev proizvodnje, npr.: preusmeritev proizvodnje pil, proizvodnja torzijskih osi, razširitev kotlovskih kapacitet za centralno kur-

Montaža avtomatskega kovaškega stroja, september 1979

javo, razširitev glavne transformatorske postaje z novim transformatorjem 40 MVA ter ostalih energetskih naprav. Vsi objekti, ki sem jih pravkar naštel, bodo v tem letu dokončani. Zato naj mi bo dovoljeno, da na kratko opišem, v kakšni fazi gradnje smo.

NEKATERI SKUPNI PROBLEMI GRADNJE

Prva ugotovitev, ki velja za vse objekte, je ta, da z gradnjo po prvotnih načrtih nekoliko kasnimo.

Vzroki za takšno zakasnitev so v glavnem ti, da smo pozno prejeli investicijsko dokumentacijo. Ker so vse projektantske organizacije preveč zasedene, vsi projekti prihajajo pozno, imajo ogromno pomanjkljivosti in napak, poleg tega pa so še tako dragi, da se človeku večkrat zmoti, ko zagleda predračune.

Postopki za pridobitev upravne dokumentacije, ki je potrebna pred pričetkom gradnje, so tako dolgi in komplicirani, da človeku skoraj mine potrpljenje, ko mora hoditi od referenta do referenta s prošnjo, da bi napisal soglasje k projektu, pozneje k pričetku gradnje in na koncu uporabno dovoljenje. Ta problem poznajo sicer po vsem svetu, nikjer pa ni tako kompliciran in zamotan kot pri nas.

O tem so razpravljali že na najvišjem nivoju, vendar, žal, zaman. Vse je v rokah odgovornih oseb, ki o tem odločajo in so kriti z zakonskimi predpisi, ki včasih sploh niso logični. Bolj ko obljublajo, da bodo postopke poenostavili, bolj jih komplicirajo. Če bi na ZIS posvetili vsaj nekaj odstotkov časa, ki ga porabijo za razprave, kdaj lahko vozijo soda ali liha števila avtomobilov in kdo lahko vozi tudi takrat, ko je post za sode ali lihe, bi to problematiko lahko precej zmanjšali.

Naslednji problem je uvoz opreme. Postopki za pridobitev uvoznih dovoljenj so tako dolgi, da so nekatere tehnične rešitve, ki so za naprave in stroje v trenutku razgovorov z inozemskimi partnerji zelo moderne, že v času, ko postane pogodba pravnomočna, zastarele. Zastarane pa so tudi cene, ki povzročajo ponovno problem zagotovitve manjkajočih finančnih sredstev. Cene rastejo tudi v tujini, sicer ne tako hitro kot pri nas, vendar le. Vrednost dinarja je prav tako iz dneva v dan manjša. Pri načrtovanju finančne konstrukcije za uvozno opremo smo npr. vrednotili nemško marko po 6,96 din, danes pa je njena vrednost 11 din, torej se je kar za 60% povečala.

Najhitreje rastejo cene doma. Predvsem rast gradbenih storitev in materiala je tako nagla, da človek že kar ne more verjeti, da je to res možno. Pri vsem tem pa izvajalci gradbenih storitev trdijo, da podražitve, ki nam jih imajo pravico zaračunati, ne pokrivajo podražitve materialov na tržišču, kar pa najbrž ne bo držalo, ker bi sicer že šli v stečaj. Vsak komentar o tem bi bil odveč.

Navedel sem le nekaj glavnih pomanjkljivosti in težav, ki so skupne za vso gradnjo. Povsem na kratko bom opisal, v kakšni fazi so posamezni objekti.

MODERNIZACIJA KOVAČNICE

Gradbena delo so v glavnem končana. Največji problem pri gradnji tega objekta nam delajo domači izvajalci, in to v glavnem strojna Trbovlje, ki nam je izdelala krožno peč in ostale pomožne priprave, ki so nujno potrebne za pričetek delovanja avtomatskega kovaškega stroja. Svojo kasnitev utemeljuje ST Trbovlje s tem, da je morala naše delo na pritisk slovenske vlade prekiniti in svojo proizvodnjo preusmeriti na gradnjo tovarne sladkorja v Ormožu.

Avstrijski partner GFM, ki nam je izdelal stroj, je svojo nalogo opravil tako točno v roku, da smo bili presenečeni. Stroj je prišel 4 dni prej, kot smo ga pričakovali.

Bilo je veliko vprašanje, ali naj stroj leži na prostem ali ga montirati takoj. V kratkem času, ko je stroj — sicer zaščiten — ležal na prostem in čakal na carinjenje, so nam že nekateri »radovedneži« odpirali zaboje in odnašali zaščitni polivinil, zato smo prekinili gradbena dela v objektu in pričeli z montažo stroja. Montaža je bila končana v šestdesetih dneh. Zmontiran stroj rabi najmanj skladiščnega prostora, je pod streho in protiprašno zaščiten. To je torej glavni vzrok, da smo stroj že postavili, ker je tako najbolj varno uskladiščen. Upam, da bodo ostala dela potekala normalno, tako da bomo s poskusno proizvodnjo začeli ob koncu leta.

JEKLOLIVARNA

Je naš prvi objekt, ki raste v sklopu zaidalnega načrta »zahod«, ki ga je sprejel CDS. S tem objektom se naša tovarna že razširja na območje krajevne skupnosti Prevalje (potok Janeče je meja). Dela potekajo usklajeno z odkloni, oz. pomanjkljivostmi, ki sem jih že omenil. Hala je v glavnem dokončana, v kratkem bomo pričeli z notranjimi montažami opreme in instalacij. Tudi ta objekt bo v glavnem v tem letu dokončan, če bo oprema, ki je naročena v inozemstvu, prispela pravočasno.

MODERNIZACIJA JEKLARNE

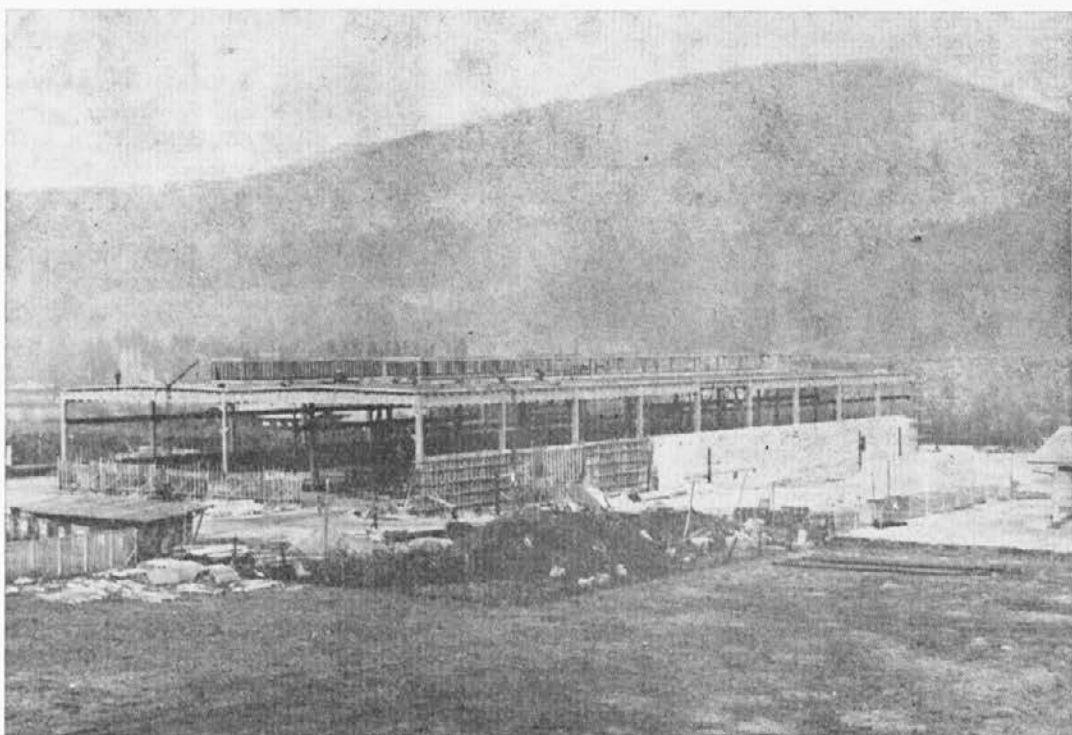
Ta investicija zahteva posebno pozornost, ker gre tu za izvajanje investicijskih del ob nemoteni proizvodnji z nezmanjšano kapaciteto obeh jeklarn. Vse pomanjkljivosti, ki sem jih navedel kot skupne za vse objekte, so najbolj izrazite pri tej investiciji, zato tudi tu najbolj zaostajamo in kljub veliki porabi sredstev še nimamo kaj dosti pokazati. Podaljšujemo jeklarno I. in jeklarno II. Naročeni so podesti za obe jeklarni. V izdelavi je 5 tonska elektro peč in naročena je uvozna oprema. Prestavili smo skladišče okvirjev in odstranili pisarne tehnologov, elektro delavnico, transformatorsko postajo, energetske vode ipd., kar je oviralo gradnjo. Ta investicija se bo najbolj zavlekla od vseh, saj je predvsem zaradi uvozne opreme v zakasnitvi kar za skoraj dve leti.

TOVARNA NERJAVNIH ARMATUR NA MUTI

Hala je zrasla na nerazvitem obmejnem območju kot velika goba »dežnikarica« po deževju. Poleg naše DO nastopata kot soinvestitor tudi tovarna Gorenje Muta in Tehnoimpex Ljubljana. Hala je pod streho in v teku so že vsa instalacijska dela. S pridobivanjem soglasij in gradbenega dovoljenja tu ni bilo nobenih težav, v nekaj dneh smo imeli vse. Na tem primeru se vidi, da se dajo postopki tudi skrajšati, če ima interes še kdo drug, razen delovne organizacije. V teku so instalacijska dela in delno že pripravljajo montažo strojev, ki že prihajajo iz SZ in od domačih dobaviteljev. S poskusno proizvodnjo bomo pričeli po planu, in sicer v zadnjem četrtletju tega leta.

TOZD KOVINARSTVO LJUBNO

V tozdu Kovinarstvo v Ljubnem poteka investicija za pridobitev dodatnih kapacitet. Halo podaljšujemo za 67 m, tako da se bo površina povečala za 2000 kv. metrov

Jeklolivarna posebne litine

in se bo lahko zaposlilo dodatnih 64 delavcev, ki bodo v glavnem izdelovali zvarjenice in ozobljene vence.

DRUŽBENI STANDARD

Poleg investicij v razširitev in modernizacijo proizvodnih obratov smo v tem obdobju vložili tudi veliko denarja v družbeni standard. Zgradili smo 338 stanovanj. Sanirali smo Ivarčko jezero, kar je bila dolgoletna želja članov naše DO. Zgradili smo osnovno šolo na Javorniku. Odkupili smo zemljišče za nov počitniški dom v Portorožu. V izdelavi so vsi projekti za pričetek etapne gradnje počitniškega doma.

Dolgoletna želja članov kolektiva, da se na Ravnah zgradi avtomatsko kegljišče, se bo končno po nekaj letih uresničila.

Šeststezno kegljišče z dvosteznim Bowlingom že gradijo. Kegljšče mora biti gradbeno, obrtniško in instalacijsko dokončano do konca meseca oktobra. Oprema je vsa naročena, tako lahko pričakujemo, da bodo kegljaški »asi« na Ravnah organizirali na dan republike kakšno kvalitetno tekmovanje na novem kegljišču. Potreb za gradnjo objektov družbenega standarda je seveda veliko več. To je razumljivo, saj v ta namen že precej let nismo veliko vlagali. Tudi pri uresničevanju sedanjega programa nismo in ne bomo mogli izvesti vsega. Depandansa, ki smo jo imeli v programu izgradnje turističnega rekreacijskega centra Ivarčko jezero, v tej fazi ne bo zgrajena, ker za to ni dovolj denarja. Od sestave finančne konstrukcije za to investicijo pred tremi leti do izdelave načrtov s predračunom so cene gradbenih storitev in materialov toliko narasle, da bomo morali gradnjo tega objekta začasno prestaviti na poznejši čas.

Problemska konferenca, ki jo je lansko jesen organiziral sindikat, je nakazala vrsto potreb po rešitvi tovrstnih problemov, zato se bomo morali vsi potruditi, da bomo najvažnejše in najnujnejše potrebe za dobro počutje in zdravje naših sodelavcev in svojcev realizirali. Vse, kar bomo zgradili, ostane doma, služilo bo le nam in našim potomcem, zato naj nam ne bo žal dinarja, ki ga vlagamo v kraje naše lepe Koroške in v naš dom ob morju, saj nam bo lahko v ponos. S ponosom na svoje prednike bodo gledale poznejše generacije na vse, kar je ustvaril delovni človek naše delovne organizacije v tem sorazmerno kratkem povojnem obdobju. Zato pozivam vse, da smelo pomagajo pri oblikovanju politike nadaljnjih gradenj, sodelujejo s predlogi v obliki racionalizacij, inovacij, da z optimizmom gremo v našo prihodnost in ostanemo ob tem smeli, strpni in razumni ter tovariški drug do drugega, ker le tako lahko ostanemo dobri samoupravljavci.

IZREKI

Ljudje odstavljajo vest in postavljajo domovino na njeno mesto.

Tagore

Kdor ljubi svojo domovino, spoštuje tudi domovino drugih.

Frank Tis

Ivan Kokal-Imre

Po štiridesetih letih zopet v Španiji

Spomladi leta 1979 nam je organizacija ZZB — sekcija španskih borcev — omogočila izlet v daljno Španijo, da smo si še živeli interbrigadisti, sedaj že osiveli in bolehnii, ogledali kraje, kamor smo prostovoljno prihitali na pomoč trpečemu španskemu narodu, ki je že krvavel v fašističnem boju.

Izlet je bil prav dobro organiziran. Poleg bivših španskih borcev se ga je udeležilo tudi nekaj naših vidnih političnih delavcev, novinarje in uslužbencev RTV. Zaradi že prej načrtovanih letalskih poti se je izlet odvijal v obratni smeri in ne po vrstnem redu bojev, v katerih smo sodelovali, torej ne od Madrida proti Barceloni, pač pa od zaključka proti začetku, kar pa nas ni motilo, saj je potovanje doseglo

2000 nas je bilo. Partija je poslala svoje člane ilegalno, z ilegalnimi potnimi listi in prek raznih državnih mej. Potovanje v daljno Španijo je bilo za vsakega našega prostovoljca zelo težavno in dolgotrajno. Obmejni organi so budno pregledovali dokumente in če se jim je zazdelo sumljivo, so se naši fantje kaj hitro znašli v zaporih ali pa so jih potisnili nazaj. Mnogi so si potem izbrali drugo pot, pa jih je večkrat doletela ista usoda. Tako so nekateri potovali po več mesecev. Nekateri prostovoljci so pripovedovali, da so se pripeljali pod vagoni, nekaj časa pešačili, pač kakor se je kdo znašel. Toliko je bilo v teh mladih fantih idealizma, poguma in vroče želje, pomagati trpečemu španskemu ljudstvu. Pomagati in zmagati, to je bilo tisto gonilo, ki je premagalo vse ovire in težave na poti v Španijo. Toda vseeno je nekaj fantov že težavna pot pogoltnila, nekaj jih je sovražna roka pahnila v zapor in nato poslala v Afriko v tujsko legijo. Tudi meni je delalo potovanje iz Moskve v Španijo velike ovire in težave. Vsi, ki smo bili namenjeni v Španijo, pa smo morali priti najprej v Pariz, kjer je bila zbiralna baza interbrigadistov.

V Parizu, kjer je bila baza interbrigadistov, sta ta čas živela v emigraciji Lovro Kuhar — Luj in naš gener. sekretar KPJ, Josip Broz — Tito. Tovariš Tito je zaupal vso skrb in organizacijo interbrigadistov prav Luju. Lovro Kuhar — Luj pa ni skrbel in deloval le z našimi interbrigadisti, pač pa je vodil skrb in evidenco tudi za vse ekonomske in politične emigrante vsega sveta. Točno je vodil evidenco vseh, si dopisoval, shranjeval njihove dokumente in vodil bančne posle, kajti bili so to podporni člani naše politične emigracije.

Od 53 držav, iz katerih so izhajali interbrigadisti, je naša partija procentualno prispevala največji delež udeležbe. Med njimi je bilo tudi nekaj vrhunskih partijskih delavcev, članov CKPJ: **Parovič** je kot komisar brigade med prvimi daroval svoje mlado življenje na španskem bojnem polju. Nadalje so bili: **Vladimir Čopić**, profesor **Božidar Maslarič**, inž. **Dragutin Gustinčič**, **Cezarec**, **Aleš Bebler**, **Viktor Koleša**, **Karlo Mrazović**, **Georgijević**, **Veljko Vlahović**, **Jože Kopenič** (mornariški poveljnik), **Tone Ukmar**, **Caharija**, **pilota Križaj** in **Viktor Jazbinšek**, **Mukac**, **Beltam**, **Toni Znidaršič**, **Ivan Kreft**, **Dušan Kveder**, **Stane Semič** — **Daki**, **Silvo Furlan**, **Stane Bobnar**, **Dolinšek**, **Robert Rinaldo**, brata **Gregorčič**, trije bratje **Marvin** in še mnogi, katerih imen, žal, se več ne spomnim.

Proglas Komunistične partije Jugoslavije je bil: »Španska borba proti krvavemu fašizmu — je tudi naša borba!« **Tito!**

Iz te triletno španske borbe je naša NOV pridobila več izvežbanih vodilnih vojskovodij!

Avtor članka s tovariši v Toledu

svoj namen, ki je bil — ustaviti se na grobiščih, kjer počivajo naši fantje, ki so izkrevavali na španskih bojiščih v letih 1936 do 1939. Na njihove grobove smo položili naše jugoslovanske vence.

Po tem potovanju sem si nekoliko osvežil spomin na Španijo in na tedanje razmere v njej, še posebno na španski narod, ki ga je davil fašist FRANKO s pomagači: Hitlerjem, Mussolinijem, Salazarjem iz sosednje Portugalske.

ŠPANIJA: Dežela naše mladosti, dežela blage klime, toplega sonca in močnega vina, rodovitna, srednje obljudena, prekrita z zimzelenim rastlinjem, pomarančnimi nasadi, ki dozore v pozni jeseni, da vse to sem videl in okusil! Toda ob vsej tej naravni lepoti sem okusil tudi grenkobo trdega boja s fašisti v španski državljanski vojni. Bil sem ranjen in le nekemu ruskemu zdravniku se imam zahvaliti, da nisem izkrevavel na španskih tleh.

Komunistična partija Jugoslavije je s svojimi člani v španski revoluciji prispevala dokajšen krvni davek — več kot

Zapis slovenskih španskih borcev

Španija, ki leži med obalami sredozemlja in industrijskimi središči severa, je zbrzdana s številnimi gorskimi verigami, kjer vladajo surove zime in vroča poletja, ponekod na skoraj puščav. zemlji živi maloštevilno prebivalstvo. Gibraltarska ožina omogoča prehod iz Afrike v Evropo, zato je bila domovina Iberov med vsemi evropskimi deželami zgodovinsko najbolj povezana s to celino. Iz Afrike so prišli Kartazani, da tu ustanove svojo močno kolonijo; iz španske Cartagene je odhajal Hanihal s svojo vojsko nad sovražni Rim. Rimska provinca Kartagina je po razpadu rimskega cesarstva izpostavljena vpadam afriških Saracenov — ob vdorih germanskih plemen in Vikingov — Normanov s severa, jo osvoje afriški Mavri, ki se najprej naselijo na celem polotoku in kasneje ostanejo le v Cordobi in Granadi celih 800 let. Ko krščanske vojske križarjev potisnejo Mavre na jug, se na izpraznjenem ozemlju oblikujeta nacionalni državi: Kastiljsko in Aragonsko kraljestvo, ki jih Izabela Kastiljska in Ferdinand Aragonski s poroko združita in skupaj potisneta Mavre iz Španije, Izabela pa pošlje Kolumba, da ji odkrije nove svetove in pomaga zakrpati prazno blagajno. Z nagrabljenim zlatom iz čezmorskih dežel in kasneje s političnimi porokami se njihova posest poveča tudi v Evropi in Španija postane in ostane ena izmed najvplivnejših dežel sveta vse do nesmiselnih verskih vojn, v katere se zapletajo fanatični španski vladarji, ki izgubijo Nizozemsko in drugo za drugo tudi ameriške kolonije, z okupacijo Napoleоновih vojska pa začasno tudi lastno neodvisnost.

In na kraju še enkrat Afrika: v španskem protektoratu Maroku je general Franco dne 17. julija 1936 s pomočjo legionarjev in zavednih Marokancev dvignil upor proti španski republiki in ob takojšnji pomoči fašistične Italije in nacistične Nemčije prepeljal uporniško vojsko v Španijo, skozi Portugalsko.

Španija je bila v vsej svoji zgodovini dežela skrajnosti in izrazitih nasprotij. Na mavrskem jugu verska in nacionalna strpnost do židov in kristjanov, podpora znanosti in svobodnost umetnosti, katere izraz je še danes viden v stvaritvah mavrske arhitekture elegantnih, lahkotnih in poetičnih oblik, in kot primer nasprotja: s togo mračnostjo in askezo zgrajena rezidenca kralja Filipa II. — El Escorial, parthenon katoliških vladarjev Španije.

Verski fanatizem, zavračanje razvoja znanosti, ker posega v »božje skrivnosti«, dušenje sleherne napredne misli in dosledno zavračanje narodnostnih pravic Galjegov, Kataloncev in celo Baskov, ki niso Latinci, to so bile značilnosti katoliške Španije, vodilne sile v času protireforma-

cije. V tej deželi je bila inkvizicija najbolj krvava, tu je srednji vek s socialnimi razmerji med vladajočimi in vladami izmed vseh dežel Evrope segel najdlje v novi vek.

Kljub temu je imela Španija prvo medicinsko univerzo in vzgojne ustanove znanosti ter umetnosti.

Človek iz ljudstva — Španec, obremenjen s težo preteklosti, je vase obrnjen in molčeč, toda s težko in vročo krvjo Latinca v določenih trenutkih vzkipi z elementarno silovitostjo v pogumna, včasih celo nepremišljena dejanja. Je realist in fantast, Don Kihot in Sančo Pansa, svobodoljubljen in ponosen do skrajnosti. Pesem in ples, s katerim izraža svoja čustva, niso izraz veselja, kakor drugod, temveč izpoved, ki je resna in zato brez smeha in pri kateri enakopravno z izvajalci sodelujejo tudi poslušalci z ritmičnim ploskanjem in polglasnimi vzkliki, ki jih tuje težko razumejo in ne morejo ponoviti.

To ljudstvo se je vedno upiralo vsemu, kar jim je bilo vsiljeno, bili so edini, ki so se kot narod uprli okupaciji Napoleоновih vojska. Grozo represalij je upodobil

slikar Goya s sliko »Streljanje rodoljubov«, mnogo let kasneje pa je tudi Picasso s sliko »Guernica« ohranil spomin na strahote, ki so jih temu mestu prizadejali bombniki nacistične Nemčije in Italije.

Španija je bila v prvi tretjini XX. stoletja še vedno polfevdalna in pretežno agrarna dežela s številnim plemstvom. Polovica obdelovalne površine je bila v lasti 30.000 veleposestnikov, kulakov in cerkve, ostalo polovico si je delilo 2.000.000 malih kmetov, okoli 2.500.000 pa je bilo v večini nepismenih bosjakov-dninarjev brez zemlje, med katerimi so številni bivali v zemljankah in votlinah. Poleg kmečkih delavcev brez zemlje je bilo predvsem v rudarski Asturiji in industrijsko bolj razviti Baskiji in Kataloniji in v manjšem številu drugod z družinami vred okoli 3.000.000 rudarjev in industrijskih delavcev in okoli 2.000.000 delavcev v raznih delavnicah, povsod z zelo nizkim življenjskim standardom, zato so napredna in revolucionarna gibanja v svetu zlahka osvojila te ljudi in upori so bili čedalje bolj pogosti.

Ko se kot organizirana vojaška obramba svetovne reakcije pojavi fašizem, ki v tridesetih letih začne svoj pohod, se za obrambo svobode in demokracije pričnejo vsepovsod povezovati s komunisti tudi pripadniki protifašističnih strank in skupin. Tako se tudi v Španiji povežejo osveščeni industrijski in kmečki delavci, borci za na-

Srečanje z generalom Kostjo Nadjem

Koristno s prijatnim

rodnostne pravice v Kataloniji in Baskiji ter mnogi drugi svobodoljubi Španije v ljudsko fronto, ki 16. februarja 1936 na volitvah zmaga.

Agrarna in druge reforme ob reševanju nacionalnega vprašanja narodov Španije so bile seveda grožnja močnim in do tedaj privilegiranim razredom, ki so sanjali o vrnitvi v »zlato« dobne srednjeveške Španije in v zaroti združeni so dne 18. julija 1936 pričeli z organiziranim vojaškim uporom proti Republiki.

Španska vojska je bila maloštevilna in slabo izurjena, toda z izredno velikim številom oficirjev, ki so prihajali predvsem iz privilegiranih razredov, ki so za zaščito vzdrževali tudi izredno številne policijske enote, v katerih so bili le posamezniki naklonjeni Republiki. Vsi ti so se ob uporu skupno z oboroženimi enotami profašističnih strank takoj pridružili vstajnikom, ki so jih finančno javno podprli velekapitalisti in cerkvena hierarhija, z materialom in vojaštvom pa nemudoma tudi fašistične dežele Italija, Nemčija in Portugalska. Republika je ostala brez glavnine oboroženih sil, z izjemo znatnega dela mornarice, kjer so podoficirji in mornarji odstranili uporne oficirje in sami prevzeli poveljstvo. Toda delavski razred in vsi napredni Španci so v hitro oboroženih in v naglici formiranih enotah strank in skupin ljudske fronte — žal tedaj še brez enotnega vodstva — že v prvih dneh upora uspeli zadržati oziroma osvoboditi večji del Španije in pričela se je oblikovati fronta, ki se je približno skladala z območji, v katerih so bile na volitvah demokratične sile zmagovite. Slaba oborožitev branilcev in obilna pomoč v modernem orožju in številnem vojaštvu intervencionističnih sil na drugi strani je vkljub močnemu odporu omogočila prodor fašističnih sil iz severa skozi najbolj zaostale pokrajine vzdolž meje njim naklonjene Portugalske, istočasno pa je z juga pretila največja nevarnost: elitne enote legionarjev in Marokancev, ki jih je usmeril proti Madridu šef upornikov — Franco; vojaki Republike, ki so dalj časa oblegali močno utrjene in fanatično branjen grad — Alcazar v Toledu so morali

opustiti obleganje, ker jih je potreboval ogroženi Madrid.

Dogovor o nevmešavanju, ki je bil sklenjen na pobudo Anglije in Francije, je prizadel samo Republiko, kajti fašistične sile se na sprejete sklepe niso ozirale. Zaradi tega je pričela mimo dogovora tudi Republiki znatno pomagati Sovjetska zveza in nekaj malega tudi Čehoslovaška in Mehika, vendar vsa ta pomoč niti približno ni ustrezala obsegu in kakovosti pomoči, ki so jo dajale upornikom fašistične sile.

Dovolj je primerjava: iz 55 dežel sveta je prišlo v pomoč Republiki v celoti 35.000 prostovoljcev za svobodo (Voluntarios internacionales por la Libertad) nasproti 300.000 vojakom iz fašističnih držav in Maroka, približno tako pa je bilo tudi razmerje v oborožitvi.

Naše borce je v Španiji sprejemala in razporejala baza mednarodnih brigad v Albaceti. Jugoslovani, ki jih je prišlo skoraj 2000, so odhajali iz domovine po kanalih in s pomočjo zvez, ki jih je navkljub ostrim ukrepom starojugoslovanske policije uspela vzorno organizirati Komunistična partija, mnogi pa so prihajali tudi iz drugih dežel, kjer so živeli kot ekonomski ali politični emigranti.

Slovenci smo v Španijo prihajali iz cele Slovenije, predvsem iz Ljubljane z okolico in iz rudarskih in industrijskih središč, izredno številni pa so bili primorski emigranti, ki so na lastni koži občutili fašizem in so se delno z Jugoslovani, pretežno pa v garibaldinskih enotah bojevali proti fašistom. Bili smo v vseh rodovih vojske: pilot Križaj je bil komandant eskadrilje, imamo tankista, tu je tudi komandant podmornice, katere odisejada bi bila vredna filmskega scenarija. Mnogo jih je bilo v artilerijskih baterijah, številni pa so bili vojaki-pešaki, mnogi v naši — Cankarjevi četi, ki je bila zdesetkana in razbita pri Morelli. Več kot 500 Slovencev je odšlo v Španijo, skoraj polovica, točneje 215 tovarišev je za vedno ostalo v tej deželi, občutno število preostalih pa je padlo in umrlo v času NOB.

Fašisti so usmerili vse svoje sile na Madrid, prepričani, da bi bila osvojitve glav-

nega mesta — srca Španije, že tudi poraz Republike. V novembru leta 1936 so zato najelitnejše frankistične sile prodrle z juga naravnost do madridskih predmestij na Casa del Campo, vzdolž reke Manzanares in celo v univerzitetno četrt onkraj reke. Poveljujoči general Mola je prepričan v uspeh izjavljal, da bodo njegove štiri kolone zasedle mesto s pomočjo »pete kolone«, ki se tam že nahaja. Izraz »peta kolona« je tako postal sinonim za vse sovražnike in saboterje, ki kjerkoli delujejo v zaledju.

V teh najbolj kritičnih trenutkih so v pomoč branilcem pričeli masovno odhajati v prve bojne linije meščanke in meščani Madrida, da pred sovražnikom obranijo svoje mesto. No pasaran! General Miaja, eden izmed redkih visokih oficirjev, ki so ostali zvesti Republiki, je kot predsednik novoustanovljenega komiteja za obrambo Madrida združil pod enotnim poveljstvom sile odpora v enotno regularno armado, katere jedro je bil 5. regiment KP Španije s 70.000 dobro izurjenimi in discipliniranimi borci, ob pridruženih milicah drugih skupin Špancev in prvih mednarodnih brigad.

Prostovoljci v bojih

Prve skupine mednarodnih prostovoljcev so že od avgusta leta 1936 dalje v raznih centurijah ali kot gverilci sodelovale v bojih, predvsem na Aragonu, pri Irunu in v Estremaduri, prvi dve organizirani mednarodni brigadi pa sta posegli v boj 8. in 9. novembra 1936 v zadnji polovici 1. sovražne ofenzive na Madrid, kjer sta zasedli položaje pri francoskem mostu na reki Manzanares, na odseku Casa del Campo in v Univerzitetnem mestu, po zlomu te ofenzive, ki ni dosegla zastavljenega cilja, pa so vojaki mednarodnih brigad sodelovali v vseh velikih bitkah do konca vojne.

V naslednjih bitkah za Madrid fašisti niso več poskušali s frontalnimi napadi, pač pa so si prizadevali mesto obkoliti in tako presekat zveze z zaledjem.

— 2. ofenziva v prvi polovici meseca januarja 1937 je imela namen presekat cesto, ki vodi iz Madrida proti zahodu mimo Escoriala do tedanje fronte na Guadarami. Fašisti so prodrli in ob obojestranskih hudih izgubah zasedli nekaj krajev, toda v protinapadih so bili zadržani pri Las Rosas in Aravaci in pot do Guadarama je ostala odprta.

— V 3. bitki za Madrid v februarju 1937 so fašisti na 18 km dolgi fronti pri kraju Siempusuelos na cesti Madrid—Albacete pričeli ob veliki koncentraciji vojaštva, tankov, topništva in aviacije do tedaj najhujšo bitko z namenom, da obidejo Madrid od jugovzhodne strani in preseka prometne zveze z Valencio. Prekoračili so v spodnjem toku reko Jaramo in ob menjajočih uspehih obeh strani pridobili nekaj terena, toda zastavljenega cilja tudi tu niso dosegli.

— Naslednja, 4. ofenziva, je bila izvedena sredi marca leta 1937 pri Guadalajari severno od Madrida. Tu so napadle predvsem italijanske motorizirane divizije, ki so malo pred tem zasedle slabo branjeno Malago. Prodrli so 30 km v globino, toda v protinapadih, v katerih so se posebej izkazali naši Garibaldinci, so bili do kraja poraženi in v begu so puščali za seboj orožje

in številne ujetnike. Zaključek te bitke se šteje kot ena izmed velikih zmag ljudske armade.

— Zadnja bitka za Madrid je bila takrat prva velika ofenziva ljudske armade, ki je imela za cilj prodor v fašistično zaledje, kar bi sprostito pritisk na Madrid in razbremenilo severno fronto, kjer je bila v teku fašistična ofenziva.

Ofenziva se je pričela 5. julija 1937 na sektorju Villa Nueva dela Cañada — tu je padel Blagoje Parović član CK KPJ — in že drugi dan je bilo zavzeto mesto Brunete. Frankisti so morali za obrambo pritegniti sile s severne fronte, s ponovnim zavzetjem mesta pa je pojenjala tudi ta ofenziva in s tem zadnja neposredna bitka za Madrid. Kako hude so bile doslej naštetih bitke, izpričuje podatek, da je bilo med padlimi branilci kar 200 Jugoslovanov in od teh 60 Slovencev, številni tovariši pa so bili zaradi ran izločeni iz nadaljnjih bojev.

V času bojev za Madrid so se ob sodelovanju mednarodnih brigad odvijali boji tudi na mnogih drugih odsekih fronte. Pri Cordobi so napadli fašisti in dosegli manjši uspeh, vendar je našim ob velikih izgubah — mnogi so utonili v reki Guadalquivir — uspelo, da jih zaustavijo. Italijanske motorizirane in pešadijske enote so nato zasedle slabo branjeno Malago in prodirale proti severu, toda Republikanci so na Siera Nevada — najvišjem gorovju Španije — zasedli kraj Trevels, se tu in v nižini zakopali in zaustavili napredovanje fašistov. Kmalu za tem so Francovi uporniki na južni fronti pričeli z napadom na Posoblanco in Almaden z največjim rudnikom živega srebra, toda poraženi so se v neredu umaknili in puščali za seboj orožje in opremo.

Republikanske ofenzive v tem času so bile:

I. ofenziva na močno utrjeno gorsko mesto Teruel, ki ni uspela, dalje na fronti Siera Guadarama z namenom potisniti fašiste iz dominantnih položajev, ter bitka za mesto Huesca, ki pa v kljub velikim žrtvam ni uspela, ker so bili fašisti pred bojem o tem obveščeni. Že v zimi leta 1937 je sledila II. bitka za Teruel, ki so ga naši tokrat ob mrazu 20 stopinj tudi zasedli, pa zaradi močnih okrepitev sovražnika ponovno izgubili in tako ta, kakor tudi istočasna ofenziva v Estremoduri, ni v celoti dosegla predvidenega cilja.

Značilnost vseh naštetih bitk je bila v tem, da nikjer nobena bojujočih se strani ni dosegla odločilnih uspehov, da so se po prenehanju ofenziv na pridobljenih ali zadržanih položajih nadaljevali pozicijski boji in da so bili mnogi začetni republikanski uspehi prekinjeni ob močnih okrepitvah sovražnika z vojaštvom in vojno tehniko, česar mi nismo imeli.

Sledila je Zaragoška operacija ljudske armade, ki je trajala od 24. VIII. do 6. IX. leta 1937, ki je imela velik vojaški pomen, zavzetje glavnega mesta aragonske pokrajine — Zaragoze, za nas še posebej pomembne zaradi znatne udeležbe Slovencev v tej bitki. Hudi boji so se bili za mesto Quinto in Fuentes de Ebro ob cesti proti Zaragozi, najtežji pa je bil napad na mesto Belchite, ki je bilo najprej obkoljeno in šele nato zavzeto. Poleg utrdb ob dohodih in osrednje, v trdnjavo spremenjene cerkve, je bilo treba osvojiti vsako hišo posebej. Zasedba

Prve čestitke

omenjenih krajev ob približno 1000 kvadratnih kilometrih terena je bil nedvomen uspeh, za katerega je ob številnih ranjenih dalo življenje 9 Slovencev; Zaragoza je bila na vidiku, toda brez nujnih okrepitev ni bila dosežena. Belchite je sedaj mesto — muzej, ohranjeno v takšnem stanju, kakršno je bilo ob zaključku bojev; prebivalcem je bilo postavljeno novo selišče.

— Dne 9. marca leta 1938 se je pričela do tedaj največja fašistična ofenziva z 200.000 vojaki, vključno z italijanskim korpusom in nemškimi motoriziranimi enotami, ki so takrat prvič uporabile taktiko zabijanja vzporednih klinov, ki so jih na konicah združili in tako ustvarjali »žepe«, v katerih so ostajale obkoljene naše enote, ki jih je nato »čistila« pešadija. Ofenziva se je pričela na črti sever — jug, od mesta Huesce do Teruela v razdalji 200 km proti vzhodu, proti obalam Sredozemskega morja z namenom, da se razpolovi republikanski teritorij in osvojita Katalonija in Levante. Ob nepriemerljivi premoči v vojaštvu in vseh vrstah modernega orožja razen ogorčenega odpora in osebnih podvigov ni bilo mogoče storiti ničesar. Padla so: Belchite, Alcaniz in Caspe ter vse območje do reke Segre in mesta Lerida, nato Gandesa in ozemlje, do reke Ebra. Po drugi strani je šel prodor na Alcoriso in čez Monroy na Morello. Tu je bila nad cesto sredi hriba med drugimi vkopana tudi naša — Cankarjeva četa kot zadnja obramba na prehodu čez hrib v nižino proti morju. Padlo je 30 Jugoslovanov, med njimi 9 Slovencev; Cankarjeva četa je bila razbita. Nekaterim se je posrečilo pravočasno umakniti, ostali preživeli pa so se ob različni »sreči« posamič ali v majhnih skupinah prebijali skozi zaprte sovražne obroče. Dne 15. aprila 1938 so fašisti prodrli do morja v Viñaroz, od koder so konice napada usmerili na sever in jug, proti Kataloniji in Levantu in se pri Ebru in za mestom Benicarlo ustavili ob močnem odporu branilcev.

Večina pripadnikov mednarodnih brigad, ki se jim je uspelo prebiti na svobodno ozemlje, se je pridružila konsolidirani katalonski armadi na severu, ostali pa so se na jugu vključili v boje za Levanto.

— Že 23. aprila so po aragonski bitki sproščene fašistične sile pričele z ofenzivo proti jugu z namenom, da osvoje Levanto in Valencijo, toda zamudili so čas, ki je bil našim potreben, da neorganizirajo svoje sile in tako so se pričeli ostri in dolgotrajni boji s spremenljivo srečo predvsem v planinskih predelih Levanta, daleč od človeških selišč, v gorah Maestrazze, Monegra, Peñaraja, Javalambre, Peña Marco in drugod. Šele v juniju je sovražniku uspelo podreti ob morju ter zavzeti letoviški kraj Benicasim z vojaškimi bolnicami in mesto Castellon de la Plana, toda hudi napadi na mesta Vivere in Segorbe so bili zavrtnjeni in tu se je ofenziva prenehala.

— Sile, ki so jih fašisti pripravili za napad na mesti Sagunto in Valencijo, so morali v naglici usmeriti nazaj proti severu, kajti 25. julija 1938 se je pričela največja republikanska ofenziva v tej vojni. Na širokem odseku je katalonska armada prekoračila Ebro in prodrla od Tortosse do Gandese 30 km v globino in z vezanjem velikih sovražnih sil tri mesece bila boje na tem območju, nakar se je vrnila na izhodišče na levem bregu Ebra.

Se v času bojev za Ebro je bil na predlog takratnega predsednika španske vlade Juana Negrina v Društvu narodov sprejet sklep, da se na obeh bojujočih straneh umaknejo tuji borci, kar bi bilo glede na neenako razmerje sil Republikli koristno, toda namen ni bil dosežen, ker so bili naši demobilizirani v celoti, fašisti pa le v manjšem številu in so njihove elitne in motorizirane enote ostale na fronti.

Prostovoljci iz Katalonije so bili po odhodu s fronte poslani v bližino Barcelone, tisti s centralne fronte pa v kraje okoli Valencije. Tu jih je popisala mednarodna komisija, nakar so bili repatriirani v svoje domovine, z izjemo 6000 borcev iz fašističnih in nedemokratičnih dežel — tudi Jugoslavije, ki jih ni sprejel nihče, razen neznatnega števila določenih ljudi, ki so šli v Sovjetsko zvezo in ob ponudbi Mehike, da sprejme večje število borcev, pa Francozi niso dovolili prehoda v svoja pristanišča. Tiste iz Valencije so v noči 18. januarja 1939 s tovornimi ladjami pod tujo zastavo,

Ivan Praprotnik

Cankarjevci v Halmstadu hočejo ostati Slovenci

(Vtisi s poti med slovenskimi zdomci na južnem Švedskem)

Domovina je ena,
nam vsem dodeljena,
in eno življenje in ena smrt...

(Župančič)

Kadar se človek napoti v svet, ko si med tujci poišče delo, kruh, ve, kaj mu pomeni domovina. Doma se včasih tega ne zavedamo v popolnosti. Nekako vsakdanje nam je, da imamo domovino, svojo kulturo, socialistično samoupravljanje, svoje tovarne, da smo svobodni, da govorimo svoj jezik, da se razvijamo, kakor si zamislimo.

Na tujem ni tako. Tam si prišlek, zgolj delovna sila. Zanimiv le toliko, da delaš, ustvarjaš. Brez domovine, brez svojih, brez stika z domačo kulturo, velikokrat pod pritiskom okolja, kjer si se ustalil.

Pa vendar, mnogi, ki so na tujem, nosijo v sebi domovino. Njihova misel je z njo, v pesmi in besedi, v slikah, knjigah, pismih in še čem. Mnogi vztrajajo, ohranjajo svojo bit, drugi omahujejo, nekateri celo postanejo člani družbe, kamor so prišli. Tako, da jim svet, iz katerega so izšli, njegovo bogastvo, malo pomenita.

skrite in stlačene v podpalubje, mimo sovražnikov obale v dometu topov, prepeljali v Barcelono, od tam pa so vse skupaj poslali naprej pod Pireneje.

— Franco in fašisti so za okupacijo Katalonije zbrali svoje najboljše sile in ob ogromni tehniki z zabijanjem klinov dne 23. januarja 1939 dosegli Barcelono. Večina mednarodnih prostovoljcev je tedaj spet odšla na fronto, da z zadrževanjem sovražnika pomaga omogočiti umik masam španskih civilistov, ki so pred fašisti bežali v Francijo. V dneh 9. do 11. februarja so v organiziranih formacijah prešle mejo tudi enote prostovoljcev, kjer so jih razorožili in v spremstvu francoskih žandarjev odpeljali v taborišča, naslednji dan pa so mejo zasedle fašistične sile.

— Še ves mesec marec po padcu Katalonije so se republikanske enote v osrednji Španiji upirale navalu fašistov, toda v nenekem boju je padla Valencija, predan je bil Madrid in 1. aprila 1939 je prenehala obstajati Republika.

Naš boj v Španiji je bil le prvi oborožen spopad v vojni proti fašizmu. Takrat je bila bitka izgubljena, toda izkušnje, ki so jih mednarodni prostovoljci prinesli iz Španije, so bile dragocen prispevek v vojni, ki so jo svobodoljubni ljudje vsega sveta kasneje bojevali do končne zmage. Zmage, ki je bila prav v nas, zaradi boja narodov Jugoslavije za vsestransko svobodo, najbolj celovita in dokončna.

Zmaga, ki je bila neizbežna, kajti nikdar se nič v preteklost ne vrača!

Več tisoč kilometrov dolga pot raven-skikh kulturnikov in predstavnikov družbenopolitičnih organizacij, ko so konec novembra odšli na pot med slovenske rojake na Švedsko — v Landskrono, Göteborg in Halmstad, je bila namenjena krepitevi stikov med domovino in Slovenci, ki jih je življenjska pot zanesla na južno Švedsko. Pet dni dolga »kulturna misija«, ki je bila namenjena predvsem navezavi tesnejših stikov občine Ravne s slovenskim kulturnim društvom »Ivan Cankar« v Halmstadu, je bila uspešna. Koroški oktet pod vodstvom Toneta Ivartnika ter ansambel Kora sta skupaj z drugimi popotniki na daljni sever opravila veliko in koristno delo, katerega sadovi bodo šele obrodili...

Občinska konferenca SZDL Ravne na Koroškem in
Kulturna skupnost Ravne na Koroškem
skleneta

SODELOVANJE

s Slovenskim kulturnim društvom
Ivan Cankar iz Halmstada na Švedskem,
da bi ohranjali, širili in razvijali naše
kulturno izročilo med Slovenci
in pripadniki vseh jugoslovanskih narodov
in narodnosti na Švedskem
ter tako nenehno utrjevali žive vezi
z domovino, vzajemno zavezani krepili
bratstvo in enotnost naše jugoslovanske
samoupravne socialistične skupnosti
in hkrati prispevali svoj delež
k nadaljnemu poglobljanju
jugoslovansko—švedskega sodelovanja.

Za mir in prijateljstvo med narodi sveta.

Na Ravnah na Koroškem, 8. februarja 1980

Predsednik SDK Ivan Cankar
Jože Godina

Predsednik kulturne skupnosti
Andrej Logar

Predsednik OK SZDL
Marko Matkovič

Prva postaja na tej poti je bila Landskrona in slovensko kulturno društvo »Lipa« v tem mestu. Prijeten klubski prostor v središču mesta je bil tistega prvega večera poti na Švedsko podoben kateremu od družabnih prostorov kjerkoli v domovini. Kot da so se srečali stari znanci, čeprav so si prvič segli v roke. Kako je v domovini, kako dela vaš klub, kaj vse nam boste predstavili... Vprašanj ni bilo ne konca ne kraja. Slovesnost ob 29. novembru, dnevu republike, je bila prisrčna. Koroški oktet in Kora sta dvignila temperaturo. Domača pesem, glasba — ne na ploščah ali kasetah, temveč »v živo«, iz domovine, je blizu stotim Slovincem, ki so prišli na srečanje v klub, veliko pomenila. Navdušenja ni hotelo biti konec. In

potem še darila, ki so jih gostje z Raven namenili klubu — kopica knjig, ki je obogatila njihovo knjižnico.

Med gosti je bil tudi jugoslovanski konzul v Malmöju Josip Bubaš, ki ni skrival zadovoljstva nad prijetnim večerom v slovenskem klubu. »Takšnih stikov si še želimo«, je velikokrat ponovil predsednik »Lipe« Zvonko Bencek, njemu pa so se pridružili še mnogi zdomci, ki v tem ladjedelniškem mestu delajo že deset in več let. In hkrati skoraj vsi mislijo na čas, ko se bodo vrnili v domovino...

Večer v Landskroni ni bil zgolj navadna slovesnost. Bil je več. Slovenci v tem mestu so s ponosom pripovedovali o svojem kulturniškem delu. Da imajo moški oktet, pa trio sester Budja, kvintet Toma Vitarca, otroški pevski zbor Valovi, športno sekcijo in še kaj. Hoteli so povedati, da v sebi nosijo domovino, da živijo z njo, čeprav daleč od nje. Lepo je bilo, tudi ganljivo, sploh ne ponarejeno. Slovenska pesem in beseda sta ogrela slovenska srca na hladnem severu. To je bilo doživetje, da malo takih, tako prisrčnih, tako globokih...

Slovenci v Landskroni so si začeli prizadevati, za kulturo že pred več kot desetimi leti. Že v letu 1968 so tam ustanovili kulturno društvo Triglav, tri leta kasneje pa še Slovenijo. Pred tremi leti sta se društvi združili v »Lipo« in tudi delo je takrat še bolj zaživel. Njihov klub, ki je odprt ob torkih, petkih ter nedeljah, je vselej dobro obiskan. Ob nedeljah prikazujejo celo filme, veliko sodelujejo z drugimi jugoslovanskimi in slovenskimi klubi na južnem Švedskem.

Korošci smo se zanimali, kako so se znašli na Švedskem, oni pa so vpraševali, kako je v domovini. Pogovori so se tudi na domovih, kjer smo prenočili, vlekli pozno v noč. Spoznanje, da jim domovina veliko pomeni, nam je bilo v ponos, kulturni program, ki sta jim ga pripravila Koroški oktet in Kora, pa jim je bil v veliko veselje.

Drugi nastop obeh ansamblov je bil v industrijskem Göteborgu, 350 kilometrov severno od Landskrono. Gostitelji Korošcev so bili člani slovenskega kulturnega društva »France Prešeren« v tem mestu. Več kot dvesto Slovencev, ki so našli delo v Göteborgu in okolici, je prihitelo na slovesnost ob dnevu republike, kjer sta spet nastopila Koroški oktet in ansambel Kora. Vzdušje je bilo prijetno, domače, le člani ansambla Kora niso bili najbolj zadovoljni, ker na zabavi niso mogli pokazati, kaj zmorejo. Pa kaj zato, so rekli, prijetno je bilo navzlic temu, saj so mnogi tam srečali tudi svoje znance iz Mežiške doline. Tudi Ivo Andrijaš, celjan, svetnik v generalnem konzulatu SFRJ v Göteborgu, je bil nadvse zadovoljen s srečanjem.

»Del domovine ste nam prinesli, dragi Korošci«, je dejal. »Skupaj z vami se veselimo uspehov. Takšno sodelovanje je most med narodi, zato storimo vse, da očuvamo ugled naše domovine Jugoslavije«.

»France Prešeren« v Göteborgu ima več kot 250 članov. Imajo pevski zbor, ki ga vodi neki avstrijski profesor, sicer velik prijatelj Jugoslavije, pa folklorno skupino, dramsko skupino, šahovski klub itd. Dve tretjini sredstev za delo v društvu jim da komuna, tretjino zberejo sami. V Göteborgu je kar enajst najrazličnejših jugoslovanskih klubov in z mnogimi tudi uspešno sodelujejo. Povezali so se tudi z občino Ljubljana Vič — Rudnik ter okrepili stike.

Tudi slovenski dopolnilni pouk imajo, to nas je še posebej razveselilo. Dve uri na teden se otroci sestanejo v klubskih prostorih in se uče materinščine, bero knjige, spoznavajo domovino. Mnogi od njih so namreč rojeni na Švedskem in domovine ne poznajo dobro.

Že v Göteborgu pa so bile misli vseh, ki so odšli na to dolgo pot, usmerjene v železarski Halmstad, kakšnih 250 kilometrov južno od mesta, kjer je bila druga »postojanka« kulturniške misije na Švedskem. Prijazni »göteborški« Slovenci so nas z osebnimi avtomobili zapeljali v Halmstad, kjer je bilo na vsej poti bržčas najbolj prijetno in prisrčno, čeprav je bilo lepo povsod.

Pravzaprav so se srečali stari znanci. Mnogi so se že poznali z lanskimi junijskimi pogovorom o sodelovanju, mnogi tudi drugače. »Välkomna — dobrodošli« je pisalo na majhni leseni hišici na obrobju Halmstada, kjer so si cankarjevci uredili klub. Nagelj je pomenil dobrodošlico, stisk rok je potrdil, da so se srečali pravzaprav že stari znanci, ki si imajo mnogo povedati. Dva dneva, preživeta skupaj s cankarjevci v Halmstadu, sta bila res enkratna...

Kosilo, ki so nam ga pripravili člani delavske izobraževalne zbornice v tem mestu in socialdemokratska stranka Halmstada — na obedu so bili tudi njihovi predstavniki — so nam dali vedeti, da v tem mestu stikom s kraji, in deželami, od koder so »njihovi« delavci, posvečajo vso pozornost. Zdravice na dobro sodelovanje, za še krepkejšo vezi, za pristno kulturno izmenjavo, so bile večkrat ponovljene.

Slovesnost za dan republike, ki so jo prizadevni cankarjevci pripravili v dvorani ene izmed halmstadskih šol, je bila izjemno lepa in zelo dobro obiskana. Več kot dvesto ljudi je prišlo. Mnogo je bilo tudi delavcev drugih jugoslovanskih narodov in narodnosti, pa Švedov. Da vse skupaj ni bilo kar tako, potrjuje tudi dejstvo, da je celoten koncert Koroškega okteta in Kore na proslavi posnel tudi deželni radio Halland iz Halmstada, pokrajinski časopis ga je o tem objavil daljše poročilo s sliko. Naši pesmi in glasbi kar ni hotelo biti konca. Vse je prevečala misel na daljno domovino, na kraje, koder so ti zdomci pognali korenine, na njeno kulturo, sedanjost in prihodnost.

In potem zabavni večer. Veselje, da je kaj. Polka in valček, pa popevka in številni drugi »komadi«, ki so jih za ples igrali fantje in deklet od Kore, vse to je dajalo občutek, da smo nekje v domovini. Tudi cankarjevci, ki so na severu že deset in več let, so se počutili, kot bi bili doma. Toliko radosti in zanosa smo jim prinesli Korošci.

Slovensko kulturno društvo »Ivan Cankar« iz Halmstada je mlado. Komajda dve leti deluje, pa vendar jim ne manjka ne

4. februarja smo si lahko ogledali televizijsko priredbo Prežihove novele *Boj na požiravniku*. Snemali so pri nas, nad Mežico, v Topli in Strojni; spoznali nekaj domačih obrazov, mladi Dihurji pa so (od prvega do zadnjega) bili vsi pristni Strojanci.

volje ne zagnanosti; toliko je človek redko sreča med zdomci. Le dvainpetdeset slovenskih družin živi v tem mestu, okrog stopetdeset ljudi, pa takšna delavnost. Presenečeni in veseli smo bili. Predvsem kulturniki, ki so odšli na to dolgo pot z namenom okrepiti vezi z zdomci.

»Čeprav smo 1700 kilometrov daleč od domovine, jo nosimo v srcih,« je tiste dni ponavljal predsednik cankarjevcev Jože Godina, ki je zdomec že 27 let. Vesel in radosten pa ni bil le on, temveč vsi, s katerimi smo se srečali tista dva prijetna dneva v Halmstadu. Marija Hriberšek, ki je z možem na Švedskem že polnih 14 let, je napisala pesmico o tem doživetju, dekleta so pokazala, da znajo lepo zapeti, vsi skupaj pa, da jim vezi z domovino veliko pomenijo. Ne zgolj veliko, vse.

Slovenski mladi rod v Halmstadu, čeprav brez dopolnilne slovenske šole, je zdrave nravi. Prepričanje, da je tudi daleč od domovine potrebno zadržati svoj jezik, kulturo in še kaj, je v starših zelo živo. Zdaj le-to dozoreva tudi v večini teh otrok, ki svoje kraje spoznavajo iz časopisov in revij, knjig, gramofonskih plošč in kaset, osebnih stikov. Spoznanje, da velika večina teh ljudi v sebi nosi nujno po ohranitvi slovenske besede, je bila spodbuda za še krepkejšo sodelovanje s tem društvom.

Medtem ko sta ansambel Kora in Koroški oktet cankarjevcev pričaral živo domačo pesem in glasbo, pa so člani delegacije kulturne skupnosti ter občinske konference SZDL bivanje v Halmstadu izkoristili tudi za dogovor o nadaljnjem sodelovanju. Veliko besede je bilo izrečenih o tem, kako še poglobiti vezi občine Ravne z zdomci iz Halmstada, veliko dobre volje je bilo na obeh straneh in veliko pripravljenosti za izpeljavo novih in novih akcij. Društveni dom, ki so ga uredili v stari leseni vikend hišici, je bil tiste dni podoben panju. Beseda je dala besedo, znanstvo je dalo novo znanstvo, besedo o novih načrtih so vrele na dan. Slovenski domovi v Halmstadu so bili priča, da naši ljudje tod niso pozabili domovine. Njihova klena slovenska beseda je zgovorno pričala o tem...

Prijetni dnevi, prebiti med slovenskimi zdomci na Švedskem, so bili tudi priložnost, da spoznamo, kako žive ljudje te severne dežele, kakšne navade imajo, kako premagujejo težave, ki jih s seboj prinašata razvoj in sodoben čas. Naši zdomci v Landskroni, v Göteborgu, predvsem pa v Halmstadu, so nam veliko pripovedovali o tem.

Eno naših temeljnih spoznanj je bilo, da Švedska ni več tista obljubljena dežela, kjer se cedita med in mleko in kjer človek poceni in hitro pride do denarja in visokega standarda. Za povprečen zaslužek 3500 do 4500 kron (15 tisoč do 20 tisoč dinarjev) je potrebno pošteno delati in človek si pri visokih cenah tudi sila težko kaj prihrani. Najemno stanovanje velja mesečno kar tretjino plače, drage pa so tudi hrana in druge življenjske potrebščine. Če je človek sam, si le težko kaj prihrani, čeprav je potrebno poudariti, da so tehnični predmeti in blago zanje res poceni. Švedi in seveda tudi zdomci plačujejo velike davke od plač. Višja je plača, višji je davek in tako se v tej skandinavski deželi sploh ne izplača delati več, kot predpisuje delovni čas.

Slovinci, ki so našli delo v tej severni deželi, so tja prišli v glavnem kot kvalificirani delavci. Večinoma so se naselili v južnem delu dežele, v Hallandu, Malmöju, Jönköpingu in Göteborg Bohusu. Švedi, ki so prejšnja leta še radi sprejemali nove delavce, so priseljevanje ustavili, nekdanje zelo proklamirano imigracijo zdomcev pa so zamenjali s pojmom integracija tujecev v švedsko družbo. Zdomci imajo volilno pravico na lokalnih volitvah, medtem ko pri volitvah državnega značaja nimajo pravice glasovanja.

Medtem ko je interes Švedov predvsem dober zaslužek, visok standard, se zdomci, ki pridejo delat v to deželo, znajdejo še pred kopico problemov, ki niso vselej hitro rešljivi. Čeprav so zdomci vsaj formalno enakopravni člani te družbe, od njih pričakujejo predvsem le to, da bodo dobro delali. Problemov s prilagajanjem v švedski način življenja in dela nikoli ne manj-

ka, čeprav so naši gostitelji poudarjali, da so se sicer hitro privadili.

Na Švedskem je več kot 42 tisoč Jugoslovanov. Največ je Srbov, sledijo pa Hrvati, Bosanci in Hercegovci, Slovenci, Makedonci. Mnogi, ki so tja prišli pred desetimi in več leti in so postali švedski državljani, zadnji čas spet pogosto zaprosajo za naše državljanstvo. Kulturni klubi, ki jih je izredno veliko, imajo izjemen pomen pri ohranjanju narodne biti naših zdomcev.

Pot koroških kulturnikov na Švedsko je že rodila prve sadove. Za slovenski kulturni praznik so predstavniki OK SZDL in kulturne skupnosti z Raven ter slovenskega društva Ivan Cankar iz Halmstada v

Kotljah že podpisali listino o sodelovanju. Tudi pogovor vodstva društva s predstavniki občinske skupščine, družbenopolitičnih organizacij, interesnih skupnosti in drugih, ki je bil nedavno na Ravnah, je bil korak naprej pri vzpostavljanju tesnejših stikov. Številne knjige, časopisi in revije, plošče in kasete, notno gradivo in še kaj, kar bo prihodnje tedne, mesece in leta romalo med cankarjevce v Halmstad, bo naš, koroški in ravenski prispevek k temu, da bodo Slovenci v Halmstadu in še kje res ostali Slovenci. Z mislijo in besedo, prepričanjem in pripadnostjo naši socialistični samoupravni domovini jugoslovanških narodov in narodnosti.

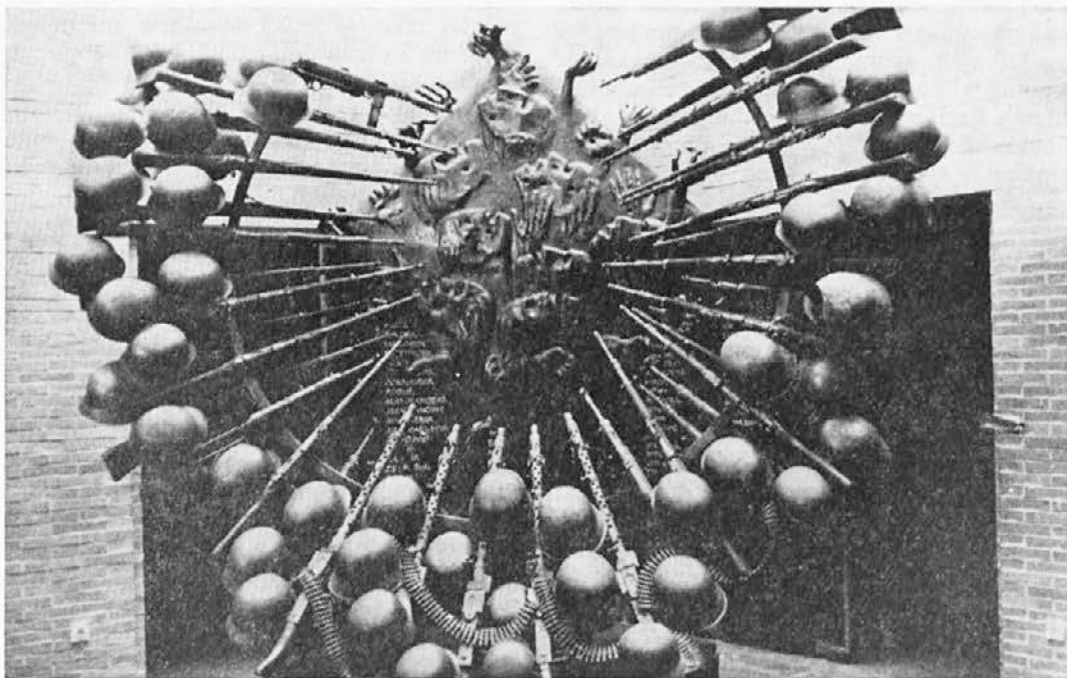
Kajti domovina je res samo ena...

Franc Rotar

Pesmi in plesi krepijo bratstvo

Pred muzejem NOB v Kragujevcu

Spomin na padle Kragujevčane

Ko se je ravenska občina pred nekaj leti pobratila z nekaterimi srbskimi občinami: Varvarinom, Čačkom, Garešnico in Suvo Reko, nismo pričakovali, da se bo vez med njimi tako okrepila, predvsem pa, da bo bratstvo in enotnost postalo del našega življenja.

Nikakršno naključje ni bilo, da smo se občani ravenske občine pobratili z občani nekaterih občin. Saj nas veže prijateljstvo iz druge svetovne vojne. Bratska vez se je pričela kovati, ko so naši izgnani občani dobili zavetje med Srbi. Zdaj pa se iz leta v leto vse bolj utrjuje, krepi in množi. Ko so se pobratile občine in njihovi občani, je bratstvo in enotnost postalo del nas. Postalo je osnova kulturnega in gospodarskega sodelovanja. Glavno vlogo pri povezovanju in krepitvi bratstva pa imajo mladi, ki izmenjujejo obiske in navezujejo nova in nova poznanstva in prijateljstva.

Tako je bilo tudi prvega februarja letos, ko se je na dolgo pot proti SR Srbiji, v pobrateno občino Čačak, odpravila delegacija ravenske občine, v kateri so bili predstavniki občinske kulturne skupnosti, krajevne skupnosti Črna, ravenske železarnice in člani folklornih skupin Bratstvo in Prežihov Voranc.

Nimam namena napisati »standardnega potopisa«, a kljub temu se ne bom mogel izogniti naštevanju, kako in kje smo preživeli lepe — nepozabne trenutke v Čačku in v okolici.

Potovali smo z Viatorjevim avtobusom. Bil je deževen februarjski dan, nič preveč prijeten za tako dolgo potovanje. Nekateri iz naše skupine so že bili v Čačku. Med nami pa so bili tudi taki, ki tega, da bodo prvič videli Čačak, niso mogli skrivati.

Že na Ravnah, ko smo si izbrali sedeže v avtobusu, sem opazil, da sta obe folklorni skupini kot ena. Kljub temu, da folklorno skupino Bratstvo sestavljajo plesalci iz drugih republik, so dobri prijatelji in tovariši folkloristom Prežihovega Voranca. Da je res tako, smo lahko ugotovili vsi v avtobusu, saj so se plesalci med seboj kar pomešali. Tako je bilo tudi vse ostale dni, kar je na nas, druge potnike, naredilo še poseben vtis.

Tako smo potovali skozi Maribor, Zagreb do Beograda in od tod do Čačka. Dobrih 800 kilometrov poti smo opravili tisto noč in vozili smo se kar petnajst ur. Da je Čačak res precej oddaljen od Raven, se je videlo že po vremenu. Ko smo zapuščali Ravne, je deževalo. Deževalo pa je tudi vso pot do Rume. Zjutraj, ko smo prispeli v Čačak, kjer so nas pozdravili predstavniki občinskih družbenopolitičnih organizacij in gostitelji delovne organizacije CER Čačak, pa nas je pozdravilo tudi toplo sonce.

S prihodom v Čačak se je za nas pričel dokaj naporen obisk. Lahko rečem, da smo imeli za tako kratek čas bivanja v Čačku in v okolici dokaj natrpan in pester dnevni red. Da so ga lahko vsaj plesalci izpolnili, so morali kmalu po obilnem zajtrku, kakršnega znajo pripraviti samo srbski gostitelji, v svoje sobe. Počitek so potrebovali kot nikoli doslej. Člane delegacije pa so čakali mnogi obiski in razgovori v delovnih in družbenopolitičnih organizacijah.

Folklorna skupina Prežihov Vorane

V delovni organizaciji CER

Člani delegacije smo kmalu po zajtrku odšli najprej na prijateljske razgovore k predsednikoma OK SZDL in sindikalnega sveta. V tem pogovoru je bilo večkrat poudarjeno, da bi sedaj, ko smo utrdili sodelovanje na kulturnem področju, morali preiti tudi na gospodarsko sodelovanje. To pobudo so večkrat izrekli tudi v delovni organizaciji CER Čačak. V tem kolektivu, ki je prav v dneh našega obiska praznoval 27-letnico uspešnega dela, so nas najprej seznanili z njihovo proizvodnjo. S ponosom so poudarili, da pri proizvodnji grelnih naprav in aparatov uporabljajo grelno žico iz ravske železarnice. Povedali so, da bodo samo letos porabili okrog 10 ton grelne žice, ki bi jo radi dobili v železarni Ravne. Direktor Cera, Miroslav Trifunović, je izjavil, da je ravska grelna žica dokaj kvalitetna in da jo zato radi vgrajujejo v grelne naprave. Njihove naprave imamo tudi v naši železarni. Že pred leti sta se obe delovni organizaciji, CER in železarna Ravne, domenili za tesno sodelovanje. Tako tudi te dni monterji iz Čačka v ravske železarni montirajo nekaj novih grelnih peči za novo avtomatsko kovaško linijo v tozdu kovačnica.

Dopoldanski razgovori so se končali v delovni organizaciji FRA Čačak, ki prav tako izdeluje razno orodje iz plemenitih jekel. V tej delovni organizaciji so nam povedali, da imajo že leta težave s kupovanjem kvalitetnih jekel. Ker jih ravska železarna ne zalaga z zadostno količino jekla, ga morajo uvažati, pri tem pa porabijo precej deviz. Zato smo tako v CER in FRA govorili tudi o tem, da bi obe delovni organizaciji lahko dali ravske železarni ob nakupu jekla tudi nekaj deviz, samo da jekla ne bi bilo treba uvažati.

Kot že rečeno, je bila naša skupina v gosteh delovne organizacije CER Čačak, ki je praznovala 27-letnico obstoja. Zato so prav naši plesalci obeh folklornih skupin zaplesali nekaj narodnih plesov na njihovi osrednji proslavi. Ob tej priložnosti je kolektiv Cera podelil naši skupini nekaj priznanih likovnih del.

V vasi Zaočani

V soboto, 2. februarja zvečer, smo bili povabljeni v krajevno skupnost Zaočani, kjer so imeli folkloristi tudi nastop. Med to vasjo, ki je tipično kmečka, in krajevno skupnostjo Črna so se že lani začeli pogovori o sodelovanju. Krajanje Zaočanov so namreč izrazili željo, da bi sodelovali ne le v kulturi, ampak tudi v gospodarstvu. Zato so povabili v goste predstavnike krajevne skupnosti Črna. Tako so stekli pogovori. Že letos naj bi kmetje Zaočanov prodali v Mežiško dolino nekaj svojih pridelkov, predvsem sadje in zelenjavo. Pri tej akciji pa naj bi jim poleg trgovcev pomagala tudi krajevna skupnost Črna.

Vas Zaočani se zadnja leta vidno razvija. Pred leti je dobila svojo prvo delovno organizacijo, v kateri Zaočane izdelujejo razne kovinske in lesene izdelke. Pa tudi drugače je vas napredovala. Je dokaj dobro komunalno urejena, saj ima asfaltirane lokalne ceste in nov vodovod. Lani pa je dobila tudi telefonsko linijo, tako da ima

danes kar 60 kmetij telefone. Treba pa je zapisati, da so Zaočanci do vsega tega prišli udarniško.

Osrednji nastop v Narodnem domu

Tudi v nedeljo ni bilo počitka — niti za člane delegacije niti za folkloriste. Mi smo nadaljevali že začete pogovore, mladi pa so si ogledali nekatere zanimivosti Čačka. Ponovno pa smo se vsi zbrali popoldne v Narodnem domu na osrednji proslavi, ki je bila posvečena našemu obisku. V veliki dvorani, kjer je 800 sedežev, je bilo premalo prostora za vse tiste, ki so hoteli videti, kako bodo zaplesali Korošci in njihovi rojaki, ki sedaj živijo na Koroškem. Dobesedno cela dvorana je zaplesala, ko sta zazveneli hotuljska polka in pesem Šumadije. Tako ubrano nista doslej še nikoli zaplesali in zapeli folklorni skupini Bratstvo in Prežihov Voranc. Da so bili res dobri in izvirni, je potrdilo tudi dolgo ploskanje Čačanov. Prav ob tem nastopu smo prišli do novega spoznanja, da se s pesmijo in plesi krepi bratstvo in enotnost med pobratenimi občinami.

Med potjo domov

Tudi za našo skupino je prišel čas, ko smo se morali posloviti. Stisku rok in bratskim poljubom ni in ni hotelo biti konca, pa vendar se je bilo treba posloviti. Pa ne za dolgo. Mogoče se bomo ponovno srečali že v maju, ob našem občinskem prazniku. Če ne prej, pa zagotovo ob prihodu vlaka bratstva in enotnosti.

Za našo skupino pa potepanje po Socialistični republiki Srbiji še ni bilo končano, ko smo zapustili Čačak. Med potjo domov smo se za hip ustavili še v Kragujevcu, kjer proizvajajo tako priljubljene fičke in stoenke. Vendar se v tem šumadijskem mestu nismo ustavili zato, da bi videli tovarno Crvena zastava. Ustavili smo se, da bi se spomnili časov, ko je okupator nečloveško pomoril nad sedem tisoč človeških življenj.

Mnogi med nami smo si prvič ogledali prostor, kjer so bili nečloveško pomorjeni Šumadijci. Leta 1978 je tovariš Tito pred

Folklorna skupina bratstva

ZA UREDITEV SPOMINSKEGA OBMOČJA „SVOBODI IN MIRU“ NA POLJANI PRI PREVALJAH

Hotenja in želje borcev, delovnih ljudi in občanov naše občine in celotne koroške krajine, da Poljano ustrezno uredimo, so že dalj časa močno prisotne.

Tako ugotovitev, da sedanji spomenik na Poljani ne ustreza, kakor tudi utemeljitev potrebe po ustrezni ureditvi spominskega območja »Svobodi in miru« na Poljani pri Prevaljah, raste neposredno iz zgodovinske pomenljivosti dogodkov v maju 1945 na Poljani in njeni neposredni okolici. Posredno izhajata iz geopolitičnega položaja kraja Poljana in okolice kot obmejnega območja, v katerem se manifestirajo hkrati vse značilnosti našega notranjega revolucionarnega — samoupravljaljskega razvoja kakor tudi naša ustvarjalna hotenja in napor miroljubnega mednarodnega sožitja in sodelovanja. Nesporo imajo dogodki na Poljani v maju 1945 jugoslovanski pomen in razsežnosti, saj gre za zaključne boje narodnoosvobodilne borbe iz druge svetovne vojne, v katerih so sodelovali borci vseh jugoslovanskih narodov in narodnosti. Podoba je celovitejša in utemeljitev popolnejša, če imamo pred očmi tudi državno mejo, ki pomemben del Slovencev loči od matičnega naroda, boj koroških Slovencev za njihove narodne pravice, in prav tako zelo pomembno, nam znano, vendar pred svetom še vse premalo razkrito in poudarjeno resnico o vlogi koroških partizanov in partizanskega gibanja za obstoj in današnjo ozemeljsko podobo Avstrije.

Tudi položaj Poljane — leži v bližini enega izmed vstopov v Jugoslavijo, v neposredni bližini mednarodnega mejnega prehoda, predstavlja pomembno razsežnost, na katero velja biti pri zasnovi urejanja območja pozoren. In ne nazadnje je potrebno poudariti, da s postavitvijo pomnika »Svobodi in miru« — opomni in zavezi današnjim in prihodnjim rodovom, dobi ob vsem tudi delež koroških partizanov

novim muzejem prižgal večni ogenj. Za hip smo se ustavili na tem mestu in prebrali besede, ki jih je izrekel Tito:

»Uspomena na te heroje, uspomena na te žrtve živječe vječito ne samo u srcima Šumadinca nego i u srcima svih naroda Jugoslavije i čitavog poštenog čovječanstva.«

TITO

Spominski park v Kragujevcu meri 352 hektarov. V tem parku so posejane mnoge skupne grobnice, v katerih so pokopani, mladi študentje Kragujevca, mladi cigani, ki so tik pred pokončanjem še čistili na kragujevskih ulicah čevlje in mnogi drugi, ki so s tem, ko so morali stopiti pred cevi nemških vojakov, dokazali, da so umrli zato, da danes mi živimo lepše — v neodvisni socialistični Jugoslaviji.

Proti Ravnam smo se vračali polni lepih vtisov in s trdnim sklepom v srcu: še se bomo srečali s srbskimi prijatelji.

nov v narodnoosvobodilnem boju svojo polno potrditev.

Organizacijski pristop in uresničevanje načrta ureditve spominskega območja »Svobodi in miru«

Pristop, organizacija in uresničevanje načrta ureditve omenjenega spominskega območja mora vseskozi manifestirati in udeležati tako največjo pridobitev naše narodnoosvobodilne borbe in revolucije — bratstvo in enotnost vseh naših narodov in narodnosti, kakor tudi hotenja, napore in vizije podobe sveta, za kakršno se, na čelu s tovarišem Titom, nenehno bojujemo — svet svobode in miru. Omenjeni zasnovi moramo slediti v vseh etapah zastavitve in postavitve oziroma ureditve spominskega območja. Manifestacija bratstva in enotnosti vseh jugoslovanskih narodov in narodnosti mora biti torej vtkana tako v iskanje idejne rešitve kakor tudi v vse napore njenega udejanjanja in nastajanja spominskega območja.

V tem smislu morajo biti sestavljeni vsi odbori oziroma komisije: častni odbor, natečajni odbor, organizacijski odbor. Pri tem pripada seveda posebno mesto rešitvi vprašanja pokroviteljstva. Razpis natečaja za idejno in stvarno rešitev načrta ureditve spominskega območja mora imeti jugoslovanski značaj. In končno, pri gradnji oziroma uresničevanju načrta morajo sodelovati vsi jugoslovanski narodi in narodnosti, tudi jugoslovanska ljudska armada in mladinske delovne brigade iz vseh naših republik in pokrajin.

Pred letom dni smo v občini izoblikovali stališča, ki jih je naš delegat na kongresu ZZB NOV Jugoslavije v Budvi sporočil delegatom — borcem iz vse Jugoslavije; od-

mev je bil zelo ugoden. Prav tako smo se o tem pogovarjali z generalom Dolničarjem ob njegovem obisku na Ravnah in v Kotljah. Obljubil nam je svojo pomoč. Na sestanku razširjenega odbora Občinske zveze ZZB NOV septembra lani, na katerem je sodeloval tudi Pavle Zavcer — Matjaž, smo izoblikovali stališče z jasnim priporočilom, da je potrebno začeti akcijo, ki naj v občini, koroški krajini, v Sloveniji in v zveznem jugoslovanskem merilu zagotovi, da si pridobimo pravico in možnost v letu 1985 organizirati osrednjo jugoslovansko proslavo dneva osvoboditve, na kateri bomo tudi slovesno odprli pomnik na Poljani.

Oblikovanje celovitejšega stališča

Ob tem, ko smo si v občini vsi edini, da je potrebno organizirati in začeti omenjeno akcijo, pa smo vendar tudi prepričani, da brez podpore in potrditve tako medobčinskih, republiških, predvsem pa zveznih organov Zveze združenj borcev NOV, Zveze komunistov, Socialistične zveze, sindikatov in mladine ni mogoče zagotoviti možnosti in pogojev za uspešno uresničitev omenjene zamisli.

Na srečanju z generalom armade Kostom Nadjem 24. oktobra lani smo izmenjali mnenja in celoviteje oblikovali pričujoče zamisli. Napotki in spodbude s tega srečanja spodbudno in ustvarjalno vplivalo na potek akcije. Naša naslednja naloga je, da točneje določimo, kako bomo uresničevali zamisel o ureditvi spominskega območja, da bomo na slavnosti na Poljani maja 1985 lahko pomnik tudi odprli.

DPO občine
Ravne na Koroškem

Venci na grobu padlih partizanov

Berta Pavlinec

Kako so si leške knapovske žene in dekleta služile večji kos kruha

Življenje leških knapov in njihovih družin je bilo težavno, kajti borne plače, ki so jih prigarali, so le stežka nasitile številna lačna usta njihovih družin. Premišljevali so o tem, kje bi še žene in hčere prislužile kak dinar, in s tem olajšale težavno življenje. Knapovskim družinam so hoteli pomagati tudi takratni župan Lahovnik, profesor Sušnik in ravnatelj Vogel. Na Prevaljah so v rudniških stavbah ustanovili »file tečaj« ali šolo za necanje. To je bilo leta 1922. Ta tečaj je spadal pod državni osrednji zavod Ljubljana, katerega ravnatelj je bil Vogel. Tega leta se je iz Ljubljane vrnila Marija Sušnik, poročena Lodrant, ki je ta tečaj obiskovala že v Ljubljani in je dobro obvladala to obrt. Zato je začela poučevati zainteresirane žene in dekleta. Zanimanje za to delo se je iz dneva v dan večalo, tako da je bilo v tej šoli, oziroma tečaju, okrog štirideset učenk, poznejših delavk v tej obrti. To so bile žene in dekleta, starejša od dvanajst let. Naročila za delo so dobivale iz zavoda v Ljubljani, ta pa iz raznih držav Evrope in tudi iz Amerike. Za izdelke je dobil zavod plačilo v devizah, delavke pa so plačevali z dinarji. Leta 1925 je postal ravnatelj tega zavoda v Ljubljani profesor Račič, ki še živi v Ljubljani. Pravi jo mu Kume. Kljub svoji starosti je še vedno aktiven in ima stik z ljudmi, ki imajo veselje s kakršnokoli domačo obrtjo. S profesorjem Sušnikom in Lodrantovimi si še vedno dopisuje.

Z naročilom je prispela iz Ljubljane tudi prejica in vzorec za vsak izdelek. Prejico je morala vsaka delavka plačati vnaprej. Delo so jim plačevali na uro. Dinar na uro. Delavke so hodile delat na Prevalje in so delale cele dneve. S seboj so si vzele le kako kanglico kave ali krompirjeve juhe in kak kos kruha. Marsikatera še tega ni premogla. Tudi sestra Marije Lodrantove, Justina Kališnik, je šla v Ljubljano na izpopolnjevanje te obrti in leta 1934 je prevzela vodilno mesto za svojo sestro, ki je s tem delom prenehala. Njej je pomagala tudi tretja sestra Pavla Filip.

Dela je bilo vedno zadosti. Nekatere so si vzele delo domov, tako da jim ni bilo treba hoditi na Prevalje, kadar se je to seveda dalo. Na primer, če je bilo treba narediti veliko mrežo, ki jo je lahko delala samo ena. Kadar pa so šivale vzorec, jih je delalo več jih tudi po pet na enem izdelku. Tako je bilo prej gotovo. Večkrat je bilo treba delo nadaljevati tudi ponoči; kadar se je zelo mudilo. Si sploh lahko predstavljate delo s tako tankimi prejicami pri karbidovki ali petrolejki, ko danes še sedeti ne moremo pri taki luči.

Prejica, ki so jo dobivale žene, pa ni bila v klobčičih, ampak v štrenah in ponavadi vsa zavozlana. Dobro se še spominjam, ko je nekoč mama prinesla tako močno zavozlano prejico domov. Ob razvijanju je jokala, ker ni bilo ne konca ne kraja. Kajti vsakič, ko je zavila klobčič, ga je morala dati skozi eno nit štrene. Jaz pa, ki sem

štreno držala, sem tudi jokala, ker so me bolele roke. Čeprav sem bila takrat še majhna, se dobro spominjam, kako grenak je bil takrat kos kruha. Otroci takrat nismo bili tako razvajeni, kot so danes. Bolj poredko smo dobili kako obleko ali čevlje. Zelo dobro mi je ostal v spominu naslednji dogodek.

Bila sem stara kakih pet let. Mama je takrat delala nekaj velikega, pregrinjalo ali nekaj podobnega za gospo Iglar.

Gospod Iglar je bil ravnatelj meščanske šole v Mežici. »Ko dobim denar,« mi je obljubila mama, »ti bom kupila lakaste čevljičke in dendli.« To je letna oblekca, nabrana v pasu in kratek rokav ima v robu elastiko. Tisti dan, ko je šlo delo h koncu, sem bila vsa nestrpna in sem kar naprej spraševala mamo, ali je že gotovo. Ko pa do večera še ni bilo gotovo, nisem hotela iti spat, ampak sem hotela dočakati ta slavnostni trenutek. Sedela sem na okenski polici zraven mame, ki je vbadala iglo. Enkrat zgoraj, enkrat spodaj. Jaz pa sem dremala in kinkala, toliko da nisem padla s police. Ko pa se je mama vzravnala in dejala: »No, končno sem gotova,« sem skočila na tla in začela poskakovati po sobi in vriskati. »Juhuhu, lakasti šolniji in dendli na gumile.« Zagnala sem tak hrušč, da sta dedek in babica pritekla iz sosednje sobe, ker sta oba že spala. Nato sva šli z mamo spat, a zaspali nisem mogla. Še dolgo sva se pogovarjali o čevljičkih in oblecki. Ko sedaj to premišlujem, in to zelo pogosto, se mi kar stoži. Kajti današnji otroci so prikrajšani za take sladke radosti. Bolj primerno bi jim bilo reči — grenke. Zakaj naši današnji otroci dobijo, kar si zaželi in kolikor hočejo.

Ta obrt je obstajala do začetka druge svetovne vojne. Med vojno so ves inventar zapravili in razbili, tako da v svobodi ni bilo mogoče nadaljevati. Toda na sestankih AFŽ so začeli ponovno razpravljati o tej

obrti. Prenekatera mati, ki je imela tako hčer, ki je bila zadosti stara, da bi si sama služila kruh, je bila za to, da se spet ustanovi šola za »file« obrti, ker pač delo ni pretežno in bi bilo primerno za dekleta. Toda iz tega ni bilo nič. Rečeno je bilo, da v tem delu ni prihodnosti. Toda ponekod so drugačnega mnenja. Kar pogledajte si idrijske čipkarice. Do danes so ohranile svojo obrt, pa še kako ponosne so nanjo. Saj so tudi lahko, saj sem pred nedavnim slišala po televiziji, kako se zanimanje za to obrt iz leta v leto povečuje. Vsako leto se več mladih uči klekljanja. Kaj ni to nekaj lepega? Kaj ne bi moglo biti tako tudi pri nas? Kajti kdor je že videl ta dela, ve, da so resnično lepa. Za tiste, ki pa tega ne vedo, pošiljam sliko, ki je bila posneta v času, ko je bila ta obrt v polnem razcvetu.

Viktor Levovnik

Materina beseda

Jaz sem tvoja mati. Kaj še želiš?
Po čem še vedno hrepeniš?
Ne veš li, da te ljubim vroče?
Ljubiti bolj pa ni mogoče.
In vendar ti ne zadostim — — —
Povej, kaj naj ti še storim?

Jaz sem tvoja mati. Kaj se bojiš,
če v mojem varstvu ti živiš?
Vem, da je temna solz dolina,
vem, da nesreč zija globina.
A vsega tega se ne boj!
Jaz, tvoja mati, sem s teboj!

Jaz sem tvoja mati. Kaj se solziš,
če bridko je, kar tu trpiš?
Jaz štejem vse trenutke boja,
povsod te spremlja ljubezen moja.
Za vse, kar nesreč doživiš,
pri meni mir dobiš.

Jaz sem te rodila, sem tvoj vladar,
ti ljubljenec, otrok si moj.
Če težko bo življenje tvoje,
o, spomni se na besede moje:
Jaz sem te rodila, ti otrok si moj — — —
ljubezen moja vedno je s teboj!

Žene in dekleta s svojimi izdelki

ŠENTANELSKA PARTIZANSKA KRONIKA

Za petintrideseto obletnico tragične smrti Rakitnikove družine smo Šentanelci imeli namen ponoviti na Rakitnikovem pogorišču partizansko pripoved borbe proti okupatorju, kot je bila prikazana na lanskem srečanju borcev železarjev v Šentanelu, da bi se tako poklonili spominu žrtev pri Rakitniku.

Ker pa zaradi bolezni sodelujočih namer nismo mogli uresničiti, bralcem posredujemo tekst tega prikaza, pa naj velja to kot naš skromni dar spominu žrtvam za našo svobodo.

Šentanel bi vam radi predstavili, partizanski Šentanel, eno izmed mnogih slovenskih vasi, ki jih obseva sonce, eno tistih mirnih vasic, ki ždi kot ptičje gnezdo v odmaknjeni samoti, kamor okrutni moderni vsakdan še ni zasadil svojih krempljev. Na zemljevidu je skoraj ne najdete, Šentanelске vasi, le skopi oglasi in potokazi pripovedujejo o njej, pa izvirna domača pesem »Šentanelskih pavrov«, se tu in tam oglasi iz radijskih zvočnikov.

Ta vasica, kakor je tiha in skromna, pa hrani pravo zakladnico spominov na preteklost, med njimi so najbolj svetli spomini na partizanska leta. Iz navidez dremajočih gričev in zasanjanih gozdov nenehno žuborijo spomini. Njihove govorice ne razume vsakdo, le kdor je tiste čase doživel, jo sliši in jo razume kot govorico lastnih ust. Borci jo razumemo, zato ji prisluhnimo:

Ko pade mrak in leže megla čez Libuško polje in ko zamre ropot kladiv iz ravenških fužin, ter le vrhovi Uršlje, Pece, Obirja in Košute govorijo kot mejne lučke v mesečini, takrat se oglašijo stoletne smreke, ki skrivajo partizansko bolnišnico, med grčaviimi bukvami se zbirajo kurirji k javki, v temačnih grabnih potok joče večne solze bolečine za padlimi tovariši, na pogorišču, pokopanem pod zeleno travo, vstajajo ožgane kosti mučencev in se vzpenjajo v nočni mir kot večni opomin človeštvu, po samotnih stezah se čujejo partizanski koraki in po kamenitih kolovozih cokljajo utrujeni koraki taboriščnikov. Med zvoke pesmi ob tabornem ognju se mešajo živinski glasovi rabljev in obupani kriki trpečih, potem pa se oglašijo zopet ponosna pesem herojev. Niste verjeli, da lahko v tako zapuščeni vasici, kot je Šentanel, vidite in čujete vso zgodovino naše borbe, prisluhnimo!

Ob sobotah zvečer so se pod šentansko lipo zbirali fantje in peli pozno v noč: »JE PA SOBOTA VEČER«.

Potem se je rodil tisti megleni, ostudni, aprilski dan. Z vseh strani so se zgrinjali mrki vojaki, v strupeno zelenih oblekah, s čeladami, ki so imele obliko golih lobanj in z očmi, ki so bile votle. Smrt je obiskala to mirno vasico, s tisočeriimi otroki je prišla. Pesem pavrov je utihnila. Oglasila se je pesem smrti. Tisti, ki so te strašne dni doživljali in jih danes ni več med živimi pripovedujejo:

IZGNANEC

Jaz sem eden izmed tistih, ki smo morali v senci bajonetov in pred zevajočimi puškinimi cevmi povezati to borno culo in zapustiti dom, ne da bi se smeli okreniti in mu pomahati v slovo. Tam doli pred cerkvijo so nas nagnali v gručo in nas vlekli kot živino na Prevalje, potem na živinske vagone in nato v neznano. Lačne, žejne in do smrti ponižane so nas sprejeli naši bratje v Srbiji, nas nahranili in položili na ležišče. Tako kraljevsko nisem nikoli prej in nikoli pozneje zaspal, kot tisto noč na kupu slame. Neskončna žalost se je v trenutku umaknila neskončni sreči, glej, še so ljudje, ki imajo srce. To noč sem spoznal, kaj pomeni beseda bratstvo in edinstvo med narodi, čeprav sem besedo samo slišal šele mnogo pozneje. Tisto noč sem pričel verjeti v zmago, čeprav še ni posijal niti en žarek upanja. Čeprav sem že davno v gro-

bu, vam pravim: prekleti tisti, ki izdajo brata, ker bodo sami izdani, in blagor njim, ki jim beseda bratstvo ni samo beseda. Mojega telesa ni več, moj duh pa bo ostal med vami in bom večna priča pravega bratstva.

PARTIZAN PAVLI

Jaz sem Pavli, tisti, ki je padel v Vužnikovem grabnu. Prihajam v imenu vseh, ki so tam umrli. Tu spodaj je bilo, streljaj od tod. Na binško nedeljo trinštiridesetega je bilo. Izdani smo bili. Utrujeni od dolge poti s Pece smo pospali in ko je zažvižgal prvi kos in je prvi sončni žarek prebodel jutranjo meglico, je smrt sedela okoli nas. Bili smo obkoljeni, ne da bi vedeli. Smrt pa nas je ogledovala in počasi z užitek srebala našo kri. Ko je eksplodirala prva bomba in je prvi rafal razparal ža-

28. 11. 1979 kome-moracija ob 35. obletnici strašnega zločina pri Rakitniku

ZVESTI ZEMLJI SMO DOMAČI
PADLI, DA NAŠ ROD ŽIVI
ZA SPOMIN ŽRTVAM FASISTOV
POBITIH IN ZAŽGANIH
28. NOVEMBRA 1944
RAKITNIKOV OČE ANTON MRKAČ
RAKITNIKOVA MATI FRANČIŠKA
OTROCI: PEPI, FRANCKA,
VESTRI, LONCA,
ANDREJ, PARTIZAN,
FUŽIRJEVA ANGELA, PASTIRICA
KOŠAKOVA MATI IZ PEROVJA

metno nedeljsko jutro, sem omahnil. Sedaj me ni več. Le moj duh živi in hodi iz kraja v kraj, iz duše v dušo, ter išče izdajalca. Pa ne zaradi maščevanja. Maščevanje ne obudi mrtvih, ljubezen dela čudeže, ne maščevanje. Pa vendar ga iščem zato, da bi ga pokazal ljudem in rekel, poglejte ljudje, kaj takega ne smete več roditi, ne telesa, v vaših srcih naj se ne rodi izdajstvo, spoštujte se med seboj in si pomagajte, drugače se ne da živeti, drugače bodo binkoštna nedelje krvave — vse nedelje. Sedaj se poslavljam, da ležem pod te mlinske kamne v reki — nam položene v spomin. Vužnikov graben ni več graben strahov, naj bo dolina miru, naj bo, če boste tako hoteli. Morate tako hoteti vi in vaši vnuki, drugače bodo grabni vsi grobovi, vaši grobovi!

TABORIŠČNICA

Jaz sem Pavla, Pludrova Pavla. Ubili so me v Ravensbrücku. Bila sem rosno mlada, lepa sem bila in ves svet je bil za mene lep. Pa so pridrveli ti hudiči, kot pobesneli pogrebci, z mrtvaškimi glavami na kapah in z votlimi očmi na obrazih. Vse so nas odgnali, ko še ni zamrl poslednji krik umirajočega na binkoštno nedeljo. Z nami so grdo ravnali. Tepli so nas, žalili, po nemško so nas psovali tisti, ki, razen psov, jezika sploh niso poznali. O, vemo še vsa imena, pa jih nočemo izgovoriti, ker bi oskrunila spomin junakov. Mah jih je prerasel in čas pokrnil, toda nikoli skrnil. Kdo ni slišal besede svoboda? Toda kdo jo je bolj spoštoval kot tisti, ki smo umirali v taboriščih. Lakota je bila strašna, tifus in udarci z bičem, ponižanje v baraki trinajst, vendar to vse skupaj ni tako bolelo kot zavest, da so ti vzeli svobodo, vso svobodo. En sam dan življenja v taborišču bi iztrezil vse nergače in neučakane evekače, ki besedo svoboda izrabljajo za to, da jo prodajajo in si delajo dobičke.

Kaj bi vam še govorila, povrnem se tja, od koder sem prišla, med moje mrtve tovarišice, v okužena močvirja taborišča. Pa, tam je le telo, moj duh pa bo ostal med vami. Poglejte me, dekletce, ki je hrepenelo po svobodi, pa so ji jo vzeli. Vi jo še imate, živite tako, da si je sami ne bi vzeli, da vaš dom ne bo postalo taborišče. Spominjajte se nas!

DA NE POZABIMO POVEDATI:

Ta tragedija binkoštna nedelje je silno odjeknila v Šentanelu. Razen štirih padlih so ostali v taboriščih še Lužnikova dva, Dvornikov Miha, Riflov Nantej, Lenčej, druge so vlačili po zaporih. Vendar ni minilo leto, ko je borba v Šentanelu spet vzplamtela. Na vseh mogočih javkah so se zbirali mladeniči in mladenke in vstopali v partizanske vrste. Kurirji so vse pogosteje prečesavali bregove med Pliberkom in Dravogradom, ki so bili na gosto poraščeni z gozdovi in prepredeni s kolovozi.

Vendar to območje — imenovalo se je dravograjski okraj — ni nudilo varnega zatočišča borcem, saj je bilo podobno otoku sredi policijskega morja. Na zahodu nemški Pliberk, na severu neprehodna Drava, na jugu cesta in železnica, ki je povezovala centre, in na vzhodu dobro utrjeno gestapovsko gnezdo Dravograd.

KURIR FRANCI

Jaz sem kurir Franci, pri nas se po partizansko reče »PRI HRUŠKI«. Pri nas doma so bili partizani vsak dan in vsako noč. Sploh ne vem, kje je mama jemala toliko živeža in jabolk, da je vedno nahranila vse številne partizane. To je moral biti čudež. Mojega brata Mihana so zaplinili v Aušvicu. Pri nas je veliko otrok in mama nas ima vse zelo rada, zato ne razumem, kako je mogla takorekoč brez solz prenesti vest, da je Miha umrl. Še bolj korajžno je negovala partizane in ni rekla nobene besede proti, ko sem odšel v partizane, čeprav sem bil še otrok. Blizu naše hiše je padel Španarjev Rudi in kmalu potem sem odšel. Sedaj sem kurir. Nosim pošto — veselo in žalostno, spremljam funkcionarje in jih vodim po skrivnih poteh čez progo, Mežo in cesto na prevaljski okraj in sploh me uporabijo za vrsto nalog, ki jih drugim ne zaupajo, najbrž zato, ker zelo dobro poznam teren. Kurir Roki in Brzi sta tudi na tem terenu, če se zberemo tako vsi skupaj, pa še terenci in obveščevalci, ter se počutimo bolj varne, si zakurimo ogenjček in si pripovedujemo dogodivščine, čitamo literaturo in pojemo partizanske pesmi.

»POČIVA JEZERO V TIHOTI«.

PARTIZAN ANDREJ

Tovariši, tišina! Ali ne veste, da so pri Rakitniku pobili. Da, vse ljudi so pobili in domačijo požgali. Zgoreli smo v bajti, jaz in še osem naših, saj me poznate? Andrej sem, Rakitnikov sin! Hotuljska policija je bila in z njimi neki domačini — izdajalci. V Rakitnikovem je partizanski bunker, sestra Franca se je skušala rešiti in je stekla v gozd. Nikoli več se ni vrnila, morda je pokopana tam kje, kot oni Rus Mišo, ki je umrl zaradi tetanusa. Zdravnika ni bilo, ne zdravil, na rokah tovarišev se je zadušil. Naša hiša, naše pogorišče z ožganimi kostmi in očrnelimi tramovi obtožuje silno in glasno, čeprav je minilo več kot trideset let. Ni to glas smrti, ni rekviem, to je silni klic vesti vsemu človeštvu, to je silni dolg zgodovine. Devet nedolžnih življenj samo zaradi tega, ker je človeštvo dopustilo, da so zavladale najbolj temne sence v človeku, ker družba ni pazila, kaj se v njeni sredi poraja, ker se je preveč posvečala vsak svojim problemom, popolnoma pa zanemarila problem družbe. Devet nedolžnih življenj tu na Breznici, devetdeset tam, drugod devettisoč in devet milijonov, v zaporih in taboriščih vseh skupaj petdeset milijonov življenj. To ni odgovornost posameznikov, to je odgovornost generacije. Ta dolg bo odplačala šele generacija, ki prihaja, če bo spoštovala vsa sporočila krvave narodne zgodovine, če bo vredna vstala s krvjo plačane svobode.

KURIR FRANCI

Takrat, ko je padel na Libeliški gori Žnidaršič, sem šel za njegovim pogrebom. Svetla mesečina je padala v noč, ura je v strojnskem zvoniku odbila ravno polnoči, ko smo mrtvega tovariša položili na plast smrekovih vej in ga spustili v grob na strojnskem pokopališču. Potihlo smo zapeli ob grobu »Kot žrtve ste padli v borbi za nas«. Truplo smo zagrebli in se brez besed

razšli v gluho noč. Videl sem že mnogo pogrebov, vendar mi je ta ostal v spominu, tako telesno občuteno, da bi me še po petdesetih letih zapelo v grlu, ko bi šel mimo te samotne cerkvice na samem vrhu hriba. Pa mi ni bilo usojeno! Le enkrat sem še nesel otožno vest tovarišem, ko so pri Zabrniku zopet zaradi izdaje padli Plesnikov Nesti, Dularjeva Micka, Gradišnikov Herman in Ferjači Tevžej, pa še kdo.

Pomlad je že oznanjala svoj prihod, okupatorji pa so vedno bolj divjali. Pravzaprav so ostali le še njihovi zvesti hlapci, mrtvaški orkester, kateremu je dirigirala peščica specialistov smrti s prusko natančnostjo. Mučenci pri Zabrniku so umirali strašne smrti, pa ne zato, da bi morali izdati tovariše, temveč preprosto zato, ker se je pošastim s človeškimi obrazi zahotelo krvavih orgij. Kako nepojmljiva črta v človeškem značaju, ki ga postavlja pod vsako primerljivo stvarjenje, pa vendar jo človek nosi s seboj.

Človeški rod v vsej svoji zgodovini ni mogel iztrebiti tega razumskega izkrivljenja, uspel ga je blažiti in mu zastavljati protipotezo — kulturno vzgojo duha. Ne s silo, ne s prošnjo, človek značaja ne bo spremenil, dokler v srcu ne bo začutil potrebe po plemenitem. Borci, naša borba je postala zgodovina, naša borba za kulturno družbo pa bo postala bodočnost, le tako ne bo zatemnela svetla luč borbe za svobodo.

Ker sem bil najmlajši, sem morda zato smel živeti najdalje. Na Selah pa me je zadelo. Na belo nedeljo 1945 me je pokosil rafal, pa še tri moje tovariše. Tako se je končala moja kurirska pot. To poslednje sporočilo je moji mami prinesel nekdo od mojih tovarišev kurirjev. Ko ji je padel še najmlajši sin, pa ni mogla skriti solz, tako pravijo. Pravijo tudi, da je ni silneje ljubezni, kot je materina, toda njen ponos, da je partizanska mati, je še silnejši. Čutim ga, ko počivam tu spodaj za tem belim pokopališkim zidom, čuti ga tudi ves Šentanel.

OBVEŠČEVALKA MINKA

Jaz sem pa obveščevalka Minka. Hušrkina Minka, sestra kurirja Francija.

Takrat sem bila stara štiri leta, pa me je mama skoraj nabila, ko nisem hotela povedati, da sem videla partizane. Tako so se dogovorili partizani in mama, da bi me preizkusili. Tudi mami nisem povedala in sem veljala za zanesljivo, ker pa nisem znala brati, sem lahko nosila najbolj zapucno pošto. Tudi zadnje sporočilo sem jaz nesla partizanom — da je svoboda. Takrat so se zbirali vsi partizani.

ALI SE SPOMINJATE?

Na čelu je hodila Minka, za njo partizan in partizanka z vencem, spletenim iz svežega majskega cvetja, da ga polože na grob partizana, ki je padel sredi vasi pred Riflovo hišo. Potem so hodili še vsi drugi partizani in med njimi so počasi vstajali duhovi izseljencev, padlih partizanov, ubitih taboriščnikov, izgubljenih in pozabljenih žrtev, osamljenih kurirjev, z vseh strani prihajajo pavri in Šentanel je zapel pe-sem svobode.

»NA JURIS!«

Ignac Zdovec

Trupla v plamenih

OB 35. OBLETNICI ZLOČINSKEGA UBOJA RAKITNIKOVE DRUŽINE

Na Suhem vrhu med Prevaljami in Strojno leži osamljena kmetija Rakitnik. Gospodarsko poslopje je še staro, samo hiša je nova, ker je bila stara požgana. V vrtu, kjer je stala prejšnja hiša — iz bornih brun in krita s šinkelni — stoji spomenik, ki priča o strašnem dogodku pred 35. leti, na dan 28. novembra 1944.

Rakitnikova družina je bila poznana po sodelovanju s partizani že od leta 1943. Pri tej hiši je bila partizanska javka, sem so prihajali kurirji in borci od Uršlje gore, Šmarjete in z libeliškega kraja. Člani Rakitnikove družine so bili kurirji ali politični delavci. Lesena izba je borcem pozimi nudila toplo zatočišče, gospodinja je vedno postregla s hrano.

Policija na Prevaljah in gestapo v Dravogradu sta sicer nekaj sumila, toda kaj konkretnega niso mogli dokazati — zaradi previdnosti borcev na tem terenu in seveda poštenih sosedov. Posebej sumljivo pa je postalo, ko so na gestapu zvedeli, da je iz nemške vojske pobegnil Rakitnikov sin Andrej in tudi, da je v partizanih v bližini Rakitnikove domačije kot kurir. Policija si je prizadevala, da bi odkrila pobeglega nemškega dezerterja, ki se bori proti Nemcem, a zaman. Dravograjski gestapo je poslal na območje Suhega vrha svojega vojvoda, ta pa je bil v sorodstvu z Rakitnikovo družino. Po nekaj dneh mu je uspelo, da je odkril resnico o Rakitnikovem sinu Andreju; da je res na Suhem vrhu in da imajo s tovariši bunker v gozdu, blizu Rakitnikove hiše. Dne 28. novembra proti večeru je ta izdajalec prignal podivjano policijo iz Kotelj, kjer so imeli sedež pri Kiseli vodi. Ta policija je bila poznana po svojih surovih in krvavih dejanjih po vsej Mežiški dolini in še daleč izven nje. Obkolili so Rakitnikovo hišo in nenadoma z orožjem napadli ter začeli pobijati vse, kar je bilo v njej. V tem trenutku je bil doma tudi sin Andrej.

V tem surovem dejanju so policisti pobili očeta Antona Rakitnika, mater Frančiško, sinove Pepija, Vestrija in Andreja, hčerki Francko, Lončko, pastirico Fužirjevo Angelo in Košakovo mater, doma iz Perovja, ki je bila tedaj pri Rakitniku na obisku.

Devet mrtvih ali omamljenih je ležalo okoli hiše in nihče se jim ni upal približati, da bi jim pomagal.

Star pregovor pravi, da zločinec rad hodi na kraj zločina, in tako se je zgodilo tudi pri Rakitniku. Policija iz Kotelj se je naslednji dan vrnila k Rakitniku. Pobrli so vse, kar je bilo kaj vredno in odpeljali v Kotle. Devet trupel Rakitnikovih so pobrali po dvorišču, jih odnesli v hišo in jih zažgali s hišo vred. Strašna mora je poglela na zasneženo mračno pokrajino.

Kako je v resnici potekala tragedija, ne ve nihče, ker mrtvi ne govorijo.

Izdajalec je dobro opravil svoje krvavo dejanje. Devet brezovih križev je še dolgo po osvoboditvi oznanjalo tragedijo tam,

kjer so ležale ožgane kosti Rakitnikove družine.

V nedeljo, dne 5. novembra 1979, je krajevno združenje borcev, SZDL, tabornikov in šolske mladine s Prevalj organiziralo žalno slovesnost v spomin na ta krvavi dogodek pred 35. leti pri Rakitniku. Pred-

Ignac Zdovec

KOMELJ PRI PLIBERKU

Pod tistimi košatimi smrekami in brezami, ki so med vojno skrivale partizane na Komlju pri Pliberku in kjer je danes postavljen spomenik padli četni komandirja Domina, je bila v nedeljo, dne 21. oktobra, spominska svečanost ob 35-letnici tega dogodka. Dne 12. oktobra 1944 je bila na Komlju pri Apovnikovi bajti zahrbtno napadena kurirska četa komandirja Domina K-TV-32. V boju je padlo 15 kurirjev in le redki so se rešili iz krvavega obroča. Nemci so ranjene in mrtve partizane zmetali v gorečo Apovnikovo domačijo. Nad kmetijo Cimprc, kjer stoji obnovljen spomenik, so v nedeljo položile vence razne borčev-

sednik krajevnega združenja borcev NOV s Prevalj Peter Tomazin-Skala je odprl to žalostno slovesnost. Slavnostni nagovor pa je imel aktivist in borec Tone Vušnik-Rastko. Pri svečanosti so sodelovali godba s Prevalj, taborniki iz vse Mežiške doline in šolska mladina s Prevalj. Drobne ročice najmlajših so se tresle v ostrem vetru, ko so pred spomenikom prižigali sveče. Borci s Prevalj pa so ob spremljavi žalostinke položili venec k spomeniku pobite Rakitnikove družine.

Številni praporji in zastave so vihrali v vetru, velika množica ljudi se je ob tej obletnici poklonila spominu na žrtve Rakitnikove družine.

ske organizacije z obeh strani meje. Prvi spomenik Dominovi kurirski četi so postavili 28. maja 1972. Mračnim silam v Avstriji je bil napoti in so ga 31. oktobra 1976 razstrelili.

Zveza koroških partizanov je 28. maja 1978 ponovno postavila spomenik na istem mestu.

Slavnostni govornik je bil Karel Prušnik-Gašper. Dejal je: »Kadar se srečujemo na prireditvah Zveze koroških partizanov, imam občutek zadovoljstva, saj se srečujemo s trdno zavestjo, da nosimo odgovornost za politiko miru in dobrososedskega življenja, da bedimo nad razvojem koro-

Ko se zmračí

ških Slovencev v boju za popolno izvedbo 7. člena avstrijske državne pogodbe.

Srečujemo se zato, da varujemo in obvarujemo temeljna načela našega narodnega boja, pridobitve in tradicijo protifašistične narodnoosvobodilne borbe,« je podaril predsednik Zveze koroških partizanov.

Borci na Komlju so dali svoja mlada življenja za sporazumevanje med narodi in državama. Gradili so most med nemško in slovensko govorečimi Korošci in Avstriji ter Jugoslovani že med vojno. Spo-

menik na Komlju je za vso Koroško živ kamen resnice in spomin na skupni boj proti fašizmu.

Preživeli borec Dominove čete, ki se je udeležil te slavnosti, je bil Jurij Bojanovič iz Vojnika.

V svojem nagovoru je opisal dogodke 12. oktobra 1944. Zavzemal se je za dobre odnose in za trdnejše prijateljstvo, ki je bilo s krvjo skovano med NOB.

Pevski zbor Edinost iz Pliberka pod vodstvom Folteja Hartmana je na slavnosti zapel nekaj partizanskih pesmi.

zbujal slabo vest, zato so ga oktobra 1976 z minami razstrelili.

28. maja 1978 smo se udeležili ponovnega odkritja tega spomenika.

V kamen so vklesane besede: Vse sem ti dal, domovina!

Vsakokrat, ko pridem semkaj, imam občutek, da mi nekdo pravi:

Že leta in leta ležim tu. Prezgodaj sem legel, da bi lahko spal. Poln življenja, srečen in ponosen, da sem lahko delal tisto, kar je bilo domovini v čast. Pa me je nekdo prisilil, da moram tu ležati. Dal sem življenje, hotel pa bi dati še mnogo več. Ti, ki stojiš tukaj, nemo, brez besed, z genko bolečino v prsih, bodi ponosen.

Ob spomeniku, ki je bil že porušen in na novo postavljen, mi hiti spomin k padlim junakom, ki so umirali za srečo drugih...

Pustimo solzo, da bo kanila na to sveto zemljo in bodimo ponosni na matere, ki so rodile take sinove, ki so dali vse za domovino.

In vi, ki ste položili cvetje ob spomenik padlih tovarišev, ne samo za trenutek — vedno naj v vaših srcih tli spomin na vse one, ki bi radi še živeli, pa so morali dati svoja življenja na oltar domovine.

Ob molku, posvečenem vsem mrtvim, obljubljam, da se bomo vedno borili za pravično stvar in da bomo za vedno ohranili v srcih spomin na borbo, ki so jo izvajali naši padli junaki.

Jurij Bojanovič

Ob 35-letnici poboja 14 partizanov na Komlju pri Pliberku

Tretjič smo se zbrali ob spomeniku, ki je posvečen 14 padlim junakom. Ta spomenik padlim junakom naj bi ustvarjal močno vez sožitja med slovensko in nemško govorečimi državljani republike Avstrije na Koroškem. Ta in na tisoče takih spomenikov naj povezuje vse narode sveta v borbi za mir in človečanske pravice.

V času hitlerjevskega zaslužnjevanja narodov so napredni ljudje iskali skupno možnost za svojo osvoboditev v partizanskih enotah. Tudi narodi Jugoslavije so se na klic Komunistične partije Jugoslavije in Tita zbrali v narodnoosvobodilni vojski, ki ji vsa svetovna javnost priznava velik delež pri osvoboditvi izpod fašističnega jarma.

Narodnoosvobodilna vojska Jugoslavije ni poznala meja in tako so slovenski partizani čez Karavanke prenesli plamenico upora tudi na avstrijsko Koroško. Tem partizanom se je kmalu pridružilo veliko število koroških Slovencev in tudi nemško govorečih Avstrijcev.

V teh krajih je spomladi 1944 hrabri koroški partizan Ciril Šorli-Domen, doma iz okolice Železne Kaple, osnoval močno partizansko četo, ki je imela zelo pomembno nalogo organizirati varen prehod partizanskih enot od Pece — čez Dravo na Svinško planino. Dejavnost te čete je sovražnika silno bodla v oči. Nameraval jo je popolnoma uničiti.

Našel je podlega izdajalca, ki je zbiral podatke o tej enoti. Za skrbno pripravljeno akcijo je sovražnik zbral veliko število krvoločnih SS-ovcev, ki so se skrivaj pripravili in obkolili Domnovo četo, ki je počivala po dolgotrajnem maršu. Nekateri smo prispeli šele zgodaj zjutraj in utrujeni zaspali.

12. oktobra 1944 okoli 9. ure nas je vrgel iz spanja peklenški trušč mitraljezov in bomb. Strehe domačij so bile kmalu v plamenih. Komandir Domen je hitro ocenil kritičen položaj ter zapovedal preboj iz obroča. Na žalost je na bojišču padlo ali ostalo ranjenih 14 tovarišev, med njimi tudi komandir Domen.

Fašističnim krvnikom to še ni bilo dovolj. Ker niso mogli uničiti cele čete, so se maščevali nad padlimi in ranjenimi par-

tizani, ki so jih klali in ubijali s puškinimi kopiti ter nato še žive zmetali v goreča poslopja.

Vendar sovražnik tudi s tem grozodejstvom ni dosegel svojega namena. Na mesta padlih so stopili novi, ki so dočakali zmago nad fašizmom.

28. maja 1971 smo odkrili spomenik tem padlim junakom. Toda ostankom fašizma je bil ta spomenik kamen spotike in jim

Ignac Zdovec

PODPECA

Tam, kjer so se nekdanji rudniški knapi z ročnimi kladivi prebijali v globino Pece in kopali svinčeno rudo, tam visoko pod Pikovimi pečmi, kjer je že dolga leta zapuščen rov, so se v nedeljo zbrali številni borci in kurirji. Krajevno združenje borcev NOV Podpeca je na tem mestu ob 35-letnici kurirske postaje O-5 organiziralo večjo svečanost. Borci iz Podpece so obnovili ta zapuščen rudniški rov, v katerem je v hudi zimi 1944—1945 preživela kurirska postaja O-5. Ta kurirska postaja je vdrževala zvezo s kurirsko postajo TV-32 na Jamnici pri Šentanelu. Po teh kurirskih linijah je bila postavljena kurirska zveza čez Dravo na Svinško planino, kjer se je boril Severnokoroški bataljon.

V kurirski postaji O-5 je v rovu prezimilo 6 kurirjev, in sicer komandir Milan Ferk, Mirko Sterže, Štefan Novak, Maks Potočnik, Ivan Permanšek in Jurij Jezernik.

Predsednik združenja borcev v Podpeci Erih Podojstršek je pred vhodom v jamo pozdravil vse navzoče kurirje, borce in mladino. Posebej je pozdravil nekdanjega najmlajšega kurirja, danes direktorja Kograda v Dravogradu. To podjetje je tudi prevzelo patronat nad tem spomeniškim obeležjem.

Slavnostni govor je imel komandir te kurirske postaje Milan Ferk s Prevalj.

Opisal je težko pot kurirjev O-5. V hudi zimi so morali v snegu dvakrat tedensko prečkati cesto Mežica—Libuče, cesto Poljana—Pliberk in železniško progo Prevalje—Pliberk. Vse te ovire je bilo zelo težko premagovati zaradi sovražnikovega umika z Balkana, predvsem pa po razsulu Sremske fronte. Te pomembne prometne žile je posebej zavaroval, predvsem še mostove in železniške predore med Prevaljami in Pliberkom. Prav tam pa je potekala kurirska zveza O-5 s kurirsko postajo na Jamnici TV 32.

Jurij Bojanovič iz Vojnika, nekdanji komandir kurirske postaje TV 32 na Jamnici, je v svojem nagovoru opisal potek bitke 12. oktobra na Komlju pri Pliberku, ko je padlo 14 kurirjev in borcev Dominove čete. Zavzel se je tudi za postavitev spomenika kurirski postaji TV-32 na Jamnici, tik ob državni meji z Avstrijo.

Govoril je tudi prvoborec in aktivist iz Črne Ivan Hercog-Tim. Lepo je opisal začetek upora v gornji Mežiški dolini in partizansko gibanje v naših krajih vse do leta 1945.

Spominsko ploščo, ki so jo izdelali v železarni Ravne, je odkril najmlajši kurir, danes direktor Kograda v Dravogradu — Mirko Sterže.

Ivan Hercog-Tim

Pomnik v Topli

Topla, dolina pod Peco, je po svoji lepoti in posebnostih najlepši predel Mežiške doline. Peca, ki se strmo dviga nad dolino, ji daje še poseben čar. Tu je očuvana planinska flora in fauna. Posebnost te doline je stara arhitektura (gospodarskih poslopj, kašt in hiš). V teh zgradbah se kaže preteklost, ko čas pri gradnji ni bil pomemben in ko so roke samoukov znale izrezljati v macesnovino zamisli naših prednikov. Domačije dajejo videz trdnosti in samozavesti. Iz starih cerkvenih knjig razberemo, da je ta dolina s svojimi petimi kmetijami preživljala večasih tudi blizu sto ljudi. Tudi danes je življenje tu trdno. Glavni vir daje gozd kot nekdanj. V gornjem delu so položni Končnikovi travniki, ki so pozimi pokriti z debelo snežno odejo in so ugodni smučarski tereni. V ta predel še ni bilo divjih posegov človeka, razen rudarskega kopa, kar pa, kot pravijo, je prehodno in po izkoriščanju rude bo tod spet teren, zasajen z gozdom.

Vse je narekovalo, naj bo Topla zaščiteno območje Mežiške doline. V dolini Tople, točneje, v strmini Pece, pa je del bogate zgodovine NOB v Mežiški dolini. Tu je v letu 1942 pravi pričetek organiziranega odpora koroškega človeka proti okupatorju. Res, da so bili že v letu 1941, ko je Mežiško dolino obiskal Dušan Kveder in kasneje Rudi Janhuba, zametki OF in da so bile posamezne akcije v borbi proti okupatorju, vendar se je pravo delo osvobodilnega gibanja začelo jeseni 1942.

V zemljankah nad Končnikom je bilo v zimi 1942—1943 politično in vojaško vodstvo partizanske borbe na Koroškem.

Danes, ko označujemo kraje, pomembne za NOB, je pred nami naloga, da storimo to tudi v Topli. Pomnik v Topli naj bo pričča zgodovine, naj bo prikaz, da je bil tu

začetek organiziranega partizanstva Mežiške doline in s tem tudi širše po Koroškem. Prvi borci NOB na Koroškem — z inženirjem Pavlom Žaucarjem-Matjažem na čelu — so se zadrževali tu. Poskrbeti moramo, da zgodovina in prehojena pot borbe koroškega človeka, združena s trpljenjem, a z neomajno vero v svobodo, ne bo pozabljena.

Pomnik ne bo zgodovina posameznikov, ampak spomin na odpor poštenega, narodno in razredno zavednega prebivalstva Mežiške doline.

Pomnik naj bo vključen v lepoto okolja Tople, v arhitekturo, ki je tu še živa, a naj nemo govori o zgodovinskem dejstvu.

V Toplo prihajajo že sedaj mnogi, ki so spoznali lepoto te doline, zato je tudi prav, da vedo, kaj je ta kraj pomenil v času NOB.

Ignac Zdovec

Novoletno srečanje partizanskih kurirjev gornje Mežiške doline

Pododbor 4. brigade VDV kurirjev Slovenije je za gornjo Mežiško dolino sklical novoletno srečanje kurirjev koroške regije. Tega srečanja so se udeležili kurirji s Prevalj, iz Mežice in Črne. Prišla sta tudi predsednik pododbora Ožbi Fajmut iz Slovenj Gradca in tajnik Hinko Laznik iz Otiškega vrha.

Iz poročila, ki ga je pripravil Ožbi Fajmut, predsednik pododbora koroških kurirjev, je bilo razvidno, da so imele v osvo-

Pri spomeniku

bodilni borbi brigade TV postaje zelo pomembno vlogo. Zveze so morale delovati podnevi in ponoči, pozimi in poleti. Zelo pomembno je bilo tudi politično in kulturnoprosvetno delo kurirjev med prebivalstvom. Sedaj je njihova osrednja naloga zbiranje spominov o delovanju in vlogi kurirjev NOV in prenašanje izkušenj na mlade rodove. To v naši mladini zbuja socialistični patriotizem, in če bi bilo potrebno, bi se znali upreti vsakemu zavojevalcu.

V razpravi so sprejeli sklep, da bodo v letu 1980 kurirji zbrali denar za nakup kurirskega prapora. Člani pododbora se udeležujejo pohoda ob žici okupirane Ljubljane. Njegov predsednik je dosegel že rekordno število pohodov, saj je kar 25-kratni udeleženec.

Sklenili so tudi, da se bodo kurirji tesneje povezali s kurirji na avstrijskem Koroškem. V ta namen bodo v letu 1980 organizirali izlet na avstrijsko Koroško, ter se tam srečali s kurirji z one strani meje.

Pododbor je tudi pokrovitelj pionirskega odreda v Koprivni. Vsako leto organizira srečanje s pionirji iz Koprivne. Kurirji zberejo pri podjetjih razna darila in jih ob tej priložnosti podarijo koprivskim pionirjem. Ti pa povabijo borce-kurirje na razgovor, ter postavijo številna vprašanja, na katera kurirji odgovarjajo in obujajo spomine na NOB na Koroškem.

V prostorih krajevne skupnosti v Črni, kjer je bilo to novoletno srečanje, je kurirje-borce iz koroških TV postaj pozdravil tajnik krajevnega združenja borcev iz Črne Salvador Kotnik in borcem kurirjem posebej zaželel sreče v letu 1980.

Koroški kurirji pred zapuščenim rudniškim rovom v Podpeci, kjer je bila v zimi 1944—45 kurirska postaja 0-5

Anton Ikovic

PARTIZANSKI SPOMINI

Bila je sobota popoldne, dne 26. februarja 1944, ko je prispel 1. bataljon Tomšičeve brigade z Bele peči nad Bistro na solčavsko stran in se za kratek čas ustavil na kmetiji Osojnik. Z njimi je bil tudi politkomisar brigade Vlado Mišica — Miha. Po dolgem in napornem pohodu v velikem snegu in mrazu — ter po nenehnih bojih z Nemci — so bili zelo zmučeni in sestradani. Pri Osojnikovih so si nekoliko odpočili in se najedli, nato je moral gospodar Nace z njimi, da jim je kazal pot. Osojnikovih jih sprva niso poznali in so bili v dvomih, če so res partizani, zato so bili še toliko bolj v skrbeh za očeta. Bili so prepričani, da ga ne bo več nazaj, da ga bodo ustrelili. Bila je že noč, ko so odšli. Proti jutru pa se je gospodar vrnil ves srečen, čeprav utrujen in povedal, da jih je vodil v dolino do gozdarja Močnika v Globočco.

Pri Osojnikovih sta ostala čez noč mlada svetlolasa tovarišica in starejši tovariš, ki sta bila ozebla in onemogla. Že dopoldne sta odšla proti Podolševi, kjer sta se priključila ostalim.¹

Pozno ponoči je bataljon prispel k Močniku in se ustavil za dalj časa, da so se zopet nekoliko odpočili. Štab je na mizo razgrnil karto specialko, nato pa je nekdo iz štaba vprašal Močnika za nekaj podatkov o prehodu čez Savinjo. Ko so določili smer poti, je štab ukazal Močniku, da mora z njimi in jim kazati pot. Med potjo so se ustavili in poklicali še takratnega pismonošo Gregorja Krumpačnika, ki je stanoval z ženo v Tišlerjevi bajti blizu glavne ceste, ki pelje v Solčavo. Tam so dobili tudi hleb ali dva kruha. Močniku so dovolili, da se lahko vrne domov, z njimi pa je moral Krumpačnik. Ker je bil Krumpačnik simpatizer Nemcev, se je ustrašil in prosil Močnika, naj gre tudi on zraven.²

Med tem je odšla skupina z intendanti v Solčavo in v trgovini Marije Vider, p. d. Paludnik so nabasali hrane v vrednosti 248.08 RM. Intendant je vso odvzeto hrano točno stehal in podpisal ter pokazal veliko točnost in poštenost.³

Blizu Solčave, pri krojaču Ivanu Klemenšku, je bataljon zavil po glavni cesti proti Lučam in pri Opresnikovi žagi na desno po brvi čez Savinjo. Ustavil se je pri Martinu Krivcu, p. d. Opresniku. Od tod sta se vrnila vodiča Močnik in Krumpačnik, naprej pa jih je vodil Martin Krivec in jih pripeljal na kmetijo Opresje, kjer je bil Martin doma. Tu so se za nekaj časa ustavili in počakali, da so se vrnilo intendante s prehranjevalne akcije, nato pa jih je Martin vodil še dalje v Planino do kmetije Havdejev in Knez, kamor so prispeli proti jutru.⁴

Tu so vsem prepovedali izhod in oddaljevanje od hiše. Vendar, ko je Havdejeva hči Nežka šla krmit živino na Pustoto, je naskrivaj skočila še k spodnjemu sosedu Vršniku in jih obvestila o neznani vojski. Tam

sta bila tudi partizana Noč in Fric, ki sta se vračala z Dolenjske.

Pri Havdeju in Knezu je bilo ta dan okrog 150 borcev 1. bataljona Tomšičeve brigade, ki so napolnili vse kote, kjer je bilo le količkaj toplote. Gospodinja Lucija Prepotnik — Havdejeva mati — in Mihaela Dešman, Knezova mati ter hčere pa so pomagale partizankam — kuharicam in pericam pri njihovem delu. Ko je Havdejeva Marica zašila bluzo dr. Lojzetu (Stanetu Pircu), se ji je lepo zahvalil in z nasmeškom dejal: »Ko bo svoboda, te bom poročil. Pridi v Novo mesto. Si pa že dvaindvajseta, ki sem ji tako obljubil.«

Ta dan so prvič po treh tednih nenehnih srditih bojov zopet v miru spali in jedli, kajti ofenziva je minila. Ko so se nekoliko odpočili, so še zapeli. Kuharici »Žejfci«, ki je imela dosti dela, se je prismočila enolončnica, a je kljub temu kar dobro teknila.

Ob 8. uri zvečer je bataljon odšel s Planine mimo kmetije Vršnik do Belšala, kjer se je priključil ostalim, ki so prišli z Roba. S Planine do Kozje brvi je bil vodič 1. bataljona Peter Mlinar s Konjskega vrha, ki je delal pri Havdeju. Ko se je vrnil, je bil zelo vesel, ker je ves čas mislil, da so ga mobilizirali v vojsko.⁵

KOROŠKA ČETA VOS DOBI NOVE NALOGE

Ko so prispeli dne 26. februarja 1944 iz Bistre na Koroškem na solčavsko stran 1. in 2. bataljon Tomšičeve, 1. in 4. bataljon Šercerjeve brigade, je bila četa VOS s ko-

mandirjem Boletom pri Nežki Suhadolnik na Suhadolu.

Bilo je že popoldne, ko je v četo prispelo obvestilo, da je iz Bistre na Koroškem prispelo na solčavsko stran večje število borcev 14. divizije, med njimi mnogo ranjenih in ozebljih, ki so nujno potrebni vsestranske pomoči. Treba jih je premestiti na določena mesta, kjer bodo varni pred morebitnim prihodom sovražnika s katerekoli strani, ter jim nuditi primerno oskrbo.

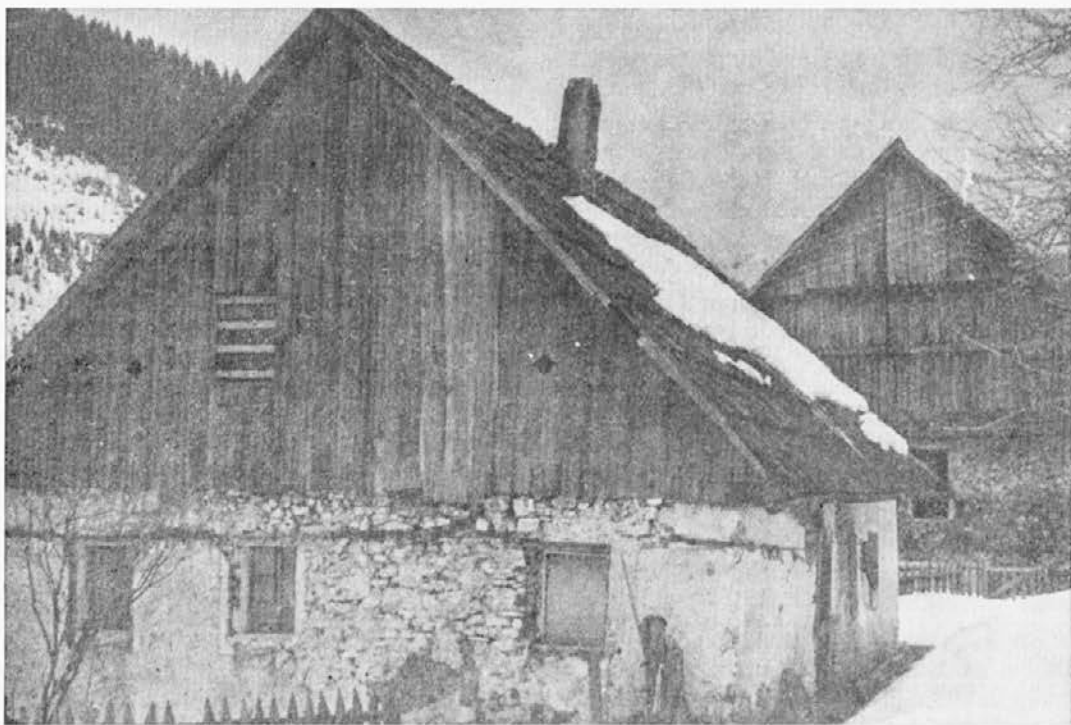
Komandir Bole je takoj napisal pismo in ga izročil Jožetu Klemenšku — Videku z nalogo, naj ga odnese v Rob, kjer je bil štab ene izmed teh enot, in komandantu izroči pismo. Ko je Videk ponoči prispel v bližino Roba, sta ga že zaustavili zaseda in straža. Šele, ko je prišel dežurni — bila je tovarišica — je lahko odšel z njo v hišo in izročil pismo komandantu. Ostali borci so spali. Ko je komandant prečital pismo, je o vsebini seznanil tudi ostali del štaba in nato napisal dve pismi, prvo za Boleta, drugo pa za štab 1. bataljona Tomšičeve brigade, ki je bil v Planini pri kmetu Havdeju in Knezu. Videk se je vrnil proti jutru v svojo enoto in oddal pismo komandirju Boletu, drugo pismo pa je odnesel v Planino. Iz Suhadola je šel mimo Gašpirca, Vršnika in prispel k Havdeju v dopoldanskih urah. Nikjer ga ni zaustavila nobena straža. Bil je v nemški uniformi in ko je iznenada vstopil v Havdejevo hišo, jih je presenetil. Dr. Stanko Pirc — Lojze, ki je ležal na krušni peči, je skočil s peči, misleč, da so zopet Nemci, in dejal: »Kaj smo zopet izdani?« Ko je Videk stopil pred komandanta in

S srečanja Koroških kurirjev v Črni

Kmetiji: Bukovnik, Osojnik 1975 — smer pohoda I. bataljona Tomšičeve brigade

Prosenčevo v Bistri pri Črni. Ranjene in ozeble tovariše Tomšičeve in Šercerjeve brigade na pohodu 14. divizije skozi Bistvo na Solčavo je 25. februarja 1944 sprejela tudi ta hiša

V Planini nad Robanovim kotom kmetiji: Havdej in Knez

ga pozdravil s strunnim pozdravom: »Smrt fašizmu!« in mu je sledil odgovor: »Svoboda narodu!« je komandantu izročil pismo. Še nekaj časa so Videka ogledovali od pet do glave, tako je bil zlikan. To posebnost so imeli vsi borci VOS pri Koroškem odredu. Zato so tudi marsikateremu dekletu zmešali srce. Potem pa se je nekdo oglasil: »E, tudi mi smo bili pred mesecem dni tako lepo oblečeni.« Videk se je še nekaj časa pomudil med borci v štabu, nato se je vrnil v svojo enoto.

RANJENI IN IZČRPANI SO OSTALI NA SOLČAVSKEM

Ko je 26. februarja 1944 prispel v Solčavo 1. bataljon Tomšičeve brigade, je Martin Košir — Viktor opisal svoj doživljaj takole:

»Komandant 1. bataljona Janežič mi je zapovedal, naj kot kurir počakam na križišču v Solčavi na prihod 2. bataljona ter naj ga napotim proti vasi Luče. Bila je huda zima. Borci smo bili zaradi neprestanih pohodov in bojov izmučeni. Predvsem pa smo bili za zimo slabo oblečeni in nam je bil sleherni počitek v olajšanju. Tako smo si nabirali novih moči, da bi bili kos bodočim nalogam. Zima in nemška ofenziva sta nas do kraja izčrpali. Napore smo resnično komaj premagovali. Mnogi so omagali, nekateri celo zmrznili.

Na kmetiji Osojnik (prip. A. Ikovic) smo se nekoliko okrepčali z dobrotami pravkar minulih pustnih dni. Nato pa smo se spustili po zmrznjenem in zaledenelem bregu v dolino. Pot je bila naporna in različno smo jo prehodili. Nekateri na nogah, drugi pa kar po zadnji plati. Slednje se je zgodilo tudi meni. Ukaz komandanta Janežiča, naj počakam 2. bataljon, mi je bil kar všeč; med čakanjem sem namreč v resnici počival. Mislil sem si, da bo približno v pol ure za 1. bataljonom prišel 2. bataljon Tomšičeve brigade. Solčave in ljudi v teh krajih nisem poznal. Tudi o tem nisem bil obveščen, če so v bližini sovražnikove postojanke. Poznal sem le nalogo in to je bila tudi moja edina skrb. V meni pa je vendarle bdela želja, da bi se nekoliko ogrel, odpočil in potešil lakoto. Stal sem na razpotju med Solčavo in Črno, ali bolje rečeno, na vogalu hiše krojača Johana. 2. bataljona pa ni in ni bilo. Tako sem vstopil v hišo krojača Johana (Ivan Klemenšek). Ljudje so sočustvovali z mano, toda hkrati jih je bilo tudi strah in spraševali so se, sem ali nisem partizan. Sem v resnici pripadnik 14. divizije? O njej je bilo takrat mnogo govora. Veliko se je pisalo, da je divizija uničena. Pripovedoval sem jim, da smo izmučeni, premraženi in lačni, da je moja enota že odšla, da imam posebno nalogo in da si želim le nekaj hrane.

Niso mi pokazali, da mi verjamejo. To je bilo razumljivo, saj je okupator teroriziral prebivalstvo in je včasih svoje vojake oblačil v partizanske uniforme. Ti so potem pri ljudeh zahtevali hrano in če so jim ustregli, so sledile kazni. Proglasili so jih za sodelavce partizanov in jih aretirali. Zato so bili ljudje previdni, še posebej takrat, kadar posameznika niso poznali. Nezaupljivo so se obnašali vse dotlej, dokler niso preverili, kdo se skriva pod partizansko uniformo. Ta usoda je doletela tudi mene v Johanovi hiši.

Naša enota je imela srečo, da so Nemci pred tem zapustili Solčavo in odšli proti

Lučam. Bili so prepričani, da po strmi in nenavadni poti, ki smo jo prehodili mi, pač ni mogoče priti v Solčavo.»

Na zahtevo poveljstva 18. SS oklopne grenadirske divizije je moral Treck izločiti iz svoje sestave sila dobro mešana četa 18. SS grenadirske oklopne divizije, 286 mož. Z njo so odšli gibčni in učinkoviti jurišni topovi, vod kamionov, ki bi jih še naprej tako nujno potrebovali, in radijska ekipa. Ta četa je 23. februarja 1944 odšla k matični enoti.⁶

Del te enote je imel štiri dni tudi na Beli v Dolu (sedaj Robanov kot) močno zasedo s topovi. Zasedli so vse prostore v stavbah in ko so odhajali, so tudi pokradli, kar je bilo primerno zanje. Iz Jožetove sobe so pobrali obleko ter različne druge vrednostne predmete. Takoj po njihovem odhodu je odšla hčerka Jožica na občinski urad v Luče in županu Justu prijavila tatvino. Ta pa ji je dejal: »Lepa firma« in ji dal nakaznico, da so si lahko kupili drugo obleko in ostalo.⁷

»Utrujen in lačen sem v hiši zaprosil, da bi mi dali jesti. Nam partizanom je bilo namreč prepovedano samovoljno jemanje hrane. Odgovorili so mi, da so revni in da hrane nimajo, da nekaj margarine sicer je in suhega kruha tudi in če sem lačen, naj pač vzamem. Prostovoljno pa hrane dati ne morejo. Nekam čudno težko mi je bilo pri srcu, ko sem v tej hiši, kjer je bilo mnogo otrok, lačnih kot jaz, prosil za hrano. Toda v takih trenutkih je lakota močnejša. Terjal sem: »Dajte mi jesti!« Navsezadnje so popustili. Drobno dekle mi je prineslo košček kruha in margarine. Zahvalil sem se in se še nekaj časa z njimi pogovarjal. Utrujenemu mi je toplota zlezla v kosti in me zazibala v nekakšen polsen, ki je tako značilen za utrujenost. V snu sem razmišljal, kaj se lahko zgodi, če bi me kdo izdal, in kaj bi bilo, če pridejo Nemci. Tudi očital sem si, da nisem povsem vestno izpolnjeval ukazane naloge. Ob svitu so mi domači pričeli prigovarjati, naj zapustim hišo, češ, da lahko pridejo Nemci. Njihovih opozoril nisem poslušal — počival sem. Kar naenkrat pa zaslišim govorico in ropot pred hišo. Nekdo je vprašal: »Kdo je v hiši?« Potem nekaj časa ni bilo ničesar, nakar je v hišo vstopil Jože Klemenšek — Videk, po domače Majdačev iz Solčave, pripadnik VOS za Koroško. Vprašal me je, kdo sem, od kod prihajam, kaj tu delam in kam sem namenjen. Razveselil sem se prvega srečanja s koroškimi partizani in vesel sem seveda tudi bil, da se v tej noči ni ničesar zgodilo. Najbolj pa me je razveselila vest, da 2. bataljona ni bilo za nami. Videku sem povedal o svoji nalogi in ga seveda vprašal, če ve, kje je sedaj moja enota. Moje prvo vprašanje je bilo: »Kje je 1. bataljon Tomšičeve brigade?« Poprosil sem jih, naj mi pomagajo vzpostaviti zvezo z mojimi tovariši. Potolažili so me, naj ne skrbim in da bodo že našli stik z mojo brigado. Imeli so posebno nalogo, da so po hišah, gospodarskih poslopjih, po senikih in povsod drugod iskali tovariše, ki so zaostali na pohodu zaradi izčrpanosti.

Od krojača Johana smo šli proti Lučam in se ustavili v znani partizanski hiši pri Štifterju (na Suhadolski pustoti — prip. A. I.) Sprejel me je tedanji komandant VOS za Koroško — Bole. Štifterjeva hiša je bila široko odprta našim borcem, tako mati in

hčerki Ivanka in Olga ter brat Peter, ki je kasneje padel, so sodelovali s partizani. Bole, izredno dobrodušen in skrben mož, lepo oblečen in dobro oborožen, mi je takoj ponudil tople hrane. Nekam negotovo sem se počutil ob teh ljudeh in skoraj pomišljal sem, pa vendarle ni to kakšna zvijača. Borci 14. divizije trpimo kot živina, ti pa so lepo oblečeni, siti, dobro oboroženi in sedijo na toplem. Razmišljal sem, kaj pravzaprav vse to pomeni. Ali nismo vsi v tej borbi enaki? Ali nismo prišli na Štajersko, da bi jim pomagali? Kaj pomeni VOS? Mnogih stvari nisem razumel, nikoli nisem slišal zanje. Potem so mi povedali, da je VOS vojno obveščevalna služba, pravzaprav nekakšna partizanska policija. No, če je tako, sem razmišljal, potem je dobro, saj mora tudi naše gibanje imeti kaj takega. Ob takem razmišljanju sem pospravil dobrote z mize, se okopal in se preoblekel v obleko, ki mi jo je dala Štifterjeva mama. Poprosil sem tovariša Boleta, naj mi pomaga poiskati zvezo z štabom 1. bataljona Tomšičeve brigade. Rad bi se vrnil k svojim tovarišem. Povedal sem mu, da sem kurir štaba 1. bataljona Tomšičeve brigade, da je komandant Janežič, komisar pa Sašo, da sem sicer doma iz Gorič pri Golniku, da sem bil najprej v Kokrškem odredu in da sem od tam odšel v Tomšičevo brigado na Golem pri Ljubljani. Verjel mi je. Videl sem, da pozna tovariše iz partizanskih enot na Gorenjskem. To mi je ponovno vlilo zaupanje in počutil sem se kot star partizan, čeprav sem imel šele 17 let. Bole mi je predlagal, naj se vključim v enoto VOS za Koroško. Predlo-

ga nisem bil pripravljen sprejeti. Očital sem si namreč, da sem izgubil stik s tovariši, s katerimi sem prehodil pot 14. divizije od Suhorja do Solčave. No, komandant Bole mi je pač ukazal, naj se odpočijem in naj o njegovem predlogu ponovno razmislim. Njegovi ljudje — tako je dejal — pa bodo poskrbeli za zvezo s štabom bataljona. Popoldne mi je Bole sporočil, da se je s štabom 1. bataljona dogovoril, da bodo nekateri tovariši iz naše enote, med njimi sem bil tudi jaz, ostali v enoti VOS za Koroško.

Ugajalo mi je, da bom odšel na Koroško, zakaj mislil sem si, da bo morda prilika, da se srečam z borci Kokrškega odreda. Ti so že tedaj (1942—1943) vzdrževali stike s koroškimi aktivisti. Od njih bi lahko tudi zvedel novice izpod Storžiča, novice o svojcih... Po daljšem pomisleku sem pristal na predlog komandanta Boleta.

Bil sem izčrpan in nisem bil sposoben za daljše pohode. Bole je odločil, naj grem za nekaj dni na zdravljenje in počitek. Razmišljali so, kam in h komu bi me poslali. Odšli smo na kmetijo Ieman v Solčavo. Bili so to revni, a dobri ljudje. Imeli so štiri otroke in na smrt bolnega očeta. Pa vendar so nas z veseljem sprejeli. Tam je bil že intendant 2. bataljona Gašper, ki je bil do kraja izčrpan in je zaradi tega kasneje tudi pri njih umrl. Čez nekaj dni pa so odločili, naj se grem zdraviti v Robanov kot h Knezu in Havdeju. To sta dve kmetiji na nadmorski višini 1100 m. Tu smo bili zelo varni. Havdejeva družina, pa tudi Knezova, sta me radi sprejeli. Pri Havdejevih je bilo šest otrok, pri Knezovih pa devet. Težko življe-

Popov Franci z Leš (z brzostrelko) vodja minercev 1944

nje so živeli, pa vendar so bili tu partizani vedno dobrodošli. Pri Havdeju sem zvedel, da je prav tisto noč, ko sem iskal zvezo z mojim bataljonom, le-ta pri njih počival. Dobro so poznali komandanta, komisarja, doktorja Lojzeta, bolničarja Fajfo, vojnega dopisnika Braškarja in mnoge druge borce. Zvedel sem, da je bataljon odšel v Moravško dolino. Havdejevi so bili izjemni ljudje, posebno mama. Vso pomoč so mi ponudili in počutil sem se kot eden domačih. Pri njih sem ostal približno 10 dni. Na Havdejevo so me prišli iskat Videk, Džoni, Zvone, Pajo in še nekateri drugi tovariši. Dobro razporejeni zaradi bližajoče se pomladi smo odšli na Koroško. Nekaj časa smo bili skupaj, kasneje pa smo se razdelili na več sku-

pin; na skupine Črna, Mežica in Prevalje. Na naših akcijah smo morali odkrivati sovražnika in njegove nakane. Moram reči, da smo bili uspešni. Naša enota je spravljal sovražniku strah in trepet v kosti. Naša taktika je bila: pojavljaj se vedno tam, kjer te sovražnik najmanj pričakuje. To je bila tudi prednost majhnih in hitro gibljivih skupin.«

ODHOD BATALJONOV 14. DIVIZIJE IZ SOLČAVE

Bila je nedelja, 27. februarja 1944. Popoldne je prišel iz Črne na Koroškem nemški župnik, ki je maševal v solčavski cerkvi. Ko je bilo maše konec, so borci VOS za Koroško napravili niže vasi Solčave zaporo za

vse ljudi, ki so prišli k maši in so se vračali proti Dolu, Robanovemu kotu in Lučam, ker je bil napovedan odhod dveh bataljonov Tomšičeve in dveh bataljonov Šercerjeve brigade.

Približno od 22. do 23. ure so prispeli po Globaši iz Robnika zadnji borci in odšli proti Lučam.

Viri:

1. Janez Vavdi iz Solčave,
2. Anton Močnik iz Solčave,
3. Valent Vider iz Solčave,
4. Martin Krivec iz Rob. kota,
5. Marica Prepotnik iz Rob. kota,
6. Pohod štirinajste, str. 227,
7. Jožica Prodnik in Stanko Ošep.

Mojca Potočnik

DA BI BILI LJUDJE

Vsako leto na pragu pomladi, 8. marca, praznujemo dan žena. Letos je nanoslo tako, da bo s svojim izidom počastil ta praznik tudi Koroški fužinar. Zato je prav, da mu posvetimo nekaj misli in prostora.

Pred sedemdesetimi leti je mednarodna konferenca žensk v Københavnu razglasila 8. marec za mednarodni dan žena. Praznik je sad množičnega ženskega gibanja in odtelet ga praznuje ves napredni svet. Ženske pa so se začele boriti za svoje pravice že mnogo prej — njihovo gibanje je usodno povezano z bojem proletariata proti kapitalistom. Z razvojem industrije je ženska postala delavka v tovarni, ob stroju in drugje, začela je opravljati dela, mnogokdaj enaka kot moški, za svoje delo pa ni prejemale enakega plačila, tudi političnih pravic ni imela. Žensko gibanje se je močno uveljavilo v francoski revoluciji leta 1789, prav tako v revolucionarnem vrenju narodov 1848. leta. Proti koncu preteklega in v začetku našega stoletja je postalo vse boljše organizirano in povezano z delavskim gibanjem (sindikati).

Dvoje poglavitnih gesel so tedaj ženske zapisovale med svoje zahteve:

»Za enako delo enako plačilo!« in »Ženskam volilno pravico!«

V večini držav so danes te in podobne zahteve uresničene, ponekod pa se morajo ženske še vedno bojevati za osnovne človečanske pravice. Toda to ni samo stvar njihov samih, ampak boj celotnega naroda ali razreda, ki je zatiran.

V svetu delujejo tudi izključno ženske organizacije, ki menijo, da je moški njihov naravni sovražnik, ki je kriv za njihovo podrejenost. Tak boj nima stvarne podlage in tudi ne more obroditi sadov.

Pri OZN deluje komisija za status žensk, ki skrbi za reševanje ženskih vprašanj v svetu. Ta torej še vedno obstajajo in še dolgo ne bo mogoče rešiti vseh.

Ženska v Jugoslaviji je po ustavi in zakonih popolnoma enakopravna moškemu. Svoj položaj si je izborila v NOB — kot borka in kot prehranjevalka partizanske

vojske. Tudi danes je njen delež pri razvoju naše samoupravne socialistične družbe nenadomestljiv. Velika večina žensk je zaposlenih. Uveljavljajo se kot proizvajalke in kot samoupravljavke.

Zakaj torej še vedno praznujemo 8. marec? Je to le spominski dan, ko se spominjamo boja za pravice žensk v preteklosti? Ali pa je to za naš dan solidarnosti z ženskami v tistih delih sveta, kjer še vedno ječijo »pod sužnim jarmom«? Ali se ne bo nekdanji praznik boja spremenil v praznik (neupravičenega) čaščenja ženske? In ko se mu bo zatopila pristna ost boja za pravice — ali se ne bo izrodil v prazno praznovanje in veseljačenje?

Osmi marec je naš praznik. Praznujemo ga zdaj, tu, med nami. V zadnjih letih smo ga obogatili z novo vsebinsko razsežnostjo: praznujemo ga tudi v družinah. Otroci v vrteu in šoli pripravijo lične čestitke za mamin praznik, pa se še očetje čutijo dolžne, da za ta dan obdarijo življenjsko družico.

Lepo in prav, toda ali ni ravno to dokaz, da smo pozabili na pravo bistvo tega praznika in da njegova prvotna vsebina sploh nima več nobenega pomena?!

Življenje govori drugače.

Osnovni boj za pravice žensk pri nas ni več potreben. Že zdavnaj je izbojevan in zapisan na papirju. Toda še velikokrat se »godi, da se te pravice v vsakdanjem življenju ne morejo uveljaviti.

Še vedno smo močno obremenjeni z zastarelo miselnostjo, da se človeštvo deli na dva dela: na moške in ženske. Prvi so sposobnejši, primerni za vodilne funkcije, ženske so lahko le njihove pomočnice. Če hoče priti ženska na vodilni položaj, mora biti ali izjemno sposobna ali pa se mora zelo »siliti«.

Marsikdo bo tako miselnost načelno zavrnil, toda v praksi večina ravna v skladu z njo. Zato je na vodilnih mestih v naših delovnih, družbenih, družbenopolitičnih organizacijah in samoupravnih organih le

malo žensk, vsaj če to število primerjamo s številom zaposlenih.

Celo v tozdih, kjer so zaposlene večinoma ženske, so na vodilnih mestih navadno moški. Pravijo, da ženske nočejo imeti nad seboj sebi enake. Tudi to potrjuje miselnost o dveh vrstah ljudi.

Po drugi strani pa so določena »nižja« delovna mesta rezervirana samo za ženske — snažilke na primer. Takih del moški ne opravljajo. Če pa jih, so ali umsko prizadeji (pobiralec špen) — ali pa svoje delo (čistilci oken) čisto drugače vrednotijo kot ženske.

Tudi delo v administraciji, kjer so zaposlene večinoma ženske, je v povprečju slabše plačano od proizvodnih »moških« opravil in nalog.

Zaposlovanje žensk na manj zahtevnih delovnih mestih ima še druge razlage. V preteklosti se je poklicno izšolalo manj žensk kakor danes. Mnoge so se zaposlile šele v poznejših letih. Opravljati morajo pač nekvalificirana dela.

Res je, da moških in žensk ni mogoče fiziološko izenačiti. Tega tudi nihče ne zahteva. Toda zgodovina je naredila, da so ženski njene posebnosti mnogokdaj v škodo. Današnji čas je čas tehnike, industrijske proizvodnje. To zahteva strokovno izobrazbo, nenehno dodatno izobraževanje in stalno navzočnost. Materinska vloga ženo odtrguje od proizvodnje vsaj občasno, njena skrb za družino ji onemogoča ali vsaj otežuje izobraževanje ob delu. Tako ženska počasi zaostaja za svojim moškim sodelavcem; zaradi bremen v družini se ne more toliko družbenopolitično udeleževati — zaostaja torej tudi kot samoupravljavka.

Naša družba si prizadeva, da bi ženo, mater razbremenila osnovnih skrbi za družino. Uvaja celodnevno šolo, družbeno prehrano, organizira varstvo predšolskih otrok, gradi domove za ostarele. Vendar družba ni dovolj bogata, da bi zadostila vsem potrebam. Še vedno je premalo vrtcev, v večini družin si pripravljajo hrano

doma, storitvena obrt je slabo razvita, servisov je premalo.

Žena je še vedno najprej mati in gospodinja, šele nato delavka — samoupravljalnica. Tudi zato je manj žensk na položajih in delovnih mestih, ki zahtevajo »celega človeka«.

Toda časi patriarhalne družine so že zdavnaj minili, danes pomagajo nositi družinska bremena tudi moške! Da, do do-

ločene mere. V večini družin si že delijo delo. Moške se ne ustrašijo gospodinjskih opravil, ko je žena na šihu. Mnogi so se spoprijeli s kuharsko umetnostjo. Vendar se ta pomoč skrči, kadar je tudi žena doma. Tedaj se moški navadno ne pustijo motiti pri svojih hobijih, privoščijo si posedanje s prijatelji in podobno, ženi pa ostane stanovanje in skrb za otroke. Le redki so drugačni — ti pa veljajo že za »copate«.

In kaj ob vsem tem pomeni šopek za dan žena? Opravičilo? Obet? Prazno etiketo?

Najbrž je vsaka žena vesela, če dobi rože ali če ji najbližji kako drugače izkažejo pozornost, pa bodi že s tem ali onim namenom. Tudi droben cvet ali preprosto voščilo lahko pomaga graditi mostove med ljudmi — pot do človečnosti. Saj je končni namen dneva žena, da ne bi bili samo moški in samo ženske, ampak LJUDJE.

Mitja Šipek, dipl. inž.

GREGORJU KLANČNIKU — RED DELA Z RDEČO ZASTAVO

V predsedstvu SR Slovenije so 8. januarja 1980 na posebni svečanosti, ob prisotnosti vidnih družbenopolitičnih delavcev, gospodarstvenikov, tvorcev znanosti, kulture in športa, izročili GREGORJU KLANČNIKU visoko odlikovanje

RED DELA Z RDEČO ZASTAVO

s katerim ga je počastil JOSIP BROZ-TITO.

Odlikovan je bil za posebne zasluge in uspehe pri delu, ki ima pomen za socialistično izgradnjo države. Tovarišu in soborcu pri osvobajanju domovine in ustvarjanju socializma naših narodov so ob izročitvi čestitali: Franc Leskošek-Luka, Tone Bole, Viktor Kotnik, Miha Potočnik, Janko Smole, Franc Razdevšek, Tone Kovič, Janez Kocjančič, Igor Uršič, predstavniki železarstva in drugi.

Odlikovanca Gregorja Klančnika, ki je največ svoje življenjske ustvarjalnosti podaril Ravnah, smo vprašali, kako doživlja to visoko čast, pa pravi tako:

»Odlikovanje za plodno delo je najdražje zadoščenje. Izhajam iz garaške družine, zato se delu nikoli nisem izogibal, srečen pa sem, da drugi ugotavljajo sadove mojega dela.

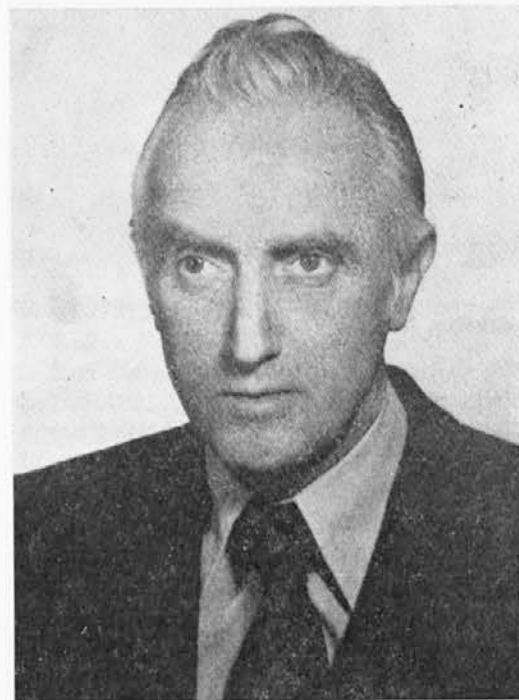
Srečo sem imel, da sem se rodil na kmetih in bil od rane mladosti primoran prijeti za delo, od začetka lahko, kot je paša, in potem vedno težje. Delovna navada je veliko bogastvo, kdor jo mlad pridobi, ga spremlja celo življenje.

Zelo mlad sem naravnal svojo življenjsko pot, polno ovinkov in križišč, in zadovoljen sem, ko ob pogledu nazaj ugotavljam, da nikjer nisem iztiril. Pri tem so mi pomagali drugi in lasten instinkt.

Gorohodec sem postal, ker sem spremljal krave in iskal ovce po planinah. Ob delu mi je planinstvo postala potreba. Plezam in obiskujem vrhove celo življenje in celo šesti križ sem že 35-krat nesel na vrh Triglava.

Smučati sem začel na vrtu pred rojstno hišo v Mojstrani leta 1924. Smučke me od tistih dob stalno spremljajo in še na jesen življenja ubogajo po maratonsko dolgih smučinah. Smučanje mi je naravnalo tudi ustvarjalno življenje. Ko sem leta 1936 postal smučarski prvak Gorenjske, mi je ta medalja omogočila, kar mi prej

nista pomagala niti diploma tehnične srednje šole, ki sem jo dve leti nosil v žepu, niti čin rezervnega podporočnika kraljevske vojske, da, napravil sem korak, ki je bil za človeštvo nepomemben, za mene pa usoden, z njim sem na Jesenicah prestopil prag slovenskega železarstva, ki mi je dalo smoter življenja.

Gregor Klančnik

Leta 1941 me je šesti čut pripeljal v narodnoosvobodilno borbo, leta 1944 pa me je sekretar področnega komiteja KPS za Gorenjsko, tovariš Cvetko, na razpotju med OZNO in gospodarstvom, po vojni usmeril na delo v industrijo in že maja 1945. sem se vrnil v železarno Jesenice. Potem je minister Franc Leskošek-Luka usmerjal moje delo. Nasprotoval je, da bi postal sekretar okrožnega komiteja KPS in na predlog Viktorja Kotnika, ki je zatem postal generalni direktor jugoslovanske črne metalurgije, februarja 1946, me je postavil za upravnika ali direktorja jeklarne na Ravnah. Tako sem se zapeljal v nov svet, med meni nepozabne koroške fužinarje. Pred odhodom mi je Leskošek de-

jal: »V Guštanju moraš izkoreniniti hitlerjanske usedline in razvijati jeklarstvo. Tam ne bo železarna, temveč apoteka jeklarstva.« Večji del svojega delovnega življenja sem potem prebil na Ravnah in ponosen bom z oceno, da je v napredku železarne Ravne in kraja vzdana tudi moja ustvarjalnost.

Leta 1970 sem bil na razpotju, železarni so takrat obrnili kretnico v vodstvu celotnega slovenskega jeklarstva. Desetletno združeno delo v tej pomembni dejavnosti je dalo dobre sadove. Slovenske železarne so postale celovita in največja organizacija združenega dela v republiki.

Iskreno se zahvaljujem vsem pobudnikom in predlagateljem za moje visoko odlikovanje. Zahvaljujem se vsem sodelavcem v Slovenskih železarnah, zlasti na Ravnah, ki so s svojim delom omogočili rast in napredek slovenskega jeklarstva, ki sta izrečena v mojem odlikovanju. Zahvaljujem se tudi vsem, ki ste s čestitkami utrdili moje delovno priznanje. Želim, da bi v prihodnosti naše železarne oplemenitile svojo proizvodnjo in se preporodile v Slovenske jeklarne, za večstopenjsko predelana žlahna jekla.

Tako se konča izjava odlikovanca Klančnika — naj pristavim še svojo:

Bil sem med povabljenimi na tej slovesnosti, tja nisem spadal niti po funkciji, niti po pomembnosti, bil sem tam kot njegov sodelavec, prijatelj, kot človek, ki je spremljal precejšnji del njegove življenjske poti. Njegov občudovanja vredni polet in življenjska moč, v katerih kljub letom in sivim lasem išče nekakšno opravičilo za svoje besede in potrdilo sedanjega »jaza«, nimata nič opraviti s tem, kar je na Ravnah in v zgodovini slovenskega železarstva ostalo po njegovem odhodu. Tudi če te slovesnosti ne bi bilo in ne priznanja, javno izrečenega, bodo ostali še dolgo vidni sledovi njegovega življenjskega dela. Mnogo tega, kar imamo na Ravnah, je prišlo iz njegove nesebične pomoči. Ni zapisano samo v dobrem imenu našega jekla in železarne, zapisano je v srcih ljudi, pa če je to izrečeno na glas ali ne. »LE V DELIH SVOJIH SAM BOŠ ŽIVEL VEČNO,« te pesnikove besede smo tolikokrat uporabili, tudi zlorabili, to pot naj bodo še en-

VORANČEVE PLAKETE 1979

Na podlagi 7. člena Pravilnika o podeljevanju priznanja za uspehe na področju kulture, ki so posebnega pomena za občino Ravne na Koroškem, je skupščina kulturne skupnosti na seji obeh zborov sprejela v mesecu novembru sklep o objavi razpisa za podelitev Prežihovih plaket za leto 1979 za dosežke na področju kulture v občini Ravne na Koroškem.

PODROČJU KULTURE, KI SO POSEBNEGA POMENA ZA OBČINO RAVNE NA KOROŠKEM.

MARIJA KUCHAR je sprejela zlato Prežihovo plaketo ker je s požrtvovalnostjo in tiho ljubeznijo tri desetletja po Prežihovi smrti varovala njegov spomin, ko je z lastnimi sredstvi in delom vzdrževala spominsko sobo pri Prežihu, jo ljubeznivo od-

politični delavec z vso vnemo sodeluje v odborih in sekcijah kulturnih društev in združenj v okviru občine in republike;

ker je kot pevovodja s svojima zboroma (MPZ Prežihov Voranc in Koroškim oktetom) nenehno prisoten v kulturnem življenju občine.

Marjan Brložnik je sprejel bronasto Prežihovo plaketo ker je posebej v zadnjem letu močno dvignil kulturno življenje v Črni (pevski zbor);

ker je bil nepogrešljiv sodelavec v kulturnem programu ob odhodu Titove štafete in ob odkritju Prežihove bajte.

Vlado Petrič je sprejel bronasto Prežihovo plaketo, ker je kot predsednik godbe na pihala pri DPD »Svoboda« Prevalje uspešno vodil njeno dejavnost, dosegel, da se je godba samoupravno organizirala in postala sestavni del društva in kraja;

ker je pomemben nosilec kulturnega življenja na Prevaljah in nosilec kulturnega delovanja v lastni organizaciji TOZD Tovarna rezalnega orodja Prevalje.

Karel Polanc je sprejel bronasto Prežihovo plaketo ker je vložil veliko sil za obnovo in dograjevanje kulturnega doma Prežihov Voranc v Kotleh in skrbel za pestrejše kulturno življenje v kraju;

Prežihova Micka — Prežihinja v kuhinji pri Prežihu — še vedno sama kuha in gospodinji po kuhinji kljub osemdesetim letom

O predlogih je komisija kulturne skupnosti za podeljevanje priznanj razpravljala na seji, dne 30/1-1980, o predlogih je razpravljala tudi izvršni odbor občinske zveze kulturnih organizacij. Pridobljena so tudi mnenja predsedstva občinske konference SZDL Ravne.

Sklep o podelitvi Vorančevih plaket za leto 1979 je dokončno sprejel na svoji seji, dne 6/2-1980 izvršni odbor kulturne skupnosti. Sklenil je, da se na slavnostni seji skupščine kulturne skupnosti, kateri prisostvujejo tudi predstavniki skupščine občine in družbenopolitičnih organizacij občine Ravne na Koroškem, podelijo **VORANČEVE PLAKETE ZA DOSEŽKE NA**

krat izrečene, toda iz vsega srca. Naj ti bodo zahvala, priznanje in moč za naprej.

Ko sem na smrt utrujen stal ob tebi nad previsi Stenarja, sem ti zavidal zanos, ko si gledal v jesenskem soncu obsijani obraz Triglava, kot da si zrl v oči lastne matere po dolgem snidenju. Zares ti je mati narava dala mnogo, česar drugim ni naklonila — ljubezen do gora in njih zvestoba in ob tem spominu zagledam ranjenega zlatoroga, ki se je napil življenjskega napaža triglavske rože — in zmagal.

pirala stotinam obiskovalcev in tako odklepala tudi svojo bogato zakladnico spominov na pokojnega moža — velikega pisatelja in pomembnega revolucionarja.

MAKS DOLINŠEK je sprejel zlato Prežihovo plaketo ker je svoje življenjsko raziskovanje posvetil predvsem delavskemu gibanju in postavil spominsko sobo II. in III. kongresa SKOJ v Kefrovem mlinu.

ker je kot upravnik Delavskega muzeja nad dvajset let zbiral etnografski material in zbirko nenehno izpopolnjeval;

ker se je angažirano vključeval v akcije spomeniškega varstva;

ker je s fotografijo verno zapisoval spreminjanje kraja in tako ohranil dragoceno pričevanje o našem razgibanem življenju.

Srebrno Prežihovo plaketo so sprejeli: **Janez Mrdavšič, Josip Košuta in Bine Bevc**, ker so si nenehno prizadevali za vključevanje samoupravno organizirane kulture v vse pore našega družbenega življenja, ker so ustvarjalno usmerjali kulturne akcije doma in v širših okvirih naše družbenopolitične skupnosti;

ker je tudi njihova zasluga, da so Vorančeve slavnosti dobile vseslovenski značaj in rodile zaželene sadove.

Tone Ivartnik je sprejel srebrno Prežihovo plaketo ker kot dolgoletni družbeno-

Maks Dolinšek

ker je ves čas po osvoboditvi aktivno sodeloval pri izdelavi spominskih obeležij in prenašanju izročil NOB na mlajše rodove.

Vili Strel je sprejel bronasto Prežihovo plaketo ker je pobudnik mnogih uspešnih kulturnih akcij v svoji delovni organizaciji — SGP Kograd Dravograd;

ker je aktiven član dramske DPD »Svoboda« Prevalje in je uspešno režiral dela domačih in tujih avtorjev.

Mira Valtl je sprejela bronasto Prežihovo plaketo ker je v tisku, radiu in televiziji predstavljala širši javnosti kulturno

dogajanje v občini in ga v slovenskem merilu vrednotila;

ker že dolgo požrtvovalno in z ljubeznijo spremlja kulturne akcije in zapise o njih preliva v tenkočutno besedo.

MKUD Franci Paradiž gimnazije Ravne je sprejel bronasto Prežihovo plaketo ker so njegovi člani uspešno sodelovali na vseh večjih kulturnih prireditvah (pripravili recital Sonetni venec), množično sodelovali ob odhodu Titove štafete in v Prežihovih slavnostih;

posebej veliko umetniško poslanstvo pa opravlja gimnazijski pevski zbor;

ker člani društva sodelujejo v vseh kulturnih akcijah kraja in občine.

Delegacija za kulturo v železarni Ravne je sprejela bronasto Prežihovo plaketo ker se je nenehno aktivno vključevala v kulturna snovanja in s tem bistveno prispevala k samoupravni organiziranosti kulture in aktualizaciji njene problematike.

Komisija za kulturo pri konferenci osnovnih organizacij sindikata železarne

Ravne je sprejela bronasto Prežihovo plaketo, ker je opravila revolucionarno delo na področju programiranja in izvajanja kulturnih akcij v okviru delovne organizacije železarne Ravne in SOZD slovenskih železarn;

ker je z drugimi delovnimi organizacijami uspela organizirati in uspešno realizirati številna srečanja, za katere je bila posebno značilna množičnost delovanja kulturnih delavcev.

Gradbeno podjetje Kograd TOZD »Stavbenik« Prevalje je sprejela bronasto Prežihovo plaketo, ker je z veliko strokovnostjo opravil obnovitvena dela na spomenikih naše kulturne dediščine (Janež na Strojni, Kefrov mlin);

ker se je vsestransko vključil v obnovitvena dela na Preškem vrhu in ne samo strokovno, temveč tudi z izostrenim estetskim čutom, dogradil Prežihovo bajto.

PODELJENE PRVE BLOUDKOVE ZNAČKE V OBČINI RAVNE NA KOROŠKEM

Komisija za priznanja pri skupščini Telesnokulturne skupnosti Ravne na Koroškem je na osnovi kriterijev za podeljevanje Bloudkovih značk, ki jih je sprejela skupščina Telesnokulturne skupnosti SR Slovenije, naročila telesnokulturnim organizacijam v občini, naj predlagajo kandidate za Bloudkove značke. Kriteriji za osvojitve značk so bili naslednji:

- zlata značka: za 30-letno delo
- srebrna značka: za 20-letno delo
- bronasta značka: za 10-letno delo v telesnokulturnih dejavnostih.

Komisija je sprejela 167 predlogov (za zlato značko 28, za srebrno 50 in za bronasto 89), o katerih je razpravljala na petih sejah.

Po kriterijih Telesnokulturne skupnosti SR Slovenije bi občina Ravne dobila: 3 zlate, 7 srebrnih in 14 bronastih značk. Ker je komisija menila, da je tako število značk glede na razvitost telesne kulture v občini občutno premalo, je naročila še 26 značk (4 zlate, 7 srebrnih in 15 bronastih).

Komisija je imela pri obravnavi predlogov izredno težko nalogo, saj se je zavedala, da glede na razpoložljivo število značk, vsi, ki bi si značko zaslužili, pri tej prvi podelitvi ne bodo prišli v poštev, zato si je prizadevala, da bi svoje delo opravila kar najbolj objektivno. Iz seznama predlaganih je črtala vse kandidate, ki so že prejeli Bloudkovo priznanje (nagrado ali plaketo), čeprav bi si značko za svoje, še sedaj aktivno delo, zaslužili, kriterij števila let aktivnosti v telesni kulturi pa je lahko tudi le delno upoštevala, saj bi sicer ob številu značk, ki so bile po republiških kriterijih določene za našo občino, vsi telesnokulturni delavci z 20- in 10-letnim stažem v celoti izpadli.

Predvidevamo, da bomo naslednje značke delili v letu 1982, komisija pa se je tudi odločila, da bo ponovno uvedla priznanja

b) SREBRNE BLOUDKOVE ZNAČKE:

1. Fajmut Andrej	Črna
2. Filipančič Štefan	Ravne
3. Godec Anton	Ravne
4. Kogelnik Roman	Prevalje
5. Kotnik Dominik	Prevalje
6. Kotnik Janko	Ravne
7. Miklavc Viktor	Mežica
8. Pesjak Majda	Ravne
9. Potočnik Anton	Ravne
10. Pšeničnik Rado	Ravne
11. Rapnik Elica	Ravne
12. Rihter Stanko	Ravne
13. Tomše Alojz	Črna
14. Vidrih Ciril	Žerjav

c) BRONASTE BLOUDKOVE ZNAČKE:

1. Germadnik Viktor	Črna
2. Gnamuš Slavko	Ravne
3. Haber Roman	Ravne
4. Jamšek Robert	Ravne
5. Janežič Alojz	Ravne
6. Kotnik Salvador	Črna
7. Krpač Egon	Ravne
8. Mavrič Rudi	Mežica
9. Mastek Karel	Mežica
10. Naglič Pavla	Ravne
11. Naglič Julko	Ravne
12. Ošlak Alojz	Mežica
13. Pandev Andrej	Ravne
14. Picej Anton	Prevalje
15. Pušnik Ferdo	Črna
16. Pustoslemšek Oto	Mežica
17. Plesec Jože	Črna
18. Pudgar Anica	Ravne
19. Srnko Jure	Prevalje
20. Skrinjer Tanja	Prevalje
21. Stropnik Pavel	Prevalje
22. Souvent Peter	Mežica
23. Simetinger Slavko	Črna
24. Savelli Milan	Črna
25. Urnaut Adela	Ravne
26. Vehovar Anton	Ravne
27. Videršnik Zdravko	Ravne
28. Tušek Ela	Ravne
29. Valtl Jakob	Prevalje

a) ZLATE BLOUDKOVE ZNAČKE:

1. Čuk Franc	Prevalje
2. Kaker Ferdo	Črna
3. Kos Dominik	Ravne
4. Leš Otmar	Ravne
5. Pečovnik Kristl	Mežica
6. Telcer Franc	Prevalje
7. Vevar Tomi	Mežica

Start je uspel

Mojca Potočnik

Naš jezikovni log

ZAKAJ NE K PREŽIHU?

Korošci smo skromni ljudje. Neradi se pohvalimo pred drugimi, redko pokažemo svoj ponos. Kar počno drugi, se nam zdi imenitno, kar je domače, je kmetiško, okorno in tega se je treba sramovati. Zato tako radi privzemamo tuje navade, mimogrede se nalezemo tujih besed in oblik, če pridemo med Nekorošce. Morda je v našem narečju zato toliko nemških spačenk? Ah, ne, to je plod zgodovine. Pa vendar, ponemčevanje ne bi imelo toliko uspeha, ko bi bili Korošci bolj trdi, ponosni ljudje. Na srečo naši kraji niso ostali v krempeljnih ponemčevalnega stroja, kdo ve, kako slovenski bi bili sicer že zdaj.

Kakorkoli smo že Korošci mehki in upogljivi, pa imamo vendarle svoj skriti notranji ponos, trmoglavost, upornost, kakor že to imenujemo. Na tihem smo tudi ponosni na to, kar je domače, naše, le da tega ne govorimo na glas. Zato so se v naših krajih ohranili nekateri običaji, ki so jih drugod že zdavnaj pozabili. V zadnjem času tudi pri nas naglo zamirajo: zaradi tehnicizacije kmetijstva in zato, ker je na kmetih premalo ljudi, da bi še lahko gojili stare običaje, ki so bili množične narave.

Ohranil pa se je v našem narečju živ, osebni odnos do kmetije. Domačija za nas ni kaka mrtva stvar, kos premoženja ali samo določen sklop njiv in travnikov z gozdom. Koroško kmetijo je jezik tesno povezal z ljudmi, ki na njej prebivajo, jo obdelujejo, gospodarijo. Ali drugače: kmetije ne ločujemo od ljudi, ki jim pripada, saj sama zase tudi ne more obstajati. Kmetija brez ljudi ni več živ proizvodni organizem, ampak pušča.

Govorimo o Lečniku, Trotu, Vužniku, Gradišniku, itd., pa je vseeno, ali mislimo kmetijo in domačijo s tem imenom, ali nje-nega gospodarja. Gospodarja kmetije imenujemo s hišnim, domačijskim imenom, njegov priimek v vsakdanjem življenju ni pomemben, toliko bolj pa seveda pri uradnikih — davkarjih. Domačijam in kmetijam pravimo pri Račelu, pri Grmu, pri Zabrniku, gremo pa navadno k Ovirku, k Lagojetu, k Zdovcu itd.

V nekaterih slovenskih narečjih je uveljavljeno drugačno pojmovanje. Kmetija in domačija je tam nekaj kar stoji samo zase kot samostojna, a mrtva stvar, človek, gospodar pa je nekaj drugega. Ponekod se sploh niso uveljavila hišna imena, ampak domačijo imenujejo po priimkih gospodarja. Da je posestvo last, svojina, premoženje, se jasno izraža tudi z obliko imena. K imenu gospodarja sta namreč pripeti kar dve priponi: najprej svojilna pridevniška -ov- ali -ev-, nato pa še samostalniška -ina, ki izraža svojino, last, zapuščino, npr.: Sitar-jev-ina.

Tako podaljšana oblika imena je v rabi tudi v knjižnem jeziku. Lahko jo preberemo v mnogih knjigah, naši otroci pa jo spoznajo že v prvih letih šolanja, ko se pričnejo učiti knjižnega jezika in zvedo tudi to, da je vse, kar je narečno, slabo, grdo in nepravilno, knjižno izražanje pa je pravilno in lepo.

Otroci pograbijo »knjižne« oblike, ki jih iz svojega govora ne poznajo, in jih na veliko uporabljajo. Nekoroški način poimenovanja kmetij na -ina prenašajo na koroške domačije, in to predvsem na domačijo našega velikega koroškega pisatelja Prežihovega Voranca.

Pred časom sem prebirala spise osnovnošolcev za posebno številko Koroškega fužinarja. Pisali so o Prežihu in Prežihovem Vorancu, pa so vsi po vrsti pisali: »Šli smo na izlet na Prežihovino,« »Bil sem na Prežihovini,« »Obiskala sem Prežihovino.« itd. Kakor da bi govorili o grobu, mrtvi dediščini Prežihovega Voranca. On pa si je nadel ime po kmetiji, ki mu je bila dom, po imenu Prežih, in tudi s tem je izrazil svoj odnos do domačije.

Otroci ne vedo prav, kaj beseda »Prežihovina« predstavlja. To dokazuje stavek v spisu neke učenke: »Prežihov Voranc je najraje pisal pod lipo, nedaleč od Prežihovine.« Kje je za učenko ta abstraktna »Prežihovina«, ko pa lipa stoji na dvorišču, na sredi med staro hišo, skednjem in »vilo«, kakor smo včasih imenovali hišo, v kateri so živeli Voranc in njegovi.

Kako nekoroška je oblika na -ina, se najlaže prepričamo, če pripono prilepimo na imena drugih koroških kmetij. Neprebavljivo bi zvenelo: Pavšarjevina, Vužnikovina, Juričevina, Pludrovina, Kraljevina itd. Še huje bi bilo pri imenih, iz katerih tvorimo pridevnik s pripono -ji, -ja, -je, npr. Mihelji, Bidrši, Peršeci, Jakobljji. Tu bi morali najprej skovati umetno obliko pridevnika na -ov, -ev in ji dodati pripono -ina. Kakšne komedije!

Toda, če bi tako obliko začeli uporabljati, bi se je navadili in kmalu bi pozabili na dobro, staro, koroško pojmovanje človekove povezanosti z zemljo. Še toliko prej, ker k nam zahajajo na kmečki turizem ljudje tudi od drugod. In še bolj, ker je tudi pri nas vedno več kmetij, ki so neobljudene — začeli bomo izgubljati občutek, da sodi h kmetiji tudi kmet.

Pri Prežihu pa še živijo ljudje, tudi posestvo je še obdelano, zakaj bi ga torej označevali kot mrtvo zapuščino našega velikega rojaka? Njemu to gotovo ne bi bilo všeč. Rad je imel kmeta in zemljo.

Toda ni prav, da bi valila vso krivdo za »potujčevanje« koroških imen na šolo, učence in učitelje. Nove oblike se razširijo v javnosti tudi po drugih poteh. Navsezadnje živi med nami veliko ljudi, ki so se priselili iz drugih krajev. Oni pač govorijo po svoje. Tudi v javnosti, saj so samoupravljalci in mnogi tudi vodilni ljudje.

»Zbrani pri Vorancu«

Rok Gorenšek

Osemdeset let Marije Kuhar - Prežihinje

Na svečnico, 2. februarja letos, je na Kiseli vodi v krogu svojih najbližjih, otrok, zetov, vnukov, bratov in drugega sorodstva ter družinskih in hišnih prijateljev praznovala Marija Kuhar — Prežihinja svoj veliki, enkratni jubilej, osemdesetletnico življenja.

(Govor na praznovanju)

Nocoj je na liep večier... pravi naša koroška pesem... In prav pravi! Zakaj za vse nas, kar ste nas nocoj povabili, za vaši hčerki, za njuna moža, za njune otroke, vaše vnuke, za vse vaše brate, njihove žene, za njihove otroke, za vaše pravnuke, za vse ostale sorodnike, za vse vaše prijatelje, znanke in goste je to zares »liep večier«! Večer, kot jih je le malo v človeškem življenju, večer, kakršnega je dano doživeti le redkim ljudem. Doživeti in slaviti 80 let življenja. Zato smo nocoj srečni in se veselimo, da ste med nami, da slavite z nami, zdravi, nasmejani in dobre volje svoj veliki življenjski jubilej. Jubilej, ki je še toliko večji in pomembnejši, ker je to življenjski praznik žene in matere, ki je v dolgih osemdesetih letih življenja morala prehoditi pot, ki jo je vodila vse od mlade, neznanke kmečke deklice »Volenove Micke« v zakon s takrat še prav tako neznanim, poznejšim pisateljem in revolucionarjem, velikanom slovenskega naroda, »Prežihovim Vorancem«. Kdo ve, morda bi bila vaša takratna odločitev drugačna, če bi bili že takrat vedeli, kaj je on in kakšna veličina bo postal. Morda bi se bili ustrašili življenja z njim. Življenja, ki je pomenilo za vas, takrat preprosto zaljubljeno dekle, povsem drugačno življenje, kakor pa ste ga bili vajeni dotlej. Življenje, ki je bilo polno odrekanja, osamljenosti, strahu zanj, zase, za otroke, pa tudi življenje, ki je bilo drugačno, večje, neizmerno bogatejše, kakor pa je bilo življenje vaših hotuljskih vrstnic in vrstnikov. Spoznali ste Pariz in druga mesta, kjer ste videli vse drugačen utrip, vse drugačno dogajanje, boje, trpljenje, pa tudi užitek in slast uspehov in zmag v

Nam, Korošcem, se zdi seveda tuja oblika bolj »fina« kot domača, pa jo uporabimo, kadar hočemo »lepo« govoriti. In tako se širi in udomačuje.

»Prežihovina« je postalo nekako uradno ime za Prežihovo domačijo in posestvo, pač po zaslugi množičnih prireditev in izletov, ki jih organizirajo šole, organizacije in društva. Veseli smo, da ljudje iz vse Slovenije obiskujejo dom velikega koroškega in slovenskega pisatelja in revolucionarja. Toda omogočimo jim, da bodo v njegovem kraju lahko spoznali ne le podobo koroške pokrajine, njeno značilno koroško arhitekturo, ampak tudi dušo koroškega človeka, njegovo pristno govorico.

Pa poromajmo tudi mi kdaj z mnogimi — k PREŽIHU. Zakaj pa ne?

življenju. Vse to pa je pomenila vaša takratna odločitev, vaša ljubezen do Voranca.

Če se le bežno ozremo na vašo osemdeset let dolgo življenje, vidimo, da je najbrž Voranc že pri vašem rodu in seveda pri svojem, odkril izraz, besedo, ki ga je proslavila — »samorastniki«. Če samo povem, da ste se vi rodili v Volenovi bajti na Brdinjah (26. I. 1900), brat Franc je bil pa rojen v Čepinovi bajti na Prevaljah, Anza in Maks pri Mušu na Brdinjah, Polda v Karbevovi bajti na Brdinjah, Lojz pa zopet pri Volenu na Brdinjah, potem vemo, da tudi vi izhajate iz družine, ki se je prav tako kot Vorančeva dolgo »pomikala« sem in tja od bajte do bajte, s frete do frete, preden je prišla »na svoje« in se ustalila. Nič drugače se vam ni godilo potem celo življenje, najprej sta po poroki živela z Vorancem na Ravnah, kjer vama je še kar »dobro šlo«. Toda to življenje je bilo le kratkotrajno. Voranc je moral v tujino. Vi ste morali iz stanovanja na Ravnah. K Volenu, k Rogovi bajti, Šrubovi bajti, k Večkovi bajti. Na pot v Celovec čez planine. Sledila je prva pot v Pariz, kmalu druga. Vrnitev v Ljubljano, selitev v Mokronog, Ježico in k Devici Mariji v Polju pri Ljubljani. Potem so se začeli zapori in taborišča; 1942. so zaprli Vido, za njo Voranca, leta 1944 pa še vas in Mojco. Potem pa križev pot, najprej na policijo v Ljubljano, potem pa v Rawensbrück. Šikaniranje, pretepanje, po cele ure ste morali stati v »apelu« in gledati strahote, ki so se dogajale in niso vredne človeka. Stati popolnoma gole, izpostavljanje pohotnim pogledom nemških nadljudi! In za konec še smrtni marš iz Rawensbrücka v Lüneburg, na begu pred zmagovito Rdečo armado, takrat je veljalo le zdržati, kajti če si padel in omagal, si obležal za zmeraj. Pa tudi to strašno preizkušnjo ste prestali, še več, vaša nezlomljiva življenjska volja je storila, da ste se prvi iz družine pretolkli skozi vse ovire in težave ter se vrnili v svoje ljubljene Kotlje. Pa tudi po vojski ni bilo miru za vas. Prihajali so obiski: na stotine, na tisoče ljudi vseh vrst, od najpreprostejših do pravih velikanov uma in znanja. Z vsemi pa se je bilo treba znati pogovoriti, jim postreči. In to ste znali. Vsakdo, ki je prišel k vam in bil sprejet, je želel še priti in je tudi še prišel k vam. A tudi to je zahtevalo svoj trud in delo, voljo in potrpljenje.

Potem pa je prišla Vorančeva bolezen. In spet na pot. V Ljubljano, na Jesenice, v Slovenj Gradec in Maribor. In še poslednja — z mrtvim Vorancem iz Maribora v Ljubljano in domov v rodne Kotlje, kjer sedaj pod stoletnimi hotuljskimi lipami spi in počiva njegovo vedno nemirno srce.

Za vas, draga Prežihinja, pa tudi po Vorančevi smrti ni bilo miru. K vam smo prihajali vsa ta leta, k vam so prihajali stari in mladi v istem, celo še večjem šte-

vilu kot poprej. Zakaj? Zato, da so lahko iz vaših ust slišali besedo o Vorancu, ki je šele s svojo prerano smrtjo postal in postajal z vsakim letom večji velikan, čigar pisano besedo, njegovo umetnost izražanja, posebno pa še njegovo revolucionarno delo in delovanje šele sedaj vedno bolj razumemo. Tudi nešteti intervjuji, proslave, pogovori in razgovori z izobraženimi in preprostimi ljudmi so terjali in še terjajo veliko vašega časa, terjajo in so del vašega vsakdanjega življenja. Želimo vam le, da bi še dolgo živeli in bi iz vaših ust še velikokrat slišali besedo o Vorancu in njegovem delu.

Ko ob vaši osemdesetletnici gledamo nazaj v vaše življenje, nas vse, ki vas poznamo, navdaja ponos, da imamo med nami tako ženo, tako osebnost. Ponosni in srečni smo, da ste kot skromno hotuljsko kmečko dekle zmogli vse to. Preboleli in prestali ste vse težave v življenju, ki so vas zadevale kar od začetka vašega življenja z Vorancem. Mislim, da vsi, kar nas je tukaj, razumemo, kako je bilo pri srcu mladi nevesti, ko je Voranc z ovseti izginil in ga ni bilo nikjer, ker je imel tisti večer tajni komunistični sestanek pri Kefrovem mlinu. Rajni Volenov dedi je rekel: »Štaki so šeti komunisti, saj še na ovseti nimajo in ne dajo mira«.

Veliko moč vam je dajala vaša trda kmečka vzgoja in to, da niste bili že od mladih let nič razvajeni. To vam je pomagalo prebroditi težave in šikaniranje. Orožniki so po Vorančevem pobegu stražili cele noči in strašili okoli vaših stanovanj. Zasliševali so vas dan za dnem, prav tako pa tudi vaše brate, znanke in prijatelje. Toda vaši mati, očim, bratje in ostalo sorodstvo so vas radi imeli in tako ste skupno prebrodili tudi tiste najhujše čase. Ko vas, draga Prežihova Micka, nocoj občudujemo, ko vidimo vašo vitalnost in življenjsko silo, ki jo izžarevate, si ne moremo kaj, da ne bi pomislili na to, da ste skoraj celo življenje, predvsem pa od rojstva Vide naprej, od leta 1923, bili nepopolna družina. Takorekoč vedno ločeni, zmeraj prikrajšani za tiste najlepše, intimne trenutke v življenju družine, zakoncev in otrok. Koliko noči in večerov ste preživeli v strahu, če niso prijeli Voranca, pozneje pa tudi v strahu za hčerki, ker niste vedeli zanju.

Lahko bi bila šla z Vorancem narazen, šla bi bila vsak na svojo stran. Toda ljubezen je bila močnejša, tista globoka, prava ljubezen, ki je vzvišena nad doživljajčki in kapricami, ki jih prinaša vsakdan. Verjetno je tudi Voranc to prav dobro čutil, in je dobival in črpal od tod tudi moč, ko je ustvarjal v tujini svoja nesmrtna dela.

To je najlepše v vašem dolgem, težkem, a tudi bogatem in velikem življenju, spoštovana naša slavljenka. Ta vaša ljubezen in zvestoba naj bo svetel vzgled, naj bo luč, ki naj tudi nas spominja, da besede: ljubezen, zvestoba, potrpljenje, skrb in poštenje, niso le prazen zven, pač pa so tudi temelj za dolgo življenje.

Še na mnoga, mnoga srečna zdrava leta!

Tudi naše iskrene čestitke!

Rudi Mlinar

B E G (MONODRAMA)

ANDREJ: (oder v temi — v ozadju luči mesta, spredaj klop v parku. Andrej — starejši moški, pride hitro z desne. Prestrašeno se ozira. Opazi klop in se name- ni proti nji.)

»Moram si oddahnuti, tak ne morem na- prej ...

Nimam jih več dvajset, da bi mogel vse- skozi tako teči ... (sede na klop).

Ja, ja, — tistikrat, ko so mi v jamo ja- vili, da je žena rodila sina, sem tekel vso uro iz jame, pa nisem bil tako utru- jen kot danes po teh nekaj korakih.

Ah, kaj hočem?! Leta so to, leta, in no- ge me že dolgo ne ubogajo več tako kot včasih.

Da, da, včasih je bilo vse drugače. Na gmajni sva z očetom postavila hišo; ko je umrl, sem ostal sam — pa ne za dol- go. Prišla je Anica — z grunta je prišla — čeprav je imela dovolj drugih snub- cev, je vzela mene — knapa. Težko je bilo, a tudi lepo. Še enkrat sem tekel iz jame — takrat sva dobila hčerko. Pa kakšne laske je imela, prav take kot Ana ... kako sva bila srečna ... kako srečna sva bila ...

Hudič pa ni počival — prekleta jama ... Spominjam se tako dobro, kot bi bilo včeraj. Tisti dan sva se z Ano dolgo pos- slavljala. Kot bi slutila nesrečo, mi je prigovarjala, naj vzamem dopust in osta- nem doma. Smejal sem se ji — bedak.

Pozneje pa, ko naju je s Tonetom za- sulo, sem se spomnil njenih besed: Osta- ni, Andrej! Glej, še včeraj si bil bolan, lahko se ti kaj zgodi, vzemi dopust, saj ga imaš še dovolj, in pridi nazaj.

Ana, Ana, kako klical sem te takrat ... Potem me je zmanjkalo ... Prvo, kar sem zagledal, so bile tvoje oči — Ana.

Preživel sem. A Tone, on ni imel te sre- če. Hudiča, če je to sploh bila sreča ...? Za nobeno rabo več nisem bil, roka mi je bila napol mrtva.

Vso vojsko sem se potikal po pavrnijah, da sem dobil vsaj toliko, da smo imeli jesti.

Eni so mi še zavidali, ker sem bil — kripl ... ja, v vojsko me niso vzeli in preživel sem. To je že bilo res ... pa ven- dar, takrat, ko je prišla svoboda, ko so vihrale zastave, so bili vsi, razen mene, srečni. Tedaj mi niso več zavidali ... v jamo nisem več mogel, vtaknili so me v magacin za čuvaja. Tiste predolge noči sem preklinjal in se spominjal časov, ko je bilo z mano vse drugače. Ja, ja, v ja- mi je mnoge ubilo, takrat še ni bilo tako kot danes! Kje so že tisti časi ...

GLAS: (Prekine Andrejevo razmišljanje, najprej oddaljeno, pa vedno bliže priha- ja pesem)

Zlati časi, kam hitite,
se gotovo povrnite ...

Ne — ne bo jih nazaj, nikdar se ne vrne-

jo — tudi ti ne moreš nazaj — pa ven- dar, Andrej, zakaj delaš to — vse je za- stonj, vse zaman ... (pojema).

ANDREJ: Kdo si (vstane in bega po odru)
Kdo si, kje si?

(Zopet se utrujeno usede na klop.)

Ta glas ... ja, seveda, v jami, tisti dan, ko me je zasulo — takrat me je ta glas vzpodbujal, da sem se boril s smrtjo — takrat ...

GLAS: Ha, ha, ha, se me spominjaš? Spo- minjaš se me, torej me nisi pozabil, kot so drugi pozabili nate. Boljši spomin imaš, tovariši v jami so te že davno po- zabili ...

ANDREJ: Ne, ne, niso me pozabili, la- žeš ...!

No ja, prva leta me niso ... potem ... Ah, kaj bi tisto! Še vse kaj drugega se spominjam.

Slabo nam je šlo. Tista prva leta v svo- bodi, zelo slabo. Žena, čeprav šibkega zdravja, se je morala zaposliti. Sin je tedaj hodil v gimnazijo, bil je prva ge- neracija gimnazijcev.

Hči je hodila v osmi razred, in z mojo borno plačo smo se komaj prebijali, to- liko teže, ker so me kmalu invalidsko upokojili. Ana je garala najprej na ših- tu, potem doma.

Leta so minevala in otroka sta šla v Ljubljano študirat. Začeli so se težki ča- si — leta odrekanja in bojazni, kaj bo. Ali bova zmogla, da bosta oba končala šolo. Nevede smo si postajali tujci, jezilo me je, pa sem ga pil, Ana pa je še bolj garala in trpela. Potem pa ...

GLAS: (čez nekaj časa mučne tišine)

No, kaj je bilo potem, spomni se, saj imaš dober spomin. Nočeš?! Tudi prav, bom pa jaz povedal. Žena ti je zbolela. Njeno šibko telo ni moglo premagati bo- lezni, ki jo je naporno delo v službi samo še pospešilo.

Tisti dan, ko je umirala, si bil sam z njo — ne sina, ne hčerke ni bilo. Nista ti verjela, ko si jima pisal, da je mati zbolela — resno zbolela. Namesto da bi se takoj vrnila domov, sta odšla in pri- šla domov dan po njeni smrti. Sam si

Taterman
na Tolstem vrhu

jo držal za roko, ko je umirala. Njen pogled na vrata pa je čakal na otroka. Ni ju dočakala. Ljudje so imeli dosti pripomniti tisti dan — kar spomni se. Solze niso pomagale, drugi dan matere nista mogla več obuditi. Ko so zabobnele grude prsti po njeni krsti...

ANDREJ: Nehaj... prosim te, nehaj! Zakaj mi to pripoveduješ? Saj sam vem, kako je bilo, mar nisem dovolj trpel? Mi res moraš še danes obujati te spomine?

Sam sem bil kriv, da otroka nista prišla domov, saj jima nisem sporočil, da je mati tako resno zbolela. Pa tudi ona... vseskozi je govorila, da se dobro počuti in ni hotela v bolnico, čeprav je zdravnik menil, da bi se morala zdraviti. Da, sam sem kriv. Če bi jima sporočil prej, in če bi... gotovo bi prišla. Kaj naj bi naredil, ji je pač bilo tako namenjeno.

GLAS: (jezno) Namenjeno — namenjeno. Tudi tebi je potem namenjeno, da boš umrl v domu za onemogle. Zakaj potem bežiš, mar verjameš, da lahko od tam kar tako pobegneš.

Nič ni namenjeno! Nič se ne zgodi slučajno, vse, prav vse ima svoj vzrok v človeku in je rezultat njegovih dejanj! Vsak sam si gradi cesto v življenje, nič ni prepuščeno slučaju! Tudi tvoj beg je bedna stvar, je poizkus obupanca. Vrniti se v dom, še je čas — okna so še temna, še niso opazili tvojega bega.

Vrni se — zapisali so te v seznam onemoglih, mar misliš, da je iz njega lahko pobegniti.

Ne, ne moreš pobegniti, ker sta ti otroka namenila dom za onemogle starčke namesto svojega toplega doma. Ker nimaš kam pobegniti, nimaš kam — vrni se Andrej, še je čas.

Kaj čakaš, nazaj...

ANDREJ: Ne kriči, prosim te, ne tako glasno! Ljudje ne smejo vedeti, da sem pobegnil iz doma. (Se ozira) Sam sem, niso me slišali. Tja, tja v dom se pa ne bom vrnil — ne, nikoli več! Ne, nazaj ne grem!

Štirje smo v tesni sobici. Štirje, vsak s svojimi težavami...

Joža ima nenehno revmatične napade, po cele noči stoka in preklinja sina, ki ga je zapustil. Podnevi pa potem spi... še čudno, da je danes spal... in nič ne pomaga, da ga vsi trije opozarjamo. On se dela, kot da se to njega sploh ne tiče. O, saj vem, nam se maščuje, nam vrača, ko ne more vrniti vseh krivic, ki mu jih je storil sin.

Kot da smo mi krivi, mi...

Tine — on je napol slep, pa vendar hoče vse vedeti, vedno zahteva, da mu glasno berem časopise, četudi me nič ne zanima, kdo je koga ubil ali povozil. On pa misli, da je to pomembno, da ga to veže s svetom.

Miha, on je pa siromak. Samo molči in gleda v strop. Le kaj premišljuje? On ne bo več dolgo.

Pa smrad po zdravilih se vleče po hodnikih, pa drsajoči koraki in še in še.

Pomagajo nam — to je že res. Pa smo vseeno tako osamljeni, tako daleč drug od drugega, kot da ne bi živeli pod isto

streho. Medtem ko čas v domu skoraj stoji, ko so si dnevi podobni kot jajce jajcu, pa hiti zunaj, za zidovi, z bliskovito naglico.

Koliko se je spremenilo, koliko novih stvari je tu okrog mene, v domu pa je vedno isto — le včasih kdo umre in ga nadomesti novi. Saj, drugače mi v domu niti ni bilo hudo... le samota, ki gloda v tebi kot črv, in spoznanje, da nisi nikomur več koristen, ti počasi začne predsedati. Ja, ja, pa saj mi doma zadnja leta tudi ni bilo kdove kako dobro.

S to svojo roko si nisem mogel kaj pomagati — prekleta roka...

GLAS: Kaj preklinjaš roko, vesel bodi, da ti tisti dan v jami ruda ni zdrobila glave. Pa ne, da je zdaj tvoja roka vsega kriva. Kaj pa otroka, mar onadva nista nič kriva?!

Kar spomni se, vseskozi si upal, da boš prišla pote, eden ali drugi, saj bi bilo vseeno. Oba si imel enako rad — pa ju ni bilo. Pet let si živel in odlašal iz dneva v dan, nešteto krat si sedel za mizo in začel pisati zdaj enemu, zdaj drugemu, naj se te vendar usmilita, da ne moreš več naprej sam. Da si osamljen in so dolge ure, ki jih prebijaš med zidovi sam, samcat.

Pet let si jima govoril — lagal sebi in njima, da si zadovoljen, rad sam doma in podobne nesmisle. Saj si videl, kaj ne, da si dobro videl, da se izogibata pogovora, kaj bo s teboj. Celo drug čez drugega sta govorila, kar spomni se, nista in tudi danes se ne marata — sovražita se...

ANDREJ: Ne, ne sovražita se, zakaj bi se — zaradi mene?

Ne — tedaj je bilo vse drugače — saj me nista mogla vzeti k sebi. Sin je odšel v Nemčijo. Imel je v načrtu, da bi prezidala hišo... Kaj pa je mogel... oženil se je gori in ni se več mislil vrniti. Tega mi tedaj ni povedal — saj mu ne zamerim. Zakaj bi se vračal, če je tam boljše? Hči, no, tudi ona se je poročila.

Dobila je otroka, najprej enega pa kar hitro drugega, pa še z možem se nista razumela...

Le kaj bi jaz v mestu, samo v napoto bi jim bil. Še brez mene so imeli dovolj težav. Ja, ona je danes gospa inženir kemije — jaz sem jo navdušil za kemijo. Doma sem imel toliko kristalov rude še od takrat, ko sem kopal v jami. Vedno me je spraševala o rudah in podobno, zato je že v osnovni šoli vzljubila kemijo.

Kdaj je že bilo to... Najbrž se tega niti ne spominja več. Ja, najbrž bi ji bil samo v napoto.

GLAS: Niti ne, saj dobro veš, da ji ne bi bil.

Zakaj je potem najela gospodinjsko pomočnico, da bi ji pazila otroka, ko je bila v službi. Takrat si bil še toliko sposoben, da bi ju lahko varoval. Saj, dokler si bil zdrav, si še lahko prenašal samoto, toda, ko si zbolel, je bilo vse drugače. Samota je postajala vedno hujša, dnevi vse daljši in bolj pusti. Soseba je pisala hčerki. Dovolj ji je bilo, da je morala skrbeti še zate, saj veš, da je na kmetiji vedno dovolj dela. Potem je hčerka res prišla, vsa lepa in mogočna, saj sploh ni več pristajala v tisto temno izbo s svojo razkošno obleko. Ko ti je omenila dom za onemogle, so se ti podrle vse sanje, ki si jih še imel. Takrat je v tvoji zavesti prvič zaglodal sum, da si starec, ki je vsem v napoto. Zakaj si se tako hitro sprijaznil s tem, da boš ostal življenja preživel med tujci v domu za onemogle.

ANDREJ: Kaj sem pa hotel drugega, doma tako nisem mogel več biti, saj nisem bil več sposoben za nobeno težje delo. Pa tudi samota je bila iz dneva v dan hujša. Težko je živeti sam med stenami, ki te spominjajo na dni, ko je bilo med njimi še več življenja. Vsak predmet te spominja na kak dogodek v preteklosti. Stara ura v kotu sobe je obstala in bila je nema kot dnevi, ki so prihajali. Čisto mogoče je, da je obstala za-

Obiščite posojilnico, slovensko kreditno zadrugo, ki opravlja vse denarne posle slovenskega prebivalstva in ga oskrbuje s potrebnimi krediti. Podprite slovensko ustanovo!

radi samote, saj razen mene ni imela nikogar, ki bi mu kazala čas. Neki dan mi je poginil še kanarček, edino živo bitje, ki je bilo z mano — če ne štejem miši, ki so se podile po podstrešju.

Kar tako, brez pravega vzroka je poginil. Ko sem se neko jutro prebudil, je v kletki vladala tišina. Ni bilo več veselega cvrčutanja, bila pa je rumena kepica v kotu kletke. Pokopal sem ga v vrtu, med grmovjem divjih vrtnic. Lepšega groba si kanarček ni mogel želeli.

Tako sem ostal čisto sam. Zbolel sem — potem je prihajala vsak dan soseda in — nekega jutra je prišla hčerka.

Po nekaj dneh, ko niti prav vedel nisem, kaj se godi okrog mene, sem se poslovil od svoje domačije, ki mi je bila topel dom vsa leta, ki sem jih tu preživel z Ano...

Še dobro se spominjam, da je bilo nebo oblačno in je celo rahlo rosilo, ko sem odhajal. Iz vseh kotov se je plazila praznina, saj so delavci odnesli vse, kar je še imelo kakšno vrednost. Nisem se brigal, kam je vse šlo, bilo mi je čisto vseeno.

Ko so se težka, čvrsta vhodna vrata zaprla za mano, sem čutil celo olajšanje.

GLAS: Zdaj je prepozno obujati spomine ter se cemeriti za dnevi, ki jih ne bo nikoli več nazaj. Čakaj...

Ali nisi opazil, da je bila hči ves čas ob tebi, ali nisi opazil, kako nerodno ji je bilo, saj se je dobro zavedala, kam te pošilja. Ti pa si jo tolažil, namesto da bi jo postavil pred dejstvo — da v dom ne greš in naj te kar lepo vzame s sabo v mesto, ker si še vedno toliko sposoben, da ji lahko namesto varuške paziš otroka.

Povedati bi ji moral, da bi te bila vnuka vesela, saj bi ju ljubil, jima pripovedoval pravljice in ju ujčkal na kolenih — Morda... Morda bi se tudi ona zavedala tega, saj ni mnogo manjkalo, pa bi bruhnila v jok in od tu ni bilo daleč spoznanje, da ti dela krivico.

Saj si se celo sam trudil, da se ni spomnila, kaj vse si storil zanjo. Namesto, da bi ji obudil spomine na vse, kar si storil zanjo, da bi jo spomnil, kako sta morala z ženo garati, da je lahko ona danes gospa — si samo molčal.

Molče si šel do avtomobila, še solzo, ki ti je prišla v oko, si skrivoma obrisal, kot da bi se bal, da bi videla, kako težko ti je bilo.

Ko so se za tabo zaprla bela vrata, nad katerimi je pisalo »Starostni dom«, si se šele prav zavedel, da si za te zidove prišel samo umret.

ANDREJ: Vse to je resnica... vendar jaz nisem hotel v dom, nočem tam umirati. Vem, da sem sposoben živeti tudi zunaj tistih zidov... zato sem pobegnil... zato bežim iz tistega kraja. Sosedov Joža je bil še starejši, pa je vendar živel sam v bajti — pa bi jaz ne mogel. Zdaj nisem bolan kot takrat, in čutim, da sem še vedno sposoben živeti brez belih strežnikov. Dokazal bom vsem, da sem sposoben živeti sam, dokazal bom Mihi, Binetu, Jožetu in vsem ostalim, da še nisem za staro šaro.

GLAS: Zakaj tako, Andrej, ko vendar veš, da to ni resnica. Poglej si svoje roke, kako se ti tresejo, poglej si obraz, pa boš videl, da si starec.

Kaj bi sploh rad dokazal? Da si več kot ostali v domu, da si drugačen od njih — bi to rad dokazal?

Sam dobro veš, da vsak med vami bolestno ocenjuje svoje tovariše in jih primerja s seboj. Če potem ugotovi, da je še vsaj malo bolj pri močeh, je že srečen. In vendar v tem ni nobene zlobe.

Povem ti, da je ta tvoja pot zaman, prej ali slej se boš moral vrniti med njih in verjemi mi — ne bodo te pričakali kot junaka. Še več — v njihovih očeh boš videl vso praznino, prezir in pomilovanje, ki se ga tako bojiš. Mar resnično misliš, da si s tem, ko si stopil na to temno ulico, pod krošnjo teh dreves — da si s tem že stopil nazaj v življenje?! Ne, ne misli si tega. — Kdor enkrat umre, se ne vrača in ti si za ljudi že mrtev, kot slaba vest si jim, zato te ne bodo sprejeli.

ANDREJ: Hčerka me bo sprejela — ona še ve, da živim. Kaj me brigajo drugi, saj jih ne maram! Vse, kar želim, je toplina in malo ljubezni. Želim si toplino doma, kjer dnevi niso tako obupno dolgi in samotni. Mar je preveč, kar zahtevam?...

GLAS: Kdaj pa si že dobil vse, kar si želel? Nikoli.

Tudi zdaj ti ne verjamem, celo prepričan sem, da te hčerka ne bo sprejela v svoj dom. Samo pomisli, minilo je že toliko let in zadnja leta te še obiskali niso več.

Vnuka sta že odrasla, ni ju treba več ujčkati na kolenih, ne pripovedovati pravljic. Saj te niti prav poznata ne. Začudena bosta, ko boš prišel in ne bosta te sprejela z odprtimi rokami, drug svet živi okrog njiju in v ta svet ti ne moreš več — čas, ko si jima bil potreben, je že minil. Andrej, zakaj se varaš in lažeš sam sebi. Ali veš, kako težko ti bo potem, ko boš spoznal, da si se motil. Kar je minilo, je minilo in nihče tega ne bo vrnil — tudi ti ne.

Vrni se v dom.

ANDREJ: Ne! Ne grem nazaj, četudi je vse res, kar mi govoriš. Raje umrem.

Samo nazaj me ne goni, ne bi mogel prenesti njihovega pomilovanja.

GLAS: Pomilovanja, praviš. Saj te ne bo nihče pomiloval. Kdo pa sploh ve, da si pobegnil? Vrni se, čaka te postelja v kotu sobe, čakajo te Miha, Bine in Joža, čaka te varnost.

Četudi bi jim povedal, da si pobegnil, se ti ne bi smejali. Mar misliš, da oni niso sanjali o begu? Vsak je to že sanjal kot ti sedaj. Vsi sanjamo o toplini doma, toplem stisku roke, o tiktakanju domače ure in ropotu s ceste, ki ti govori, da si doma. Sanjamo o ljubezni, sreči, o vseh tistih malih stvareh, za katere nas je življenje ogoljufalo.

Motiš se, Andrej, in motiti se je človeško, saj se ne motiš prvič.

ANDREJ: Ne prvič — toda zdaj se ne smem motiti, zdaj sem starec. Na ta beg sem gradil vse, prav vse. Počakal bom,

da se prebudi jutro in potem bom sedel v avtobus, ki me bo popeljal proč od tod — k hčerki.

Ta me bo sprejela, vnuka me bosta vesela, povedal jima bom toliko lepega... Kako pa bi ti mogel vedeti, da me hči ne bo vesela, da me ne bo sprejela.

Ničesar ne veš, zloben si in me ne izpuštiš iz svojih krempljev, toda če me še tako prepričuješ, ne bom ti klonil. Jaz grem svojo pot, ti pojdi svojo!

Hvala ti, ker si mi delal družbo, toda zdaj te ne potrebujem več. Poslušaj, petelini se že oglašajo in kmalu bo tu nov dan in z njim boš moral oditi tudi ti. Nič več me ne boš prepričeval, naj se vrnem za tiste bele zidove. Tam bodo tudi brez mene vedeli, kaj naj delajo, za njih sem le siten knap, ki se ni sprizajnil, da bi životaril in lepo v miru umrl kot drugi. Čutim, da mi po žilah teče kri, v sklepah me ne zbada več.

Vidiš, kaj je naredilo upanje iz mene, pomladil sem se najmanj za deset let — in ti praviš, vrni se, zate ni upanja, za tebe je postelja v kotu sobe.

Ne, zame je ta pot, zame je to mesto, ki se prebujajo iz nočnega spanja, zame je upanje.

Ti pa pojdi!

Zdaj bom vstal in stopil tja do avtobusne postaje, ti pa ostaneš tu...

GLAS: Nikamor ne pojdeš, in tudi jaz ne pojdem nikamor! S tabo ostanem. Ali veš, kdo sem, ali veš, da ne morem stran, da sem s tabo od tistega prvega trenutka, ko naju je mati rodila. Tvoja smrt bo tudi moja. Oh, ko bi me poslušal, kolikokrat sem ti hotel svetovati najboljše stvari, toda zatrl si me že v kali! Danes pa me ne moreš. Sedaj sem jaz tvoj gospodar — tvoj notranji glas, ki ga nisi nikoli poslušal. Nikamor, tu ostani! (Andrej se bori sam s seboj.)

Midva sva vendar eno, eno telo, ki hoče po dveh poteh, a to se ne da. Midva sva neločljiva in moj glas je tudi tvoj glas.

(Glasova se stapljata v enega.)

V vsakem človeku žive sanje in ljudje sanjajo, a s sanjami se ne da živeti, kajti one na trajajo večno in človek se nekega dne prebudi, čeprav sploh ni spal. In kolikor več sanjaš, toliko več je krutih prebujenj. Življenju pa ne bova kar tako rekla zbogom. Najsi je še tako žalostno, živiš, ko umreš, je konec. Ni ničesar. In boljše od ničesar je vendar to, kar imaš.

Zdaj vstaniva, pa ne bova odšla na avtobusno postajo, ampak nazaj. Petelini sicer že pojo, toda še je mrak in v domu še vsi spé.

ANDREJ: Kaj sem hotel? Zakaj sem tu pred domom? Kaj sem že hotel?

**DOPISUJTE V
KOROŠKI FUŽINAR**

Jernej Krof

Po rudarskih stopnicah do zlate poroke

Njegov oče je bil kovač v Pesjah pri Velenju, sin Franc Valenci pa je šel po končani šoli služiti na kmete. Po dveh letih so ga sprejeli na delo v velenjskem rudniku. Pozneje je šel v Avstrijo in delal dve leti v Leobnu. Zatem se je zaposlil v mežiškem rudniku, vendar so ga po štirih letih odpustili z dela. Šel je h gozdnim delavcem, vendar je imel smolo: usekal se je v sklep nad stopalom.

Potem se je oženil s Katarino, hčerjo rudarja iz Jazbine pri Žerjavu. Nekaj časa je kopal lam v Kajzerjevem pri Mežici, po nekaj letih pa sta se z ženo izselila v Holandijo, kjer se je v rudniku ponesrečil, da je postal invalid. Ko sta se z ženo vrnila v domovino, je Franc znova dobil delo v mežiškem rudniku.

Nemci so ga zaprli, vendar je šla žena zanj prositi, da so ga izpustili. Pri rudniku Mežica je delal vse do leta 1950, ko so ga invalidsko upokojili.

Žena Katarina je rodila devet otrok, od katerih je eden še majhen umrl, ostali pa še živijo in skrbijo vsak zase.

Med okupacijo so bili izropani. Ko so to preboleli, so imeli še druge težave. Franc pravi:

Pretrpeli smo dve vojski.

Prej služba in delo,
zdaj v penziji pa naj bo enkrat veselo!

Zlato poroko so slavili v juliju 1979. leta.

Ob jubileju želimo zakoncema Valenci še veliko skupnih zdravih in srečnih let!

Zakonca Valenci

Hlapec, delavec, upokojenec - pesnik

Jernej Krof, stari znanec bralcev v Koroškem fužinarju, njegov sodelavec že od začetka, se je rodil pri Kuštru na Lokovici devet let po prelomu devetnajstega in dvajsetega stoletja. Lani avgusta je praznoval sedemdesetletnico življenja. Bolj sam, kajti nobeden politik, noben kulturni delavec se tega ni spomnil, celo žlahta ni posebej počastila njegovega jubileja.

Jernej je namreč skromen človek. Vedno je pripravljen kaj postoriti, pomagati, nekaterim se zdi že samo po sebi umevno, da ga

pokličejo, ko je treba spraviti premog v klet, skidati sneg izpred hiše — ali pomagati pri večjem delu na polju. Jernej ne odreče pomoči, hodi, dela, živahen je, kakor da bi bil za polovico mlajši, kot je. S svojim videzom ne daje vtisa, da bi bil že tako star. Eden izmed tistih je, ki imajo »v penziji bolj notno« kot prej, dokler so zaposleni.

Krof pa tudi v svojih »aktivnih« letih ni lenaril. Zelo zagnan je bil za delo, pri tem pa slaboten, in tako je večkrat staknil kilo. Bil je namreč hlapec na raznih kmetijah,

kjer mu s težkimi deli niso prizanašali. Njegovo zdravje se je uredilo šele, ko je začel delati v železarni na Ravnah in so mu dodelili njegovi sposobnosti primerno — lažje delo.

Odlikuje pa njegovo življenje posebnost, s katero se mora pohvaliti le redkokdo izmed nas: Jernej Krof je pesnik. Svoj talent, kakor pravi, je podedoval po očetu Juriju, ki je bil pravi koroški bukovec, čeprav ne tako slaven kot Drabosnjak s Kostanj, a vendarle: skladal je pesmi med oranjem, med delom v mlinu ali pri živini. In jih zapisoval. Pa je bil nadarjen tudi še za druge stvari.

Morda bo kdo kdaj ocenil vrednost njegovih pesmi, ali kakšna je razlika med pesmimi očeta in sina. Čeprav so njune pesmi preproste, za marsikoga nesodobne in tudi nimajo visoke umetniške vrednosti, so vendarle kamenček v mozaiku slovenske umetnosti in kulture. Ko ne bi bilo takih, Slovenci tudi ne bi mogli imeti Prešerna, Župančiča, Kosovela... Vsako drevo potrebuje podlogo za svojo rast.

Jernej je pesnik po naravi. Ko poskuša pisati v prozi, nevezani besedi, mu misel sama po sebi uhaja v verz in se mu sklada v rimo. Da bi se ubranil verzom, piše v narečju in vpleta v pripoved vsakdanje rečenice. Napisal je nekaj spominov iz svojega življenja. Spomini se mu utrinjajo v drobcih, nepovezano — kot snovi za pesmi — zato smo jih malo povezali in priredili.

Mojca Potočnik

HLAPEC

Rojen sem bil 20. avgusta 1909 pri Kuštru na Lokovici. Obiskoval sem holmeško šolo, toda moje šolanje je močno ovirala vojna. Bilo je to v letih prve svetovne vojne in prevrata.

Doma sem pomagal najprej očetu na kmetiji, zatem pa bratu, ko je ta prevzel. Leta 1938 sem šel služiti k lokoviškemu Škofu — Matiji Močilniku. Lepo me je sprejel in v njegovi službi sem ostal osem let. Ljudje so bili prijazni z menoj, hrane in pijače je bilo zadosti. Škofovi so bili lastniki še ene kmetije, pri Bodišu se je reklo. Tam so živeli stari oče.

Oni so radi karte igrali, pa so me večkrat nagovarjali, da bi se jim pridružil, pa sem jim rekel: »Bi že, pa kaj bojo moje pesmi reklo, če jih pustim v nemar.«

Pisal sem jih že od 16. leta. Nisem se vdal. Drugače so bili zelo kratkočasni. Radi so pravili, kako je bilo, ko so še hodili na lov. Pa o raznih zgodovinskih rečeh so pripovedovali, da je čas res hitro minil. Pri Bodišu sem pomagal delati, pozimi pa sem tam tudi spal, ker pri Škofu ni bilo dovolj prostora. Hiša pa tudi ni bila daleč od Škofove.

Pozimi, ko ni bilo dela, ali ob dolgih večerih, ko sva bila sama, so oče radi rekli: »No, prinesi mi tiste pesmi, pa mi preberi katero!« Seveda sem jim ustregel. Spoznal sem, da so jim pesmi ugajale.

Tudi drugi pri Škofu so bili prijazni z menoj. Velikokrat sem se že spravljal drugam, pa so me vedno pregovorili, da sem ostal. Po osmih letih sem se vrnil domov. To je bilo že v svobodi. Leto dni sem pomagal bratu na kmetiji, nakar sem šel k Dobrovniku na Prevalje. Tam je bilo zame slabo. Pri košnji sem dobil dvakratno kilo — na levi in desni strani.

Nekoč, jeseni tistega leta, mi je rekel gospodarjev sin: »Ali na avžengo čakaš, da si tako dolgo pri nas?« Z gospodarjem pa sva se zmenila za celo leto. Zame bi bilo pač bolje, ko bi bil prej zapustil to službo.

Pri hiši so imeli mačka, ki je imel grdo navado, da je hodil jest in krast v shrambo. Pa mi reče fant: »Ubij tega mačka!« Nekoč, med južino, pa sem navzočim prebral tale zapis — mačku v spomin:

Tukaj počiva maček kradljivci,
za mleko smo bili vsi nevoščljivi.
Je včasih odnesel kak večji mi kos,
zato pa počrnil njegov sem mu nos!

Pri pičli hrani človek ne more vzdržati, če mora težko delati. Pustil sem tisto službo in šel k Hvaliju nad Faro. Prišel sem k ljudem, ki so me osvobodili.

Ko sem vstopil v hišo, sem pa naredil »špas.« Kratkotomalo sem se prevrgel po tleh. Mislili so, da mi je slabo, a mi ni bilo. Slišal sem, da, ko hlapec k hiši pride, se mora po hiši vreči.

No in kako bi mogel drugače narediti! To pa so mi povedali moji mati.

Pri Hvaliju je tedaj gospodaril Andrej Lorenci z družino. Njega sem poznal že iz šolskih let. Njegov oče je bil rudar v Mežici, ko pa se je upokojil, je postal kmet — najemnik. Družina se je selila s kmetije na kmetijo. Delali so na posestvu, dokler ni potekla najemniška pogodba, potem so morali iskati drugam.

Lorencijevi so gospodarili pri Hvaliju že dvanajst let. Najprej oče, nato sin Andrej. Ta se je po vojni poročil z mojo mlajšo sestro in sva tako prišla v sorodstvo. Obljubljeno mu je bilo, da bo to posestvo po agrarni reformi postalo njegova last. Jaz pa sem tudi upal, da bo s tem mojega vandranga konec.

Pa se je pojavila sorodnica rajne lastnice in s špekulacijami dobila pravico do posestva. Odpovedala je Lorencijevim in začela sama gospodariti. Toda le kratko časa je bila kmetica, potem je posestvo prodala in se odselila s Koroške.

Z ANDREJEM PRI PREŽIHU

Lorencijevi pa so sklenili najemno pogodbo s Prežihovim Vorancem. Neka znanka je povedala, da Kuhar namerava dati posestvo v najem, pa smo se šli pozanimat.

Neko nedeljo popoldne smo šli k Prežihu. Tedaj sem prvi govoril z Vorancem. Lepo nas je sprejel, bil je nadvse prijazen. Jedli smo ržen kruh in pili dober mošt, zato smo imeli trošt, da se bo tam dalo živeti. Kar odločili smo se, da gremo tja, ko bo čas za to.

Vsem nam je ugajala tista domačija. Pregledali smo njive in travnike pa hlev in hišo ter vilo, v kateri je živel Voranc s svojimi.

Preden smo se odselili od Hvalija, je bilo nevdržno, tako nam je »mestna kmetica« nagajala. Pa ni mogla reči, da je Andrej slabo gospodaril. Postavil je novo prešo, popraviti hlev in svinjake, pa še cementnasto korito je postavil na gorici, da se je živina lahko napajala.

Tudi meni je Marica zapretila, da bo že povedala Vorancu, da pesmi pišem. Pa se nisem nič ustrašil, marveč sem ji za slovo napisal »Stenčas«.

Marica pri Hvaliju je tako gor vzeta, ko svinje ona krmit gre, kadi zraven cigarete.

Je Marica v hlačah na kmetih in v palačah; povsod ji dobro dene, saj ima le samo ene.

Še drugih podobnih bodic sem ji natresel, da se je še rajni Kraut smejal, ko je pomagal vandrat. Bilo je 21. marca 1948, ko smo prišli k Prežihu.

Voranc nas je lepo sprejel. Bolehal je že in imel je vrsto političnih zadolžitev, zato ni zmožil več sam kmetovati. Bilo je zgodaj spomladi in kmalu se je pričelo delo.

Novo mesto — nova služba,
novo delo — nova družba.
Vsemu temu pa navzlic
ohranil sem si svoj poklic.

Najprej smo čistili sadno drevje in napravili drva. Večkrat je prišel tudi Voranc in usmerjal naše delo. Ni bil prestrog, zato smo se razumeli. Rekel je, naj delamo, kakor da bi bilo posestvo naše.

Orali smo, kar se je dalo in posejali polje. Nasadili smo krompir, ki je pri Prežihu lepo uspeval. Tudi ozima rž je dobro obrodila, pa zelenjava se je dobro obnesla. Za pšenico pa ni bilo bogve kaj.

Ko sva z Andrejem kosila za suš, je prišel Kuhar k nama pa rekel: »Malo si pa le počijta.« Pogovarjali smo se o raznih rečeh, o delu, ki bo bolj uspešno. Govoril je rad. Ko se mu je zdelo zadosti, je pa rekel: »Zdaj sem si pa že nabral misli.« Šel je in kmalu začel tipkati. Vedel sem, da piše povesti in podobne reči.

Večkrat smo se tako pogovarjali. O njegovem pisanju in o mojih pesmih pa nismo nikoli govorili.

Andrej ni imel mošta. Voranc mu je ponudil: »Jaz ti ga posodim, ti mi ga pa jeni vrneš.«

Tako se je tudi zgodilo. Pomagali smo si pa še s »Kiselo vodo« z Rimskega vrelca, saj mošt sam je bil itak premočen.

Nekoč je prišel Voranc k nam in rekel: »Zadružni dom bomo gradili. Ali bi se dalo, da bi tudi vidva prišla pomagat? Če ne utegneta drugače, pridita v nedeljo za nekaj ur. Saj taka je ta reč: »Če se v nedeljo lumpa, kakor je kjerbodi šega, je še večji greh, kot pa v nedeljo delati, če je potrebno.«

Seveda sva ga ubogala. Dom še zdaj stoji in slovi, posebno, če so igre ali zborovanja v njem. Glede plesa bi pa rekel, da se kmečki človek pri delu »zmartra«, pa mu ni za tako reč, raje gre počivat.

V najemni pogodbi je bilo natančno določeno, kaj vse moramo delati na posestvu in v gozdu; treba je bilo spravljati zemljo z robov na odore in podobne reči. Tudi to je bilo določeno, koliko mleka moramo oddajati Vorančevi družini, koliko mesa in masti vsako leto, koliko mošta — pač vse. Ob tem je bila seveda še občinska obvezna oddaja.

Nismo se pa z Vorancem zmenili glede zavarovanja. Nekoč mu je Andrej rekel:

»Ko tako propagirate za zadrugo, pa ji še vi dajte grunt! Potem bomo vsaj zava-

rovani.« Voranc mu je odvrnil: »Ti s svojimi ljudmi in s svojo živino lahko greš zraven. Jaz pa ne dam.«

Ko bi bil Voranc Andreja poslušal, bi bilo za nas bolje. Vse dokler se nisem (16. 9. 1953) zaposlil v železarni na Ravnah, sem bil nezavarovan. Ko je začel veljati zakon o obveznem zavarovanju, se je meni nehala šteti služba za pokojninsko dobo. Tako sem izgubil nekaj let, ker me ni nihče zavaroval.

Julija 1948. leta je bilo, ko je Vorančeva mati težko zbolela. Poklical je doktorja Erata. Zdravnik pa ji ni mogel več pomagati, za starost ni zmeraj zdravil. Umrla je.

Veliko ljudi je prišlo bedet in molit. Skrb zanje je prepustil nam. Naročil je tudi: »Malo štejte, koliko rožnih vencev se bo pomolilo zanjo.« Tega seveda ni mogoče natančno povedati. Ljudje so prihajali od blizu in daleč, da so se komaj vrstili. Prežihovo mater smo vsi spoštovali.

Ko je umirala in so se zbirali sorodniki, je s prstom pokazala, da eden še manjka. To je bil sin Lojze, ki mu ni bilo mogoče sporočiti in tudi priti ne bi mogel, ker je živel daleč v tujini.

Sina Anzija ni bilo, ker so ga Nemci ubili.

Tudi njen pogreb je bil velik.

Kmalu po pogrebu je prišel Voranc k nam in rekel: Tesno mate. Tako sem mislil, da bi Jernej in njegova mati lahko prišla v materino sobo stanovat.«

V kratkem sva se preselila v kletno sobo v »vili«, kjer je prej živela Vorančeva mati. To stanovanje nama je zelo prav prišlo.

Naslednje leto so me pa kosci spraševali zaradi pesmi, ki jih pišem, češ, da je nevarno, da bi Voranca spodlezal. Sem pa kratkotomalo rekel: »Kar grta po štingeh še gram, sn pa tam.«

Bilo je nekaj smeha. Kar tako spodlesti se pa Voranca ne bi dalo. Bil je študiran, jaz pa sem imel samo ljudsko šolo. Kljub temu sem pisal pesmi. Največ od nedeljah.

Ko je prišel Kuharjev Gustl z Jesenic in je pripravljaj gradivo za Fužinar, mi je rekel: »Daj no nekaj za Koroški fužinar.«

Prva je bila:

Hlapčevski je moj poklic
in delo pri živini.
sem jedel že iz raznih žlic
doma in še v tujini.

Druga pa se je glasila:

Kaj pomaga lepoticje?
Kaj so kože ti lisičje?
Kaj pomaga ti preproga?
Če je srce ko maroga!

Kar dolgčas nam je postalo, ko je Voranc zbolel. Hodil je nekaj časa v ambulanto v Guštanj (Ravne smo začeli rekati šele pozneje). Bolan je bil na srcu, menda je imel tudi sladkorno. Le nekaj časa se je zdravil doma, potem so ga peljali v bolnico. Žalostno je bilo videti, kadar so ga peljali. Prišel je na kratek dopust domov — pa zopet v bolnico.

Do velike ceste smo ga vedno peljali z volmi. Nazadnje sem ga jaz peljal od doma. Pod lipo mi je rekel: »Malo obstoj. Jaz se moram posloviti.«

Nisem mogel verjeti, da je resnica tako blizu. Februarja 1950 je v mariborski bol-

Ajnžik

KMEČKI TURIZEM

Katerega leta se je rodil, tega ne bi vedel točno zapisati. Vem le to, da je od tega že nekaj let, in če bi bilo vse po sreči, bi moral ta otrok že shoditi, pravzaprav že izstopiti iz šole. Na žalost temu ni tako: preboleva razne otroške bolezni, slabokrven je in ne more se postaviti na noge; hodi namreč z negotovimi koraki, oprijemljivi kot kakšen rahitičen otrok. Nekateri pravijo, da je dobil nekajkrat napačne injekcije. Ker se na medicino ne spoznam, tega ne trdim, upam pa si povedati to, da bo za vzgojo tega otroka potrebno še marsikaj storiti.

H krstu ga je nesla Gozdna. Ta njegova »goca« (botra) po svojih močeh še vedno lepo skrbi za njega; mali nadebudnež ji je za to tudi hvaležen in se v vseh težavah zaupno zateka k njej. Kam bi se tudi? Na občino? Ne, na občini ga nimajo posebno radi, vsaj nekateri ne. Vendar revček od občine ne zahteva drugega kot izpisek iz rojstne matične knjige. Rad bi namreč črno na belem, da je naš občan!

Še najboljše se razvija v Šentanelu. Lepa sončna lega, čist zrak in mir, vse to na njegov razvoj ugodno vpliva. Tudi nekateri šentanelski pavri imajo za njegovo vzgojo izredno dober posluš.

Dobro se je postavil na noge na Gorenjskem. Da, na Gorenjskem!

V družbi je nanesel pogovor na Koroški turistični teden v Črni. Znanec — znana in vplivna oseba — ni hotel o tej naši vsakoletni prireditvi povedati nič kaj pohvalnega. Kaj so s tem dosegli? Nič. Utemeljujem, kakor vem in znam. Če smo Črnjane opipali že skoraj za vse, jim pustimo vsaj to prireditve, ki je vsako leto uspešnejša! Tudi drugod po naši ožji domovini imajo podobne prireditve; izmislijo si vse sorte, samo da bi pritegnili čim več turistov. Na Gorenjskem imajo celo kravji bal, poudarim, ker vem, da je mož pristen Gorenjec. Koroška se glede turizma ne more primerjati z Gorenjsko, tam je turizem že tradicija, imajo ga že dolga leta, sem dobil odgovor.

Mož je imel prav. Pa še kako prav!
»Že močan na morju Ilirijan bil,
ko ladje se tesat je Rimec učil,«

nici umrl. Pokopali pa smo ga v Kotljah. Ljudi je bilo brez števila, ki so se v dolgem sprevodu zvrstili. Tudi vencev je bilo veliko. Primerno njegovemu ugledu in spoštovanju, ki so ga ljudje imeli do njega.

Z Andrejem in njegovo družino sem ostal pri Prežihu še nekaj let. 15. februarja 1954 smo se odselili. Vsi smo šli na Tolsti vrh: oni na zadružno posestvo Jakob, jaz pa k Ajnžku, kmetu, ki je tudi pisatelj. Od tam sem hodil na delo v železarno, po šihlu pa pomagal doma. Čez čas sem si poiskal nevesto, Ivadovo hčer, Ivanko, in po poroki sem se preselil na njen dom. Pozneje sva dobila stanovanje na Ravnah in tu stanujeva še zdaj. Upokojen sem, a imam še vedno veliko dela.

Jernej Krof

naj za uvod zapojem z Vodnikom. Za nas je bil namreč turizem še deveta vas, ko je le-ta na Gorenjskem že lepo cvetel. Julijske Alpe, Triglav, Blejsko in Bohinjsko jezero! Na Bledu je kralj vsako leto letoval s svojo družino in številno žlahto; zato je bila cesta Ljubljana—Bled—Bohinj za tiste čase moderna in dobro vzdrževana. Svoj delež k turizmu na Gorenjskem je dala tudi svetovno znana romarska pot na Brezjah! Vse to je dalo Gorenjski turistični pečat.

Pred vojno se je lahko šla turizem salo gospóda. V naši socialistični družbeni ureditvi pa ima vsak delovni človek možnost in pravico, da letuje, hodi na izlete ali se rekreira, kakor se mu ljubi. Večina delovnih ljudi to možnost tudi izkoristi; k temu je treba prišteti cele reke tujih turistov, zato je postala Gorenjska že davno pretesna, tesno je tudi na naših plažah.

Val turistov je pritisnil tudi v druge kraje naše ožje domovine. Vsak kraj je namreč po svoje lep in zanimiv. Lepoto kraja je treba znati videti, sicer lahko greš mimo nje, celo butneš ob njo, in vendar je ne opaziš. Hribovita pokrajina, ki zelo otežuje obdelovanje zemlje, pa ima mikavno podobo, ki jo zaman iščeš v nepreglednih ravninah. Enoličnost na ravninah utruja, v hribovitih krajih pa na vsakem koraku natiš na spremembo.

Doživljamo vsestranski razvoj in napredek. Nemirni človekov duh nenehno snuje, išče, poskuša in uveljavlja nove dosežke; vendar k nobenemu še ne reče zadnje besede. Tudi v turizmu se iščejo nove oblike: od kopanja, sončenja in jadranja (tu ne smemo pozabiti tudi nagcev), do izletov v planine, potovanja v vse dele sveta! Prepolne hotelske sobe so mnogi zamenjali s šotori, pozneje pa v vedno večji meri s počitniškimi prikolicami, ki so že prava mala

stanovanja. Ušesa, polna mestnega, cestnega in industrijskega ropota, si želijo mir, zasvinjana pljuča čist zrak! Spremembe si zaželi tudi želodec. Vsega siti turist si zaželi preproste hrane, takšne, kot sta jo jedla dedi in babica; skratka, mnogi želijo svoje proste dni živeti po kmečko. Iz teh želja in teženj se je izcimil kmečki turizem, ki je nekakšna podaljšana roka klasičnega turizma.

Pravijo, da je kmečki turizem dopolnilna dejavnost. K temu bi veljalo omeniti to, da je res čudno, ker potrebuje kmet še dopolnilno dejavnost, saj bi vložena sredstva v kmetijsko proizvodnjo in kmetovo osebno delo morala vreči toliko, da kmetu ne bi bilo treba iskati drugih dohodkov. Žal temu ni tako; zakaj ne, o tem zdaj ne bomo razpravljali.

Za kmečki turizem morajo biti izpolnjeni določeni pogoji. Predvsem mora biti kmetija urejena, se pravi, da je delo kolikor se da mehanizirano. To sprošča delovno silo, ki je potrebna za turizem. Kmetija se mora tudi preusmeriti na tržno proizvodnjo, kajti za turista, ki se je namenil dopust preživeti po kmečko, je zanimiva le doma pridelana hrana. Biti mora na voljo dovolj primerno opremljenih prostorov; vse pa mora ustrezati osnovnim higienskim in sanitarnim predpisom. Vse to je povezano z velikimi stroški, ki jih ne zmore vsak, ki se želi s to dejavnostjo ukvarjati. Do sedaj je bilo za to dejavnost odobrenih le malo kreditov in kaže, da tudi v prihodnje ne bo bolje.

Lahko govorimo o več oblikah kmečkega turizma: stacionarni, izletniški, prehodni in, če hočete — tudi kramarski.

Najbolj iskan in zaželen je stacionarni kmečki turizem, ki pa zahteva največ vlaganja. Govorimo o celem in polovičnem penzionu. Hrana, prenočišče, sploh vse počutje naj bo čim bolj podobno kmečkemu življenju.

Ljudje gredo radi posamič ali v skupinah h kmetom na malo južino. Številni tozdi in razne ustanove prirejajo piknike

Zaslužen čaj

na kmetih. To naj bi bila prehodna ali izletniška oblika kmečkega turizma.

Iz izkušnje vem, da so prodajo kmečkih jedi na stojnicah ljudje že osvojili, celo navdušeni so nad njo. Z njo so začeli Črnjani. Na turistični teden so povabili okoliške kmete, da so obiskovalcem gozdarskega tekmovanja prodajali na stojnicah kmečke jedi in mošt. To se je obdržalo vsako leto in vsakokrat lepo uspe. Tudi ta oblika je namreč po svoje zanimiva, saj obiskovalci pokupijo navadno vse. Stvar je preprosta. Na prireditvi, kjer se zbere več tisoč ljudi in se zadržujejo nekaj ur, hoče marsikateri kaj prigrizniti. Po vsakdanjem sendviču se namreč lepo prileže kaj domačega, četudi je preprosto pripravljeno.

Imam občutek, da ta oblika kmečkega turizma nekaterim (merodajnim) ni po volji. Na Ravnah so bile letos tri velike prireditve, kjer so se gostinci slabo izkazali. To so trdili mnogi in spraševali so, zakaj niso sodelovali kmetje. Menim, da bi se ta oblika turistične dejavnosti morala obdržati in razširiti, za kar bi bilo treba spodbuditi še več kmetov. Kdor misli, da pri tem poslu leti denar v žep kar sam od sebe, se moti. Poleg materiala, ki ga daš, moraš vložiti tudi veliko dela in truda; zaradi tega zakasni kakšno važno kmečko delo. Poleg tega je tu že riziko. Če kaj zmanjka, kupci negodujejo, nihče pri tem pa ne pomisli, kaj bi bilo s pripravljenimi jedmi, če bi bil zaradi slabega vremena obisk majhen. Vse kaže, da je ta oblika kmečkega turizma zaželen in da so jo ljudje že osvojili. Zato jo je treba še naprej razvijati in izpopolnjevati.

Položaj kmečkega turizma je vsaj v našem koroškem kotu tak, kot sem ga uvodoma v šaljivi prisposodbi omenil. Že leta govorimo o njem, si ga želimo in propagiramo zanj, toda ne more prav zaživeti; vsaj tako ne, kot v nekaterih krajih Slovenije. Podoba je, kot da v isti republiki ne veljajo za vse isti zakonski predpisi. Kar lahko delajo kmetje drugod, tega ne bi smeli pri nas tisti, ki imajo veselje in korajžo bajžati se s kmečkim turizmom! Namesto da bi bili deležni podpore, jim mečejo polena pod noge. Ti kmetje so namreč naleteli na zakonite probleme; njihova toliko propagirana dejavnost je prišla nazvokriž z zakoni in predpisi.

Z namenom, da razvoj kmečkega turizma pospešimo, je obrat za kooperacijo Ravne sklical preteklo jesen sestanek, na katerega je poleg predstavnikov družbenopolitičnih organizacij povabil tudi kmete, ki imajo interes za turizem. Kakor mi je bilo takrat žal, ker se tega sestanka nisem mogel udeležiti, sem zdaj vesel, kajti bil je prava polomija. Namesto da bi se pogovorili o smernicah in načrtih, se je razvila takšna razprava, da so kmetje izgubili še tisto veselje, ki so ga do te dejavnosti imeli dotlej.

Predstavniki družbenopolitičnih organizacij so bili namreč dosledni v tolmačenju zakonskih predpisov. To pa v veliki meri zavira razvoj turizma na kmetih. Najbolj prizadene to pripravo mesa, brez katerega si nobenega turizma sploh ne moremo zamisliti. Žival, katere meso se uporabi za široko potrošnjo, se ne sme klati doma, ampak strokovno v klavnicah. To je namreč glavni greh, s katerim so grešili tisti, ki so se že do sedaj v večji ali manjši meri

ukvarjali s turizmom. Tako namreč pravi postava.

Če je to greh, naj v tolažbo povem, da so v tem grešili že naši predniki. Ne bom segal daleč nazaj v zgodovino, samo toliko, kolikor sam pomljem.

K temu grehu so se naši očetje vdajali že v času hude svetovne gospodarske krize, čeprav je bilo to prepovedano. Lahko trdim, da sem pri tem protizakonitem delu že sodeloval, čeprav še kot smrkvavec. Ivan Ditinger, ki je bil zaradi svojega svetovnega nazora večkrat brezposeln, se je šel tudi za mesarja. Njemu sem pomagal, ko je za nas sekal kravje in telečje meso v uti, ki je stala na bregu Meže za sedanjo kinodvorano, se pravi, pred nosom orožniške postaje, ki je bila v hiši, kjer je zdaj Izobraževalna skupnost.

To smo na veliko delali tudi med NOV. Bilo je življenjsko nujno in smrtno nevarno.

Tega neljubega početja smo se kmetje morali lotiti tudi pred leti. K temu nas je prisililo neurejeno tržišče. Ko je imel France Popit razgovor s kmeti, smo mu med drugim navrgli tudi ta problem.

Če kmetje nimamo strokovnega izpita za klanje domačih živali, s tem še ni rečeno, da tega ne delamo prav in da pri tem ne izpolnjujemo vsaj minimalnih higienskih in sanitarnih predpisov. Možnost zastrupitve z mesom ali z mesnimi izdelki je mogoča tudi tam, kjer so vse delo opravili za to strokovno usposobljeni ljudje. Vendar to ni v skladu s predpisi, vztrajajo tisti, ki vidijo samo zakone. Stara ljudska modrost pravi, da je zakon kot harmonika, ki se lahko do kraja raztegne in stisne, važno je le, da pride iz nje prava viža. Sicer pa, v naši samoupravni družbeni ureditvi radi spreminjamo in dopolnjujemo zakone tako, da so kar najbolj življenjski. Ali ne bi bilo pametno, da bi tudi to sporno vprašanje rešili tako, da bi bil volk sit in ovca cela? Npr., kmet bi moral to delo opraviti v primerem prostoru, meso in drobovino pa naj bi pregledal veterinar. To bi se dalo izpeljati. Kakorkoli že, izhod iz te slepe ulice moramo najti, kajti razvoju turizma se ne bomo mogli postavljati po robu.

Delamo tudi druge napake. Skupina kmetov, ki je bila preteklo jesen na mednarodnem kmetijskem sejmu v Riedu v Avstriji, si je ogledala nekaj kmetij, ki se ukvarjajo s turizmom. Bili so presenečeni. Sobe imajo urejene zelo skromno, turisti uporabljajo skupne umivalnice in celo — stranišča! Kmet dobi turistični kredit po 0,5—3-odstotni obrestni meri za dobo petnajst let.

Pri nas bi radi šli v drugo skrajnost. Radi bi kar cele hotele. Mrzla in topla voda v vsaki sobi, najraje s svojo kopalnico, strogo ločene sanitarije in še kaj. Vse to velja danes težke denarje, ki jih kmet, ki mora vlagati v kmetijsko proizvodnjo, ne premore. Krediti? Pred leti je nekaterim še uspelo, da so dobili še kar ugodne kredite, zdaj ni več tako. Pa imamo kmetje v naši regiji svojo hranilno kreditno službo, kjer imamo naložene več kot tri milijarde dinarjev! Banka utemeljuje, da kmečki turizem nima pravega nosilca, da ta akcija ne teče organizirano.

Vse to je resnica. Ta dejavnost je res prepuščena sama sebi. Najbolj si pri tem prizadeva obrat za kooperacijo, ki je po-

stal njegov mentor. Kar sam od sebe. Tu moramo pohvaliti nekatere, posebno direktorja, ki za to žrtvuje veliko prostega časa. Uvaja kmeta, prepričuje merodajne. Prevladuje mnenje, da je za kmečki turizem poklicana samo Gozdna, ki se naj ukvarja z njim, kakor ve in zna.

Vendar kmečki turizem ni zanimiv samo za gozdarstvo, ampak za vse naše gospodarstvo. Se bomo res branili denarja v bajto? Če z njim pade še kakšna deviza, toliko bolje, k temu lahko primaknemo še drug priskrček. Kmetje smo v gradnjo gozdnokamionskih cest vložili milijarde dinarjev, zato smo popolnoma upravičeni, da se nam vsaj nekaj vrne v obliki turističnega dinarja!

Naravne možnosti so dane. Vse hribovite kmetije imamo povezane z dolino in skrbimo, da so prevozne tudi pozimi. Drugo leto, ali še eno leto na vrh, bo ves kraj povezan s telefonom. Slikovita pokrajina nudi dovolj izletniških točk, odpirajo se tudi druge možnosti za rekreacijo turistov.

Dobro razvit kmečki turizem bi obdržal marsikaterega kmečkega sina ali hčer, da ne bi pobegnili nekam na »boljše«. Morda bi bil to najučinkovitejši »varnostni ventil« pri množičnem begu z zemlje!

Obmejna občina smo. Ne more nam biti vseeno, kako gospodarijo in živijo kmetje ob državni meji. Dobro situiran in razgledan kmet je najboljši mejnik. Živa meja je najtrdnjša, radi poudarjamo. Izkoristimo vse možnosti, da bo naša meja ostala res živa!

Svoje bo moral reči tudi Izvršni svet SO, ki je odgovoren za celotno gospodarstvo v občini! Prav gotovo je tudi v njegovem interesu, da v kraj turistični dinar tudi prihaja; saj odnašamo ga iz občine itak veliko. Ne samo škoda, tudi nespametno bi bilo, če bi te možnosti zanemarili. Zato ne kaže cepiti dlake, ampak vse, kar nam hodi navzkriž, uskladiti, prilagoditi. Odločbe o prepovedi klanja na domu je treba čim prej razveljaviti. Ne dopustimo, da bi zanje zvedeli turisti, posebno ne tujci! Treba se je uvesti za okroglo mizo in se dogovoriti.

Tudi glede obdavčevanja se je treba pogovoriti. Lansko leto je pri tem nastala prava polomija, ki je mejila že na političen problem. Upam si trditi, da sta pretiravali obe strani.

Odveč je vsaka bojazen, da bi kmet, ki bi se ukvarjal s kmečkim turizmom, obogatel. Kmet, ki se hoče ukvarjati s to dejavnostjo, mora veliko dolgoročno vlagati. Takšno vlaganje pa nikakor ni v nasprotju s socialističnimi načeli. Dobro situiran in razgledan kmet je naši družbi le v ponos, razvit kmečki turizem pa bi vsekakor ugodno vplival na naše gospodarstvo.

Velikega pomena je pri kmečkem turizmu pristna domača hrana, zato ji moramo posvečati vso skrb in pozornost. Če kdaj nečesa zmanjka — kar se lahko zgodi — je pač treba reči: »Nimamo«. Iz izkušnje vem, da to ni prijetno, toda je veliko bolj pošteno, kot gostu postreči in dobro zaračunati nekaj, kar smo kupili v trgovini, ter tako zlorabljati veliko povpraševanje. Špekulacije se rade delajo pri črničevcu, ki je dandanašnji tako iskan in oboževan zato, ker ga ni, bajno visoko ceno pa ima zaradi nenormalne cene črnic. Vsaka zloraba se maščuje gostitelju same-

Ivan Ivartnik

Prva bolnica v Mežiški dolini

Prva bolnica v Mežiški dolini je bila zgrajena na knapovskih Lešah. Po tako dolgem času je težko napisati točne podatke, ker je od tega že več, ko 120 let. Če pa bo kdo od bralcev teh vrstic vedel za bolj točne podatke, ga prosim, naj me dopolni.

V letih 1860 do 1870, ko je bil leški rudnik v največjem razmahu, so takratni lastniki grofje Henkli zgradili tudi bolnico, ki je bila seveda prepotrebna. Jame so bile primitivno kopane in nestrokovno podprte, zato so bile nesreče pogoste. Rudarji so prihajali iz vseh koncev doline in niso bili priučeni za delo pod zemljo. Nekaj rudarjev, ki so imeli nekaj prakse in znanja o kopanju premoga in podpiranju rogov, je prišlo iz Češkoslovaške in Italije, tako so mi pripovedovali stari knapi, da jih je takratna uprava od tam naročila. To je bilo seveda v času Avstro-Ogrske. Verjetno so obstojali tudi zakoni, da morajo biti tam, kjer nastajajo naselja, obrati ali rudniki, tudi bolnice za prvo pomoč.

Ker je bil takrat na Lešah največji delavski center v Mežiški dolini, so začeli zidati bolnico, ki je bila dolga 50 metrov in široka 12 metrov. V polovici stavbe so bile tri sobe po šest postelj za bolnike, v ostalem delu stavbe pa so bile kuhinja, soba za vizito, soba za strežnice in kuharico, v eni sobi pa so likale perilo. Na koncu pa je bila, kakor so jo takrat imenovali »vauš-kuhna«, v njej sta bila dva bakrena kotla, v katerih so izkuhivali perilo. Pod bolnico v potoku pa sta stali dve veliki leseni vedri. Na njiju je bila speljana iz potoka po lesenem žlebu voda za splakovanje perila in prtov, tam so bila postavljena tudi lesena stojala z napetimi vrvmi za sušenje perila.

Ker je bila takrat stiska za stanovanja, so na podstrešju bolnice tlakovali pod z navadno opeko, ki so jo delali kar sami, špirovce pa so obili z deskami. V teh temnih prostorih so prebivale ženske, ki so delale pri rudniku. Še danes, po tolikih letih, si lahko ogledate na podstrešju, kako so obrobjeni trami, ki so gledali izpod opeke, po katerih so hodile ženske s svojimi težkimi cokljami. Na podstrešju so imele tudi kuhinjo, da so si skuhale žgance ali pa krompirjevo juho, prej da so šle na delo.

V bolnico na Leše je prihajal zdravnik s Prevalj in enkrat na teden tudi iz Črne. Pripeljal ga je neki »furman« s kolesljem, prišel pa je v lesenih cokljah. Stalnega zdravnika v leški bolnici ni bilo. Sestra (bertarca) Pičivalnik, je bila duša v bolnici. Pa bolničar, ki ga pa rajši ne bom imeno-

val. Bil je sila brihten in iznajdljiv, za tiste čase pravi doktor, klicali pa so ga za »bertarja«. Seveda pa so se ga ženske tako bale, da si same niso upale k njemu po zdravila, kolikor so takrat zdravila obstajala. Če je bilo treba obvezati rano ali izpuliti zob, je to bolničar opravil kar stoje. Tiste čase so ljudje bolehalo za sušico (jetiko). Po večerih so bolniki igrali karte ob petrolejki, pa se jim je pridružil tudi bolničar. V bolnici je ležala bolnica, mati ki je imela doma sedem otrok. Prosila je igralce, naj nehajo, da ima bolečine, pa ne more zaspiti. Bolničar je vstal, namočil gazo v opij in ji dal na usta, rekoč: »Boš videla, kako boš zdaj zaspala, mi pa bomo igrali naprej.« Ženska je res zaspala za vedno.

V bližini bolnice je bil samski dom (Berg-haus). V podstrešni sobici je stanoval stari Mlakar s hčerjo Franco, ki je delala v pralnici premoga. Bila je prava lepotica, čeprav v modrem predpasniku in cokljah. Mlakar je tako pazil nanjo, da je same ni spustil nikamor. Vsako nedeljo jo je peljal na Faro k maši, nato pa domov. Pa vendar so začele ženske tam okoli govoriti, pogledj Franco, nekam okrogla postaja. Res, bolničarju se je zapičila v oči in tudi padla pod njim. Ko je tudi on zapazil, da je dekle noseča, je takoj sklenil, da se je mora znebiti. Neke noči jo je z opijem omamil, nato pa naložil na rame in jo odnesel v

bližnji potok, glavo pa potisnil pod vodo. Seveda se je govorilo, da je Franca napravila samomor, bolničar pa je potrdil, da je tako. Ženske, ki so prej govorile, da Franca postaja okrogla, pa tega niso verjele, saj so za vasjo v bližini potoka našle njene copate, ki jih je zgubila, ko jo je bolničar nesel v potok.

Resnica o Francini smrti je nekaj časa ostala prikrita, ko pa je bolničar napravil drug umor, je prišla na dan. Kot sem že zapisal, je bil bolničar sila brihten in zvit. Ko je spravil Franco na oni svet, si je poiskal drugo ljubico, bila je seveda ženska in pol in pa poročena. Kar hitro sta napravila skupen načrt, kako se bosta znebila moža. Ta pa je bil zaposlen kot uradnik v Wizenau v Avstriji, kjer je bila podružnica leškega rudnika.

Bolničar se je odpravil v Wizenau, dal je uradniku v cigaro opij, da je zaspal, nato pa ga je z iglo zabodel v srce, tako da je bil gotov njegove smrti. Dolgo se je izmotaval od resnice, vendar so bili dokazi močnejši.

Med vojno je prišlo na Leše tudi pet trboveljskih rudarjev iskat dela. Rudniška uprava jih je sprejela na delo pod pogojem, da bodo pokazali kaj več kot leški knapi. Med knapi in temi vandrovcu ni bilo pravega zaupanja in razumevanja, pa je neke nedelje ob plačilnem dnevu prišlo do pretapa. Leški knapi so kar hitro spravili Trboveljčane na cesto, ti pa se niso dali kar tako ugnati. Šli so v samski dom po svoje jamske sekire in začeli treskati po vratih v restavraciji. Knapje so se naslonili z rameni in hrbti na vrata, da Trboveljčani ne bi vdrli noter, kar hitro pa so se sekire zadrle v hrbte in ramena knapov. Nastala

Leški strelci in gođci

mu, posledice pa lahko občutijo tudi drugi.

O ureditvi sob, urejanju okolja, predvsem pa o odnosu do gostov naj spregovorijo strokovnjaki ali tisti, ki imajo že izkušnje! Moj namen je le osvetliti težave in zapreke, ki se ob toliko propagirani dejavnosti pojavljajo. Vsaj poskušal sem nazkazati, kako jih odpraviti.

je zmeda, natakariča in nekaj drugih se je skrilo v klet, nekaj jih je poskakalo skozi okna. Trboveljčani pa so zdrobili mize in stole v restavraciji, popili pijačo in ponoči rjuli po vasi. Tisto noč je imel bolničar do jutra delo, da je obvezal vse potolčene in ranjene.

Ob koncu svetovne vojne je množično razsajala griža. Takrat pa je bila bolnica na Lešah že brez pravega vodstva. Bolnike so vozili v bolnico, ležali so po tleh, ker so bile postelje vse polne. Ker v leški bolnici ni bilo več prostora za bolnike, so v bivši šoli na Prevaljah napravili zasilno bolnico, ljudje pa so kar umirali, posebno otroci, saj ni bilo zdravila proti griži. Takrat je prišel na Prevalje tudi zdravnik Suhor.

Ko se je prva svetovna vojna približevala koncu, so orožniki iskali bolničarja

leške bolnice na tej in oni strani. Ko so postavili mejo med Avstrijo in kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev, je postajal lov na bolničarja težavnejši. Govorilo se je, da se pojavlja zdaj na tej, zopet na oni strani meje, včasih kot ženska, zopet kot moški. Med tem časom pa je bolničar že na avstrijski strani napravil umor, tako da so mu bili orožniki stalno za petami. Med orožniki sta bila tudi dva brata z Leš. Slučaj je nanesel, da je eden ostal v Gradcu na avstrijski strani; drugi pa v Mariboru. Seveda sta bolničarja dobro poznala, saj so bili sošolci. Po zaslugi teh dveh so leškega bolničarja spravili v roke pravice. Zaprt je bil v Gradcu v Karlawu in tam obsojen na dosmrtno ječo.

Zapisano po pripovedovanju babice in mame.

Tone Volčar

Dr. FRANC SUŠNIK

V četrtek dopoldne, 21. februarja, smo zvedeli za žalostno vest, da je v slovenjgraški bolnišnici ob 8.50 po daljši boleznini umrl naš ustanovitveni in prvi ravnatelj gimnazije Ravne na Koroškem, dolgoletni ravnatelj študijske knjižnice, slovenski kulturni delavec in častni občan naše občine dr. Franc Sušnik.

Tako je že drugič v tem mesecu posegla smrt med koroške kulturne delavce in kar verjeti ne moremo, da je tako.

Dr. Franc Sušnik se je rodil 14. novembra 1898. leta na Prevaljah v fužinarski družini. Bil je prvorojeni sin med šestimi mlajšimi sestrami. Rodil se je v času, ko je Evropo zajela kriza, ko so fužine na Prevaljah propadle in ko je moral njegov oče skupaj z drugimi delavci na tuje v Donawitz. Njegov rod izhaja izpod Uršlje gore, kjer je njegovega deda grof spravil ob kmetijo. Sušnikov oče ni maral tujine, zato se je vrnil domov na Prevalje.

Po osnovni šoli na Prevaljah je obiskoval gimnazijo v Celovcu. Tu je začel v ilegalnem dijaškem listu »Vzbudi se Slovan«, ki ga je tudi sam urejal, objavljati svoja začetniška literarna dela pod psevdonimom »Radimirov«. Že takrat se je začel zanimati za slovensko koroško vprašanje in za veliko družino slovanskih narodov.

Potem ko se je začela 1. svetovna vojna, so ga mobilizirali in poslali v oficirsko šolo na Reko. Prostovoljno se je odločil, da bo po končani šoli služil v Hrvaškem polku. Usodo frontnega vojaka pa je doživljal na ruski fronti.

Po razpadu avstroogrške monarhije se je vrnil na Koroško in se takoj priključil gibanju za priključitev Koroške k Jugoslaviji. Postal je oficir in borec generala Maistra za severno mejo.

V Mežiški dolini je v bistvu on vzpostavil jugoslovansko oblast in bil tudi član »Narodnega sveta« za našo dolino. Plebiscit je prerezal slovensko Koroško v dva dela. Tako je njegova ožja domovina ostala razdeljena, njegovi rojaki pa razdvojeni in podvrženi ponemčevanju. Bol in ljubezen

do rojakov na drugi strani meje sta se mu zasidrali globoko v srce in v njem je živel Korotan do poslednjega diha.

Nemški jezik in jugoslovansko književnost je študiral na ljubljanski univerzi. Ker pa je podpiral delavsko gibanje in soglašal s stavko ter pravicami železničarjev, je moral pobegniti pred takratno oblastjo v Zagreb. Tu je nadaljeval s študijem. Preživljal se je sam z nočnim korektorskim delom v tiskarnah in z delom drugod. Po opravljeni diplomii za mladega zavednega slovenskega profesorja na Koroškem ni bilo kruha. Njegova pot prosvetnega delavca se je začela v Murski Soboti. Po opravljenem doktoratu znanosti iz nemške književnosti je služboval v Beogradu in nato v Mariboru kot profesor na učiteljski in klasični gimnaziji. Nato je postal ravnatelj realke in končno ravnatelj mariborskega učiteljskega.

1926. leta se je poročil s kmečko hčerko — domačinko Plešivčnikovo Tončko in se tako vrnil k zemlji. Z ženo sta vzgojila in izsolala štiri sinove, ki so danes priznani delavci.

Svoj končni cilj in smoter je dr. Franc Sušnik kot prosvetni in kulturni delavec dosegel šele po osvoboditvi na Ravnah, ko je skupaj z delavci in takratnimi vodilnimi predstavniki fužinarjev, knapov in kmetov ter ob podpori predstavnikov naše ljudske oblasti ustanovil gimnazijo na Ravnah, katere dolgoletni ravnatelj je bil.

V marcu 1941. leta, ko so nacistične sile pripravljale napad na Jugoslavijo, je preselil družino na Prevalje. Njega so mobilizirali. Po razpadu stare Jugoslavije se je vrnil na Prevalje, kjer pa je našel od Nemcev uničeno stanovanje.

Med II. svetovno vojno se je na Prevaljah preživljal z matičarskim delom in se tako podrobno seznanil z matičnimi knjigami in kroniko Prevalj. Kot zaveden Slovenec je začel sodelovati z osvobodilno fronto. Sredi oktobra 1943. leta je navezal z njim stike njegov nekdanji dijak inž. Pavle Žancer-Matjaž, organizator par-

tizanskega in vsega političnega življenja med NOB na Koroškem.

Srečala sta se pod Uršljo goro. Kmalu je za njegovo sodelovanje z OF zvedel okupator, zaradi tega so ga zaprli v Celovcu, nato pa konfinirali v Št. Pavlu v Labotski dolini. Tu je delal v samostanski knjižnici. 1944. leta so ga Nemci ponovno zaprli in nato poslali v zloglasno taborišče Dachau. Inž. Žancer je o tem zapisal ob njegovi 80-letnici naslednje: »Ta sestanek v partizanski Gori je bil začetek Sušnikove mučeniške poti in trpljenja skozi pekel nacističnih mučilišč, zaporov in koncentracijskih taborišč.«

Ko se je po II. svetovni vojni vračal iz taborišča, se je na vlaku iz Maribora proti Prevaljam srečal s sinom Jankom. Bil je oblečen v hlače danske kraljeve garde, v suknjič uniforme polvojaške nemške letalske organizacije in obut v polstene vojaške škornje. Na rami je imel culo, v njej pa poročni prstan, svojo žepno uro in novelo »Bela roža«, ki jo je napisal med vojno sin Janko. To je bilo premoženje, ki ga je prinesel iz Dachaua.

Ko se je vrnil na Prevalje, se je takoj vključil v obnovo porušene domovine. Na Prevaljah je organiziral poseben tečaj za nostrifikacijo spričeval mladih dijakov, ki so med vojno obiskovali nemške šole. Navezal je stike z naprednimi fužinarji in drugimi delavci Mežiške, Dravske in Mislinjske doline in družno z njimi dosegel, da so v takrat zapostavljenem delu slovenske zemlje ustanovili sprva nižjo gimnazijo na Prevaljah, sredi septembra 1945. leta pa na Ravnah — ob podpori tovariša Tita in Viktorja Smoleja — popolno gimnazijo.

V zahvalnem pismu Viktorju Smoleju, načelniku ministrstva za prosveto, so leta 1946 člani okrajnega odbora za gradnjo nove gimnazije zapisali naslednje:

»Iz te velikodušne akcije je razvidno globoko razumevanje federalne vlade za naš obmejni okraj, za katerega je bivša jugoslovanska oblast dala eno in edino dotacijo, in to za zgraditev zaporov na Prevaljah. Nič čudnega tedaj, če je bilo slovensko koroško ljudstvo pod bivšo jugoslovansko oblastjo nezadovoljno in bridko razočarano nad nerazumevanjem za koroška vprašanja. Danes gledamo vedro in z zaupanjem v bodočnost. Vemo pa tudi, da naša gimnazija izpolnjuje svojo kulturno nalogo in nam je s tem v veliko veselje.«

Podpisan je tudi on.

Vodstvo šole je nova oblast zaupala dr. Francu Sušniku. Tako so se jeseni leta 1945 začeli zbirati v gradu grofa Thurna dijaki iz vseh krajev in zaselkov današnje koroške krajine. 1949. leta je zapustila njegovo gimnazijo prva generacija maturantov, letos pa bo zapustila šolo že 32. generacija. Njegovo delo je obrodilo bogate sadove. Okoli 2500 maturantov je to, iz katerih je dosedaj izšlo mnogo inženirjev, zdravnikov, profesorjev in drugih delavcev z višjo in visoko izobrazbo. Ti so danes nepogrešljiv sestavni del našega združenega dela. Leta 1948 je ob podpori koroških fužinarjev in drugih delavcev organiziral gimnazijsko mladino in formiral I. koroško delovno brigado za gradnjo poslopja nove gimnazije. Brigada je nosila ime inž. Pavla Žancerja-Matjaža. Sledila je brigada Vik-

torja Avglja, zadnja — tretja pa je nosila njegovo ime. Ta je bila trikrat udarna in dvakrat pohvaljena. Na njegovi gimnaziji je veljal takrat edinstveni urnik v Sloveniji:

ma, beton, beton, pri, zg, an

Gimnazija je bila dokončana 1954. leta. Uradna in slavnostna otvoritev — dogodek za vso Koroško — pa je bila 10. oktobra 1954. leta. Na ploščo, ki je na pročelju šole, so zapisane njegove klene besede: To gimnazijo je postavilo delovno ljudstvo — za spomin padlim za svobodo — mladim rodovom — za rast socialistične domovine — svetilnik kulture slovenski Koroški.

Pod njegovim preudarnim pedagoškim vodstvom smo poleg njegovih dijakov rasli tudi profesorji. Bil nam je odličen pedagoški vodja in oče hkrati. Za nas je veljalo njegovo pedagoško pravilo, da si profesor ustvarja avtoriteto sam, šola pa mu pomaga s tem, da mu je ne ruši.

Od svoje gimnazije se je uradno poslovil konec avgusta 1962. leta. Dejansko pa ji je ostal mentor vse do lanskega odhoda v bolnišnico. Maturantom vseh generacij je on izročil maturitetna spričevala.

Ko se je gimnazija iz grajskih prostorov preselila v novo zgradbo, je dr. Franc Sušnik v gradu ustvaril mogočno študijsko knjižnico, ki šteje danes več kot 100.000 knjig. Ob njej je razvil tehnični in etnografski muzej ter galerijo.

V knjižnici je zbral rokopise pomembnih mož Koroške ter vrsto slovenskih in koroških dragocenosti. Po vsej Koroški — tudi onstran meje — je razvil knjižnično mrežo ter skrbel za knjižni fond.

Književnik Marjan Kolar je v uvodu v njegovo knjigo »In kaj so ljudje ko lesovi« zapisal: »Če je Prežihov Voranc odkril svetu Koroško, je dr. Franc Sušnik z gimnazijo in študijsko knjižnico odkril Korošcem svet.«

Dr. Franc Sušnik je bil tudi pisatelj. Njegova najbolj znana dela so: »Prekmurški profili«, »Jugoslovanska književnost«, »Pregled svetovne literature« in »Kaj so ljudje ko lesovi« in »Opomnje« ter vrsta drugih del. Napisal je vrsto razprav in uvodov v razne publikacije, zbornike in knjige o Koroški. Na Koroškem skoraj ni spominske plošče, kjer ne bi bile zapisane njegove besede. Inž. Pavle Žaucer-Matjaž je o tem zapisal: »V les in granit so vklesane in v bron odlite njegove klene besede na partizanskih pomnikih od Dravograda do Pece. Privrele so mu iz duše v čast in slavo na partizanske borbe in v spomin na slavne partizanske dni.«

Marjan Kolar pa pravi o Sušnikovi besedi: »... Sušniku ... je beseda ostala dragocenost, da, celo mistična dragotina, izjemen dar, ki je dan ljudem, da vanj odlijejo desetkrat pregnetena in od življenja preverjena spoznanja.«

Dr. Franc Sušnik je bil odličen, strog in pravičen profesor, najboljši ravnatelj, odličen kulturnopolitični delavec, velik poznavalec Prežihov in celotne koroške domačije ter velik prijatelj slovenske gimnazije v Celovcu.

Za svoje uspešno delo je dr. Franc Sušnik prejel vrsto velikih odlikovanj in priznanj. Za svoje pedagoško delo je prejel Žagarjevo nagrado in naziv »pedagoški

svetnik«, za kulturno delo pa prvo zlato plaketo Prežihovega Voranca, občinsko nagrado za kulturo, Čopovo plaketo in nagrado, Trubarjevo plaketo ter druga priznanja. Predsednik Tito ga je odlikoval z vrsto odlikovanj. Najpomembnejša med njimi so: red narodne osvoboditve, red zaslug za narod s srebrno zvezdo in red zaslug za narod z zlato zvezdo.

Mladina občine Ravne mu je podelila zlato plaketo občinske konference ZSMS, Planinska zveza Slovenije pa srebrni častni znak. Od okrajnega odbora Zveze borcev NOV pa je prejel posebno spomenico ob 40-letnici boja za severno mejo.

Za njegovo plemenito delo, ki ni pomembno samo za občino Ravne in koroško krajino, mu je skupščina občine dodelila najvišje možno priznanje občanov naše občine, to je naziv »častnega občana občine Ravne na Koroškem«.

Dr. Franc Sušnik je bil tudi častni član slavističnega društva Slovenije in KUD Prežihov Voranc Ravne na Koroškem.

Poslavljamo se od velikega moža celotne Koroške in Slovenije. Veliko kulturno zapuščino nam je zapustil. Nekaj literarnih del je ostalo nedokončanih. Med njimi žal tudi nov »Pregled svetovne književnosti«, ki ga Slovenci zelo pogrešamo. Še večjo nam je pa naložil oporoko, da bomo vzgajali nove rodove in se sami ravnali po njej:

NIKOMUR HLAJCI VEČ NIKOLI
RODOVOM POZNIM TO JE SPOROČILO
NAPISANO S KRVJO

Svečano mu obljublamo, da jo bomo izpolnjevali po svoji najboljši volji in znanju.

SLAVA NAŠEMU RAVNATELJU IN
KULTURNIKU DR. FRANCU SUŠNIKU!

Dr. Reginald Vospernik

Dr. Sušniku v slovo

V imenu tiste Koroške ob Zilji in Dravi, ki jo je pokojnik neizmerno ljubil kot svojo, kot našo skupno domovino, bi se rad poslovil od dolgoletnega prijatelja. S svojo tiho, nevsiljivo prijaznostjo in toplino je postavil dr. Franc Sušnik trdne temelje neomajnega prijateljstva naših koroških ljudi tostran in onstran meje.

Prav gotovo neizbrisno je ostalo v spominu prvim maturantom in profesorjem slovenske celovške gimnazije v prvih julijskih dneh leta 1963 srečanje na vaših Ravnah, v knjižnici. Naš tudi že pokojni dr. Joško Tischler in dr. Franc Sušnik sta si segla v roke in se objela, nam mladim in mlajšim pa so stopile solze v oči. Sušnik in Tischler sta si bila tovariša že v gimnazijskih letih v Celovcu, zasramovanca, in prav zaradi tega utrjena in trdna. Ravenska mladina, ki ji je bil pokojnik pravi oče, je pozdravila nas, maturante in profesorje iz Celovca. Že tedaj se mi je zdel dr. Sušnik kot živ spomenik, kot silak sredi mladega vrvenja in navdušenja. In še leta 1978, ob svoji osemdesetletnici, ko se mu je hvaležno priklonila vsa slovenska kulturna javnost, je dr. Sušnik zaželel našim maturantom:

Zori, zori, mladi rod
koroški,
zori za maturo življenja!

Srečanja s pokojnikom so bila za nas zamejske Slovence vedno znova globoko doživetje. Kdorkoli je prišel v študijsko knjižnico, je bil prijazno in toplo sprejet in je odšel z občutkom notranje obogatitve, globoko zavzet od skorajda neverjetne skromnosti, ki je zagrinjala blagega in globokega duha.

Dr. Sušnik nas je učil s svojim bogatim vzorom ljubezni, domačijskega čustva, vere v lepši jutrišnji dan. Koroškemu akademskemu oktetu je 1960. leta zapisal v koncertno knjižico med drugim tole:

»Podjuna in Rož in Zilja, sanjave dobriave in tihe vasi. Nekje je v človeku srce. Mati in prve ljubezni povzete.«

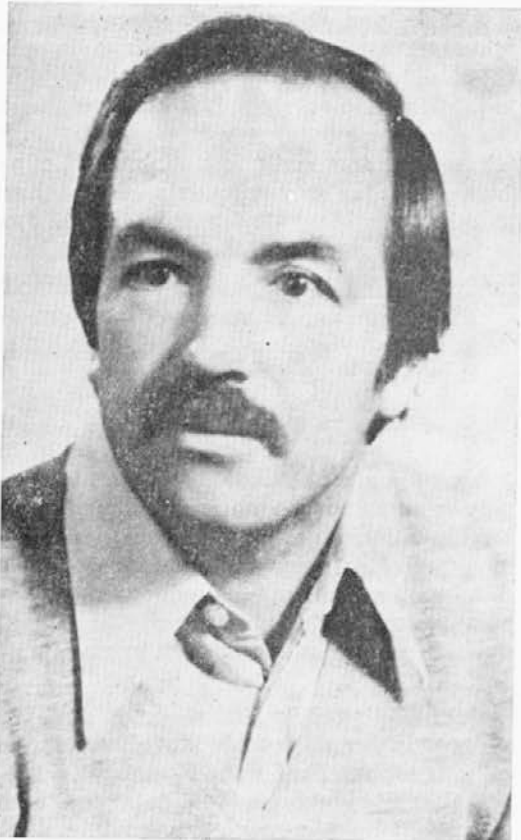
In prav to blago koroško srce je prenehalo biti. Na Koroškem onstran meje nas je ta vest prav tako pretresla kot vaše kraje pod Uršljo goro, ki jih je pokojnik tako neizmerno ljubil in jo odeval vedno znova v literarno dovršeno besedno haljo. Tudi mi znamo ceniti dejstvo, da je oral dr. Sušnik kulturno-prosvetno ledino. Zato se danes za nas vse odpira vrzel, kajti pokojnik je zdaleka preko pokrajinskih meja učil vso slovensko javnost, kaj je koroško domoljubje, kaj je tiha in globoka kulturnost, kaj je človeškost. Drobne so njegove opomnje, ogromna pa je vzorna stavba njegovega nesebičnega življenja.

V imenu Koroške in zlasti še v imenu celovške slovenske gimnazije prinašam zadnje pozdrave in izraze iskrenega sožalja vam vsem, sorodnikom, bivšim gimnazijcem, kulturnikom, javnim delavcem. Dr. Sušnika plemeniti duh bo živel naprej tudi pri nas na Koroškem onstran meje.

Leopoldu Suhodolčanu v slovo

Ni, ne more in ne sme biti res! smo si dopovedovali in upali, da se ne bo zgodilo; pa se je. Omahnil je sredi ustvarjalnega vzpona, sredi najbujnejših literarnih snovanj. Slovenska književnost je zgubila z njim enega svojih pomembnih ustvarjalcev, mi pa človeka, ki je velik del svojih ustvarjalnih moči posvetil našim krajem in ljudem.

Vrsto let je bil učitelj in nato ravnatelj osnovne šole Franja Goloba na Prevaljah. Zaživel je s krajem in za kraj: in kraj ga je sprejel za svojega. Razdajal se je in žrtvoval. Tudi v temelje našega sedanjega kulturnega vrenja je vtkan njegov veliki delež.

Leopold Suhodolčan

Na šoli, ki jo je vodil, je vzklija ideja o bralnih značkah, ki so do danes prekrile že vso Slovenijo in se razširile tudi prek meja naše ožje domovine. Polde Suhodolčan je bil pobudnik, pomemben spodbujevalec in mentor te velike plemenite akcije.

Skupščina Kulturne skupnosti, ob mnenju družbenopolitičnih organizacij občine Ravne in skupščine občine Ravne na Koroškem,

podeljuje posmrtno

ZLATO VORANČEVO PLAKETO

mladinskemu pisatelju

LEOPOLDU SUHODOLČANU

za njegove neprecenljive dosežke pri snovanju mladinskih literarnih del, za snovanje in širjenje ideje o Prežihovi bralni znački in za prispevek k bogatemu razvevatu bralne kulture med mladimi.

je, ki je rodila in bo še rojevala na tisoče mladih bralcev.

Kratka je bila njegova življenjska pot, toda sadovi njegovega ustvarjalnega dela so veliki in pomembni. Umetnine, ki jih je ustvaril, beremo danes ne le njegovi rojaki, temveč vsa Jugoslavija, v prevodih pa so si utrla pot tudi v mnoge tuje jezike.

Vedra radoživost veje iz njegovih mladinskih povesti, resni življenjski problemi in stiske junakov so vsebina njegovih novel in romanov za odrasle. V našem koroškem kotu je črpal snov zanje, naše življenje je upodabljal v njih.

Kruta smrt mu je prekrizala načrte in nas za marsikaj prikrajšala. Žal nam je za to, a najbolj vendarle skeli zavest, da smo s Poldetom izgubili toplega, plemenitega človeka, dobrega tovariša in prijatelja.

Ko se presunjeni poslavljamo od njega, nas navdaja tolažilna zavest, da se bomo vsaj z njegovimi plemenitimi mislimi in toplim, iskrenim čustvovanjem še lahko srečevali. Prebirali bomo njegova dela in se bogatili ob njih.

Janez Merdavič

LEOPOLDU SUHODOLČANU IN MEMORIAM

Prešnil nas je mraz. Obstali smo nepremično. Sporočilo je bilo neznanstvo. Komaj smo pospremili Cirila Kosmača na Slapu ob Idrijci.

In — ali nisi bil, dragi Poldej, kakor prej ta dan med nami v Celovcu in nam razložil vse tisto o bralnih značkah, o svoji ljubezni do slovenske knjige...

Tvoje lice je bilo tedaj zdravo, tvoje oči so bile žive, iskrive, tvoj mustačasti smeh naraven.

Zato je nam, tvojim učiteljskim in pisateljskim tovarišem na Koroškem težko verjeti.

Prezgodaj, vse prezgodaj se ti je naredilo. Vsako slovo boli. A bolečini tega slovesa ni kos nobena beseda. Njegovi prijatelji na Koroškem strmimo onemogli z vami vred v neizprosno skrivnost, imenovani Življenje in Smrt. Neizprosni skrivnosti, ki seka rane tako iracionalno, tako slepo. Jih bo čas kdaj zacelil?

Samo v knjigah, ki nam jih je Poldej naravnal na polico, je upanje, da jih bo. — Še posebno v knjigah za mladi rod. V Dečku na črnem konju Poldej živi in bo živel, dokler se bo izobraževal ta mladi slovenski rod po širni Sloveniji, na Tržaškem in na Koroškem. V Skritem dnevniku Poldej živi in bo živel, dokler bojo njegove napetosti vpisovali naši dijaki v svoje literarne dnevnike. V Naočniku in Očalniku, mojstrih med slovenskimi detektivi, Poldej živi in bo živel, dokler bojo radovedne bistre otroške oči stikale po stezah njegove razkošne stvariteljske domišljije.

Literarni zgodovinarji pravijo, da je pisati za mladino najtežji posel sploh. — Nas eden, ki se je na tem področju komajda poskušal, to dobro ve in prizna. Leopold Suhodolčan si je — ob vsem drugem literarnem delu — ustvaril s številnimi priljubljenimi mladinskimi knjigami svoj trajni spomenik. A kdor je med mladimi živ, je zmeraj živ in mlad, čeprav

poraste mah na njegovem grobu. France Bevk nam je za pričo s prenekatero svojih mladinskih povesti. Da se ti, dragi tovariš Poldej, ni naredilo tako zgodaj, natrosil bi nam takih dragocenih knjižnih darov še in še — kakor jih je natrosil ta tvoj primorski predhodnik.

Zato nam je pri tvojem odprtem grobu toliko huje. Zahvaljen za dobro slovensko besedo. Zahvaljen v imenu Društva slovenskih pisateljev v Avstriji in v imenu slovenskih kulturnih in prosvetnih društev na Koroškem.

Janko Messner

Skupščina kulturne skupnosti je v petek, 8. februarja 1980, na skupni seji obeh zborov, ki so ji prisostvovali tudi predstavniki skupščine občine Ravne na Koroškem in družbenopolitičnih organizacij občine in drugi kulturni in javni delavci ter občani,

sprejela predlog

**ODLOK O IMENOVANJU
PIONIRSKÉ KNJIŽNICE NA RAVNAH
NA KOROŠKEM
PO MLADINSKEM PISATELJU
LEOPOLDU SUHODOLČANU**

Pionirska knjižnica na Ravnah na Koroškem se poimenuje:

**PIONIRSKA KNJIŽNICA
LEOPOLD SUHODOLČAN
RAVNE NA KOROŠKEM**

Pionirska knjižnica Leopold Suhodolčan na Koroškem bo delovala kot notranja organizacijska enota Koroške osrednje knjižnice — Študijske knjižnice Ravne na Koroškem.

Opravičujemo se avtorjem, ker zaradi pomanjkanja prostora nismo mogli objaviti njihovih prispevkov. To bomo storili v naslednjih številkah Koroškega fužinarja.

Fotografije so prispevali: Ivartnik, Gorenšek, Wlodyga, Fotoarhiv Fužinarja, ki je prispeval tudi naslovno sliko, Ikovic, Krof, Zdovec, Strgar, Pavlinec, Rotar, Breznik, Močnik, Kokalj, Foto Zelnik, Dolinšek.

Za vsebino člankov s tematiko iz NOB odgovarja občinski odbor ZZB Ravne na Koroškem.

Izdaja delavski svet Železarne Ravne. Ureja uredniški odbor: Silva Breznik, Jože Kert, Fanika Korošec, Rudi Milnar, Jože Šater, Mitja Šipek, Maks Večko, Dušan Vodeb in Jože Zunc. Glavni in odgovorni urednik: Jože Šater. Telefon 861 131, interni 497. Lektor Marija Potočnik. Tiska ČGP Večer, Maribor.

V svetu Koroškega fužinarja so poleg članov uredniškega odbora tudi: Stanko Bodner, Jurij Glavica, Ivan Leitenger, Filip Jelen, Marija Kolar, Ladislav Kukec, Janez Mrdavič, Franc Rotar in Ivan Žunko.

Glasilo je po 7. točki prvega odstavka 36. člena zakona o obdavčenju proizvodov in storitev v prometu (Uradni list SFRJ, št. 33/72) in mnenju sekretariata za informacije SRS, 421/72 prosto plačila prometnega davka.